

LELKIPÁSZTOR

EVANGÉLIKUS LEKÉSZI SZAKFOLYÓIRAT

XXXVI. ÉVFOLYAM 7—8. SZÁM 1961. JÚLIUS—AUGUSZTUS

CSENDBEN ISTEN ELŐTT

Az egyházi békemunka távlata (Dr. Ottlyk Ernő) — — — — — 385

TANULMÁNYOK

Vogel Henrik igehirdetése Prágában	— — — — —	383
Az Első Keresztyén Béke-Világgyűlés főreferátuma (Dr. J. L. Hromádka)	— — — — —	393
Békében kövessük Krisztust! (Az Orosz Ortodox Egyház korreferátumának tételai az Első Keresztyén Béke-Világgyűlésen Prágában)	— — — — —	417
A béke és az új államok (Stephens S. A. Jakab)	— — — — —	437
Yoshio Inoue professor (Japán) korreferátuma Prágában	— — — — —	443
K. H. Ting püspök (Kína) prédikációja Prágában	— — — — —	443
Az Orosz Ortodox egyház felvételét kérte Prágában az Egyházak Világtanácsába	— — — — —	450
Albert Schweitzer (Dr. Gerald Götting)	— — — — —	451
Tillich Paul: A vallás igája (Ford, V. L.)	— — — — —	464
Isten embersége (Groó Gyula)	— — — — —	469
Inter arma (Trajtler Gábor)	— — — — —	477
Himnológiai ismertetés (Gáncs Aladár)	— — — — —	479

KÖNYVSZEMLE

Két könyvről (Zay László) — — — — — 481

AZ IGEHIRDETŐ MŰHELYE

Szentháromság utáni 14. vasárnap (Sümeghy József)	— — — — —	486
Szentháromság utáni 15. vasárnap (Hegyháti János)	— — — — —	488
Szentháromság utáni 16. vasárnap (Friedrich Lajos)	— — — — —	489
Szentháromság utáni 17. vasárnap (Várady Lajos)	— — — — —	492
Szentháromság utáni 18. vasárnap (Dr. Ottlyk Ernő)	— — — — —	494
Szentháromság utáni 19. vasárnap (Labossa Lajos)	— — — — —	497
Szentháromság utáni 20. vasárnap (Mezősi György)	— — — — —	499
Szentháromság utáni 21. vasárnap (Benkő Béla)	— — — — —	501
Szentháromság utáni 22. vasárnap (Ruttkay Miklós Géza)	— — — — —	503
Lelkézszenvelési beszéd (D. Dr. Vető Lajos)	— — — — —	506
Tanévzáró igehirdetés a Teológiai Akadémián (Dr. Ottlyk Ernő)	— — — — —	507
Keresztelési, esketési és temetési beszéd (Pásztor Pál)	— — — — —	510—511

Címlapon:

Prágai látkép

LELKIPÁSZTOR

Evangélikus lelkészi szakfolyóirat

Főszerkesztő: Dr. Pálffy Miklós

Felelős szerkesztő és kiadó: Dr. Ottlyk Ernő

A szerkesztés munkájában szerkesztő bizottság vesz részt

Előfizetési ár: havil 12,- forint, félévre 72,- forint, egy évre 144,- forint

Csekk számla: Lelkipásztor Kiadóhivatala, Budapest, 220 507

Szerkesztőség és kiadóhivatal: Budapest, VIII., Puskin u. 12.

Telefon: 142—074

Kiadja az Evangélikus Egyetemes Sajtóosztály

Példányszám: 1000

613707/2 — Zrínyi Nyomda, Budapest

Az egyházi békemunka távlata

A Lelkipásztor július—augusztusi száma az első Keresztyén Béke-Világyűlés anyagából hoz dokumentációt. Ezzel a lelkésztestvérek kívánóságának teszünk eleget, akik már az 1960. szeptemberben összeült Prágai Keresztyén Békekonferencia dokumentációs anyagának közlését is óhajtották. Minden tekintetben jogos ez a kívánság, mert valóban kiemelkedő eseménye a keresztyénség történetének az, ami Prágában történt. Igaza van Vogel professzornak, aki a világbéke érdekében tett első egyetemes keresztyén kísérletet olyan egyháztörténelmi eseménynek nevezte, amelyre még nem volt példa.

Amikor most folyóiratunk a lelkésztestvérek asztalára helyezi az első Keresztyén Békekonferencia legfontosabb megnyilvánulásait, azért tesszük, hogy ezek alapján elmélyüljön egyházi békemunkánk szolgálata. Számunkra az alább következő előadások anyaga azt a kérdést veti fel: hogyan vigyük tovább ezeket a kérdéseket, mit emeljünk ki belőlük a magunk számára, mit tanulhatunk ezekből, hogyan viszonyítjuk magunkhoz, hogyan lehet ezeket a magyarországi evangélikus lelkész szemével nézni, hogyan tudják ezek serkenteni gyülekezeti békemunkánkat és a lelkési munkaközösségekben végzendő feladatainkat?

Ezek a kérdések természetesen sokfelé ágazó és sokaktól végzendő tanulmányi munkát kívánnak. Ezekhez testvéri segítségül négy szempontot szeretnék kiemelni.

1. A fejlődés iránya

Isten iránti hálával mondhatjuk, hogy a mi korszakunk fejlődési iránya világosan látható. És ez nyilvánvalóan nem Isten akarata ellen van, hanem ez szándékával megegyezik. A világháborúknak a borzalmai után Isten olyan rend felé viszi a világot, amely hatalmas erők összefogásával akarja kiküszöbölni a háborút az emberiség történelméből. A háború és a béke kérdése az emberek száz- és százmillióinak élet-halálkérdése lett. Ezek a kérdések még nagyobb erővel visszhangzanak, amikor az új tömegpusztító eszközök alkalmazása soha nem látott rombolással és százmilliók pusztulásával fenyeget. Most valóban nincs halaszt-hatatlanabb feladat, mint ennek a katasztrófának az elhárítása.

A fejlődés iránya az hogy a népek egyre inkább összefognak a háború veszélye ellen, egyre fokozódik éberségük és aktivitásuk egy újabb világháború elhárításáért vívott harcra. A béke nemcsak jámbor óhaj csupán, hanem az emberiség többségének követelő akarata.

A keresztyén lelkiismeret szava az Isten akarata iránti engedelmeség jegyében helyesli a fejlődésnek ezt az irányát. Ez tükröződik az egyházi békemunka állásfoglalásaiban is. Nagy utat tett meg ezen a téren a keresztyénség.

Gondoljunk arra az időre, amikor elindult az egyházi békemunka. Mennyi megnemértés, kételkedés, féltreértés, sőt rosszakarat is fogadta. Sok keresztyén nehezen ébredezett abból a bűnből, amit Isten a világháború poklában keményen megítélt. És gondoljunk arra, hogyan oszlott el fokozatosan a köd, hogyan tisztult a látás, hogyan értették meg a keresztyének egyre világosabban Isten békeakarátát, s hogyan nyert polgárjogot az egyházi békemunka a legfontosabb keresztyéni feladatok között.

A fejlődés iránya a mi egyházunkban is a békemunka jelentőségének felismerése felé haladt. De így történt ez csaknem világszerte. Isten egyre inkább ébresztgette a keresztyén lelkiismeretet, a teológiai gondolkodást, az egyházak hivatalos állásfoglalásait, a békéért érzett felelőség jegyében.

Ennek a fejlődési iránynak a legdöntőbb állomása a prágai első Keresztyén Béke-Világygyűlés. Az egybegyülekezés ismeretes mérete és az ott folyó teológiai munka azt tanúsítja, hogy sikerült a keresztyénséget mozgósítani a béke ügyében. És ez nem embereknek, hanem Istennek sikerült. Ha figyelemmel kísérijük Isten egyházvezető művét, akkor világos lesz előttünk, hogy a békéért felelősséget érző keresztyén lelkiismeret a jövőben csak fokozódni fog, s ami nemrégén Prágában lezajlott, az egyre inkább foglalkoztatni fogja a világ keresztyénségét, s egyre inkább terjedni fog a keresztyének állásfoglalása a béke érdekében.

Aldott az Isten, aki az egész emberiséget és benne az egész keresztyénséget a béke útján akarja vezetni! A világ teremtője valóban a világot bölcsen fenntartó és gondviselő mennyei Atya.

2. Akik elszigetelődnek

Isten akarátát sohasem lehet büntetlenül áthágni. Ha ő a világot és az egyházat a béke korszaka felé akarja vezetni, akkor szándékával és tervével kerülnek ellentétbe mindazok, akik ezt akár finom, akár durva formák között próbálják akadályozni.

A mi nemzedékünk még egészen élesen emlékszik azokra az apákra, akiket sírva kísért ki a katonavonattal a családjuk, mert tudták, hogy embertelen rablőháborúba viszik. A mi nemzedékünk még egészen élesen emlékszik a légriadót jelző szirénák őrjítő hangjára, majd a nyomokban hulló bombákra, összedőlt házakra, rombadöntött és temetővé tett városokra. A mi nemzedékünk még egészen élesen emlékszik a fasiszta koncentrációs táborokra, a gázkamrákra és az Eichmannokra. A mi nemzedékünk még egészen élesen emlékszik a fegyverek papi megáldására, és a keresztesháború propagálására.

Isten végérvényesen megítélte és megszegyenítette ezeket a bűnöket, amikor kiöntötte haragját az ilyeneket cselekvőkre. Azt lehetne gondolni, hogy ezután a bűnbánat könnyében megtisztulva megtérés és újjászületés következik be minden keresztyén életében, aki vétkesnek mutatkozott ezekben. Sajnos azonban nem így van.

Ma is vannak, akik megpróbálják az egyházi békemunkát valamilyen formában gátolni és akadályozni. A prágai Keresztyén Béke-Világygyűlés ezek sorában nevén nevezte a Vatikánt. Hromádka professzor főreferá-

tuma és Nikodim érsek előadása világos eligazítást adnak ebben a kérdésben. A Vatikán válik napjainkban annak — az Isten által megítélt — vonalnak a képviselőjévé, amelynek kezdete a középkorba nyúlik vissza, amikor a pápák maguk is a népek elnyomói voltak, azokon a korszakokon keresztül, amelyek során Róma az elnyomók oldalán állt egészen a mai napig, amikor a Vatikán válik a haladó világ elleni „keresztes-hadjárat” főképviseelőjévé. A tavalyi müncheni eucharisztikus kongresszus felszólalásai, vagy Ottaviani bíboros római kirohanásai, vagy a vatikáni rádió adásai mindennek a bizonyítékai.

De nyugati protestáns egyházi körökben is találhatók olyan hangok, amelyek megpróbálnak egy gyékényen árulni a Vatikánnal s százalmas magyarázkodásba bocsátkoznak akár az atombomba erkölcsi igazolhatósága, akár egyes országok lerohanásának és leigázásának az indokolása terén.

De nemcsak az ilyen durva magatartás tartozik ebbe a vonalba, hanem finomított formája is, amely „nem politizálunk” jelszóval a lélek belső körére akar visszavonulni, közönyt, érdektelenséget, vagy éppen cinizmust tanúsít az emberiséget illető kérdésekben. Ide tartozik az az átlátszó érvelés is, hogy előbb meg kell térnie az egész emberiségnek és így magától fog bekövetkezni a béke korszaka. Ide tartozik az egyházi békemunkának bármilyen módszerrel történő hátráltatása és fékezése.

Akik ebbe a táborba tartoznak, bármelyik egyházon belül is, feltétlenül el fognak szigetelődni és meg fognak szegyenülni, azért is, mert elmaradnak azoktól, akik az emberiség békés jövődjének munkásai s kiharadnak a jóra történő összefogás világot átfogó táborából — de mindenekelőtt azért is, mert az élő Istennel jutnak ellentétbe, az ő nyilvánvaló haragját hívják ki maguk ellen.

3. A teológiai alap körvonalai

Az egyházi békemunkának a teológiai megalapozása eddig sem hiányzott, hiszen az a munka kezdetétől jelentkezett és egyre gazdagodott. Most azonban a prágai első Keresztyén Béke-Világgyűlésen a teológiai alap körvonalai élesebben kirajzolódtak és tovább gyarapodtak.

Ennek a teológiai alapnak a szükségképpen fő gondolata az, hogy Isten igéjét kell meghallgatni. Azt kell tanulmányozni és búvárolni. Ez nemcsak a protestáns, hanem az ortodox egyház teológiájának is a módszere. Bőséges anyagot találhatunk ehhez mind a protestáns Hromádka professzornak, mind az ortodox Nikodim érseknek az előadásában. Utóbbi a béke-fogalom csaknem teljes szentírási feldolgozását építette bele munkájába.

A Keresztyén Béke-Világgyűlés anyagában nagy szerepet kapott a krisztocentrikus szemlélet. Bonyolult teológiai elméletek helyett megszólaltatták a názareti Jézus evangéliumát, aki az emberrel való szolidaritást mindenben vállalta. Testté létele az embervilág minden terhének, gondjának, de reménységének és vágyainak is a felvételét jelenti. Jézus Krisztus szolgálai formát vett fel, keresztülment minden emberi nyomorúságon, a halálon és a kárhozaton is. Lehajolt a bűnösökhöz, betegekhez, küzdött a gyűlölettel és ellenségeskedéssel. Az előadások és hozzászólások kiemelték, hogy Jézus Krisztus tanítványi követésében nem lehet másként járni, csak úgy, ha a mai keresztyénség is teljes szívvel fordul az ember felé, felveszi a küzdelmet minden rosszal, köztük

az emberiség legnagyobb csapásával, a háborúval is, és azért küzd Krisztus egyháza a földön, hogy a népek közötti kapcsolatok területén a békés egymás mellett élés érvényesüljön. Számunkra, evangélikusok számára, békeszolgálatunknak ez a krisztocentrikus megalapozása egészen közelálló, hiszen ez közvetlenül épül rá a lutheri teológiára.

Ez a krisztocentrikus beállítás azonban egyáltalában nem jelent valami élettől idegen sémát. Ha így volna, akkor éppen a Jézus Krisztussal való összefüggésnek mondana ellent békeszolgálatunk, hiszen Ő éppen nem elvont teologizálást, hanem a hit gyümölcseinek konkrét cselekedeteit várja tanítványaitól. Ezért a Keresztyén Béke-Világgyűlés határozott célkitűzéssel foglalkozott az emberiség konkrét problémáival. A tíz bizottság munkája a béke és igazságosság, a béke és a szabadság, a hidegháború, a kolonializmus, a német kérdés, a béke és a keresztyénség mai helyzete, a leszerelés, az ifjúság békeszolgálat, a béke és az ökumené, a tömegpusztító fegyverek elleni harc kérdéseivel foglalkozott. És ezt nem dilettáns módon, hanem szakszerűen, a világ problémáit tanulmányozva és tiszta látásra törekedve vette fel tárgyalási anyagába.

Mindez számunkra azt az indítást adja, hogy teológiailag precízen megalapozott békemunkánkban jussunk el az emberiséget foglalkoztató konkrét problémákhoz s azokban a tanult ember tájékozottságával igazodjunk el.

4. A kolonializmus elítélése

A prágai Keresztyén Béke-Világgyűlésen erőteljesen szerepelt a gyarmati rendszer keresztyéni bírálata. Az egy vérből teremtett emberi nemzettség ténye semmiképpen sem egyeztethető össze faji megkülönböztetéssel vagy országok népének az elnyomásával. Isten akarata szerint minden ember egyenlő a másikkal, mint azonos teremtmény. Ezért csakis az elítélés hangján szólalhat meg a keresztyén ember, amikor azt látja, hogy néhány nagyhatalom saját politikai és gazdasági előnyeinek fenntartásáért a kolonializmus politikáját űzi, mégha azt olykor burkolt gazdasági formában végzi is.

Stephens, ghanai methodista szuperintendens szava nyomán különösen meglevenedett Afrikának, a szenvedő világrésznek minden nyomorúsága, megaláztatása, elnyomása és kínzása. Lehetetlen érzelmek nélkül olvasni a rabszolgakereskedelemlről vagy Afrika mai elnyomásáról írt sorait. A keresztyénség becsülete forog kockán, ha Krisztus egyháza nem tagadják meg a közösséget a kolonializmus minden elképzelhető formájával.

A kolonializmus köré gyülekezik minden, ami túlhaladott és reakciós. Minden egyháznak szégyene, hogyha ebbe a táborba tartozókkal bármilyen fokon is egy gyékényen áru. Az emberiséget újabb háborúval fenyegető konfliktusok jelentős részének közvetlen vagy közvetett oka a kolonializmus. Már eddig is sokszor vezetett vérontáshoz, mert az elnyomás szükségképpen magában hordozza a háborús veszélyt.

A gyarmatrendszer alkonya kétségtelenül bekövetkezett, s az egykori elnyomott népek egymás után rázzák le a bilincseiket és igájukat. Nem kétséges, hogy itt mi a történelmi fejlődés iránya. Ne legyen kétséges az egyház szava sem ebben a kérdésben!

A fentiekén kívül még igen sok szempontot lehetne kiemelni a prágai

első Keresztyén Béke-Világgyűlés gazdag anyagából. A konferencia eredményei minden bizonnyal még sokáig fognak visszhangozni és a feldolgozó munka nem fog szünetelni.

A fentiekben csupán néhány indítást szerettem volna nyújtani a Keresztyén Béke-Világgyűlés anyagának feldolgozásához. A cél az, hogy minél jobban és minél többen megértsük a világkeresztyénség lelkiismeretének mozgósítását a béke kérdésében. A lényeg az, hogy ki-ki a maga módján járuljon hozzá a béke megvédésének közös ügyéhez. Egyikünk se maradjon ki belőle, mert mindegyikünkötlön azonos feladatot vár az egyháznak az Ura.

Ehhez a munkához adjon Isten erőt és bölcsességet mindnyájunknak!

Dr. Ottlyk Ernő

Tanulmányok

Vogel Henrik igehirdetése Prágában...

Lukács 2, 14. alapján a Keresztyén Béke-Világgyűlés megnyitásakor Prágában, 1961. június 13-án

Kedves Testvéreim!

Az első Keresztyén Béke-Világgyűlés! Ha arra tekintek, hogy erre az ülésre Kínától Amerikáig, a Sarkvidéktől Afrikáig az egész világ keresztyén országaiból és közösségeiből jöttek képviselők és vendégek, küldöttek és megfigyelők, és ha érzelmesen akarnék beszélni erről, akkor annak az érzésnek adhatnék kifejezést, hogy a világbéke érdekében tett első egyetemes keresztyén kísérlet olyan egyháztörténeti esemény, amilyenre az egész egyház története folyamán még nem volt példa. De milyent kimondanánk ezt a szót, nemcsak vitathatónak, hanem hiúnak is kellene látszania, ha éppen ebben a pillanatban elfelejténék, hogy az egyháztörténeti eseményeket nem itt a földön, hanem odafenn jegyzik. Mi, ez az ünnepélyes gyűlés mégiscsak nagyon szegényes, esendő, összeverődött, sok félelem és ínség következtében összetereledött nyáj vagyunk, amelynek minden oka megvan arra, hogy ne önmagára, hanem Arra nézzen, akin egyedül fordul meg, hogy ez a merész vállalkozás, amelyre itt kísérletet teszünk, valóban az Ő dicsőségét és testvéreink javát szolgálja. Azt a kis csoportot, amely annak idején — még csak három éve! — elkezdte a munkát, egyre inkább szorongatta ez a kérdés: Szabad-e valóban vállalkoznunk rá? Tudjuk-e majd végrehajtani? Nem önhittség-e, ha mi, éppen mi merjük a keresztyénséget olyan ügyben

mozgósítani, amelyet mások a maguk módján már mielőttünk elkezdtek, mégpedig nemcsak keresztyének, hanem nem keresztyének is. Bizonyára senki sincs ebben a helyiségben, akit né izgatna ez a kérdés. És jó nekünk, ha vállalkozásunk igazolását nem önmagunkban találjuk. Igen, a világ ínsége, a félelem és a gyűlölet, a hatalmaskodás és a pénzéhség démonaitól megfélemlített, az atomi öngyilkosság lehetőségétől fenyegett emberiség a béke cselekedetei után kiált! Be kellene dugnunk fülünket, ha nem akarnánk a világ jajkiáltását hallani az atomkorszakban. De ugye minden azon fordul meg, hogy *magá Istén* nyitja meg süket füleinket, és azt a jajkiáltást minden ellenvetésünkön és fenntartásunkon keresztül égeti szeretetének a tűzével, amellyel megkönnyült és megkönnyörl az emberiségen. Azon fordul meg minden, hogy Ő vezessen minket jobb és bal felőli kísértések között a gerincen vezető útján a cél felé. A mi ügyünk azzal áll vagy bukik, hogy az Ő jótetszésének, jóakarátának a napja ragyog felettünk — nem azért, mert megnyertük jótetszését, hanem mert kegyelme mindennél hatalmasabb — ragyog a béke dicsőségében, amelyet egyedül Ő teremt és ajándékoz. Kedves Testvéreim! Amennyire érvényes az a karácsonyi üzenet, hogy *Isten békéjének a napja ragyog, annyira kötelesek vagyunk arra, hogy ebben a világosságban részesüljünk az emberiséget, amely Istent. Csak úgy dicsóíthatjuk Istent, ha a földön megvalósítjuk a békét.*

„Dicsőség a magasságban Istennek” — ez az első és döntő, sőt nemcsak az első, hanem az utolsó is. És egyúttal az is, amely meghatározza az út közepén azt a következő lépést, amelyet most együtt akarunk megtenni. Dicsőség a magasságban Istennek! Gyermekkorunk óta fülünkbe cseng ez a szó. Ki tudja hány karácsonyi ünnep fényével együtt vésődött lelkünkbe egyházaink sokféle istentiszteleti formáin keresztül! De valóban úgy hallottuk, ahogyan hozzánk szól, *fentről* a mi mélységünkbe hogy Isten a *magasságban*, az Ő magasságában dicsóítteti magát? Miféle világítva? Merre fordul a mi tekintetünk igazában, amikor azt halljuk, szem, miféle gondolat érhetné el azt a magasságot, amelyhez képest csak porszem az egész világ minden magasságával és mélységével együtt?! A láthatatlan teremtmények dicsérő éneke — amelynek nyelve számára megnyílt a mezőn örökös szegények és nyomorultak füle — arról szól, ami a *mélységben* történt. Amennyire egyetlen embernek sem jutott eszébe, hogy Isten az otthontalanok tanyáján egy deszkatákolmányt választ ágynak, és hogy Fia személyében létünk poklát, az átok fáját választja miértünk, annyira igaz az is, hogy ezt az üzenetet felülről, magától Istentől kell elfogadnunk: Itt a Megmentő! Itt van Isten! Itt az üdvösség és a béke! Amikor azonban az a *felülről jövő világosság* ér minket, amelytől a pásztorokkal együtt mi is megrémülünk, akkor olyan jelet kapunk, amely *lefelé* mutat, a jászol felé, egy tehetetlen gyermek felé, akiben a mindenható, a dicsőségében megfoghatatlan Isten könnyörl meg rajtunk. Kedves Testvéreim! Ez az Isten dicsősége: *az, hogy ezen az úton jött hozzánk.* Hogy ennyire törődik velünk! *Az a csoda*, hogy dicsősége nem haragjának mindent megsemmisítő, emésztő tűzében nyilatkozik meg, hanem olyan *békekötésben*, amilyent az emberi vallásosság sohasem tartana lehetségesnek. Dicsőség a magasságban Istennek — Isten itt lenn a mi ínségünk és vétünk mélységében, Isten a mi létünk szakadékában, ahol Ő maga arat békegyőzelmet azzal, hogy *megbékéltet.* Megbékéltetés: ez Isten békéjének a titka Jézus Krisztusban. *A béke Istene* az az Isten, akinek dicsőségét és istenségét semmiféle emberi nyelv nem tudja kellőképpen magasztalni. De Ő dicsóítteti magát velünk, és azt akarja, hogy dicsérjük őt, hogy így az Ő békéje reánk szálljon,

rajtunk, bennünk és közöttünk elhatalmasodjék, és győzzön ideig és örökké.

Mármost nem a helyzet, hogy Isten dicsőségét a „mennyben” és magunk mögött hagyhatjuk, hogy aztán egészen a földi, emberek közötti béke kérdése felé forduljunk. Már maga Isten is felénk fordult. A „*dicsőség a magasságban Istennek*” és „*a földön békesség*” felbonthatatlanul összetartozik. Igazában nem is a mennyei békéről van szó — ez valóban nem a mi gondunk —, hanem arról, hogy azt a békét, amelyet az örök Isten örök időkre kötött velünk, itt az időben magunk között éljük és gyakoroljuk. Amennyire nagyobb Isten békéje nemcsak minden értelemnél, hanem az időnél és minden idői, múlandó hatalomnál, amilyen a halál, a bűn és létünk minden pokla, annyira akarja Isten a maga kegyelmével a békét a földön.

Mennyi ideig engedték el ezt fülünk mellett? Meddig tartott, amíg megrémített minket nemcsak az egyház története, hanem önmagunk valósága is, és megrázott az a kérdés, hogy szabad-e annyira megnyugodni az örök békesség bizonyosságában, hogy a földi béke ügyét átengedhetjük a világ erőinek és ezek indítékainak! Hányszor áldotta meg az egyház a fegyvereket, és hányszor élt vissza borzalmasan a „velünk az Isten!” ígéjével! Nem kétséges, hogy nem némult el egészen azoknak a kiáltóknak a szava az egyházban, akik összeférhetetlennek tartották a Hegyi beszédet a háborúkkal és a karácsonyi üzenetet a tömegmészárlással. Voltak közöttük rajongók is, akik annak a rögeszmének éltek, hogy az ember megvalósíthatja Isten országát a földön. De ki tudja: egyesek e „rajongók” közül, akik életüket vesztették a háborús szolgálat megtagadásáért, nem állítottak-e egykor jobb kéz felől Isten színe előtt, szemben azokkal, akik kiegyeztek magukban a háborúval és a tömegmészárlás minden embertelenségével, mintha ennek így kellene lennie, vagy mintha éppenséggel ez lenne Isten akarata! Nem mentünk-e el túlságosan sokáig és túlságosan sokszor a rablók kezébe esett embertársunk mellett az örök béke mennyei Jeruzsálema felé, amelyet mindenki külön-külön vagy a hívők közösségében remélt önmagának, de közben vak és süket maradt annak az embernek az ínsége és jejkialtása számára, akit pedig Isten annyira szeretett? Talán az atomkorszak borzalmaira, minden modern háború öngyilkos örületességének a felismerésére volt szükség ahhoz, hogy észretérjünk és megtérjünk? Okunk van arra az aggodalomra, hogy a totális atomháborútól való félelem és rettegés sem elegendő ahhoz, hogy megváltoztassa az ember szívét. Megváltoztatni, átoltvasztani, *újjaalkotni* egyedül Isten szeretete tud. Igéje nem a mi békevágyunk vagy békeakaratumk produktuma, hanem Isten *békecselekedete, amellyel minket a béke cselekvőivé tesz Jézus Krisztusban. De megtagadjuk és káromoljuk Isten békeszavát, ha elengedjük fülünk mellett, hogy így hangzik: a földön békesség!*

Mit akarunk mi itt? Miért jöttünk itt össze? Mi indított minket útra? Istennek ez a békeszava, amely többé nem hagy minket nyugton, és lehetetlenné teszi számunkra, hogy az örök békét kijátsszuk a földi békével szemben. Különös dolog ez, és nem egyezik a mi értelmünk logikájával: *mert* hisszük, hogy Isten békét köt velünk, és bizonyosan reméljük, hogy az örök béke országát új világban új ég alatt hozza el Jézus Krisztus, a béke Fejedelme alatt — *éppen ezért* tudjuk magunkat felelősnek azért, hogy a földi béke ügyében oda álljunk, ahol szakad a part. Emellett mélysegesen szégyenkezünk azért, hogy ezt sokan mások már előttünk megtették, olyanok is, akik nem ismerik Isten nevét, sőt azt hiszik, hogy tagadniok kell Isten létezését.

Az utolsó pont, amibe tulajdonképpen már bele is kezdtünk: a „jótetszés embereinek” szóló ígélet. Régóta vitatkoznak az angyali dícséret fordítói azon, hogy hogyan kell fordítani az eredeti görög szöveget. A legrosszabb fordítás: „a jóakarátú embereknek”. Nem azért, mert a jó akarat a béke ügyében haszontalan és felesleges. Isten ébreszti és akarja a jó akaratot, és — efelől ne legyünk kétségben —, jótetszése megnyugodhat olyan embereken is, akik a békének akárcsak egészen kis jó akaratát is valóra váltják, szemben azokkal, akik Isten kegyelmét közönséges frázissá teszik, s tunyaságuk és szeretetlenségük elpalástolására használják. De mégsem lehet fát koronástul ültetni. Gyökere nem bennünk és jó akaratunkban van, hanem *Isten szeretetében*, amely persze ott is megtalálja és szolgálatába állítja eszközeit, ahol mi azt lehetetlennek tartjuk. Az, ami minket itt ébreszt, vigasztal és erősít, nem az, ami *bennünk* van és tőlünk származik, hanem *Istennek az a jótetszése*, jóakarata, amelynek napja megfoghatatlan módon ragyog felettünk.

Istennek ez a jóakarata Istennek az a napja, amely fényesebb ezer napnál. Nem azért ragyog felettünk, mert tetszünk Istennek. Éppen nekünk, keresztyéneknek minden okunk megvan annak a felismerésére, hogy nem tetszünk Istennek. Az az állapot, amelyben a keresztyénség van, az a látvány, amelyet életünk és szívünk nyújt Isten szeme számára, egyszerűen megnevélné, és szívenként elszülhetne minket. Viszont Isten jótetszésének a napja ragyog az Emberré-lettben, a Megfeszítettben és a Feltámadottnak. Hogyan hihetnénk, hogy felettünk ragyog ez a nap, ha nem látnánk meg fényében *embertársunkat*. Hiszen nemcsak arról van szó, hogy Isten békéjét *önmagunkban* érzékeljük és érzékeljük, hanem hihetjük *egymás számára is*, erejét érvényesíthetjük magunk és egymás között is. Amennyire érvényes ez férfira és asszonyra, egymással civakodó szomszédokra, egy gép mellett dolgozó munkatársakra, ugyannyira érvényes ez *a népek egymáshoz való viszonyára is*.

De éppen ezen a ponton támad az ellentmondás. Éppen itt kiáltják felénk, hogy rajongók vagyunk, mert úgy teszünk, mintha egész népek keresztyének volnának, és mintha a világot a Hegyi beszéd szerint lehetne kormányozni. Mi jól ismerjük a különbséget a földi és az örök béke között. Mégsem tudjuk a béke gyakorlását saját kis életterünk egyéni körülményei közé szorítani. Nem tudjuk feledni, hogy a szomszédok és a népek közötti háború *gyökere ugyanaz*. Az úgy sokkal egyszerűbb, mint azt sok teológus gondolja. Mi emberek, akik sokféle néphez és nyelvhez tartozunk, közelről és távolról jöttünk össze ide, együtt halljuk, hogy *Isten napja alatt békességünk lehet egymással*. Ha ezt csak magunknak akarjuk hallani, akkor abban a pillanatban megsütkéltünk. Ha úgy tennénk, mintha nem kellene népeink békéjéért is kiállanunk, akkor ma hangosan kiáltanánk: „Béke! Béke!”, holnap pedig talán egymásra lőnénk. Ezért, kedves Testvéreim, ha Isten napja ragyog az ember fölött, akit Isten nagyon szeretett, akkor ne sajnáljuk egymástól sugarát, akkor merjünk valami kockázatni is az emberért, aki Istené — a békéért közöttünk emberek között! *Dicsőítsük Istent azzal, hogy cselekedeteinkkel teszünk vallást a béke mellett! Boldogok a béke szerzői, mert Isten gyermekeinek neveztetnek!* Ámen.

(Fordította: Pröhle Károly)

Az Első Keresztyén Béke-Világgyűlés (1961. VI. 13—18., Prága) főreferátuma

1. Két olyan motívumot szeretnék mindjárt a legelején aláhúzni, amely bennünket a Keresztyén Békekonferencia munkájában és a Keresztyén Béke-Világgyűlés előkészítése során kezdetől fogva vezetett. Elsősorban a felelősség, ahogyan azt az ige és az evangélium felhívása nyomán átéljük, vezetett bennünket. Úgy gyűltünk össze, mint a prófétai és apostoli üzenet megvallói, mint akikhez a názáreti Jézus ma is nyomatékosan, hatalmasan és kikerülhetetlenül szól. Hisszük és valljuk, hogy benne az ige testté lett, és keresztje és feltámadása győzelmet jelent az emberi tehetetlenség és bűn, a halál és a rossz felett. Állandóan halljuk követésre hívását, amely bennünket arra szólít fel, hogy legyen nyitott a szemünk a gyengék és betegek, az ember nyomorúsága és szenvedése meglátására, nyújtsuk ki kezünket a szolgálatra és a munkára mindenütt, ahol az embert veszély fenyegeti és ahol új kapcsolatokat kell az emberek között teremteni. Az evangélium, ahogyan mi értjük és ahogyan bennünket az emberi egzisztencia legmélyéig megragad, számunkra nem a régi vallásos hagyomány maradványa, nem is öncsalás vagy hangulat. Az evangélium fény, amely nekünk a mai helyzetet is konkrétan és reálisan mutatja meg; felszínességünknek, hűtlenségünknek, megbízhatatlanságunknak és álszenteskedésünknek a kritikája. Az evangélium könyörtelenül és keményen felfedi: hogyan áll a dolog velünk, kik vagyunk, hol állunk, mit tettünk és mit nem tettünk, hol lettünk kötelességeinkkel és küldetésünkkel szemben hűtlenek. Az evangélium felfedi azonban azt az összefüggést is, amely egyfelől a között van, amit atyáink tettek, amilyen örökséget és terhet hagytak ránk, másfelől a között, ami tőlünk kívánatik meg, ami feladatként éppen ebben a pillanatban ránk terhelődik.

A názáreti Jézus evangéliuma emlékezetünkbe idézi és megjeleníti előttünk a mai emberrel való mélyeséges szolidaritásunkat nehézségeiben és betegségeiben, de reménységeiben és vágyaiban is. Jézus evangéliuma óv bennünket az öniagságtól és az önteltségtől. Jézus követése során látjuk, milyen szorosan össze vagyunk kapcsolva korunk egész nyomorúságával és félelmeivel, részesek vagyunk a mai ember minden kisebb-nagyobb ziláltságában és kérdésében. Aki hisz az evangéliumban, az közvetlenül és résztvevően éli át mindazt, ami őt személyes harcaiban, de a gazdasági és szociális, nemzeti és nemzetközi viszonylatokban is szorongatja. Minél inkább megragadja az ember Istennek a názáreti Jézusban jelenvaló megbocsátó és szent szeretetéről szóló hírt az emberi élet, az emberi szív és lelkiismeret, a közélet harcai mélységeiben és magasságaiban, — annál világosabb, fájdalmasabb, de bátorságosabb is lesz számára a körülötte élő emberekkel való összetartozása, bárkik is azok, akár az egyházon belül, akár azon kívül

élnék, akár Nyugaton, akár Keleten, akár elfogadják a hitet, akár nem. Az evangélium mélyebb az emberi szív legnagyobb mélységeinél is, mert Jézus Krisztus keresztül ment minden emberi gyengeségen, a siron és kárhözaton, magára vette a világ nyomorúságát és reménységét. De az evangélium szélesebb és átfogóbb is annál, semmint azok szokták elismerni, akik Jézus Krisztust egy bizonyos vallási vagy egyházi intézménnyel azonosítják. Az egyház az evangélium értelmében hordozza az emberiség nyomorúságát, tehetetlenségét és harcait. Minél mélyebbre jut előre az ember az evangélium üzenetének gyökereihez, annál közelebb áll a názáreti Jézushoz, Isten egyszülött Fiához és az Emberfiához, annál érzékenyebben, résztvevőbben és felelősebben hallgatja a többi ember szívverését is. Azokét, akik kívül állnak az egyházon és a világban betegséggel és nyomorúsággal, tudatlansággal, éhséggel, gyűlölettel és gonoszsággal, az ellenségeskedés és a pusztítás, a háború és a megsemmisülés mindenféle veszélyével küzdenek. Akit a Krisztus igéje, szeretete, engesztelő áldozata és győzelme megragadott, annak nem idegen a világ egyetlen fájdalma és kérdése sem. Szükséges, hogy az evangéliumot mélységében és szélességében ezen a gyűlésen is világosan értsük és valljuk meg és hogy mindegyikünk kísérelje meg ebben a közösségben is a másik emberrel való személyes kapcsolatba lépést. Gyümölcstelen és haszontalan volna gyűlésünk, ha nem ismernénk fel, nem élnénk át és nem vallanánk meg közösen, hogy tárgyalásaink idején mindvégig annak a jelenlétében szeretnénk megmaradni, aki szolgai formát vett magára, aki harcolni akar velünk és aki a bizalmatlanságnak és gyanúnak, a hűvös tartózkodásnak és a kölcsönös hamis elképzeléseknek minden korlátját le akarja dönteni. Gyűlésünknek is az arra irányuló komoly, igazi és önmegtadói fáradozás színhelyévé kell válnia, hogy egymáshoz közelebb jussunk és egymást nem az előítéletek, ne a merev elképzelések fényében nézzük, hanem közvetlenül, megértéssel és reménykedő várakozással.

2. De itt úgy is gyűltünk össze, mint a Krisztus egyházának tagjai. Sokan közülünk egy-egy egyházi közösség hivatalos képviselői. Hálásnak és örömmel hangsúlyozzuk különösképpen az autokephal ortodox egyházak részvételét, amelyeket hivatalos delegátusok képviselnek. Feltételezzük, hogy gyűlésünk abban a tekintetben ma egyedülálló fórumot képez, hogy rajta ily sok ortodox egyház ily nagymértékben képviselve nyújt kezét más Nyugaton, Keleten, Északon és Délen élő egyházak képviselőinek, csoportjainak, vagy egyes tagjainak. Az ortodox egyházakkal annak a keleti keresztyénségnek a gazdag öröksége kerül bele mozgalmunkba, amely évszázadokon, sőt több mint egy évezreden keresztül vívta az evangéliumért és egyházért a maga testi-lelki harcát a keresztyén és nem keresztyén világ határán. Önmagában véve az is felemelő élmény, ha végigtekintünk gyűlésünkön. Itt nemcsak arra van rendkívüli alkalmunk, hogy a többi egyházak képviselői,

teológusai és hitvallói személyesen és közvetlenül ismerjék meg az ortodox keresztyénség lelki vágyakozását és céljait, hanem arra is, hogy létrehozzák a testvéri közösség és valódi bizalom kötelékét, amely nélkül a keresztyénség semmi nagy dolgot nem képes véghezvinni. Különös látvány, amikor az ortodox egyház egyik igazi tagja érintkezésbe jut a legkülönbözőbb protestáns csoportokkal, amelyek dogmatikai, liturgiai, szervezeti és történeti tekintetben az ortodoxiától oly alapvető módon különböznek.

Mi köt össze bennünket, mint az egyházak képviselőit és tagjait? — Az, amiről az első részben szóltunk. Nemcsak magánszemélyekként gyűlünk össze, hanem úgy is, mint az egyházak képviselői és tagjai és aköré gyülekezünk, akit az evangélium hirdet nekünk. Ő a hitben, reménységben és szeretetben való közösség alapja és az is marad. Együtt harcol velünk kizárólagosságunk, merevségünk, tradícióbeli mozdíthatatlanságunk ellen. Az egyházak között látható határokat láthatatlanokká teszi és megteremti annak a feltételeit, hogy ne csak beszéljünk egymással és értsük meg egymást, hanem abból a pünkösdi csodából is éljünk át együtt valamit, amelyről az Ap. Csel. 2-ben olvasunk. Félreértések elkerülése végett: a különbözőséget és — bizonyos értelemben — a meglevő eltérések dogmatikai, teológiai és tradícióbeli fontosságát sem kell a legkisebb mértékben sem ignorálnunk. Gyűlésünk nem akarja nivellálni azt a megoszlást, különbözőséget, a hagyatéknak és örökségének azt a gazdagságát, amellyel az egyes egyházak és képviselőik erre a talajra lépnek. Ellenkezőleg: éppen itt, mi közöttünk nyer sokféleségünk mélyebb értelmet. Mindegyikünk megkísérli jobban, mélyebben és pozitívabban megérteni a más egyházi közösségekből jövő testvéreit. Mindegyikünk vágyakozik arra, hogy a saját egyháza biztonságátétel teljesen tudja kifejezni és elmondani. A testvériség és a keresztyének egységének tudata nem vezet uniformitáshoz, egyformasághoz. Itt is abban a közösségben állunk, amelyben a názáreti Jézus jön hozzánk a maga teljességével, az evangélium gazdagságával és éppen ezáltal harcol mindenikünk helytelen összeférhetlensége, kizárólagossági igénye és bizalmatlansága ellen. Nem tudunk új atmoszféráért harcolni a világban és a nemzetközi kapcsolatok területén, ha itt, magunk között nem teremjük meg a bizalom belső közösségét, és azt a közös törekvést, hogy egymástól tanuljunk, egymást támogassuk, azután beleveszük magunkat az emberi élet és az emberi közösség legnagyobb értékeiért folyó küzdelembe. Ez azonban csak akkor lesz lehetséges, ha teljes mértékben és feltétel nélkül komolyan vesszük Jézus Krisztus jelenlétét, testlételeivel, keresztségével, feltámadásával és lelkünk, egyházaink, az egész világ feletti autoritásával együtt. Benne nyer egyházaink öröksége hittételeivel, liturgiai és szervezeti formáival együtt újra és újra frissességet. Benne kell mindig megújulnia és átformálódnia mindannak, amit elnyertünk és örököltünk. Ő tűz marad, amely közösségünket megtisztítja és minden

olyan emberi dologtól, megszabadítja, ami érvényét és hatályát veszti. Tőle megpróbáltan és általa megtisztítottan éljük át Krisztus egyházának egységét és Ő tölt el bennünket új örömmel, új bátorsággal és új reménységgel. Gyűlésünknek annak a manifesztációjává kell válnia, hogy az élő egyház állandóan úton van és örvendezve vállal felelősséget a jelenkor emberéért. Gyűlésünknek kifejezésre kell juttatnia azt a tényt, hogy az egyház szeretetben és szolidaritásban akar szolgálni ennek a világnak, félelmeiben, zűláltságában, veszélyeiben és vajúdásában, mivel alapja az a Jézus Krisztus, aki Úr az élet és halál felett, aki az Alfa és az Omega.

Mondottam, hogy a legkülönbözőbb egyházi csoportokból gyűlünk össze ide, az ősi tekintélyű ortodox egyházaktól egészen a reformátori egyházakig, amelyeknek liturgiai és szervezeti formája állandóan változik. Hálásak vagyunk az anglikán és ó-katolikus egyház és a Cseh-szlovák Egyház jelenléteért. Örömmel nyújtunk kezet azoknak a testvéreknek, akik olyan egyházi csoportokból jöttek, amelyeknek nincs szilárd dogmatikai és liturgiai rendje. Ismétlem: mindnyájan, akik itt összegyűltünk, Jézus Krisztusra tekintünk. És ez a közös középpontra való együttes figyelés tart bennünket össze. De nemcsak összetart bennünket, hanem egy organikus közösség kötelékét is jelenti lélekben és igazságban. Igen szívesen látnánk magunk között a legnagyobb olyan egyház, a római katolikus egyház tagjait is, mely vallja az apostoli hitvallást. Részünkről nyitva áll az ajtó. Ha Jézus Krisztus áll a középben, akkor ez azt jelenti, hogy kopogtat az ajtónkon, hogy nyissuk meg (Jel. 3:21). Nemcsak úgy értjük azonban ezt a bibliai ígét, hogy maga Jézus akar közénk lépni, hanem úgy is, hogy mindazokkal együtt akar betérni hozzánk, akik Őt megvallják, tehát testvéreinkkel együtt. És ezekhez a testvérekhez hozzátartoznak a római katolikus egyház tagjai is, amennyiben a mi közös Urunkkal közösségben vannak. Készek vagyunk ezekkel a testvérekkel ahhoz az asztalhoz ülni, amelyhez maga Jézus hív meg bennünket. Vágyunk arra, hogy úgy értsük meg őket, ahogy ők maguk megértik egymást és hogy ebből megtanuljuk, mit hoznak magukkal, mint különös örökséget és hagyatékot.

Úgy látszik azonban, hogy még nem érkezett el az az idő, amikor nemcsak úgy jövünk össze, mint a világi társadalom tagjai és mint személyes barátok, hanem úgy is, mint ugyanannak az Úrnak és a hit ugyanannak a Bevégzőjének hitvallói. Nem akarjuk itt az okokat elemezni. Csupán készek vagyunk arra, hogy a köztünk levő akadályokat és válaszfalakat öntudatosítsuk és mindent megtegyünk azok eltávolítására. Ahogy a mai helyzetet nézzük, úgy tűnik előttünk, hogy különösen két akadály és válaszfal az, amiről szó van: főként a római egyház legmagasabb tisztése, amelynek betöltője nemcsak tévedhetetlenséggel, azaz a hit és erkölcsi kérdésekben végső szuverén tekintéllyel van felruházva, hanem a végső és abszolút pásztorsággal is az egész világ felett.

Ez a dogmatikai tétel jelentős mértékben megnehezíti a római egyházal való ökumenikus beszélgetést. Az igazi értelemben vett ökumenikus együttműködés csak ott gondolható el, ahol az egyes egyházak képviselői és szószólói közös alapról indulnak el és döntéseiket egy magasabb tekintélynek rendelik alá. Abban a pillanatban, amikor valamelyik egyház hitbeli kérdésekben a definitív és végső tekintélyre tart igényt, alig lehet már olyan párbeszédet folytatni, amelynek mindkét fél részére van értelme. Ahol egy egyház képviselői fel vannak ruházva a legfőbb kánoni tekintéllyel az egész egyház felett, — azok felett is, akik láthatóan nem tartoznak bele abba az egyházba, de Krisztus egyetlen egyházának a tagjai akarnak lenni —, ott nincs meg a megfelelő légkör a szabad és gyümölcsöző ökumenikus beszélgetéshez. Mert az igazi ökumenikus együttműködés — ismételjük — csak ott lehetséges, ahol az egyes egyházak tagjai elnyerik az egyház egyetlen Urába vetett hitet, megerősítik e hit egységét és az evangélium megértésében meg a hitvallásukban felmerülő különbségeket alávetik annak a tekintélynek, amely mindnyájunk fölött áll.

Még egy más oknál fogva is nehéz az együttműködés a római katolikus egyházal. Tudjuk ugyan, hogy ebben az egyházban is sok olyan hitvalló van, aki ellentáll annak a kísértésnek, hogy egyházfrontot szervezzen a mai világ bizonyos részei ellen. Ebben az egyházban is vannak egyes kiváló személyiségek, akik tudják, hogy az egyháznak egyetlen nemzetközi, társadalmi és hatalmi képződménnyel sem szabad azonosítania magát. Vannak benne olyan teológusok, sőt a hierarchiának olyan képviselői is, és vannak olyan különböző missziói egyházi törekvések, sőt politikusok és államférfiak is, akik tudatában vannak annak, hogy az egyháznak az utóbbi évszázadokban gyakran kellett régi társadalmi, politikai képződményektől megszabadulnia. Amikor a feudalizmus kora után, amellyel az egyház szinte organikusán összekapcsolódott, a 18. század végi forradalmi változásokkal egy új korszak kezdődött, az egyház kénytelen volt tudomásul venni az új társadalmi berendezkedésre való törekvést. Az egész 19. század folyamán ezekert az új utakért tusakodott az egyház. Tudta, hogy a feudális társadalmi építmény kiélte magát és elveszítette építő erejét. A keresztyén civilizáció valamennyi vezető országában lépésről lépésre győzedelmeskedett a szabad és liberális társadalomszemlélet. Ott is, ahol még tartottak a régi monarchista rendszerek, a szellemi, kulturális, társadalmi és politikai életet már egyre inkább a társadalom liberális felfogása formálta, hangsúlyozva a magánvállalkozás szabadságát és minden egyes állampolgárnak azt a jogát, hogy ezt vagy azt a világnézetet fogadja el, ezt vagy azt az egyházi formát vallja. Az államegyházi intézmény és a társadalom theokratikus felfogása elveszítette szerepét, súlyát és tekintélyét.

Teológusok és a római katolikus egyház legfelsőbb képviselői

joggal hangoztatták bíráló kifogásaikat az újkor liberális társadalmával szemben. Joggal utaltak arra, hogy a modern ember korlátlan individualizmusa és gazdasági vállalkozásának ellenőrzés nélküli szabadsága felbomlasztja a társadalmat. Ezekben az ellenvetésekben sok előfeltétele volt meg annak, hogy éppen a katolikus ember kezdi megérteni a dolgozó emberek (azaz a munkásosztály) vágyát a vállalkozók önző és féltelen gazdasági, pénzügyi hatalma elleni védelemre. Néhány katolikus teológus és a hierarchia néhány képviselője látta, hogy annak a munkásnak, aki a két kezére és az eszére van utalva, akinek nem állnak rendelkezésére anyagi eszközök, s aki az ipari vállalkozók, később a monopóliumok akaratától, gyakran önkényétől függ, szüksége van hatásos fegyverre az éhség és a nyomorúság, a munkanélküliség és a politikai, gazdasági jogfosztottság ellen. Tudjuk, hogy a katolikus teológia és hierarchia küzdött társadalmi és gazdasági vonatkozásokban a liberalista gondolkodásmód ellen.

Most azonban annak vagyunk tanúi, hogy a római katolikus egyház állandó kísértésben van, hogy éppen annak a társadalomnak a hatalmi törekvéseivel azonosuljon, amely elveszítette a békét és a második világháború katasztrófájának bűnrészesese. Nagy tévedésnek és rögeszmének tartjuk, amikor most ebben az egyházban szenvedélyesen hangoztatják, hogy az egyháznak a keleti világgal szemben megszervezett hatalmi front támaszává kell válnia, szellemi táplálékot és vallásos pátoszt, sőt politikai erősítést kell nyújtania annak, amit ma antikommunizmusnak nevezünk. Most nem úgy beszélünk, mint a szocialista államok vagy olyan országok állampolgárai, amelyek kommunista vezetés alatt állnak. Mint Krisztus egyházának tagjai szólunk, akik hitbeli okokból és az evangélium üzenetének megértéséből tartjuk szerencsétlen rögeszmének azt a törekvést, amely az egyházat és a keresztyén civilizációt össze akarja kapcsolni a szocialista világ vagy a kommunizmus elleni harccal.

Azt tartjuk, hogy ez a törekvés a keresztyén hit gyökereit támadja meg és gyengíti az egyház közösségének mai nagy feladatát. Nyugtalanítottak bennünket bizonyos hangok a legutóbbi müncheni eucharisztikus kongresszus alkalmával, és néhány magasrangú egyházi tisztviselő nyilatkozatai is, amelyek Olaszországban, Németországban, Amerikában vagy más földrészeken hangoztak el. — Hogy igazságosak legyünk, nem felejtethjük el, hogy nem korlátozódnak a római katolikus egyház területére azok a csábító hangok, amelyek a keresztyén front megteremtésére hívnak fel a szocialista államok és az ellen a kommunizmus ellen, amely átgondolt és hatalmas kísérletet tesz az emberi társadalom átforgalmazására és az embernek a szegénységtől, tudatlanságtól, a faji elnyomástól és a krónikus éhségtől való megszabadítására. Ilyen hangok hallhatók a történelmi protestáns egyházakban is. (És más egyházakban is, amelyeket sem a katolikus, sem a pro-

testáns csoportba nem lehet besorolni.) A Keresztyén Békekonferencia kezdetétől fogva küzd a leplezett vagy nyílt törekvésekkel szemben, amelyek a keresztyén egyházakat és az úgynevezett keresztyén civilizációt erkölcsi, kulturális és politikai tradíciójával együtt a mai világ egy bizonyos hatalmi tömbjébe akarja befogni. Meg vagyunk győződve, hogy ebben a tekintetben komoly harcot vívunk az egyház szabadságáért az evangélium talaján. Ismerjük fogyatékoságainkat, szakadatlanul kontrollálnunk is kell magunkat, harcolnunk kell gondolataink és érzéseink kuszáltsága, a gyávaság és rövidlátás ellen. Mégis alá akarjuk húzni és egyben kifejezésre is akarjuk juttatni éppen ebben az összefüggésben munkánk értelmét. Mindannyian ragaszkodunk egyházunkhoz. Mindannyian, akik itt összegyűltünk, szorosán összekapcsolva érezzük magunkat egyházi közösségeinkkel. Vágyunk arra, hogy tevékenységünk, ez a gyűlés is lelki közösségünkre hatva nagyobb tisztaságra, bensőségebb lelkesedésre és alkotó erőre segítse a keresztyén egyházakat egyenként és Krisztus egyházát a maga teljességében. Szüntelenül meg kell tehát kérdezni magunkat, hogy vajon a keresztyénség vesztett-e el sokat élő erejéből; nem szűnt-e meg alkotó funkciója, amelyet a keresztyénség kialakulása klasszikus idején, az apostoli egyházban, az apostoli atyák korában, a középkori reformmozgalmakban, a reformáció idején és talán az ökumenikus mozgalom kezdeteiben is mutatott.

3. Az utolsó fél században a világ megrendítő forradalmi változásaiba kerültünk bele és még mindig annak a katasztrófának a hatása alatt élünk, amely 20 évvel ezelőtt rázta meg a világot. Még most is halljuk azok millióinak jajgatását és nyögését, akik a csatatereken estek el, a kibombázott házak romjai között, koncentrációs táborokban és gázkamrákban vesztették el életüket. Tanúi vagyunk annak, hogy az ún. keresztyén népek megszűntek a mai emberiségnek nemcsak politikai, hanem erkölcsi és lelki tanítói is lenni. A szociális változások 1917 óta átvitték a felelős építés súlyát a feudális, a kapitalista és polgári rétegekről egyaránt a dolgozó embereknek és azoknak a népeknek a köreire, amelyek nemrégén még a gyarmattartó hatalmak gyámsága alatt álltak. Azzal a ténnyel állunk szemben, hogy az Elba és a Csendes-óceán között egymilliárd ember új alapokon végzi a társadalom építését és az emberi szabadságnak és méltóságnak ezt az átformálását hatékonyabb eszközökkel akarja biztosítani, mint a régi feudális és liberális társadalom. Ez most már nem kísérlet, hanem egy új rend átgondolt, megtervezett és megvalósított programja városban és falun, a hagyományosan keresztyén államokban éppen úgy, mint a nem keresztyéneken, a kulturálisan fejlett országokban és az elmaradottakban egyaránt. Azért folyik ez a hatalmas harc, hogy az emberek új biztosságot és igazi társadalmi egyenlőséget kapjanak és ne csak politikai, hanem szociális és gazdasági szabadságuk is biztosítva legyen. Ez a harc megrázó anyagi és szellemi kataszt-

rófák után, régi rendek romjain folyik. Új emberek kapnak felelős megbízatást a vezetésre és igazgatásra. Gyakran tapasztalatlanok, lépésről lépésre kell tanulniok a vezetést és irányítást, a gazdasági és társadalmi élet szervezését. Sok erkölcsi fáradtság is tapasztalható a világon az oly hosszú nemzetközi feszültség, valamint az ember életébe való oly roppant beavatkozások folytán, az utolsó háborúk és forradalmak alatt. És ezt a harcot, amely az új társadalomért folyik, olyan légkör jellemzi, amelynek a következő vonásai vannak: bizalmatlanság az egyházzal szemben, ellenszenv a régi, ún. vallásos világnézet és a vallás ellen, amelyet a babona, a kritikátlan gondolkodásmód, a reakció és általában a magasabb társadalmi formák előtti akadályok maradványának tekintenek. Nem akarunk most a hit és hitetlenség, az evangélium és ateizmus kérdésével foglalkozni, és azzal a kérdéssel sem, hogy mi tartozik hozzá a názáreti Jézusban való hithez és mi nem. Csak arról szeretnénk elgondolkozni, hogy mennyiben felelősek igazában a keresztyén egyházak és tagjaik a régi társadalom harcaért és fogyatkozásaiért, a szegények és gazdagok, a hatalmasok és elnyomottak közti mély ellentétért, különösképpen pedig azért, ami az utolsó évtizedek katasztrófáihoz vezetett és amiben bűntársak voltak. Egy lépést sem tudunk előre tenni, ha mi, az egyházak hívő tagjai nem vetjük alá magunkat ennek a kritikának, ha nem nézünk szembe bátran és realisztikusan a tegnapi és mai változásokkal —, mindazzal, ami egyáltalában a világban történik s ahogyan társadalmunk minden valószínűség szerint holnap és holnapután fejlődni fog.

Világosan kell látnunk, hogy nem tudunk a mai embernek az építésben segíteni, ha nem vesszük tekintetbe minden pozitív vágyakozását a célszerű társadalmi formák, a szabadság szilárd alapja, a méltányosság, a jog és az igazságosság után. Ezért nagy teológiai és lelki komolysággal védelmezzük az egyházat minden arra irányuló kísérlet ellen, hogy belőle Kelet-ellenes és antikommunista tervek hordozója és szentesítője váljék. Eközben arra törekszünk, hogy a világ más területein élő testvéreink jól értsenek bennünket, és világos legyen előttük, hogy minderre bennünket nem az opportunizmusnak vagy kollaborációnak valamely formája, sőt nem is a gyávaság és az alkalmazkodási készség indít. Éppen az az evangélium, amelyről kezdetben beszéltünk, segít bennünket a názáreti Jézusnak, a megfeszítettnek és feltámadottnak nyomdokait követve a szeretet és megbocsátás, a megbékélés és testvériség tiszta üzenetét hirdetni. Az a teendők, hogy az evangélium fényében értsük meg a mai embert, aki az elmúlt idők mérgezett atmoszférája által elerőtlenítve, hiába várt a szegények és még szegényebbek, az éhezők és a megvetettek megsegítésére.

A mai embert különösképpen az új társadalom iránti pozitív vágyakozásban kell megértenünk. Így kell megértenünk a hitetlenséget, sőt az egyházak és az ún. vallások elleni harcát is! Csak miután

terveit, reménységeit és az osztály- és faji különbségek nélküli új társadalomért folyó harcát megértettük, fogjuk csak igazán megérteni művének esetleges hibáit, tévedéseit, fogyatékoságait és hiányosságait is. Akkor aztán azt is hamarabb és világosabban fogjuk látni, hogy a hitelenséget nem győzheti le semmiféle atheista front sem, hanem csupán az a vágy, hogy az emberekhez menjünk, valamint az az tiszta evangéliumi hit, amelyben készen állunk embertársaink tehetetlenségét, sőt hitelenségét magunkra venni és nekik úgy segíteni, ahogyan a názáreti Jézus segített az embereken. Az atheizmus elleni keresztyén hadjárat csak annak a megnyilatkozása lehet, amit vak fanatizmusnak, vallásos gonoszszágnak, leplezetlen gyűlölségnek (ami a perverz vallásosság első jele), anyagias egoizmusnak, kishitű félelemnek és a valódi ember valódi világában meglévő, valódi szűkösséggel szemben mutatkozó értetlenségnek nevezünk. Bizonyos értelemben azt mondhatjuk, hogy a keresztyén békekonferenciában egybefogott mozgalmunk és a Keresztyén Béke-Világgyűlés is az egyház megtisztítására irányuló vágyunk megnyilatkozása, s hogy ezek az alkalmak a Jézus Krisztus egyházáért folyó harc szolgálatában állnak. Tudjuk és hisszük, hogy maga Jézus Krisztus tudja csak ezt a harcot hatékonyan vezetni és ezt ő meg is teszi, — ez a hitvallás azonban nem lelki vákságunk, hanyagságunk és aggódó tradicionalizmusunk hamis és kegyes kifogása. Kemények akarunk lenni önmagunkkal szemben, de bensőségebben akarunk szeretni is abban a meggyőződésben, hogy a valódi szeretet kiűzi a félelmet és aki az evangélium világosságában és szeretetben lép oda embertársaihoz (azokhoz is, akik nem értik meg és hitét nem fogadják el), megszabadul a félelemtől és reményteljes örömet nyer.

Tudjuk, hogy a mai átlag keresztyénre a túlságosan is kispolgári középszerűség a jellemző, és ezért aligha kész arra, hogy a mai változásokat ne csak megértse, hanem komolyan is vegye és így munkálkodjék félelem nélkül a múlt romjain.

A középszerű keresztyén ember (és mindegyikünk hord magában egy darabot ebből a középszerűségből) még egyáltalán nem tekintett bele mai időnk mélységes változásaiba. Túlságosan is hosszú ideig forgott csupán önmaga, szokásai és tradíciói, személyes és lokális érdekei körül. Ezért is válik oly gyakran kuszálttá. Úgy tekintett a változásokra, mint valami ideiglenes dologra és ezért nem küzdött hitében a valósággal és az eseményekkel. Ezért nem látta magát kényszerítve sem arra, hogy Jézus Krisztus szenvedésének, keresztyének, sírjának és az evangéliumnak a legnagyobb mélységeibe leszálljon. Ezért nem élte át azt sem, hogy mit jelent Jézus Krisztus húsvéti győzelme, és milyen világosságot sugároz ez a győzelem a mai, új társadalomért harcoló ember kuszáltságaiba és árnyékaiba, szenvedéseibe és gondjaiba, félelmeibe és kötelességeibe. Ezért akarják az egyházak, a gyülekezetek és az egyes keresztyének magukat az új világtól megóvni, midőn önmaguk és a keletkezőben levő új

világ közé vas-, arany- vagy bambuszfüggönny húznak. Éppen ezért tapasztalhatjuk meg újra és újra ma is, hogy ezek mögött a függönyök mögött éppen azok élnek, akik azt hiszik, hogy *előttük* vannak és szabad levegőt lélegeznek. Ennek a harcnak, amely a Jézus Krisztus egyházáért, az evangélium tüzeiben való megtisztulásért, hitének, szeretetének és reménységének a tisztaságáért folyik, át kell hatnia az egész keresztyénséget. Az egész világon, minden kontinensen vannak testvéreink, akik ezt a nagy feladatot megértik. Azt is el kell azonban ismernünk, hogy közép- és kelet-európai egyházainkban vannak keresztyének és keresztyén csoportok, akik belső emigrációban, olyan atmoszférában élnek, amelyben önmagukat teszik újra és újra rabszolgává. Ezért a Keresztyén Béke-Világgyűlésnek az a fórummá kell válnia, ahol ez az egyházért folyó harc lejátszódik. Arra törekszünk, és úgy legyünk itt, mint azoknak a társasága, akik tudatában vannak felelősségüknek.

4. Így jutunk el a feladatunk lényegére vonatkozó további megfontolásokhoz. Az evangéliumból indultunk ki. Átgondoltuk a helyzetet a különböző egyházakban, kifejezésre juttattuk a legjelentősebb egyházi csoportok ily sok képviselőjének részvétele miatt érzett örömünket. Ráműtattunk a római katolikus egyház tagjaival való együttműködés problematikájára és nehézségeire. Ez a problematika azonban túllépi a római katolikus egyház határait, és ezért bűnbánóan elismertük azt is, hogy mindnyájan kishitűségben és félelemben, gondolataink és érzéseink kuszáltságában szenvedünk. Ezért húztuk alá feladatunk egyes részeként a Krisztus egyházáért való harcot. Ezek a fejtegetések azt voltak hivatva megmutatni, hogy a békéért való küzdelmünk felülemelkedik a politikai, nemzetközi, hatalmi-politikai vagy szociális problémák síkján. Ugyanakkor azonban azt is ki akartuk ezzel fejteni, hogy a Jézus Krisztus evangéliumába és egyházába vetett hitünk a mai ember félelmeinek és fájdalomainak, betegségének és bűneinek, de vágyakozásának és reménységének is a kellős közepébe vezet bennünket. Jézus Krisztus eljött ebbe a világba, hogy szolgáljon az embernek. Az emberek közé jött, bűnökbe és gonoszságukba, halálukba és sírjukba, hogy mindattól megszabadítsa őket, ami megköti, leigazza és az emberi existencia mélyén, az emberi közösség szívében megbénítja őket. Csak azt ismételjük meg, amire már utaltunk, hogy az egyház létének értelmét nem láthatja önmagában, hogy engedelmességével Urát kell dicsérnie és tisztelnie, és az embert szeretetben szolgálnia mindenütt, az egyházban vagy az egyházon kívül, a magánéletben vagy a politikai, szociális és nemzetközi feladatokban. Az evangéliumba vetett hittől vezetettve azonban eljutunk oda, ahol a mai embernek mindenekelőtt világosan kell látnia és ahol segítséget és támaszt keres. Békesség a földön — ez az a jelszó, amely alatt összegyűltünk. A békét úgy értjük, amint azt a próféták és az apostolok értették és ahogyan az evangélium tartalmát képezi. Az ótestamentumi értelemben

vett *sáalom* sokkal több a külső békességnél, a háború és harc nélküli helyzetnél: Isten adományainak, szeretetének, kegyelmének, megbocsátásának és velünk való azonosulásának a teljessége. A béke — amint azt a karácsonyi evangéliumból ismerjük — annak a békének a beteljesedése, amelyet a próféták rész szerint tapasztaltak meg és amely a názáreti Jézus Krisztusban az emberi lét és az emberi viszonylatok legrejtettebb zugában szállt alá.

Ezt szeretnénk belevinni a mai békéért folyó küzdelembe. Követjük az embert oda, ahol a békéért küzd. Jézus Krisztus evangéliuma mindenkire érvényes. Nem von határokat és eljut egészen odáig, ahol nyugtalanság, békétlenség és a nyilvános politikai élet zaja uralkodik. Nem az érti az evangélium mélységét, aki túlzott aggályoskodásból, vagy a tökéletesség utáni öngigaz vágyból el akarja kerülni a földi közélet porát és szennyét, sürgés-forgását és kuszáltságát. Az utcákon és tereken pontosan úgy kell munkálkodnunk, mint szívünk elrejtettségében és gyűléseink, templomaink csendjében. Az evangéliumban hívó ember nem kérdi bizalmatlanul, hogy szabad-e együttmunkálkodnia azzal, aki a világi élet sarával van beszennyezve. És ki nincs közülünk beszennyezve? Ki mondhatja, hogy a világ a maga porával és szennyével nem hatol be gyülekezeteinkbe és egyházainkba és nem szennyezi be a mi szívünket és lelkünket is? És ki mondhatja, hogy Jézus Krisztus elzárja magát a világban élő ember elől — ha mégannyira is be van szennyezve ez az ember? Ő utána ment a leprásnak, akitől mindenki iszonyodott és akit nemcsak a templomból, hanem egyáltalán az emberi közösségből is kiűztek. Utánuk ment a vámszedőknek és asztalukhoz ült. És a kereszten elítéltként halt meg, mint akit éppen a kegyes egyházi és templomi élet képviselői szolgáltattak ki. Mi ebben a világban akarunk benne állni, nem zárkózunk el a kegyesek és kiválasztottak konventikulumába, és köreibé. Halljuk a mai ember félelmeit és szívverését ott, ahol van, és csatlakozunk hozzá vágyakozásában és a békéért való küzdeelmében. Ahol az emberek iránt eleve bizalmatlanság van, az elkülönülés növeli a bajt és akadály a megbékéléshez vezető úton, — ott nyit ajtót az embereknek az angyali üzenet, amely hirdeti, hogy „a földön békesség”, és elhozza azt a megtisztulást, amire az emberek közti kapcsolatban szükség van.

Ez a békesség azonban csak eszköz számunkra abban a küzdelemben, amely a háborús veszély elleni mai harc konkrét feladataiban folyik minden olyan erő ellen, amely a feszültség, a bizalmatlanság, az ellenségeskedés veszedelmes légkörét idézi elő. Fáradozunk azért, hogy megteremtsük az államférfiak, politikusok, művészek és nevelők együttmunkálkodásának előfeltételeit a népek barátságáért. Az államférfiak múlt évi, legfelső síkon történt összejövetelének kudarcát az okozta, hogy a vezető nemzetek férfiai még nem voltak felkészítve a kölcsönös megértésre és az együttmunkálkodásra. Sóvárogva vártuk a pillanatot, amikor az államférfiak összejönnek. Bár tudtuk, hogy különböző oldalról megkísérelték, ha nem is

éppen megghiúsítani ezt az összejövetelt, de legalább eleve megmérgezni azt az atmoszférát, amelyben tárgyalni kellett volna. És mégis reméltük, hogy 1960 májusa döntő lépést jelent előre a népek közötti békés megértéshez és együttműködéshez vezető úton. Az összejövétel megghiúsult, mielőtt megkezdődött volna, és mi tudatára ébredtünk annak, hogy talán a keresztyén egyházak sem tettek meg mindent az összejövétel sikeres lefolyásához szükséges előfeltételek megteremtéséért.

Feladatunk az, hogy megvizsgáljuk a konkrét okokat, amelyek következtében éppen így alakultak a dolgok. Sőt a Keresztyén Békekonferencián belüli tevékenységünknek és a Béke-Világgyűlés üléseseinek is ezeknek a konkrét feladatoknak a szolgálatában kell állniuk: el kell gondolkoznunk azon, hogy milyen világban élünk, milyen előfeltételei és lehetőségei vannak a békének, mik a fő okai annak, hogy az emberiség még mindig feszültségben él, sőt néha ez a feszültség és egy új katasztrófa veszélye nagyobb, mint néhány évvel ezelőtt. Munkánkban összekapcsoljuk ezt a kettőt: igyekszünk a békeharc sikeres előfeltételeit megteremteni; de ugyanakkor bírálóan, teljes konkrétsággal és nyíltsággal a mai élet kis és nagy jelenségeit is vizsgálni. Igyekszünk azt is megkeresni, hogy milyen módon távolíthatunk el az állampolgárok és minden békéért fáradozó ember útjából minden követ és kövecskét, hogyan háríthatunk el minden akadályt.

Ezért próbáljuk a keresztyén békekonferencián és ezen a gyűlésen is megállapítani: hogyan alakult ki a mai világhelyzet a második háború befejezése és az 1914—17-es években megindult világforradalom óta. Ezért vetünk számot azzal, hogyan is jött létre a hidegháború, mi az értelme, milyen okok és személyek felelősek azért, hogy a háború utáni időknek ez a szerencsétlen jelensége előállt. Ezért állapítjuk meg a mai világhelyzet legfontosabb kérdéseit és a feszültség fő forrásait: foglalkozunk Németország problematikájával, az 1933—1945 között végbement katasztrófájával; megvizsgáljuk, vajon ennek a katasztrófának az okai gyökerükig megsemmisültek-e, vagy pedig új gyökerek nőnek abban a földben, amely olyan sok vérrrel itatódott és amely az 1933—1945-ös években ilyen katasztrófán ment keresztül. Vizsgáljuk, hogy milyen lehetőségei vannak a Németországgal — s itt mindkét német államra gondolunk — kötendő békének, Németország egyesítésének és a nemzetközi közösségben való teljes részvételének. Szívünkön viseljük a német nép múltját, jelenét, de jövőjét is. Németország őszinte együttműködése nélkül nem gondolhatunk békére sem Európában, sem világviszonylatban. Örülünk, hogy a német egyházaknak mindkét államból ilyen sok tagja van jelen. Különösen örülünk azok együttműködésének, akik az utóbbi 15 évben első vonalába léptek a német nép békéért és megbéküléséért, együttműködéséért és a világban egy új társadalmi rend felépítéséért folytatott hatalmas és nemes harcának. Tanulmányoztuk és egyre mélyebben akarjuk tanulmányozni a tá-

vol-kelet kérdéseit; elsősorban annak az okát akarjuk megkeresni, hogy miért zárják ki tartósan a népi Kínát a maga 650 millió lakójával nemcsak az ENSZ-ből, hanem egyáltalán minden olyan jelentős intézményből is, amely felelősséget hordoz a világ új rendjéért. Senkit sem akarunk elítélni, de — éppen mint az egyház tagjainak — kötelességünk, hogy egyházainknak és az egész világ közvéleményének sürgető, szigorú és döntő kérdéseket tegyünk fel. Mindezzel összefügg az a nyugatalanság, ami az utóbbi években az egész világon, különösen azonban az afrikai és ázsiai népeken átvonul és amely egyre inkább átcsap Latin-Amerikába is; 1914 óta forrongásban élünk, mintegy vulkánikus talajon. Minden oldalon földcsuszamlást érünk meg és ma már látjuk, hogy a világháború 1919—1945 között nemcsak nem oldotta meg az összes fontosabb nemzetközi kérdést, hanem éppen a világháború indította el minden kontinensen a folyamatot, és eddig, 16 évvel a háború befejezése után, nem sikerült a nemzetközi kapcsolatok egyetlen kérdését sem megoldani. Itt nem segít a panaszkodás, nem segítenek a vádaskodások, nem segít semmilyen, bár jószándékú, de gyümölcstelen moralizálás sem. Itt csak a nemzetközi történet komoly, felelősségteljes megfigyelése segít és annak a felelős megvizsgálása, hogy nekünk magunknak mit kell tennünk.

Nem hagyhatjuk figyelmen kívül a világ mai viszonylatainak azt a mozzanatát sem, hogy az emberiség alapvetően legalább három csoportra oszlik: a polgári kapitalista államokra; a szocialista vagy a kommunizmus felé tartó államok csoportjára; és a volt gyarmati népek elsöprő szabadságmozgalma nyomán létrejött új államok, valamint azon népek csoportjára, amelyek még gyarmati uralom alatt élnek. Még jóval a második világháború után is azt gondolták a nyugati, ún. keresztyén és demokratikus népek, hogy Nyugat-Európa és Észak-Amerika nagy népei maradnak majd a döntő bírák és a döntő hatalmak. Ez azonban illúzió volt, ami a közéletben és a keresztyén egyházakban nagy zűrzavar okozójává lett. Mert az egyházak is, amint már utaltunk rá, saját existenciájuk és fejlődésük biztosítékának tartották és tartják a nyugati demokráciák szerepét. Ma már azelőtt a tény előtt állunk, hogy Kelet-Európában és Ázsiában egyre inkább a szocialista világ kezdi a nemzetközi közösséget formálni és megalkotni. Nem könnyű a nyugati embernek sem értelmileg, sem elvileg számolni ezzel a szituációval és nem könnyű a tradicionális keresztyénség nagy részének sem bátran és reménykedve tekinteni erre a tényre. Nem könnyű sem a szocialista államok előállítását, sem a gyarmati népek önállósulását a keresztyén igehirdetés új kezdete és az egyház újra való felépítése drága alkalmának tartani. Azt is látjuk, hogy a nemzetközi helyzetnek az utóbbi 20 esztendőben végbement totális átalakulása és a jelenlegi hatalmi-politikai, kulturális és szociál-politikai csoportok kialakulása új szakaszt jelent az emberiség történetében. Látjuk továbbá, hogy egy új egyen-

súly és stabilitás létrejötte a nemzetközi kapcsolatokban hosszú történelmi folyamatot jelent. Mi igyekszünk megérteni ezt a helyzetet és hitünkben, terveinkben türelmesen felvenni vele a küzdelmet. Senki sem keresheti alkotó módon, okosan és reálisan a békés együttéléshez vezető helyes utat, ha nem fáradozik teljes nyíltsággal, önkritikával és türelemmel annak a megvizsgálásán, hogyan néz ki ebben a tekintetben a jelen, mi jelent valóságos segítséget a béketörekvésekben és mi hathat veszedelmes akadályként. Vannak emberek, akik nemes elképzelésektől, sokszor illúzórikus, de mégis tiszta vágytól vezetetik magukat, tele jóakarattal, s ennek ellenére is a csüggedtség zsákutcájába jutnak, sokszor cinizmusba esnek, mert nem vették komolyan a reális helyzetet, mert nem látták és nem figyelték meg kritikával a történelmi összefüggéseket, ezért azt sem ismerték fel, hogy mit kíván tőlünk az adott pillanat és adott helyzet.

5. Mindannak, amiről beszéltünk, beszélgetéseink témájává kell lennie (vagy ahogy néha mondjuk: dialógusaink témájává), sokkal inkább, mint eddig. Saját véleményünk van a mai nemzetközi helyzetről, a népi Kína kérdéséről, Németország egyesítéséről, a hidegháborúról és a leszerelésről. Meg vagyunk győződve, hogy ezek a vélekedések az evangélium megértéséből és az egyház küldetéséről alkotott nézeteinkből erednek. Emellett elismerjük, hogy befolyásol bennünket az a légkör, amelyben élünk, országunk államférfiainak nézetei, történelmi helyzetünk stb. Ez nem is lehet másként. A szociális és politikai kérdésekhez való viszonyunkat sohasem formálja százszázalékos tisztsággal csupán az evangélium. Ez nem is lehetséges. Az a tény, hogy egy adott világban és társadalomban élünk, kikerülhetetlenül visszatükröződik a közéletre és kulturális, politikai céljainkról alkotott vélekedéseinkben. Arról van azonban szó, hogy azokat a nézeteket, amelyekről beszéltem, fogadják teljes őszinteséggel azok, akik egészen más szociális és politikai rendszerben nőttek fel és dolgoznak. Hogy testvéreink vegyék komolyan kezdeményezésünket és javaslatainkat és ne vessék el azokat, mint politikailag egyoldalú, politikai és állami rendszerünk propagandája által befolyásolt dolgot. Ha egészen komolyan azt állítjuk, hogy elgondolhatatlan a világproblémák megoldása a népi Kínának a nemzetközi megbeszéléseken és az ENSZ-ben való részvétele nélkül, akkor nem szabad elvetni nézetünket az egyoldalúság vádja alapján. Mi az egyoldalúság és az objektivitás mértéke? Ki dönti el, hogy mi egyoldalú és mi objektív és pártatlan jellegű? Vajon már a nézeteink és látszólagos egyoldalúságunk ellen felhozott ellenvetést magát is nem egy olyan légkör határozza-e meg, amely szintén magán viseli az egyoldalúság jegyét, ha ez nem is tudatosult kritikusainkban? Kinek van joga objektivitásra és pártatlanságra igényt tartó vélemények kifejezésére? Vajon az Egyházak Világtanácsa az utóbbi évtizedben nem egyoldalúan nyugati orientáció alapján cselekedett-e a döntő pillanatokban? Vagy a nyugati közvélemény átlagos, normális álláspontja már önmagában is pártatlan? Nem nagyon is egyoldalúan vélekednek-e a nyu-

gati keresztyének a szocialista és a kommunista építésről? Ki a végső döntő bíró korunk nagy szellemi, kulturális és szociál-politikai harcában? Vajon a nyugati keresztyének álláspontja a mérték és a döntő bíró ebben a harcban? Kérem, jól értsenek meg! A legcsekélyebb mértékben sem akarok bíraskodni a nyugati egyházakban élő testvéreink fölött. Ellenkezőleg. Meg akarom érteni őket, álláspontjukat már csak azért is, mert mi mindnyájan olyan tradíció és atmoszférán mentünk keresztül, amely nem áll messze az ő álláspontuktól és perspektíváitól. Nem tagadjuk, hogy a szociális és politikai, a kormányzati és kulturális kérdésekről alkotott véleményünk eltér a mai keresztyénség nagy részének nézeteitől. Azt sem tagadjuk, hogy mind társadalmunk építése, mind társadalmunk építőinek programja és célja iránt nagy megértést tanúsítunk. Tudatában vagyunk annak, hogy mennyire meghatározza gondolkodásunkat és döntésünket az a hely és az az idő, amelyben élünk. De vitatjuk, hogy a keresztyénségnek az a szellemi és társadalmi struktúrája lenne a végső döntő bíró egyoldalúságunk vagy objektivitásunk fölött, amelyiket az ún. nyugati világgal kötnek össze. Az egyháztörténelem során is megtörtént, hogy egyházi szervezeteknek egy hiányos társadalommal, kultúrával vagy politikával való összeszövődöttségét normálisnak és magától értetődőnek tartottak, és az ellene irányuló ellenvetéseket és az új utaknak keresését elvetették, vagy mint politikai tevékenységet, sőt egyenesen mint meg nem engedhető rajongást ítélték el. Ökumenikus beszélgetéseink során még nem jutottunk annyira, hogy kölcsönösen komolyan vegyük egymást és hogy együtt az evangélium magasabb mértéke alá álljunk és annak a bírónak vessük alá magunkat, aki végérvényesen jogosult dönteni. A Keresztyén Békekonferenciának és Keresztyén Béke-Világgyűlésünknek az az értelme, hogy olyan nézetekkel és perspektívával állunk elő, amelyek a mai tradicionális keresztyénségben szokatlanok. Ezt azonban a kölcsönös megértés vágyával tesszük s egy közös út megtalálása után készek vagyunk arra, hogy meghallgassuk az ellenvetéseket; de a hit szuverénitásával és azzal az alázatos igénnyel állunk elő, hogy meghallgasanak bennünket.

Ebben az értelemben meg vagyunk győződve, hogy mozgalmunk és munkánk fontos és bizonyos fokig pótolhatatlan hozzájárulást jelent az egységért és az igazi ökumenikus megértésért folyó törekvésekhez. Már többször mondtuk és megegyeszer megismételjük, hogy nem akarunk versenyt futni egyetlen európai vagy amerikai ökumenikus intézménnyel sem és nem támasztunk igényt arra, hogy európai egyházak hivatalos szervezete legyünk. Örömmel fogadjuk nagyobb egyházi csoportok együttműködését, de kitartunk koncepciónk lendítő ereje és mozgékonyága mellett. Örömmel köszöntjük testvéreinknek a csoportjait, akik országuk vagy egyházaik keretein belül a békéért, szabadságért, igazságért, a népek közötti megbékélésért és egy új nemzetközi rendért folyó harcban új utakat keresnek.

A Keresztyén Békekonferencia kezdettől fogva beleállt abba a rendszeres harcba, amely az atom- és hidrogénbomba, a lázas felfegyverzés, a sokszor pánikhoz vezető háborús hisztéria, a hidegháború minden eszköze és módszere ellen folyik. Pozitíve harcolt a tömegpusztító fegyverek eltörléséért és ennek következtében minden fegyver megsemmisítéséért is. Nem támasztunk igényt a békemunkában monopóliumra. Minden konferencián hálásan emlékezünk meg mindarról, amit az Egyházak Világtanácsa és különböző békecsoporthoz tartozók tették Európában és Amerikában, de más kontinenseken is azokért a célokért, amelyekért küzdünk. Nem szükséges részletesen beszélnem erről, utalok a különböző korábbi ülések előadásaira és határozataira. Arra a nagy munkára is gondolok most, amelyet a különböző denominációjú német, francia, brit és amerikai keresztyének végeztek a leszerelésért és az atomkísérletek megszüntetéséért. A mi munkánk kísérlet arra, hogy mindezeket a törekvéseket koordináljuk és békeprogramunk a leszerelésre való felhívásunk által azokat az egyházi köröket is felébrésszük, amelyek eddig nem hallottak meg bennünket. Kísérlet ez arra, hogy megerősítsük azoknak az állampolgároknak, tudósoknak, technikusoknak, nevelőknek a kezét, akik életüket a béke és a népek közötti megbékélés ügyének szentelték. Mindabból, amit eddig tettünk és mondtunk, és amit a Keresztyén Béke-Világgyűlésen is tenni akarunk, kitűnik: nem táplálunk olyan illúziókat, hogy a leszerelés minden nehézségnek, ellentétnek, feszültségnek és a mai világkrízisben jelentkező minden ellenségeskedésnek a végét jelenti.

Negyven év óta olyan történelmi katasztrófák és változások folyamatában él az emberiség, amelyekhez nincs hasonló a világtörténelemben. A régi nemzetközi rend, amelyet a második világháborúig az ún. keresztyén nyugati népek tartottak fenn, darabokra tört. Egy új rend kezdetén állunk, amelynek a felépítése még néhány évtizedig tarthat. A nyugati demokrácia eszményei és normái 1917 óta súlyos megpróbáltatás alá kerültek és ma megszűnnek az új társadalmi rend normái lenni. Az egész ún. keresztyén civilizáció épülete megrendült és nemcsak a belülről jövő támadásoknak, a hitetlenség kétségeinek, a modern ember feszült gondolkodásának, hanem az újra éledő ázsiai és afrikai vallásos csoportoknak és annak az új szocialista társadalomnak a célpontjává is lett, amely tudatosan nem vallásos alapokon épül fel. Az amit sokszor csak frázisként „kulturforradalomnak” nevezünk, az egész világon megrázó tény. A tudományos és technikai fejlődés ma olyan nagy tempót ért el, hogy számolnunk kell a modern ember tradicionális szellemi élete ellen irányuló egyre újabb rohamokkal, nemcsak a városban, hanem a társadalom legrejtettebb zugaiban is. Ez a politikai, nemzetközi, szociális, gazdasági, kulturális, és erkölcsi átalakulás ma azokat a népeket is átfogja, akik tegnap még nemcsak gyarmati uralom alatt, hanem lelkileg és fizikailag is primitív körülmények között éltek. Ezt már világosan

látjuk. S nincsenek kétségeink afelől sem, hogy ez a növekvés és ez az átalakulás súlyos kérdésekkel, sőt harcokkal, fájdalokkal, szellemi és erkölcsi nehézségekkel is fog együttjárni a magán- és közéletben egyaránt. Ahhoz azonban, hogy ezeket a kérdéseket, emberileg szólva, elhordozhatóan oldják meg, békés együttélésre van szükség, egyik embernek a másikhoz való legalább is minimális bizalmára; arra való készségre, hogy egymástól kölcsönösen tanuljanak és vetélkedés során bizonyuljanak be és mutatkozzanak meg ennek vagy annak a társadalmi rendnek az előnyei és hiányosságai. Békésen együtt élni nehéz. Jóval nagyobb alkotóerők és az egyre jobb lehetőségek és életfeltételek jóval felelősebb keresését kívánja meg. Igen, a béke bizonyos értelemben nehezebb, mint a háború, de olyan teher, amely méltóságot kölcsönöz az emberi életnek. Olyan fájdalmak ezek, amelyek megtisztítják az emberi benső legmélyebb mélységeit és az emberi kapcsolatokat.

Ez a teher és ezek a fájdalmak a hit és testvériség igazi közösségévé tehetik gyűlésünket. Tudjuk, hogy különböző területekről jövünk, amelyek különböző politikai és szociális nézetektől vannak áthatva. Belsőleg mindannyiunkat a saját történelmi légkörünk formált és szolidárisak vagyunk népünkkel, egyházunkkal, vágyában és reménységében. Gyűlésünk „sokrétű egység” kíván lenni. Nem akarjuk elkendőzni a közöttünk meglévő különbséget gondolkodásban, az események értékelésében és részben a világproblémák megoldását szolgáló programban. Megismétlem, amit korábban mondtam: fejtegetéseim magukon viselik országom, államom, sőt az egész keleteurópai zóna, de egyházam és szellemi hagyományaink bélyegét is, minden előnyével és hiányosságával. Ezeket a nézeteimet egészen nyíltan megmondom, anélkül, hogy megkísérelném tendenciájukat vagy tartalmukat valamiképpen elkendőzni. Azt hiszem, hogy ez a megértés egyetlen lehető eszköze. Ugyanezt a nyíltságot várom el testvéreimtől is, amellyel én fejtem ki nézeteimet: hogy fejtegetéseim tartalmát kritikailag értékeli majd s megkísérelnek nézetet nézettel szemben vagy mellé, javaslatot javaslattal szembe vagy mellé állítani. Várom, hogy szellemileg küzdjünk egymással és együtt keressük a közös döntések és tettek útját. Amint mondtam, a felelősség közös terhé alatt állunk; a mai emberiség sebeiért, a népek és társadalmi rendszerek közötti ellenségeskedésekért és szakadásokért érzett ugyanezen fájdalommal hordozzuk azt. Abban a tudatban jöttünk össze, hogy mi magunk is vétkesek és felelősek vagyunk a mai ember szenvedéseire, a feszültségért, a bizalmatlanságért, a gyanúsítgatásokért, sőt a népek közötti gyűlöletért és ellenségeskedésért is; ennek a tudatában hallgatjuk egymást, kutatjuk, hogy miben állnak a nézetek közötti ellentmondások és különbségek. Nem egyforma emberekként találkozunk. Nem akarjuk testvéri szentimentalitással és hivatalos keresztyén kegyességgel mesterségesen eltakarni az eltéréseket és véleménykülönbségeket.

Ez csak elmélyítené a viszálykodásokat az emberiség és a kereszténység körében. Az emberek nem juthatnak egyetértésre, ha nem beszélnek nyíltan, világosan és határozottan egymással. A keresztény ember igazi és hatalmas hite csak növekszik saját benseje fájdalmai és mélységei vagy az emberek közötti viszálykodások szemléletével. Ez a hit nem szenvedheti a lanyha és felületes ún. egyetértést: az igazi hit, amellyel mindig együttjár az ember és az emberiség szeretetben való segítésének vágya, küzd a különbségekkel és viszályokkal, aláveti magát a próféták és az apostolok üzenete magasabb tekintélyének és abban a reményben halad előre, hogy ami ma megoldhatatlan, azt holnap vagy holnapután türelemmel és az evangélium bizonyosságával meg lehet oldani. Nem felejtjük el, hogy nem vagyunk életünknek és korunknak urai és aki idehozott bennünket, továbbra is vezetni fog kegyelmében és világosságában. Az ő kezében van életünk és halálunk, ő áll, mint megfeszített és feláldozott Krisztus az örökkévalóság végén.

6. Gyűlésünk olyan fórum, ahol a népek valóságos és nemcsak formális koexistenciáért folyó harcban a reánk háruló feladatok és kötelességek megbeszélésére akarunk összejönni. Azért jöttünk ide, hogy a közös küzdelmekbe saját örökségünk alapján a legjobbat és a legalkalmasabbat vigyük bele, ami a népek közötti új rend és új légkör megteremtéséhez szükséges. Az evangélium nyomása alatt egyfelől a felelősségtudat, másfelől az emberek közötti testvéri együttélés bensőséges vágya vezet bennünket. Törekvésünk elképzelhetetlen izzó meggyőződés, lobogó hit és az emberi együttélés megjavítására való existenciális elszántság nélkül. Gyűlésünknek égnie kell az emberi élet és az emberi társadalom nagy céljaiért és feladataiért. Nem úgy jöttünk össze, mint hideg megfigyelők és szemlélők, vagy mint a mai vitás kérdéseknek és harcoknak csak objektív kommentátorai. A hűvös elfogulatlanság és tárgyilagosság sohasem alkotott valami nagyot. Az emberi értelem is mélyrehatóbban és alkotóbban munkálkodik, ha hatalmas meggyőződés és valódi hit hevíti. *Luther* Mártonnal együtt valljuk, hogy a Szentlélek nem kételkedik és hozzátesszük, hogy a Szentlélek nem is hideg semleges vagy öngáz morálista. Meg vagyunk győződve arról, hogy éppen az égő szív és a lobogó hit teremtheti meg a kölcsönös bizalom és megértés közösségét, minden közöttünk lévő különbség és ellentét ellenére. Nem félünk attól, hogy hitet tegyünk bizonyos felfogások és elképzelések mellett arra vonatkozólag, milyen legyen a jövő béke és mely utakat kell megválasztanunk a megvalósítására. Hivatkozunk államférfiainkra s az ő terveikre és programjaikra is. Fontolóra vesszük a tudósok és gondolkodók terveit és megkíséreljük meghallani és megérteni az egyszerű emberek szavát is, akárhol élnek is. Azzal a meggyőződéssel jövünk össze, hogy az egész világon érezhető az igazi sóvárgás a földi béke, a tetterős béke után s ez áthatja az embereket minden társadalmi-politikai

rendszer területén. A józan ész és a személyes felelősség tudata elismeri, hogy csupán a békés együttélés szintjén lehet előbb vagy utóbb békésen megoldani a nemzetközi élet legsúlyosabb kérdését. Meg vagyunk győződve, hogy megoldható a Távols-Kelet vagy Németország kérdése, valamint az Európán és Északamerikán kívüli nemzetközi kapcsolatok új rendezésének problematikája minden mai viszálykodás ellenére is és csupán az szükséges, hogy bensőséges emberséggel foglalkozzanak az egyszerű élet és a legfejlettebb kulturális élet szükségleteivel is. Meg vagyunk győződve, hogy a világra nem nehezedik valamilyen kérérlhetetlen végzet s hogy a történelmi fejlődés és törvényszerűség ismerete a názáreti Jézus keresztjére és győzelmére tekintő hittel párosulva legyőzi ezt a problematikát és le fogja győzni azt, ami sorsszerűen terhesnek és legyőzhetetlennek látszik, s hogy az emberiség pozitívan nyúl majd bele a történelmi fejlődés folyamatába.

Gyűlésünknek lehet hitvalló jellege, de munkagyűlés is akar lenni. Kiáltványunk, határozatunk és üzenetünk (mindezeket gyűlésünk folyamán vitatjuk meg és döntjük el) konkrét munkán kell hogy alapuljon. Gyűlésünk lényeges részének az egyes munkacsoportokban kell lefolynia, amelyekben behatóan és felelősséggel tárgyalnak meg minden konkrét kérdést. Kívánjuk, hogy e munkacsoportok mindegyike valódi munkaközösség legyen, amelyben a tagok szemtől szembe beszélnek, szakismerettel, igazi meggőződéssel, de a mások nézetei iránti nyíltsággal is. Ha esetleg a gyűlés résztvevőinek az lenne a benyomásuk, hogy beszédemen egyoldalú felfogás nyomai észlelhetők, akkor ezt az állásfoglalásukat egészen határozottan, sőt élesen elemezhetik és elmondhatják bírálatukat. Természetesen szükséges, hogy mindenki jól átgondolt nézetekkel és megalapozott javaslatokkal álljon elő. Mint munkagyűlés, csak ilyen módon tehetünk lépést előre s népeinknek, államférfiainknak és egyházainknak is csak így nyújthatunk segítséget. Sok konkrét kérdést kell itt megbeszélni, éppen ezért osztottuk be a résztvevőket az említett tíz munkacsoportba. Ezekben azután elvégezhető lesz az elemzés a legapróbb részletekig és a szükséges mélységig. Ezekből kiindulhatnak azután javaslatok és határozatok, amelyeket a teljes ülés elé terjesztenek, amely vagy elveti, vagy kiegészíti, vagy egyhangúlag elfogadja ezeket. Gondolok most a következő munkacsoportokra:

1. *Béke és igazságosság*: Itt az igazságos, a nem hatalomra alapított békét vitatják meg. Mit értünk az „igazságosság” fogalmán és a nemzetközi viszonyok igazságos rendezésén? Már évek óta beszélnek arról szerte a világon, hogy a népek közötti igazi békés együttélés elképzelhetetlen a kínosan aggodalmas igazságérzék nélkül. Ez nehéz, de rendkívül fontos kérdés.

2. *Béke és szabadság*: Mit értünk a szabadság fogalmán? Vajon a szabadságot azok a politikai intézmények biztosítják-e, amelyeket a francia forradalom óta mindenféle polgári szabadság előfeltételé-

nek tartanak, vagy új utakat, új biztosítékokat és új intézményeket kell-e keresnünk? Mi is azt az álláspontot képviseljük, hogy a népek közötti békés együttélés a népek és állampolgárok lehető legnagyobb számának érvényesülését jelenti. De itt sem egy szép jelszó, hanem egy feladat előtt állunk, amelyhez önkritika és az emberek és emberi viszonyok mély megértése szükséges.

3. *A hidegháború.* — Miben áll ez, milyenek a formái és céljai? Miben mutatkoznak meg hatásának mérgező következményei a második világháború vége óta? S mit kell tennünk feltartóztatására, sőt legyőzésére?

4. *Az új államok (kolonializmus).* A Prágai Keresztyén Békekonferencia megindulása óta óriási változások következtek be Ázsiában és különösen Afrikában. Élénk érdeklődéssel szemléljük az új államokat létük küszöbén. Hallunk nehézségeikről, fájdalmaikról és reménységeikről. Feltesszük a kérdést, mennyiben vagyunk mi is, mint a keresztyén társadalom tagjai, felelősek nehézségeikért és kötelezettek a megsegítésükre. Különösen tudatában vagyunk annak, hogy szinte valamennyi új államnak gazdasági nélkülözéseket — élelmezési elégtelenséget, sőt éhínséget — kell elszenvednie. Nem maradhatunk nyugton addig, amíg az emberiségnek több mint fele éhezik, inségben van, tudatlanságban él és hiányos az orvosi ellátása, miközben a kisebbik része viszonylagos jólétben él.

5. *Németország problémája.* A Prágai Keresztyén Békekonferencia legutóbbi ülésein felismertük, hogy ez a kérdés vonta magára mindig a jelenlévők legnagyobb figyelmét. Elképzelhetetlen a béke Európában — s nemcsak Európában, hanem az egész világon — a német államok békés rendezése nélkül. Nemcsak a két német államban élő testvéreinkről van szó, hanem mindnyájunkról. Miben áll Németország mai helyzetének legsúlyosabb problémája? Milyen megoldási javaslatok vannak készen? Miben segíthetnek a német egyházak és miben segíthetünk mi magunk is a német állapotok végleges rendezésére irányuló fáradozásoknál?

6. *A Béke és a keresztyénség mai helyzete.* Mennyiben vagyunk ma, keresztyének felelősek a világnak a legutóbbi háború óta előállott katasztrófáiért és nehézségeiért? A keresztyén egyházak, nagyok és kicsinyek, abban a veszélyben forognak, hogy a hidegháború eszközévé válnak —, hogyan lesz a mai átlag keresztyén ember hangulata akadály a népek közötti megbékélés és együttműködés útján? Vagy pedig, milyen segítséget nyújthat éppen a mai keresztyénség — legalább is egyes kisebb csoportjaiban — alkotóan a háborús veszély elleni harcban és egy új, egészséges légkör megteremtésében a világon?

7. *Leszerelés.* Ebbe a csoportba olyan személyekre van szükségünk, akik jól tájékozottak az eddigi leszerelési ajánlatok és az alapvető különbségek vagy ellentétek felől. Ez a csoport nem általános békejelszavakkal fog foglalkozni, hanem alaposan tanulmá-

nyozza majd a világ közvéleménye elé különböző alkalmakkor előterjesztett javaslatokat, megvizsgálja azok előnyeit és hiányait, hogy végül rámutathasson a hívő keresztyén álláspontból aránylag legmegfelelőbb útra, amely a leszerelés körüli további fáradozások irányát jelöli.

8. *Az ifjúság békeszolgálata.* Valamennyi egyházban és népben elsősorban a fiatalok készek elfogadni a népek és a különböző társadalmi-politikai rendszerek, a régi nyugati államok és az újonnan keletkezett Európán-kívüli államok közötti kapcsolatok új útjait. Tanúi voltunk annak, hogy a keresztyén ifjúság s. nemcsak a diákság, éppen az utóbbi években kifejezésre juttatta türelmetlenségét a hagyományos egyháznakak a megértés, megbékélés és együttműködés útján tanúsított lassúsága és nehézsége miatt. Várjuk tehát, hogy ez a gyűlés egy nagy csoport ifjú résztvevővel gazdagodik, akik megmutatják elszántságukat és nyíltságukat az új utak elfogadására, lelkesedésüket és javaslataikat.

9. *A béke és az Ökumené.* Minden nyilatkozatunkból világosan kitűnik, hogy mi semmiféle konkurrens ökumenikus intézményt nem akarunk alkotni, hanem ellenkezőleg, általában a mai ökumenikus mozgalom és különösképpen az Egyházak Világtanácsa nagy fáradozásában akarunk segítséget nyújtani. Ennek a munkacsoportnak tanulmányoznia kell az Egyházak Világtanácsa eddigi béketevékenységeinek minden jelentős és különösen fontos dokumentumát és ezeket kell használnia a maga saját tevékenysége számára. Mérlegelnie kell azt a kérdést is, hogyan tudnánk hozzájárulni az ez év decemberében New Delhiben tartandó harmadik nagygyűlés sikeréhez.

10. *Tömegpusztító fegyverek.* — Ebbe a munkacsoportba olyan szakembereket kerestünk, akik tájékozva vannak mindarról, ami Hirosima óta máig történt. Milyen állapotban vannak pl. a nukleáris fegyverekkel folytatott kísérletek beszüntetésére irányuló fáradozások, milyen javaslatokat terjesztettek be az atomlefejeverzésre és hogyan kellene hatást gyakorolnunk a világ közvéleményére, hogy elháruljon az atomhalál veszedelme? E kérdések szakemberei jó teológusokkal és igazi hitvallókkal fognak találkozni, hogy a segítség és a reménység hatásos szavát mondhassák ki.

E csoportok munkáját össze kell hangolni s közösségünknek külön ebből a célból megválasztott tagjai megkísérlik majd, hogy a tanácskozások eredményeit összeolvasszák. Ezután maga a gyűlés plénáris ülésen fogja elfogadni álláspontját az egyes munkacsoportok eredményeivel kapcsolatban.

E célra természetesen a mai világ alapvető tényeinek és kérdéseinek alapos ismerete szükséges. Itt mi persze nem politikai vagy diplomáciai szakértőkként gyűltünk össze, nem úgy, mint a közgazdasági vagy társadalmi részletek ismerői. Ahhoz nem értünk, amit az „atomenergia titkának” neveznek. Ismereteink mindezekben nagyon töredékesek. Azt azonban tudjuk, hogy mi az ember, miben áll az

ember-léte és mi Krisztus egyházának a küldetése ebben a világban. Az a feladatunk, hogy az ismeretek világosságánál tekinthessünk a mai világ nagy és kicsiny jelenségeire. Hogy megtudjuk, hogyan kell döntenünk az élet keresztútjain és mit kíván tőlünk az Úr az élet meghatározott pillanatában. A hitnek és a valódi meggyőződésnek ez a tekintete egyaránt megóv bennünket a dilettantizmustól és a kegyes sablonoktól. Az államférfiaknak és politikusoknak, tudósoknak és íróknak, nevelőknek és gyárban vagy falun dolgozó technikusoknak szükségük van világosságra s különösen azoknak az embereknek belső hevére, akiket megragadott az evangélium, mely leszáll az emberi inség, az emberi aggodás és bűn és az emberi fájdalom mélyeibe. S szükségünk van arra, hogy a legnehezebb és látszólag reménytelen helyzetben, amikor úgy látszik, hogy kilátástalan zsákutcába jutottunk, ahol nincs segítség, valaki rámutasson a láthatáron túli fényre. Elég szomorúság és fájdalom, bosszúság és türelmetlenség van a világon, közöttünk is van elég cinizmus és közöny, de hanyagság és felelőtlenség is. Ezt világosan látjuk és nem engedjük magunkat hamis illúzióktól megtéveszteni, de éppen az evangéliumba vetett hitünkben járunk aggodalom nélkül ebben a világban és tölt el bennünket újból az az örvendező reménység és epedő várakozás, hogy az, aki győzött a síron, bűnön és halálon, győztes lesz ma is. Hallunk bíráló hangokat, bizalmatlankodást és félreértést, figyelembe veszünk minden helyreigazítást és javaslatot, akármely oldalról jön is. De mindezt az örömezenet világosságánál mérlegeljük azzal az óhajtással, hogy találóbban és meggyőzőbben fejezhessük ki programunkat és küldetésünket. Ha még nem értenek még az emberek, ez kétségtelenül a mi hibánk is. De hibáink és tévedéseink felismerése nem szabad, hogy félrevezessen bennünket útunkon, nem szabad, hogy ellankassza kezünket és megbénítsa szívünket. Csak így szolgálhatjuk igazán Krisztus egyházát, bármilyen hitvallásban vagy liturgikus formák között él is. S ezzel segítséget nyújtunk azoknak is, akik vállukon hordják a politikai és nemzetközi rendszerek felelősségét, akik átgondolt javaslatokat terjesztenek az emberek elé minden országban a leszerelésre és a világproblémák békés megoldására. S bizonyos tekintetben más államférfiakat vagy politikusokat, nevelőket vagy tudósokat is kényszerítünk, hogy világosan fogalmazzák meg a békés együttélésre tett javasolataikat. Meg vagyunk győződve arról, hogy a magunk részéről is hozzájárulunk ahhoz, hogy valamennyi államnak és népnek, nemcsak az eddigi négy nagyhatalomnak a felelős képviselői gyümölcsöző megbeszélésekre jöjjenek össze, hogy szembesítsék javasolataikat és közös programot keressenek a jövő számára. Hisszük azt is, hogy minden népfiai elég fontosak ahhoz, hogy államférfiaikat ne engedjék szétszéledni, amíg reális, okos és tetterős javaslatot nem hoztak a világ békességére.

Tudjuk, hogy a tárgyalásokat az államférfiak között hónapokkal, sőt néha évekkel előbb kezdik előkészíteni. Türelmesen, de remény-

ségben kell dolgoznunk. A békefáradozásoknak, a mi gyűlésünknek a gyümölcsei is nagyon lassan érnek meg, különösen az olyan szörnyű katasztrófa után, mint a második világháború. Minden előrelépésért, minden új kezdeményezésért nagyon hálásak vagyunk. Halálal és örömmel fogadtuk a hírt, hogy a két leghatalmasabb és legfelelősebb ország, a Szovjetunió és az USA államfőiről, N. Hruscsov miniszterelnök és Kennedy elnök találkoznak. Feszülten figyeltük a megbeszéléseikről érkező híradásokat. Azt nem vártuk, hogy egy rövid találkozón megoldhatják a mai bonyolult kérdéseket. Meggyőződésünk azonban, hogy éppen az ilyen találkozás nagy és fontos lépések kezdete lehet a legközelebbi jövőben. A mi dolgunk is, hogy további tevékenységünkkel szélessük és terjesszük a jóakarat és a *reményteljes* várakozás légkörét. A mi útunk nem lehet a pesszimizmus és a bizalmatlanság útja. A bécsi megbeszélések meggyőzhettek arról, mely nagy jelentősége van a nyugodt, türelmes, hisztéria és türelmetlenség nélkül végzett békemunkának. Felhívás ez arra is, hogy a magunk fáradozásait egyre inkább erősítsük és mélyítsük el. Mindez nagyobb teológiai, lelki és szervező munkát igényel. Talán valóban csak a legelején vagyunk nagy feladatainknak. Ki mérheti le a mai emberiség válságának mélységét? Ki biztos abban, hogy hitének, szeretetének és reménységének alapjai elég erősek a reá váró feladatokhoz? Vajon egy évszázados, sőt évezredes kultúrkorszak végén vagyunk-e vagy valami újnak az elején, amit még el sem tudunk képzelni? De ne töprengjünk és ne legyünk idegesek. „Aki hisz, az nem fut” (Ezs. 28:16). Elmondhatom tehát, hogy ez a mi mostani gyűlésünk az első Keresztyén Béke-Világgyűlés lehet majd és bevezeti további feladatainkat. Rá kell ébrednünk a mai helyzet valóságos ismeretére és arra, amit ma és holnap tennünk kell. Újból és együtt kell majd hallanunk a felülről jövő ígét. „Ma, ha az ő szavát halljátok, meg ne keményítsétek a ti szíveteket” (Zsolt. 95:7 k.; Zsid. 3:7). Továbbra is kiáltanunk kell majd, hogy az egyház tagjai felébredjenek és azt tegyék, amit az élet és halál ura, a Megfeszített és Feltámadott kíván tőlünk. A hidegháború hosszú korszaka megmérgezte a légkört, ennek megtisztítása sok önvizsgálatot és részletmunkát követel emberről emberre, gyülekezettől gyülekezetre, egyháztól egyházra, népről népre. Nem jutunk előre, amíg nem végzünk a bizalmatlanság és gyanakvás, a önigazság és a gőg mikrobáival.

Ebben az értelemben tevékenységünk egyben harc az egyházért és az egyházért való harc által harc a mai ember ügyéért. Még hangosabban fogjuk kiáltani, hogy a leggyorsabban fel kell számolni minden tömegpusztító fegyvert és haladéktalanul meg kell kezdeni az általános leszerelést, olyan ellenőrző rendszabályok mellett, amelyekben az államok képviselői megegyeznek. Új alapokra kell építeni a nemzetközi viszonylatokat és a népek együttműködését, arra kell irányítani, hogy már a mai nemzedék szeme láttára az eddig elnyomott és leigázott, szegény és éhező népek egyenrangú helyet kapja-

nak a mai emberiség családjában. A társadalom szerkezete világ-szerzte sokfelé alapjában változik meg és az a felelősségteljes feladat kezdődik, hogy mi is erőteljesen közreműködünk ebben a törekvésben. Együtt akarunk működni minden emberrel és szervezettel, ahol elfogadják kinyújtott kezünket. Csak ebben a távlatban látjuk meg, milyen végzetes és esztelen tévedés volna, ha tevékenységünkkel gyengíteni akarnánk bármely munkát, amely az említett úton halad. Az Egyházak Világtanácsa — hogy csak a legfontosabb szervezetet említsük — mindig készséges és őszinte munkatársat talál bennünk. Megismétlem: nemcsak hogy nem akarunk valami új ökumené lenni, hanem éppen ellenkezőleg: meggyőződésünk, hogy tevékenységünk a nagy ökumenikus család nagy meggazdagodását jelenti. A mai helyzet roppant feladatai és távlatai arra köteleznek bennünket, hogy — megismétlem — mai gyűlésünket a föld békéjéért, a népek megbéküléséért, az igazságért, szabadságért és jogosságért végzendő közös munka kezdetének tartjuk.

Fejtegetéseim végére jutottam. Megkíséreltem tisztázni tevékenységünk sajátos és legmélyebb indokait, valamint felvázolni a Keresztyén Béke-Világgyűlés feladatait és céljait is. Most még azt a tényt szeretném hangsúlyozni, hogy mindezek a fejtegetések hosszú tanácskozásokon alapulnak, amelyek nemcsak magában a Prágai Keresztyén Békekonferencia munkabizottságában, hanem itthon vagy különböző egyházaknál és országokban tett utazások alkalmával felelős személyiségekkel és csoportokkal folytak. Bár vállalom a személyes felelősséget mindazért, amit itt elmondtam, egyúttal azonban mélységes hálával szeretném hangsúlyozni azt is, hogy fejtegetéseim nagyobb részéhez az indítást számtalan munkatársam ösztönzésének, tanácsának, bíráló és pozitív megjegyzésének köszönhetem. Ebben az értelemben ez a fejtegetés is kollektív munka, mindannak a személyes felelősségnek ellenére is, amelyet vállalok érte. Ne felejtsük el, munkánkat kezdettől fogva nemcsak teológiai és politikai mérlegelések, hanem az Isten Igéjére való közös hallgatás, testvéri intelem és bátorítás, valamint személyes és közös imádság is hordozta. Kezdetben azt mondtam, hogy munkásságunk a prófétai és apostoli üzeneten alapszik. Buzgón tanulmányoztuk a jelenlegi nemzetközi élet kérdéseit, politikai, társadalmi, etikai és kulturális kérdéseket, de mindig arra törekedtünk, hogy tanulmányunkat megtisztítsuk az evangélium tűzével. Tanulmányi és munkaközösségünket a hit, szeretet és reménység közösségévé igyekeztünk átformálni. Együtt állunk. Ha egyikünk elesik, elesik a másik is. Arra a boldog bizonyosságra vágyunk, hogy a helyes úton járjunk. Nagy bizalommal vagyunk az emberek jóakarata iránt, de nem táplálunk illúziókat. Ismerjük saját magunk, egyházaink és népeink minden gyengeségét. Látjuk magunk előtt az emberi bűn, önzés és dac nagy akadályait. De mint az evangélium hitvallói azt is tudjuk, hogy a munka eredményei nem csupán tőlünk függnek. Ismétlem, amit már előbb is mondtam, életünk annak kezében van, aki magára

vette nyomorúságunkat és reménységünket, aki általment a reménytelen síron, hogy a legmélyebb sötétségen és reménytelenségen győzedelmeskedjék. Őrá tekintünk fel ebben a pillanatban is. Ő a mi örömünk és reménységünk. Az Ő kezében vannak a pokolnak és halálnak kulcsai. Ő az út, az igazság és az élet, Benne hiszünk és Vele indulunk az útra és kezdjük el azt a munkát, amelynek éppen az Ő világosságánál van dicsőséges ígérete.

Az Úr legyen irgalmas mindnyájunkhoz!

DR. J. L. HROMÁDKA

Békében kövessük Krisztust!

— Az Orosz Ortodox Egyház korreferátumának tételei az első Keresztyén Béke-Világgyűlésen Prágában, 1961 júniusában —

Kedves Testvérek a Krisztusban !

Engedjék meg nekem, hogy ennek a nagy keresztyén gyűlésnek a résztvevőjeként köszöntsem Önöket, és békében és szeretetben átadjam szívből jövő keresztyén köszöntésünket annak az Orosz Ortodox Egyháznak a nevében, amely erre a gyűlésre azzal az imádsággal küldött el minket, hogy ez a gyűlés eredményes lehessen és nemes célkitűzései megvalósíthatassanak.

Az Orosz Ortodox Egyház mélységes meglepéssel fogadta e gyűlés egybehívásának hírért. Az orosz ortodox emberek hálát adnak az Úristennek, hogy a különböző keresztyén felekezetek képviselőit arra a jó gondolatra indította, hogy összegyülekezzenek a keresztyén eszme egységének megerősítésére és fáradozásaik egyesítésére a béke védelmében.

Az ilyen keresztyén egységre, az eltérő keresztyén hitvallások ellenére, napjainkban rendkívül nagy szükség van, hogy megbizonyítsuk a keresztyén igazságot az emberiség színe előtt, és leleplezzük azok hamiságát, akik a vizsályt és gyűlöletet akarják fokozni az emberek között, miközben hazug módon a keresztyén hit védelmezőinek tüntetik fel magukat.

Minden jóakarátú ember egyaránt megérti, hogy komoly különbségek vannak a mai világban a földi béke megőrzésére irányuló becsületes fáradozások közt és azok közt a nem becsületes törekvések közt, melyek mindenáron egy új világháborús tűzvészt akarnak fellobbantani. A militarizmus agresszív erői nem alszanak. Ellenkezőleg, egyre tevékenyebben jelentkeznek. Ilyen időkből a keresztyének nem ülhetnek nyugodtan, keresztbe rakott kézzel. Hűségüket Krisztus parancsolatai iránt nemcsak elméletben, hanem gyakorlatban is meg kell bizonyítaniuk: tettekre készen segíteniük kell az emberiségnek, hogy a harcrakész gonoszság sötét erőt legyőzzék.

A keresztyéneknek nem szabad passzív módon csupán szemlélniök a világ porondján a jó és a rossz között végbemenő küzdelmet. Erre nincs joguk. Bele kell kapcsolódnia a harcba a jó erőinek oldalán, és a béke és igazságosság védelmezőinek élvonalában minden erejükkel segíteniük kell a szilárd és tartós földi béke beköszöntését, abban a bizonyos hitben, hogy a békesség Istene van mindannyiunkkal (Rm. 15, 33.), és az igazságosságnak békességes a gyümölcse (Zsid. 12. 11.).

A valamennyiünk által nagyrabecsült Hromádka József professor szólott hozzánk a keresztyének ilyen szerepéről egy olyan helyzetben, amikor a rosszindulat és konokság szomorú jelenségei mutatkoznak ál-testvérek, egy új világháború védelmezői részéről. A legnagyobb figyelemmel hallgattuk tartalmas fejtegetéseit, és teljességgel készek vagyunk a mi kedves testvérünk által előterjesztett alapvető tételek támogatására. Referátumában világosan kifejeződnek mind ennek a békegyűlésnek nemes szándékai, céljainak szent volta és a békét akaró keresztyén akarat megragadó szépsége és magasztossága, mind pedig azoknak az érveknek a nagy meggyőző ereje, melyek a keresztyéneknek az emberiség javára irányuló szolgálatára vonatkoznak, valamint a magasrendű, tette indító evangéliumi alapelvek.

Mindennek arra kell indítania minket lelkünk mélyén, hogy erőnk-höz képest a világbéke hirdetői és védelmezői legyünk. Ha eltérőek is vallási nézeteink, ha más-más helyzetben élünk is a földön, mégis valamennyien keresztyének vagyunk, s a „béke” szó hatalmas erejű és reménységgel teljes szó a számunkra. *A keresztyéneknek azt jelenti a béke, hogy Krisztust követik.*

Mi itt az *evangélium hitvallóiként*, tehát annak a „jó hírnek” a megvallóiként gyűltünk össze, amelyet a világtörténelem új korszakának beköszöntét magasztaló angyalok hirdettek nekünk. „Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség és az emberek közt jóakarati!” (Lk. 2, 14.).

Mi itt annak az *isteni Tanítómesternek a tanítványaiként* gyűltünk össze, aki azt a parancsolatot adta az embereknek: „Legyetek békében egymással” (Mk. 9, 50.), tanítványainak pedig ezt: „Békességet hagyok néktek; az én békességemet adom néktek” (Jn. 14, 27.).

Mi itt *Annak tanítványaiként* gyűltünk össze, aki az apostol szavai szerint ezt üzeni az egymás ellen támadó, vallási és nemzeti megosztottságokban élő, akkori embereknek: „Ő a mi békességünk, aki a két nemzetiséget egygő tette, és lerontotta a közbevetett válaszfalat, az ellenségeskedést az Ő testében. Mert Ő a törvényt parancsolataival és rendelkezéseivel együtt eltörölte; hogy a kettőt egy új emberré teremtsen önmagában, hogy békességet szerezzen és megbékéltesse az Istennek mind a kettőt, egy testben a kereszty által, miután megölte az ellenségeskedést általa. És eljött, és a békesség evangéliumát hirdette néktek, a távolvalóknak és a közelvalóknak” (Ef. 2, 14—17.).

Végül úgy gyűltünk itt össze mint *Annak gyermekei*, aki az erkölcsi tökéletesség egyik legmagasztosabb eszméjeként azt parancsolta mindenkinek: „Boldogok a békességre igyekezők, mert őket Isten fiainak hívják” (Mt. 5, 9.).

Világos, hogy a béke ügye a mi sajátosan keresztyén ügyünk; Krisztus-követésünkéből közvetlenül következik; ezt a követést közvetlenül feltételezi és feltétlenül megköveteli.

Ezért egészen természetes és szabályszerű dolog, hogy mi itt mint keresztyének gyűltünk össze, hogy közösen, nyíltan megvitassuk: milyen

felelősség van rajtunk, éppen a keresztyéneken, a béke ügyéért, másfelől, hogy meghatározzuk: mik a formái és módszerei a keresztyén gondolkodásunknak és hitünknek megfelelő részvételnek az egész emberiség törekvésében, a tartós és igazságos földi béke biztosításának leghatásosabb, legmegbízhatóbb útja felé.

Hogy erre a kérdésre, mely egyfelől a békéért való keresztyén felelősséget, másfelől korunk e legidősebb problémájának megoldásában való részvételünk formáit és módszereit illeti, helyesen válaszolhassunk, ahogyan ezt Krisztus-követésünk parancsolja, az isteni Kinyilatkoztatás erre vonatkozó tanításához kell fordulnunk és tisztáznunk, „mi az Istennek jó, kedves és tökéletes akarata” (Rm. 12, 2.), mit követel tőlünk Krisztus, és milyen új hozzájárulást adott a keresztyénség ebben a vonatkozásban az Ő parancsolatához, azokra vonatkozóan, akik „megfáradtak és megterheltek”.

A keresztyén erkölcsi parancs egész lényege röviden így formulázható meg: Megjelent az örvendetes üzenet az egész világnak Isten Országának elközeledtéről minden ember számára, Krisztussal és Krisztus által, és a lángoló testvéri felhívás mindenkinek, hogy megtérjenek; vagyis hogy minden gonoszt, bűnösöt és rosszat korábbi személyes életükben, családi életükben, a nemzetközi politikai életben önmagukban, egymáshoz való viszonyban és általában az emberi kapcsolatok egész összefüggésében elítéljenek, ezzel az egész romlottsággal, bűnnel és tökéletlenséggel határozottan szakítsanak, s bemenjenek Isten Országába a keresztyén egyházba való belépés által, és az aktív, gyakorlati tagság által azokban a gyülekezetekben, melyeknek az Úr szava szerint a menynek országa kovászának kell lenniök (Mt. 12, 33.), s az apostol szava szerint az egész térszót meg kell kelesztenieök, vagyis egyik vagy másik irányba átalakítaniök (I. Kor. 5, 6).

Elegendő emlékeznünk arra, hogy Isten Fia az emberi társadalomban azzal kezdte meg szolgálatát, hogy „hirdette az Isten Országáról szóló evangéliumot: betelt az idő és elközeledtek meg és higgyetek az evangéliumban!” (Mk. 1, 14, 15.). „A sokaság azonban felkereste Őt. Odamentek hozzá és tartóztatták, hogy ne menjen el tőlük. Ő azonban azt mondta nekik: Más városokban is hirdetnem kell az Isten Országának evangéliumát, mert azért küldtettem.” (Lk. 4, 42, 43.) „És nem sokkal azután városról városra és faluról falura járt, prédikálva és hirdetve az Isten Országát, és vele volt a tizenkettő.” (Lk. 8, 1.) Az Úr erről az Országról nemcsak úgy beszélt, mint valami másvilági szabadulásról és örökéletéről a távoli jövőben, a mennyország eszkatológikus nagy tervében; hanem mint teljesen konkrét és valóságos, befejezett tényről is, az ember földi életében: „Ha pedig én az Isten Lelkének segítségével űzöm ki az ördögöket, akkor bizonyára elérkezett hozzátok az Isten Országának” (Mt. 12, 28; Lk. 11, 20.). Mikor elküldte tanítványait és apostolait, hogy hirdessék az evangéliumot, azaz „prédikálják az Isten Országát” (Lk. 9, 1.), akkor ezt a parancsot adta nekik: „Amikor pedig bementek egy házba, először ezt mondjátok: Békesség e háznak!... és mondjátok nekik: Elközeledt az Isten Országának hozzátok. Ha pedig valamely városba bementek és nem fogadnak be titeket, annak utcáira kimennev ezt mondjátok: Lerázzuk még a port is, amely városotokból lábunkra tapadt, bizonyosságul ellenetek; tudjátok meg azonban: az Isten Országának elközeledt” (Lk. 10, 5. és 9—11.). Minden tanítványának

ezt parancsolta minden időkre Isten fia: „Csak keressétek az Isten Országát, és ezek ráadásul adatnak meg néktek” (Lk. 12, 13.). Isten parancsához hűségesen a szent apostolok és az első keresztyén nemzedékek igehirdetésüket és egész életüket Isten Országá szóval és tettel való magasztalásának tekintették. Hogy erről meggyőződheünk, elég az Apostolok Cselekedeteit olvasnunk (Csel. 1, 3; 8, 12; 19, 8; 20, 25; 28, 23.). A Krisztus által hirdetett és az apostolok által prédikált tanítást Isten Országáról így foglalja össze Pál apostol: „Az Isten Országá nem evés, nem ivás, hanem igazság, békesség és Szentlélek által való öröm” (Rm. 14, 17.).

Ha tehát Krisztus és tanítványai tanító és üdvözítő szolgálatának lényeges tartalma, a keresztyének minden következő nemzedéke számára abban állt, hogy az Isten Országát elközeledtéről szóló evangéliumot hirdessék, ezt az Országot és igazságát az egész világon terjesszék és a népek közt megszilárdítsák, és ha ezen Ország létének és megvalósulásának lényeges eleme, nélkülözhetetlen ismertetőjele és szükséges előfeltétele az Úr és az apostolok tanítása szerint „az igazság, békesség és Szentlélek által való öröm” (Rm. 14, 17.), akkor ez azt jelenti: a béke, ennek hirdetése, terjesztése, megerősítése és megvédelmezése mindenki által, minden nép között, továbbá az ellenállás a béke minden megrontása és megzavarása ellen, minden keresztyének legelső, szent kötelessége és feladata, minden keresztyén igehirdetés tengelye s az egész keresztyén élet és cselekvés alapja. Mindezek együtt a keresztyén evangélium belső lényegének kifejeződéseivel közvetlenül adódnak Krisztuskövetésünkből, és keresztyéni hivatásunknak szükséges követelményei (Ef. 4, 1.).

Nem elég azonban csupán annyit mondani, hogy a béke és ennek hirdetése, terjesztése és megvédeése fő tényezőkként tartoznak hozzá a keresztyénség legbelső lényegéhez, hogy a keresztyén tanítás és élet mindezt megkívánják és feltételezik. Ezen kívül még azt is tisztáznunk kell, mit jelent Isten ígében a „békesség”; milyen jelentésben kerül ott használatba, és milyen következményei vannak az ott közölt tanításnak a keresztyén lelkiismeret számára.

A Szentírásban a „béke” fogalmát az óhéber „*šalóm*” és (az Erasmus-féle szöveg szerint) a görög „*eiréné*” szó jelöli meg.

Ezeket a szavakat a Szentírás írói annak a kornak a gyakorlati életéből vették. A Szentírásban azonban mélyebb, magasabbrendű és egyetemesebb értelmet nyertek. Az óhéber „*šalóm*” szó eredetileg a hétköznapi élet jóléte értelmében vett békét jelentette.

A „béke” fogalma az Ószövetségben messze túlmegy a korlátozott pogány felfogáson. Nehezen találhatunk az Ótestamentumban még egy olyan szót vagy fogalmat, melyet olyan messzemenően alkalmazhatnánk az életre, s ugyanakkor olyan mély, egyetemes jelentése lenne, mint a „béke” szava és fogalma. Az ótestamentumi társadalom életében a „béke” szót a legszélesebb, legáltalánosabb jelentésben használták a jólét, virágzás és boldogság megjelölésére. Ez volt a hangzása az üdvözlésnél és búcsúzásnál, a jókívánságnál és udvariassági aktusoknál. Közben feltelették, hogy a „béke” emberei belsőleg is helyes és jó érületűek, ellentétben minden viszályal, ellenségeskedéssel és szakadással. Közben pedig az emberi kapcsolatoknak ezt a formáját s az emberi léleknek ezt a belső állapotát nem tartották különálló jelenségnek, egyéni lelkiállapotnak és hangulatnak, hanem mindenekelőtt mint organizált egész-

állapotot, a szervezett társadalom eredményét, az egész társadalom ügyét, minden embert és minden társadalmi élet alapját tekintették. A béke csere-szavaiként ilyen módon az Ószövetségben mindig ezekkel a fogalmakkal találkozunk: igazság, igazságosság, rend, jólét, biztonság, bizalom és élet. A béke eközben nemcsak magában foglalja mindezeket a fogalmakat és életjelenségeket, hanem feltétlenül eléjük is van rendelve; mert hiszen azt halljuk: „Jobb a száraz falat, mellyel van csendesség, mint a levágott barmokkal teljes ház, melyben háborúság van” (Péld. 17, 1.). Az emberi értékek hierarchiájában a béke itt a legmagasabb helyen áll. Nem zárja ki azonban a többieket, hanem inkább feltételezi őket, mint szükséges kísérőit. „És legelnek a szegényeknek elsőszülöttei, és a szűkölködők bátorsággal nyugosznak” (azaz békében élnek) (Ézs. 14, 30.). A föld gyümölcsei és minden jóban bővülködés nemcsak következményei a békének, hanem tartalma is: „... mert a vetés békessége lesz, a szőlőtő megadja gyümölcset, a föld is megadja termését, az egek is megadják harmatjukat, és örökké teszem mindezeket a nép maradékát” (Zak. 8, 12.).

Az ilyen béke az ótestamentumi ember felfogása szerint Isten ajándéka, Isten adománya népének. A békéről szóló ószövetségi tanításnak ez az oldala nagyon is tisztázott a teológiai tudományban; nem vált ki kétséget, és nem enged másféle értelmezéseket. Minden kutató egyértelműen arra a következtetésre jut el, hogy a „béke” szava és fogalma állandó megjelölés az ószövetségi iratokban minden jó számára, amit Isten ad az embereknek.

Az igazi, Istentől a próféták szája által megígért béke minden messiási várakozás tartozékává lett, s a Megváltó—Messiás megjelenésének lényegét a teljes és tökéletes béke beköszöntésében látták: az embernek Istennel való békéjében, az embereknek egymás közötti békéjében, és az egész természetnek mint egységes egésznek harmonikus békéjében.

A messiási reménységek szerint ez a tökéletes béke mindenekelőtt a népek közötti, megígért békességben jutott kifejezésre: „... és csinálnak fegyverekből kapákat, és dárdáikból metszőkéseket, és nép népre kardot nem emel, és hadakozást többé nem tanul” (Ézs. 2, 4.). Ezt a békét hozza el a Messiás megjelenése: „És békességet hirdet a pogányoknak” (Zak. 9, 10.). „Mert a vitézek harci saruja és a vérbe fertőztetett öltözet megég, és tűznek eledele lesz” (Ézs. 9, 5.). „... és az ívet, kardot és háborút eltörlöm a földről és bátorságos lakozást adok nékik” (Hos. 2, 17.). „... és bátorsággal lakoznak... és ő a mi békességünk” (Mik. 5, 4—5.). Még a természet is megérzi ennek a tökéletes, harmonikus békének hatását, amelynek eszményi képét Ézsaiás a 11. fejezetben rajzolja meg; az egyfelől csodálatos maximalizmusa miatt és látszólag utópisztikus elérhetlensége következtében az örök békére irányuló minden ótestamentumi reménységnek mintegy a tetőpontját jelenti; másfelől teljesen valószínű és konkrét megbízatást jelent az egész emberiségnek, mert megvalósulása nem az utolsó ítélet eszkatológikus tervéhez, hanem az Isten Igéje megtestesülésének s a keresztyénség megjelenésének teljesen történeti tervéhez tartozik.

A megváltó—Messiás, a mi Urunk Jézus Krisztus megjelenésével kezdetét vette a földön az ószövetségi messiási ígéretek megvalósulása, a békére vonatkozó prófétai ígehirdetések realizálódásának ideje; ezért a „béke” fogalma az Újszövetségben nemcsak az ótestamentumi tanítás

folytatódása, kifejlése és elmélyülése, hanem azt a legfelső fokot is jelenti, amely egyáltalán elérhető az ember számára a földön.

Az újszövetségi tanítás értelmében a béke legszélesebb értelemben a dolgok normális állapotát jelenti, az egész lét és kiváltképpen az emberi élet normális rendjét: „Mert Isten nem a rendetlenségnek, hanem a békességnek Istene” (I. Kor. 14, 33.). A „béke” (eiréné) mint a „rendetlenség” (akatastasia) ellentéte: a dolgok normális állapota, minden létezés alapja; hozzátartozik minden etikai fogalom, minden jelenség, vonatkozás és tevékenység lényegéhez. Ha Isten a kezdet, minden létező alapja, értelme és célja, és ha Isten a békesség Istene, akkor a béke jelenti minden létező kezdetét és alapját, értelmét és végső célját. A béke minden megsértése, a viszálykodás és rendetlenség (akatastasia) mindenfajta állapota Isten megtagadását jelenti, ellentétben áll akaratával és lényével. A béke elleni mindenfajta harc lényegében Isten elleni harc, azaz kétkedés valóságában. Hogy a „békesség Istene” kifejezés nemcsak a lelki életre, a belső lelkiállapokra vonatkozik, hanem a békét mint egészet, azaz eszményi belső érzületet és a földön élő emberek közötti béke fizikai állapotát foglalja magában, ezt nemcsak Pál apostol felsorolt gondolatainak szövege mutatja, hanem a „belső” és „külső” állandóan megfigyelhető kapcsolata az Újszövetségben. Az Isten akaratának megfelelő békés, normális állapot nem korlátozódik csupán a lélekre és egyes, kiválasztott emberekre, hanem egyesíti magában a belső állapotot a külsővel és az egyéni érzület minden ember általános szükségleteivel, mint egységes egész, mint egy egységes társadalom, megjelenési formáinak és vonatkozásainak teljes sokoldalúságában.

Mint minden létezés és minden dolog normális állapota, a béke első sorban az emberek egymás közötti békességében valósul meg. Ez az emberek egymás közötti békessége a tengelye és az alapja Isten Országának, melyet Jézus Krisztus, a mi Urunk hirdetett, és parancsa szerint az apostolok minden embernek prédikáltak; amely Krisztus megjelenésével „elközelít”, hála megszabadító cselekvésének, és amely a földön mint kovász került kinyilatkoztatásra egyházában. „Mert az Isten Orzága nem evés, nem ivás, hanem igazság, békesség és Szentlélek által való öröm” (Rm. 14, 17.).

Ezt a gondolatot megerősítik a következő versek is (18—19. v.), ahol Pál egyenesen azt mondja: „Mert aki ebben szolgál Krisztusnak, az kedves Isten előtt és az emberek megbecsülik. Azért tehát törekedjünk azokra, amik a békességre és egymás építésére valók.” Ezért tehát az, aki az embereknek békét, igazságosságot és örömet hoz, *ezáltal* (EN TOYTO) szolgál Krisztusnak, éppen *ezáltal* (EN TOYTO) kedves Istennek, s *ezért* (EN TOYTO) megbecsült az emberek előtt. A béke szolgálata ezért Krisztusnak való szolgálat, a békéért fáradozás Isten parancsának a teljesítése, a béke megvédése az emberek között a legnagyobb dicsőség és a legnemesebb munkálkodás az emberekért („és az emberek megbecsülik”). Minden keresztyénnek, az egész keresztyénségnek s általában minden embernek azt kell keresnie, ami a békét szolgálja; ennek kell a céljának lennie, függetlenül attól, honnan jön. „Azért tehát törekedjünk azokra, amik a békességre és egymás építésére valók!” (Rm. 14, 19.) S mivel itt a béke (eiréné) parallel kifejezés az „oikodomé”-val (vagyis a renddel, helyreállítással), azért világos, hogy itt nem az egyes emberek közti békéről van szó, hanem a békéről mint minden ember, az egész társadalom alapjáról és életcéljáról.

Az Újszövetség tanítása szerint az emberek közti béke oly magasztos és nemcsak cél, olyan nagy és fontos isteni parancsolat, hogy a békesség és az emberekkel való jó kapcsolatok megőrzése kedvéért még személyes meggyőződéseinket, egyes vallási előírásokat, szokásokat és hagyományokat is háttérbe kell állítani, ha ezek gátolják a békés kapcsolatok létrehozását a másképpen gondolkodó vagy ellenséges érületű emberekkel. Hangozzék bár némileg paradox dolognak vagy a látszat szerint valószínűtlennek és túlzásnak, Isten igéje mégis világosan azt mondja nekünk, hogy a szent apostolok a pogányokkal való békesség megőrzése kedvéért a hívőknek ekképpen cselekvést ajánlottak.

Klasszikus példaképpen említhetjük Pál apostol utasítását a korinthusi keresztyének számára, a keresztyéneknek a pogányokkal kötött vegyes házassága kérdésében: „Viszont a házásoknak azt rendeltem — nem én, hanem az Úr —, hogy az asszony a férjétől el ne váljék... Ha pedig a hitetlen fél válni akar, ám váljék; ilyen esetben nem vethető a hívő férfi vagy asszony szolgaság alá. Minket pedig békességre hívott az Isten” (I. Kor. 7, 10. és 15.).

Itt az apostol egyfelől világosan, határozottan utal Isten parancsolatára a korinthusiak előtt, amely megtiltja a válást. Másfelől viszont nem kevésbé világosan és határozottan kívánja meg a keresztyénektől, hogy a békesség kedvéért engedjenek a pogányoknak ebben a kérdésben. „Ilyen esetben nem vethető a hívő férfi vagy nő szolgaság alá”, vagyis nem köti őket Isten elválási tilalma. Nem szolgálj ennek a törvénynek, hanem ellenkezőleg, még saját meggyőződésüket is háttérbe kell szorítani, mert „békességre hívott az Isten”; ez azt jelenti, hogy Isten parancsolata ilyen esetben nem lehet a hitetlenekkel való ellenségeskedés oka; mert a mindenkivel való általános béke, amelyre Isten hívott el minket, magasabban áll, mint ez az egy parancsolat.

A békét tehát mindenkivel, nemcsak gondolkodásban és hitben testvéreinkkel, hanem a világnézeti ellenfelekkel, a hitetlenekkel vagy a más hitűekkel is meg kell őrizni és meg kell szilárdítani.

„Boldogok a békességre igyekezők, mert őket Isten fiainak hívják” (Mt. 5, 9.). A „békességre igyekezők” (eirénoipoioi) szó ezen az egy helyen kívül másutt sehol sem fordul elő a Szentírásban. Ezekkel a szavakkal „hogy békességet szerezzen” (eirénoipoiasas) Szt. Pál Kolossébeliekhez írt levele az Atya Istennek azt a szabadító cselekvését jellemzi, mely a kereszten való szenvedés és az Úr Jézus Krisztusnak a kereszten kiontott vére által a világban az ember bűnével megzavart harmóniát, a békét, helyreállította.

Ez az utalás eléggé mutatja ennek a fogalomnak mind erőbeli intenzitását, mind szótériológiai jellegét. Az Úr szenvedett a békességszerzés alatt. Hogy erőteljes és aktív valami, ezt megerősíti azoknak a helyeknek az elemzése a Szentírásban, ahol „békesség-szerzés” (poiein eirénén) szerepel; világos, hogy a „békességre igyekező” (eirénoipoios) nem az az ember, aki csak békés vagy békülékeny érületű (mint ahogyan ezt az „eirénikos”, „békülékeny” szó jelöli, Jak. 3, 17.), hanem az, aki energikusan aktívan munkálkodik a béke helyreállításáért, terjesztéséért, megőrzéséért, megerősítéséért vagy megvédéséért. Emellett az akaraterő és energia, a másokhoz való viszonyban, kifelé megmutatkozó aktivitás itt erősebben jelentkezik, mint a békességet „keresni” (zétein) vagy az ilyen kifejezésben: „törekedjetek mindenki irányában a békességre” (diókein eirénén), Zsid. 12, 14; Rm. 14, 19. A békességszerzés tárgya és tartalma

kell, hogy a béke és egyetértés előkészítése, megerősítése, terjesztése és védelme legyen az emberek között.

A békességre igyekezők Isten fiainak nevezettek, mivel ők Isten művét végzik és az Ő feladatát vették magukra. Isten az embernek Krisztusban mint végtelen szeretet nyilatkoztatja ki magát. „... mert az Isten szeretet” (I. Jn. 4, 8.). A legszemléletesebben és legcsodálatosabban Isten szeretete abban jutott kifejezésre, hogy Krisztus meghalt az emberekért, amikor még bűnösök, Isten ellenségei voltak, hogy Istennel megbékítse őket (Rm. 5, 8—10.). Isten megjelölése ezért „a békesség és szeretet Istene” (II. Kor. 13, 11.), s közben nem egyszer egyenesen „a békesség Istene” (Rm. 16, 20.). A békességre igyekezők azért részesülnek a mennyei Atya különös szeretetében, mivel az Ő művét végzik, az Ő feladatát töltik be a földön. Mivel pedig a földön az emberek közt Isten művét végzik, természetesen nekik van a legtöbb joguk arra, hogy „Isten fiainak” neveztesse őket, s valóban „Isten fiai” is a földön.

A békességre igyekezés mindig bátorság dolga. A békességszerzés útja rendszeren a szenvedés útja a békességre igyekezők számára.

Magától értetődik, hogy a keresztyéneknek a békét egymás közt, a hasonló gondolkodású testvérekkel is meg kell őrizniök és meg kell szilárdítaniok. „Igyekeztek megtartani a Lélek egységét a békesség köteleke által” (Ef. 4, 3.). „Az igazság gyümölcsét pedig békességben vetik el azok, akik békességet szereznek” (Jak. 3, 18.). Itt az igazság (azaz az igazságosság) egyenes kapcsolatba kerül a béke megőrzésével, s az igazságosság gyümölcsét csak azok arathatják, akik megőrzik a békességet. Ebben az értelemben zárul a 15. zsoltár ezekkel a szavakkal: „Forduljon el a gonosztól és tegye a jót, keresse a békességet és törekedjék utána.”

A béke megőrzése az emberek közt, a békesség útjainak keresése és a törekvés megszilárdítására Isten ígéje szerint szükségszerűen egybeesik és együtt jár a keresztyéneknél (s általában minden embernél) a saját lelkünk békéjével, a belső békés érzület megnyilvánulásának kell lennie. „A reménység Istene pedig töltsön be titeket minden örömmel és békességgel a hit által, hogy bővülködjetek a reménységben a Szentlélek ereje által” (Rm. 15, 13.). Itt a fogalmak teljes párhuzamosságát látjuk. Ahogyan a békének kell lennie az emberek közti normális állapotnak és az emberek egymás közti normális kapcsolatának, ugyanúgy az ember belső lelkiállapotának „énje” tartalmának is teljesnek kell lennie békességgel, örömmel és reménységgel a hitben.

Ez az embernek Istentől rendelt normális állapota. Eközben a lelki békét nem valaszthatjuk el az örömtől és reménységtől; az ilyen békesség nem valami sztoikus béke („galéné”, tulajdonképpen csendesség) egy teljesen passzív, önmagába visszahúzódó és önelégült individuumnál; hanem nagyon is aktív állapot, melynél az ember feltétlenül hatással akar lenni környezetére, hogy közösen minden emberrel élvezhesse a békét és reménységet hitben. A béke mint a dolgok normális állapota s a béke mint az emberek normális kapcsolata egymással, a léleknek egyidejű, belső békéjével együtt, természetesen magával hozza az embereknek Istennel való békességét is. A szent apostol, Pál, ezt így fogalmazta meg: „Megigazultunk tehát hitből és békességünk van Istennel a mi Urunk Jézus Krisztus által” (Rm. 5, 1.). Az Istennel való békesség azonban csak úgy lehetséges, ha megvannak az emberekkel és az emberek közt való béke feltételei is. Hogy a békesség Istennel nem valami rendkívüli, belső vallásos állapot, mely korlátozódnék egy izolált személyi-

segnek Teremtőjével és Megváltójával való misztikus kapcsolataira, tekintve ennek a személynek más emberekhez való kapcsolataitól és a minden ember egymás közötti társadalmi kapcsolataitól, ezt egészen világosan mutatja Pál apostol szava az Efezusi levélben; itt, szólva arról az elidegenedésről és ellenségeskedésről, mely Krisztus megjelenése előtt emberek és népek közt, de különösen a pogányok és zsidók között volt, az emberek békeességét Istennel a mi Urunk Jézus Krisztus által egészen határozottan egyes kapcsolatba hozza a feltétlen békeességgel mind az emberek, mind a népek között s az emberiség két tábora között, amelyek addig etnikai, kulturális és ideológiai ellentétben álltak egymással.

Az Úr megjelenése megszünteti ezeket a különbségeket, ezt az idegenséget és ellenségeskedést az embervilágnak, a diametrálisan különböző életmódoknak és gondolkodási irányoknak két szembenálló, s úgy tetszik, egymást kizáró fele közt: „Mert Ő a mi békeességünk, aki a két nemzetséget egyggyé tette, és lerontotta a közbevetett válaszfalat, az ellenségeskedést az Ő testében. Mert Ő a törvényt parancsolataival és rendelkezéseivel együtt eltörölte; hogy a kettőt egy új emberré teremtsen önmagában, hogy békeességet szerezzen, és megbékéltesse az Istennel mind a kettőt, egy testben a kereszt által, miután megölte az ellenségeskedést általa. És eljött, és a békeesség evangéliumát hirdette nektek, a távolvalóknak és a közelvalóknak.” (Ef. 2, 14—17.) Itt világosan kifejezésre jut, hogy Krisztus a mi békeességünk: nemcsak az emberek Istennel való békeessége, hanem az emberek egymás közötti békeessége is. „Ellenségeskedés” és „békeesség” szemben állnak egymással. S Krisztus, aki a kereszt által, önmaga által megölte az ellenségeskedést, lerontotta a választófalat az emberek, népek és az emberiség egymással harcban álló táborai között, s egyformán békét hirdetett a közelvalóknak és a távolvalóknak, vagis azoknak, akik nem Őbenne hittek.

Az Istennel való békeesség csak mint a közel- és távollevők közötti békeesség lehetséges, ahol a közöttük levő minden mesterséges akadály eltávolítandó. Krisztus azért szenvedett a kereszten, hogy megöljön minden ellenségeskedést a hozzá „közellevők” és a tőle „távollevők” között, hogy békeesség és egység uralkodjék, és az élet megújuljon közöttük.

Krisztus minden emberért szenvedett, az egész embervilágért. Szent vére által minden embert megváltott a bűntől, átoktól és a haláltól. Minden ember arra van elhíva, hogy élvezze a megváltás gyümölcseit; Ő mindenkit Isten Országába hívott meg; az Úr karjai, az örök élet a mennyek országában mindenki előtt nyitva áll. Ezért Krisztus valóban a „mi békeességünk”: békeességünk Istennel, békeességünk magunkkal, és békeességünk egymás között. Ez a béke a maga egyetemességében, melyet Krisztus hozott a földre, az egész emberiség legfőbb eszkatológikus java, szabadulása és örök élete.

Ez Isten igéjének a tanítása a békéről, a maga igazi ószövetségi és újszövetségi jelentésében. Belőle adódik ennek a referátumnak a fő tétele is: a békéről mint Krisztus végső meghagyásáról, és a keresztyének mint Istentől elhívott békeességszerzők szerepéről.

Ha végiggondoljuk a mi Urunk és Megváltónk parancsolatait, melyek a békére hívnak fel minket, s a keresztyének köteleességét, hogy ezt a parancsolatot tetté formálják, s ha áttérünk azoknak a konkrét feladatoknak a tárgyalására, melyek előtt mi keresztyének ennek a köteles-

ségnek a betöltése közben ma állunk, akkor mondjuk meg magunknak és testvéreinknek: a Krisztus által e földre hozott béke feltételezi, hogy ne nyugodjunk bele a ma földünkön meglevő rosszba és bűnökbe; ellenkezőleg, győzzük le a rosszat, s a bűnt távolítsuk el szüntelen leküzdése által, a szabad emberi akaratnak, az emberek egymás közötti kapcsolatainak és a népek közötti kapcsolatoknak területén, kitartó és állhatatos küzdelemben.

Legmélyebb meggyőződésünk szerint állandó személyes felelősségünk felismerése a népek és a politikai, valamint szociális-gazdasági rendszerek közötti helyzetért közülünk mindenkit szüntelenül erre a harcra hív a rossz ellen, hogy valóban megvalósulhasson a keresztyének békesség-szerző küldetése.

Tudjuk, hogy ez a felelősség egyfelől minden egyes keresztyének egy bizonyos néphez és államhoz tartozásából következik, másfelől pedig Adám ősatyánkon át az emberiség minden népével és Istennek, a világ Teremtőjének, fiaival való vérrokonságából. Ezért tisztában vagyunk azzal, hogy semmilyen mentség sincs a keresztyén ember közömbösségére és tétlenségére a béke terjesztésében e földön, s a nemkeresztyéni közeledésre ehhez a kérdéshez.

Ebben az összefüggésben a mellett az állítás mellett döntünk, hogy egyetlen keresztyén sem térhet ki a felelősség alól, mely rajta van a nemzetközi kapcsolatokban beállt ama krízis keletkezésében, amely a háború utáni években, az ún. hidegháború korszakában alakult ki.

Szabad-e a keresztyén lelkiismeretnek nyugodtnak maradnia olyan világban, mely a hidegháború légkörében az atomfegyverek egyre növekvő arzenáljának képét mutatja; ez pedig a „háború szélén” hírhedt politikája láttán a „meleg háború” villámszerű kitörésének potenciális veszélyét idézi fel, minden, még véletlen eshetőséggel kapcsolatban is.

Szabad-e a keresztyén lelkiismeretnek közömbösnek maradnia a tovább tartó atomfegyver-kísérletezés láttán, ami — mint mindenki előtt jól ismert — a lélet, az életet veszélyeztetni bolygónkon?

Szabad-e a keresztyén lelkiismeretnek közömbösnek maradnia, amikor azt látjuk, hogy a drága megsemmisítő fegyverek előállítására hatalmas összegeket nyel el a nemzeti bevételből, ami viszont pusztítóan hat a néptömegek életfenntartására, a nemzeti gazdálkodástól egyoldalú fejlődést kíván és megakadályozza, hogy a gazdaságilag erős hatalmak elegendő segítséget nyújthassanak a gyengén fejlett országoknak?

Mi keresztyének tudjuk, az Úr azt várja az emberektől, hogy a jólétet növeljék. E célból ajándékozta meg értelemmel az embert. Bele nyugodhatunk-e abba, hogy az emberi értelem hatalmas felfedezései ma nagyobbrészt ne arra szolgáljanak, hogy az ember életét megkönnyítsék, ami egyedüli rendeltetésük és igazolásuk, hanem arra, hogy megnehezítsék az emberi életet, s ezáltal növeljék a nyomorúságot a földön?

Mi keresztyének tudjuk, hogy az Úr minden embernek azt parancsolta, hogy békében és együttműködésben éljenek. Szabad-e akkor hallgatnunk és normális helyzetnek tekintenünk azt, hogy néhány nagy és hatalmas állam, melyek gyakran keresztyén államoknak nevezik magukat, a gyengén fejlett, kis államok megsegítése helyett politikai és gazdasági nyomást alkalmaznak velük szemben, s kényszerítik őket, hogy a nemzetközi viszonylatokban nekik engedelmességedjenek; sőt attól sem riadnak vissza, hogy ezek ellen az országok ellen erőszakot alkalmazzanak, ha nem alkalmazkodnak hozzájuk. Kérdezzük magunkat és test-

véreinket: az ilyen helyzet elősegítheti-e, hogy szilárd és tartós béke létesüljön a földön?

Mi keresztények tudjuk, hogy Isten „az egész emberi nemzetséget egy vérből teremtette, hogy lakjanak az egész föld színén” (Csel. 17, 26.). Ezért a Teremtő számára minden nép egyformán értékes, s a faji vagy népi hovatartozás egyetlen ember számára sem jelenthet sem előnyöket, sem hátrányokat. Minden ember arra van rendelve, hogy a magához hasonló emberekkel mint Isten teremtményeivel, mint vér szerinti rokonaival viselkedjék. Eltekinthetünk-e ezért attól, sőt igazságosnak tarthatjuk-e azt, hogy a népek növekvő nemzeti öntudata láttán a gyarmati és függő országokban, melyek ma nemzeti függetlenségre és állami önállóságra törekszenek, néhány nagyhatalom saját politikai és gazdasági előnyeinek fenntartásáért gyakorlatilag a kolonializmus fenntartásának politikáját űzze, mégha gyakran kifelé megváltozott formában is?

Mi ezt a mi fekete testvéreinknek annyira gyűlölt „kolonializmus” szót nem azért mondjuk ki, mintha a politikai szenvedélyek területére akarnánk behatolni. Nem, a mi ítéletünk a kolonializmus, a hidegháború, az atomveszély és sok más felől a mi saját tudatunk követelése; mert, ahogy mi értjük, a Teremtő rendelkezett számunkra, hogy olyan korban éljünk, amelyben minden passzivitás vagy lavírozás a béke fenntartása és megerősítése kérdéséhez való viszonyunkban vétkezés Isten és az emberek ellen.

Lelkiismeretünkhöz és mindazok lelkiismeretéhez, akik hallgatnak minket, ezzel a kérdéssel fordulunk: szabad-e továbbra is megmaradnia egy olyan helyzetnek, szabad-e azt tovább is eltűnni, hogy néhány hatalmas állam a mi ázsiai, afrikai és latin-amerikai testvéreinknek nemzeti függetlenségük, állami szuverenitásuk és gazdasági önállóságuk felépítéséhez máig nemcsak segítséget nem ad, hanem a legkülönbözőbb akadályokat állítják az útjukba, propaganda-fegyvertárak célpontjává teszik őket, s ezeket az országokat gyakran a mesterségesen szított testvérháború színterévé változtatják?

Nem kételkedünk benne, hogy testvéreink Nyugaton és Keleten megállapításunkat a földünkön támadt, a nemzetközi kapcsolatokban jelentkező feszültségek nyugtalanító légköréről, mely az emberiséget állandóan egy új világháború kitörésétől való rettegés állapotában tartja, nemcsak osztják, hanem egyetértenek azzal a meggyőződésünkkel is, hogy korunk fő kérdése, melynek helyes megoldásától az emberiség jövője függ, az általános és igazságos béke megőrzésének és megerősítésének kérdése. A keresztényeknek erről a szolidaritásáról ez a mi impozáns gyűlésünk is tanúskodik.

Allítjuk továbbá, s hasonlóképpen bizonyosak vagyunk testvéreink helyeslésében, hogy a békeszerető erők legfontosabb feladata minden erőfeszítés konzolidálása annak megakadályozására, hogy a „hidegháború” átalakuljon „meleg háborúvá”, s hogy a „hidegháborút” a leggyorsabban és végérvényesen kiirtsuk.

Vagy sikerül biztosítani a békét, s akkor Isten segítségével megoldódnak a többi kérdések is, melyek az emberiséget szétválasztják, vagy pedig kitör egy mindent elpusztító atomháború.

Mi keresztények jól tudjuk, hogy ez ellentmond Isten jó, kedves és tökéletes akaratának (Rm. 12, 2.). Ezért nehezedik ránk, akik Krisztust követjük, e parancsolat betöltésének, az általános és igazságos béke megőrzésének és megerősítésének különleges felelőssége.

E törekvésünk közben támogatunk minden olyan jelenséget, amely segíti az igazságot, a békét, a szeretetet és igazságosságot, függetlenül attól, hogy hol, milyen erővel és milyen formában jelentkezik, és kitől indul ki.

Kijelentjük, hogy a keresztyének ezekben a kérdésekben készek az együttműködésre minden jóakarató emberrel, legyenek bár nem-keresztyének vagy hitetlenek.

Tudjuk, s ez örömmel és reménységgel tölt el bennünket, hogy sok keresztyén, sok egyház és vallásos közösség felismeri ezt az emberek előtti kötelességet és Isten előtti felelősségét, s mindent megtesz a nemzetközi helyzet javítására, s azért, hogy valamivel hozzájáruljon a népek közötti szilárd béke létrehozásához.

Gyűlésünk résztvevői éppen a keresztyének e seregének a képviselői, mely — nem törődve a küzdelem nehézségeivel és hűségesen követve Krisztust — fáradhatatlanul küzd a földi békéért és a jóakaratót az emberek között (Lk. 2, 14.).

Keresztyének a béke őrségén — olyan tényező ez, melytől nem tekintethetnek el azok a sajnos még meglevő erők, melyek önös érdekből azért fáradoznak, hogy fenntartsák a világban a háború szélén járás feszült-ségét.

Keresztyén békétáborunkat a népek közötti egyetértés kipróbált harcosainak és az igaz keresztyéneknek olyan példaképei lelkesítik mint dr. Hromádka József professzor, D. Niemöller Márton egyházi elnök, D. James Collins kanonok, dr. Hewlett Johnson, dr. Ragnar Forbeck lelkész, dr. James Endicott lelkész és Kir kanonok.

Természetes dolog, hogy különböző országok és egyházak keresztyéneinek a béke védelmezésére irányuló közös törekvése és fáradozása létrehozta azt a szervezeti egységet, melyet most a Prágai Keresztyén Béke-Világgyűlésen magunk előtt látunk.

Köszönetet mondunk ezért Krisztusban testvéreinknek, a csehszlovák egyházak képviselőinek, akik néhány évvel ezelőtt az Úr indítására azt a dicséretre méltó kezdeményezést tették, hogy a keresztyéneket fel kell hívni az emberiség megbékítésére és egybe kell fogni e fáradozásaikat Egész szívünkéből hálásak vagyunk nekik ezért.

„Kérlek pedig titeket, atyámfiai — írta Pál apostol a korinthusiakhoz — a mi Urunk Jézus Krisztus nevére, hogy mindnyájan egyképpen szóljatok és ne legyenek köztetek szakadások, hanem legyetek ugyanazzal az érülettel és ugyanazon a véleményen” (I. Kor. 1, 10.). Ez a mi egységünk azokban az eszményekben, melyek a Megváltó Krisztus parancsolataiban gyökereznek és teljesen megfelelnek Isten szavának a békéről, ennek értelméről és jelentőségéről, ez az egység a Prágai Keresztyén Békekonzferencia alapja. Ez a mi igazságunk és erőnk, és senki sem lesz képes soha arra, hogy ezt megrendítse vagy gyengítse. Mozgalmunkat a szabadságnak és testvériségnek, az emberek és népek közötti békének és szeretetnek azok a magasztos ideái lelkesítik, melyeket Krisztus ajándékozott nyájának. Mozgalmunk résztvevői tudják, hogy a küzdelem a békéért, a faji, nemzeti és szociális igazságosságért, minden nép testvériségeért és azért, hogy ezek az ideák a földön szilárdan gyökeret verjenek, minden keresztyénnek, minden egyháznak, minden vallási közösségnek fő feladata.

Egységes, egyetemes keresztyén állásfoglalás korunk legfontosabb problémáiban, egységes, egyetemes keresztyén válasz a mai emberiség

kérdéseire és érdekeire, együttes cselekvés az egész világ szeme láttára — tudjuk, hogy ennek a megfelelő belső, egyetemes keresztyén egység és egyetértés az előfeltétele. Ezt az egyetemes keresztyén egységet és egyetértést olyannyira kívánjuk, s ez a megváltáshoz annyira elengedhetetlen, hogy minden olyan erőfeszítésre készíten minket, amely azt erősítheti bennünk.

Az ógyházzal együtt hisszük: „Elvettetik erőtlenségben, feltámasztatik erőben” (I. Kor. 15, 43.), mert „Az én erőm erőtlenség által jut el céljához” (II. Kor. 12, 9.).

A Prágai Keresztyén Békekonzferencia keletkezésétől fogva az egyházak és vallási közösségek számos képviselőjénél figyelemre és részvételre talált. Sok ún. történeti egyház, nemrég keletkezett egyház és számos vallási közösség is teljes egészében támogatja csehszlovák testvéreink nemes kezdeményezését. A béke szolgálatának ettől a nemes munkájától nem maradtak távol az igazhitű egyházak, így az Orosz Ortodox Egyház sem. Ismeretes, hogy az Orosz Ortodox Egyház, képviselve feje, Alexius patriarcha őszentsége által, más magasrangú egyházfők, egyszerű lelkészek és a népből származó hívők által, a hidegháború egész tartama alatt minden alkalmat felhasználta arra, hogy számos akcióval tetté formálja át a keresztyén béke gondolatot, amint az a Szentírásban jelentkezik.

A Megváltó Krisztusnak a földi békére vonatkozó parancsolatát követve s a keresztyéneknek a béke megvédésében való egységére törekedve az Orosz Ortodox Egyház 1958 júniusában részt vett a keresztyén egyházak képviselőinek prágai nemzetközi konferenciáján — egy szerény konferencián, amely azonban nagy mű kezdetét jelentette. Azóta az Orosz Ortodox Egyház minden kongresszuson és konferencián, melyet a Prágai Keresztyén Békemozgalom rendez, hallatja hangját, állandóan felhív minden keresztyént, minden keresztyén egyházat és vallási közösséget, hogy hirdessék az egyetemes keresztyén magatartást egy igazságos világ béke megőrzésére és megerősítésére, fáradhatatlanul munkálkodjanak a népek közötti béke megszilárdításáért, ne csüggedjenek el az időleges sikertelenségeken, és ne engedjék elkábítani magukat egyes eredményektől, ne felejtsek el, hogy minden keresztyénnek első és leg-szebb feladata a földön, békét szerezni, s hogy ez az az út — néha a Golgota felé vezető út —, amelyen Jézus Krisztust követnie kell.

Rendíthetetlenül meg vagyunk győződve arról, hogy a nevelés, a kulturális tradíció, a társadalmi helyzet, a politikai nézetek és egy bizonyos szociális rendszerhez tartozás különbségei nem legyőzhetetlen akadályok abban, hogy Kelet és Nyugat keresztyénei egyesüljenek az emberiség megbékítésének magas szintű munkájára. Ha a keresztyének az emberiség megbékítésének magasabbrendű igazsága kedvéért félreállítják szubjektív érdekeiket és hajlamaikat, akkor valóban Isten munkáját végzik.

Ha jelenleg még nem minden keresztyén egyház és vallási közösség támogatja is a Prágai Keresztyén Békemozgalmat s vesz részt tevékenységében, mégis hiszünk abban, hogy Isten bölcs vezetése ezek figyelmét is ráirányítja a mi egyetemes keresztyén béke-munkánkra; s mi ezért könyörgünk, hogy ez az egységünk a lehető leghamarabb létrejöjjön. Appellálunk minden keresztyén egyházhoz a világos, minden vallásos közösséghez és vallásos világszervezethez, melyet a Prágai Keresztyén Békemozgalom résztvevőihöz hasonlóan a népek szilárd és igazságos békéjének magasrendű ideái lelkesítenek, hogy adják oda erőiket ennek a mi mozgal-

munknak, amely ma a keresztyén békeakaratot a legjellegzetesebben és leghatalmasabban fejezi ki. Akkor az egész nemkeresztyén emberiség szemében mérhetetlenül emelkedik a tekintélye azoknak, akik követik Azt, aki prófétájának ezzel az igéjével bizta reánk a béke üzenetét: „Mily szépek a hegyeken az örömmondónak lábai, aki békességet hirdet” (Ézs. 52, 7).

Ha erről a forrón óhajtott egységről szólunk, nem szabad azt gondolnunk, hogy elérhetetlen távolságban van tőlünk. Tudjuk, hogy számos, még mozgalmunkon kívül álló egyház és közösség tesz a békét elősegítő lépéseket. Üdvözöljük Krisztus Egyházai Nemzeti Tanácsának békeakcióit az Egyesült Államokban, az Egyesült Kanadai Egyház, Franciaország protestáns egyházszövetsége, a Nemzetközi Megbékélési Szövetség, a Barátok Társasága, az Egyesült Államok Egyházi Békeegyesülete és más egyházai és vallásos testületei, valamint más egyházak és vallásos közösségek békeakcióit. Természetes módon egyetértünk mindazzal, amit az Egyházak Világtanácsa kezdeményez azért, hogy megvalósuljon a teljes lefegyverzés, az atomfegyver-kísérletek tilalma, mindenfajta háború megszüntetése az egész világon, és a faji elkülönítés eltávolítása.

Az ifjúság a jövő, az emberiség reménysége. Ezért tölt el örömmel bennünket az az álláspont, amelyet a Keresztyén Diákok Világszövetségének vezetősége foglal el a háború és béke kérdéseiben. Központi bizottsága előző évi, augusztusi tanácskozásán Szalonikiben határozottan elítélte a versenyfutást az atomfegyverkezésben, a hidegháborút és a korlátozott helyi háborúkat, valamint a kolonializmust, s felhívta ennek a mozgalomnak a tagjait, hogy még bensőségebben imádkozzanak a földi békéért, keressék a különböző országok keresztyéneivel való találkozásokat, s arra használják fel ezeket, hogy a népek közti megértést előmozdítsák; emellett ez a központi bizottság kiemelte a Prágai Keresztyén Békekonferencia jelentőségét minden keresztyén feladatainak meghatározásában, a földön élő népek közötti békességért folytatott küzdelemben.

Hogyan lehetséges, hogy egyes egyházak és vallási közösségek még mindig távortartják magukat a Prágai Keresztyén Békemozgalomtól? Néhányan közülük azért nincsenek velünk, mivel nem ismerik elég jól a mi mozgalmunk irányát és céljait. Mások azért, mivel hamis képük van róla, melyért vagy a saját, az igazi keresztyénségtől néha eléggé távolálló vezetőik, vagy a béke ellenségeinek sötét propagandaforrása a felelős. Mi közös feladatunknak tekintjük, hogy minden egyház és felekezet keresztyénei előtt világossá tegyük mozgalmunk igazi értelmét. Közös kötelességünknek tartjuk, hogy eloszlassuk a tévedéseket politikai irányra felől. El kell érünk, hogy semmi se akadályozzon meg egy keresztyént abban, hogy az igazságot megtudja a Prágai Keresztyén Békemozgalomról, és meggyőződhesse róla, hogy ez a mi utunk — az út a zavartalan földi béke világos horizontja felé — nem olyan út, amelyen politikai szenvedélyek tombolnak, hanem, hogy mi Krisztus felé és Krisztussal járunk rajta.

Kötelességünknek tartjuk, hogy a különböző egyházak, hitfelekezetek és közösségek, vallásos és nemzetközi, egyházközi és felekezeti keresztyén szervezetek széles világunkról összegyülekezett képviselői előtt kijelentsük: a politikai szenvedélyek nem azokat az egyházakat és keresztyéneket tartják fogva, akik a Prágai Keresztyén Békemozgalmat alkotják és eszméiben osztoznak; mert — mint már mondtuk — ezek az egyházak és keresztyének így Krisztushoz és Krisztussal mennek; hanem inkább azo-

kat az egyházakat és keresztyéneket, akik a Megváltó Krisztusnak a felebaráti szeretetre vonatkozó parancsolatát politikai érdekekért és önző, földi kötöttségekért figyelmen kívül hagyják.

Manapság a keresztyén vezetők felelőssége azért, hogy a népek békéje megőriztessék és megerősödjék, oly nagy, mint azelőtt soha. Ők határozzák meg sokszor a nyájuk beállítottságát korunk nagy konfliktusaival kapcsolatban. Bizonyos mértékben tőlük függ, hogy hiveik az emberiség megbékítésének szent művében részt vesznek-e vagy sem. Súlyos bűnt vesznek magukra azok a vezetők, akik nyájukat nem a békesség hirdetésének útján (Ef 2, 17), nem a békességre hívás útján (I Kor 7, 15) vezetik, s „akik vétkeikben megmaradnak mindenki előtt”, mint Pál apostol tanítja (I Tim 5, 20).

A sorainkból hiányzó egyházak között van a római katolikus egyház. Bánt minket, hogy ez az egyház nem engedi belevegyülni hangját egyházaink kórusába, mely a békét énekli meg, az Úrhoz segítségért könyörög a megbékítés szolgálatában, s az emberiséget a felebaráti szeretetre és együttműködésre ösztönzi. Számot vetünk azzal, hogy a római katolikus egyház követői között számos testvérünk van, akik a keresztyén ember kötelességét, hogy minden erejével békét munkáljon a földön és így kövesse a mennyei Atya magasztos akaratát, éppúgy fogják fel, mint mi. Sajnáljuk, hogy nem tevékenykedhetnek elegendőképpen most ezen a területen, s azért imádkozunk, hogy rövidesen jöjjön el az az idő, amikor ők is rálépnek a békességszerzés közös ösvényére, melyen a Megváltó Jézus Krisztus fénylően előttünk jár.

Legyen szabad azonban megkérdeznünk: miért viselkednek oly gyűlölködően a római katolikus egyház vezetői azoknak a keresztyén békebarátoknak a szándékaival szemben, akik nem a római Szentszéknek vannak alávetve? Krisztus, az egyház Ura, nem valamennyi keresztyén számára egy és ugyanaz? Mi tehát az ok? Hromádka professzor felelt erre a kérdésre referátumában. Ma valóban szüntelenül azt látjuk, hogy Róma egyháza áldozatul esik annak a kísértésnek, hogy sikra szálljon annak a társadalomnak hatalomra vágyó törekvéseiért, mely a békét nem tudta fenntartani, és bűnös volt a második világháború kitörésében. Mi feltétlenül súlyos hibának és eltévelyedésnek tartjuk, hogy most ebben az egyházban szenvedélyesen hangzik az a felhívás, hogy a világ keleti fele ellen felállított támadó front bátyájává épüljön ki, hogy ez az egyház annak, amit az egyszerűség kedvéért antikommunizmusnak nevezünk, szellemi táplálékot, vallási pátoszt és politikai támogatást adjon.

Hogyan támadtak a pápáknak ezek a hatalomvágyó törekvései? Miben gyökereznek? Abban a hivatalos katolikus tanításban, amelyben az üdvösség küldetése és az egyház igazi lényege egy dogma jellegét viseli. Különös nyomatékkal mutatkozik meg ez a pápák hatalmáról szóló katolikus tanításban, a római katolikus teológia épületének e sarkkövében, Rómának ebben a jellegzetes és döntő dogmájában, amely élesen és világosan elválasztja a többi hitfelekezettől.

Mint Pál apostol írja, az igazság ismerete „a szeretet által gyökerezik meg” (Ef. 3, 17.), „mind a szentekkel együtt” (ugyanott, 18. v.). A vatikáni dogma szerint a pápának az igazság megismerése önállóan, az egyháztól különválasztva, jut osztályrészül. Rómának földi, jogi monarchizmusa ezért elnyomta az egyházzal mint Krisztus áldott testéről

szóló tanítást, mely test az egyetlen, láthatatlan parancsolónak, Krisztusnak van alávetve. A Krisztusban adott szabadsághoz, az Ó részvételéhez a belső egyházi életben, nem nőtt fel a római katolicizmus. Egyedül a pápára helyezte a felelősséget. Ez maga lépett az egész egyház-test helyére az igazság végső megismerésében, s az igazság fokmérője nem a Szentlélek többé, aki az egész egyházban lakozik, hanem az a püspök, aki a római szentszékből trónol.

A pápai rendszer fejlődésében két irányvonal állapítható meg: a pápai uralomé az egyház és világ fölött, s a pápai tévedhetetlenségé hitkérdésekben. A pápai tanítás a legmarkánsabb és legsűrítettebb kifejeződése a külső törvényesség és az igazhitűekkel való minden kapcsolat megszakítása ama szellemének, mely a katolikus egyház tanításában és életében messzemenően teret nyert. Ez a tragédiája, amelyet a Vatikán vezető körei nem akarnak felismerni. Közben a földi hatalom vágya a római egyházat kezdettől fogva belevetette a világpolitikai küzdelembe. Ez a törekvés kényszerítette és kényszeríti a pápai Rómát, hogy különféle agresszív politikai egyesülések ösztönzője legyen és — mint Hromádka professzor mondotta — a keresztyénség kárára cselekedjék, „a keresztyén hitet és az egyházi kapcsolatok mai nagy misszióját alapjaiban rendítse meg”. Hogy ez így van s nem másképp, ez felismerhető a Vatikán számos agresszív politikai rendszabályáról; ezek megerősítik, hogy a római egyházfejedelmek, Spellmann bíboroshoz hasonlóan, többet foglalkoznak a politikával, mint nyájuknak a keresztyén erkölcsre nevelésével.

Hipnotizálva a pápa hatalma teljességének kilátásától, a római kúria földi kapcsolataival és érdekeivel erősen benne gyökerezik a régi életrendben, elválaszthatatlanul összekötötte magát az imperialista célkitűzésekkel; az igazság, egyenlőség és testvériség ideáljaiért küzdő tömegek erkölcsi és szociális követelményeivel szemben még mindig süketek fülei, s többnyire ellenségesen áll szemben velük.

Az előző évi eucharisztikus kongresszus Münchenben ellenséges igazot beszédeivel, katolikus egyházi emberek részvétele a kongói eseményekben az agresszív imperialista erők oldalán, katolikus püspökök antikommunista konferenciái a Kuba elleni imperialista agresszió sikeretelenségével kapcsolatban, Mindszenty bíboros számítása „egy új világháború elkerülhetetlenségére”, a Rio de Janeiro-i érsek rádióbeszéde Brazíliának a Szovjetunióval és a népi demokratikus országokkal való diplomáciai kapcsolatai felvétele ellen — mindezek egyetlen lánc szemei, politikai tények, melyek kiáltó ellentétben vannak a szeretet és béke üzenetével, amely Krisztus egyháza minden szolgájának közvetlen feladata.

Nem véletlenül lesz napról napra mélyebb a szakadék a Vatikán és a haladó emberiség között. Kikerülhetetlennek látjuk a katolikusok hívő tömegei és a Vatikán vezetői közötti összeütközést. Ez a konfliktus már megkezdődött egyes olyan uniók felbomlásával, melyek a Vatikánnak nagy fontosságúak voltak — így a breszti unióéval, mely híd volt Kelet felé.

A Vatikán kivezető utat keres ebből a helyzetből. Az egyik erre irányuló rendszabály a 2. vatikáni zsinat egybehívása. Több mint 700 egyházi ember készíti most elő bizottságokban és titkárságokban, melyeket XXIII. János pápa alkotott, a zsinatot. Tárgyalások folynak más

egyházakkal. Minden további nélkül megérthető azonban, hogy a zsinat a keresztyéneket nem egyesíteni, hanem megosztani fogja, ugyanazon politikai ismertetőjelek szerint, melyek a Vatikán számára kezdettől fogva irányadóak.

A Vatikánnak be kellene már látnia, hogy nem a mai emberiség lelki tanítója többé. „A szociális forradalmak — állapította meg helyesen Hromádka professzor — már 1917-től kezdve áthelyezték a felelős társadalmi tevékenység súlypontját... a dolgozók osztályára, éppúgy az egyénekre, mint egész népekre, melyek röviddel ezelőtt még gyarmati hivatalok járszalagján jártak.” A kapitalista társadalom mellett szocialista társadalom alakult, mely több mint egymilliárd embert foglal magában. Ezt a reális tényt nem szabad figyelmen kívül hagyni. A keresztyénekek meg kell érteniök a modern embert, egész törekvésével együtt az új társadalmi rend után, s nem szabad új keresztes hadjáratokat tervbe venni ez ellen; ez semmilyen haszonnal nem járna a keresztyén egyház számára.

Krisztus egyházának nem szabad az emberiség mai szükségleteitől visszahúzódnia; ellenkezőleg, szolgáltnia kell az emberiségnek életpaszatlatává és az üdvösség üzenetével. Az egyháznak ez a szolgálata abban áll szüregszerű módon, hogy tanítja a keresztyéneket: életükben egyesítsék az Isten iránti bizodalmat emberi erőik felismerésével. Tevékenységük a földön sokoldalú. De érvényes az egyetlen keresztyén alapelv: kiméletlen harc a gonosz ellen, minden megjelenési formájában. Ez az egyház Istennek tetsző állapota, mely mindenre hasznos (I. Tim. 4, 8.); különösen ott, ahol az ember, a család, a társadalom, az egész emberiség az áldozat.

Ezt meg kellene értenie a Vatikánnak és mindazoknak a keresztyénekeknek, akik még mindig ellenségeskedést és gyűlölséget keltenek az emberek között, miközben a tiszteletre méltó keresztyén névvel fedezik magukat.

Ilyen keresztyéneket más egyházakban és vallási közösségekben is találunk. Ők is azok tábórához tartoznak, akik politikai érdekek szolgálatában antikrisztusi fogalmat hirdetnek az egyházzól, s a szívéükben rejlő gonosz szándékokat álszent sóhajok alá rejtik el. Ezekről mondja a Megváltó: „Nem mindenki megy be a mennyek országába, aki azt mondja nekem: Uram, Uram!, hanem aki cselekszi az én mennyei Atyám akarátát” (Mt. 7, 21.). Istennek ezt az akarátát „elmétek megújulásával” lehet felismerni. „Az Istennek jó, kedves, tökéletes akarata” ez (Rm. 12, 2.).

Nem tekinthető azonban az „Isten jó, kedves, tökéletes akarata” követésének, ha a széthúzás és diszharmonia védelmezői megpróbálják Nyugat keresztyéneit felingerelni a Kelet keresztyénei ellen, s az egyházakat és vallási közösségeket politikai jellegű katonai szövetségek támogatására hamis módon felhasználni, holott ezeknek az a célja, hogy egymilliárd emberre rákényszerítsék azt a politikai és gazdasági rendszert, melyet ezek félresöpörtek.

A Prágai Keresztyén Békemozgalom küzdelme minden ellen, ami a béke és a népek barátsága megerősítésének útjában áll, küzdelem Krisztus egyháza igazi szabadságáért, az evangéliumi tanítás tisztaságáért.

Mi mindenestre nem adjuk fel hitünket, hogy mozgalmunk ellen-

felei, amennyiben becsületesen követik a Megváltó Krisztust, előbb-utóbb felismerik tévedésüket, és egy útra lépnek velünk; közben pedig azok, akik csak nevezik magukat keresztyéneknek, elszigetelik magukat, s hogy Krisztus tanításának minden őszinte védelmezője elfordul majd tőlük.

Azt is tudjuk, hogy a rendszerek és népek békés együttélésének ellenségei az Orosz Orthodox Egyházat vádolják azzal, hogy politikai érdekek szolgálatába szegődött és letért Krisztus útjáról.

Hogy mennyire lehetetlenek az ilyen szemrehányások, ez mindenki előtt világos, aki országunk és egyházaink életével valamilyenre is érintkezésbe került.

Országunkban a társadalmi élet ténylegesen a magasrendű humanitás és igazságosság alapelvei szerint van felépítve. Nálunk megszűnt az embernek ember által való kizsákmányolása. Törvénnyé emelkedett a nép jólétéről, egészségéről, képzéséről és biztonságáról való gondoskodás. Az Orosz Orthodox Egyház támogatja és áldásával kíséri országunk kormányzatának ezeket a nemes cselekedeteit; ezt kizárólag vallási indítókokból teszi, s a hívőket a környező világuk iránti keresztyén magatartásra tanítja.

Mindenki tudja például, hogy a szovjet küldöttség vezetője az Egyesült Nemzetek teljes ülésének XV. tanácskozásán előterjesztette az általános és teljes lefegyverzéséről szóló szerződés legfontosabb rendelkezéseit. Országunk kormányfőjének ezek a humánus lépései ellenkeznek talán a keresztyén lelkiismeret követelményeivel? Semmiképpen sem! Dávid, a próféta és zsoltárásköltő, bizonyítja, hogy az Úr gyűlöli azokat, akik szívesen vétkesnek (Zsolt. 11, 5.; Ézsaiás próféta pedig azt hirdeti, hogy a jövődő békeidő lesz, s az emberek „fegyvereikből kapákat és dárdáikból metszőkéseket csinálnak” (Ézs. 2, 4.). Nem az-e a fő feladata a mai keresztyén gondolkodásnak, hogy erőinkhez képest közeledjünk ehhez a célhoz?

Vagy vegyük a népek békés együttélésének kérdését, amelyért a Szovjetunió népei síkra szállnak. Ennek keresztyén jelentősége annál nagyobb, mivel éppen ennek megvalósulásától vagy meg nem valósulásától függ, megőrizhetjük-e a békét a földön? A Szovjetunióban mintegy 100 népfajta él. Ezek mind békében élnek egymással és élvezik a nemzeti önrendelkezés jogát, a férfi és női nem egyenjogúságát, minden földi embernek ugyanazon jogát a munkára, üdülésre, képzettségre, s a róluk való gondoskodásra öregkorukban vagy munkaképességük elvesztése esetén. Mindez a Szovjetunióban már megvalósult, s az Orosz Orthodox Egyház nem opportunizmusból kíséri áldásával ezeket a rendszabályokat, hanem azért, mivel ezek megfelelnek a keresztyén erkölcs magasrendű követelményeinek.

Az Orosz Orthodox Egyház lelkészei vagy vezetői nevében sohasem hangzottak el ezért olyan felhívások, melyek egyik népnek a másik elleni, egyik társadalmi rendszernek a másik elleni gyűlöletét szították volna. Az Orosz Orthodox Egyház lelkészei sohasem hívták fel saját államukat vagy más államokat a fegyverkezésre, a hidegháborús feszültség növelésére és a gyarmati és függő országok nemzeti függetlenségre irányuló természetes törekvésének elnyomására.

Az Orosz Orthodox Egyház tántoríthatatlanul követi Krisztust, engedelmeskedik parancsolatainak, s ezért arra hívja fel saját híveit és

más keresztyén egyházak és vallási közösségek híveit, valamint minden jóakarató embert, hogy segítsék elő a népek közötti megértést s annak megszilárdítását; felhív a társadalmi és gazdasági rendszerek békés versenyére, továbbá arra, hogy a földön minden ember egyesült erővel küzdjön az éhség, a betegségek, a kulturális és gazdasági elmaradottság és minden szociális igazságtalanság ellen, ami még mindig földünk sok lakójának a sorsa.

Az Orosz Orthodox Egyház nem érzi feljogosítva magát arra, hogy félreálljon a Kelet és Nyugat közötti konfliktusban. Türelmesen megvilágítja az emberek előtt, mennyire sürgetően szükséges, hogy megtaláljuk a két rendszer államai és népei közötti megértés útjait és módjait. Támaszkodva a Megváltó Krisztus tanítására, mely szerint minden ember és nép békeségre van elhíva (I. Kor. 1, 15. stb.), az Orosz Orthodox Egyház az emberiség tudatába idézi, hogy minden olyan tett, amely ezt a konfliktus élesíti, bűnös dolog, véték Isten és emberek előtt, és viszont támogat minden fáradozást a népek és államok közötti békés kapcsolatok megszilárdítására.

A mi kongresszusunk azért jött létre, mivel sok millió keresztyén szívében felébredt annak tudata, hogy felelősséget kell viselniük a mai kritikus világhelyzetért. El kell ismernünk: ha a keresztyénség a Megváltó Krisztus parancsolatait megvalósította volna az emberiség történetében, akkor azok a régebbi és újabb háborúk is lehetetlenek lettek volna, melyek irtózatossá pusztításokat hoztak magukkal, és végtelenül sok emberáldozatot követeltek; mert a háborúk ellentmondanak minden keresztyén tanítás alapelveinek és minden keresztyén életszabálynak. Ugyanezt kell elmondanunk a kolonializmusról, egy olyan rendszerről, melyben egyik nép uralkodik egy másikon annak országában, saját javára dolgoztatja, és elrabolja természeti kincseit; továbbá a fajgyűlöletről, a faji elkülönítésről, a sovíniszta nacionalizmusról, a népirtásról, a társadalmi igazságtalanságról stb.

Valamennyiünk közös felelősségének tudata mindezért és mindebben ma arra kötelez minden keresztyént, hogy egyesített erővel szálljunk síkra a mai nemzetközi helyzet gyakorlati javulásáért. Ezért gyűlésünk feladatának tekintjük, hogy rögzítse le, jól végiggondolva, a keresztyén álláspontot néhány olyan időszerű kérdésben, melyek ma az egész emberiséget foglalkoztatják.

El kell ítélnünk az erőszakot és a háborús fenyegetést mint nemzetközi véleménykülönbségek és konfliktusok megoldásának eszközeit; ugyanebből a célból követelnünk kell, hogy haladéktalanul szűnjék meg a hidegháború; mert mindez nem egyeztethető össze az emberek és népek közötti kapcsolatokról szóló keresztyén tanítással.

Fel kell hívnunk minden keresztyént, a világ minden népét, hogy hassanak a kormányokra és az Egyesült Nemzetek Szervezetére, hogy minél előbb létrejöjjön az általános és teljes lefegyverzés, és hatékony nemzetközi ellenőrzést gyakoroljanak erre nézve; mert ez jelentené azt, hogy teljességgel a keresztyénség értelmében cselekszünk.

Követelnünk kell, hogy az általános és teljes lefegyverzésig minden atomfegyverkísérlet feltétlenül és haladéktalanul meg kell szüntetni és meg kell tiltani; mert ezek végzetesek és károsak az emberek egészségére és életére, s mindez ellentmond az isteni teremtés tulajdonképpeni céljának.

Fel kell lépünk mindenfajta — állami, nemzeti, szociális és egyéni — elnyomás ellen, melyek a fajelméletből, a nemzeti sovinizmusból és kolonializmusból, a szociális igazságtalanságból, a vallási és világnézeti meggyőződések különbségeiből adódnak, mert ezek természetből fogva megtagadják az embernek Isten és felebarátja iránti szeretetét.

Ki kell nyilvánítanunk, hogy el kell ismerni minden nép számára az önrendelkezés jogát, vagyis minden gyarmat, félgymarmat és elnyomott nép, kisebbség és csoport számára haladéktalanul meg kell adni a maradéktalan politikai, gazdasági és társadalmi szabadságot, a függetlenséget és szuverenitást; mert ez következik a Megváltó Krisztusnak ama tanításából, hogy minden ember egyenlő Isten előtt.

Mi ezeket a feladatainkat az egész világ színe előtt nevezzük meg.

Nincs semmi elrejtteni valónk. Mert „mindenki, aki gonoszul cselekszik, gyűlöli a világosságot, és nem megy a világosságra, hogy az ő cselekedetei rá ne bizonyuljanak. Aki pedig az igazságot cselekszi, az a világosságra megy, hogy az ő cselekedetei nyilvánvalókká legyenek, mert azokat Istenben végezte el” (Jn. 3, 20—21.).

Követjük Krisztust a békeségnek azon az útján, amelyet megmutatott számunkra.

Bárcsak hatolna el tehát a gyűlésünkön megjelent egyházak, vallási közösségek és egyes keresztyének szabad hangja a félrevert harangok szavához hasonlóan a világ minden sarkába, bárcsak megmozdítaná ez a hatalmas hang minden keresztyén szívét, és lángra lobbantaná ezekben a szívekben a föld népei közötti áldott békéért való buzgólkodás szent lángját!

Szilárdan meg vagyunk győződve arról, hogy a prágai Keresztyén Béke-Világgyűlés egyes keresztyéneknél és keresztyén közösségeknél egyaránt a legnagyobb figyelemre talál. Céljai egészen világosak, céljai szentek. Szent volta a békének és jóakarataknak, a hit és a szeretet nagy tetteinek evangéliumi igazságában van, melyekre a gyűlés felhívja a keresztyéneket. A béke és szeretet parancsolatának, melyet a Megváltó Krisztus adott a keresztyéneknek, minden keresztyén számára zsinórmértéknek kell lennie. S mi hiszünk abban, hogy a mi Urunk Jézus Krisztus minden becsületes tanítványa fáradhatatlanul fog munkálkodni az önmagával, az embertársaival való békéért és a békéért a földön.

A prágai Keresztyén Béke-Világgyűlés új fejezetet nyit meg a keresztyén népek életében. Arra van hivatva, hogy a figyelem gyújtópontjába állítsa korunk legidősebb kérdését: a népek közötti béke kérdését. S aligha akad majd keresztyén, aki — anélkül, hogy a becsületes keresztyén nevet megtagadná — süket maradna a kongresszus felhívása számára. Mi ezt nem hisszük és lehetetlennek tartjuk. De egyet hiszünk: hogy a gyűlés munkássága Isten segítségével gazdag gyümölcsöket fog érlelni.

Az Orosz Ortodox Egyház ezért általam könyörög Isten áldásáért ennek a gyűlésnek nemes munkálkodására.

„Kegyelem nektek és békesség Istentől, a mi Atyánktól és az Úr Jézus Krisztustól!” (Fil. 1, 2.)

(Fordította: Dr. Nagy Gyula)

A béke és az új államok

STEPHENS S. A. JAKAB

A Ghanai Methodista Egyház szuperintendensének és az Accrai Kwame Nkrumah Ifjúsági Nevelő Iskola rektorának a felszólalása a Keresztyén Béke-világygyűlésen Prágában 1961. június 13–18.

Nagyon sokat jelent nekem az, hogy az a csodálatos alkalom adatott számomra, hogy itt Prágában részt vegyek a negyedik békekonferencián, a Keresztyén Béke-világygyűlésen. Szívem tele van hálával Isten iránt, hogy előttem, céljai méltatlan eszköze előtt megnyitotta ennek az útnak a kegyelmét, és hálás vagyok a munkabizottság iránt is, hogy engem, a legkisebbet az atyafiak között beszéd tartására kért fel ezen a magas színvonalú gyűlésen. Itt nem a methodista egyház hivatalos küldöttjeként vagyok jelen, és nincsen semmiféle megbízásom arra, hogy az afrikai egyház nevében beszéljek. Jézus Krisztus követe vagyok, alázatos munkás a Mester szőlőjében, kegyelemből megmentett bűnös, és különleges kiváltság az, hogy részesülhetek a közösségben veletek, akiket ugyanaz a cél ragadott meg, és ugyanazt az Urat, ugyanazt az Istent, ugyanazt a hitet és ugyanazt a keresztséget valljátok. Mégsem vonakodom, hogy teljesítsek egy fontos szolgálatot, mégpedig azt, hogy keresztyén üdvözeteket közvetítsek ghanai és afrikai testvéreitektől, Pál apostol szavaival: „Köszöntenek titeket a szentek mindnyájan!” Mindenkor hálás leszek Istennek, amikor erre az ünnepi pillanatra emlékezem. Biztosíthatom, hogy sok kéz emelkedett imádságra ezért a konferenciáért, nagy céljaiért és ezért az elmélkedésre indító témáért: „A földön béke!”

Dr. Hromádka professzor megnyitó előadásában megkísérelte, hogy a béke meghatározását adja. Valóban nem könnyű megtalálni az alkalmas szót. Nincs jobb meghatározás, mint amikor azt mondja a békéről, hogy az az „Isten ajándékainak, szeretetének és bűnbocsánatának, kegyelmének és az emberrel való azonosulásnak a teljessége. A béke eszköze azoknak a törekvéseknek, amelyek meg akarják teremteni a harc konkrét feltételeit a háborús veszély ellen, azon erők ellen, amelyek veszedelmes feszültséget, bizalmatlanságot és ellenségeskedést támasztanak”. Ebből a meghatározásból következik, hogy a béke nem egyoldalú. Kapcsolata van Istennel éppúgy, mint emberi tényezőkkel. Istenhez való viszonyban a béke megváltás, öröm, az élet teljessége. Az emberi cselekvéshez való viszonyban jelenti a lemondást a háborúról. Ez természetesen politikai cél: békemozgalmak, leszerelési konferenciák, államszerződések és más tevékenységek célja. Ha ezeken az emberi tevékenységeken nincs Isten áldása, akkor eredménytelenek lesznek. Emlékezünk nem egy eseményre, amely igazolja ezt az állítást.

Amikor az Úr Jézus Krisztus békéről beszél, akkor valóban a békét érti. A jászoltól a kereszti és tovább a feltámadásig állandóan hallunk a békéről. „Dicsőség a magasságban Istennek, és a földön békesség!” — ez volt a szent angyalok éneke. Nem ennek visszhangját halljuk-e a Tiberiási tónál, amikor a háborgó hullámok között ezt mondta: „Hallgass, és

némulj meg!”? Amikor búcsúszavait mondta, békéjét hagyta örökségül: „A békeséget adom néktek, az én békeségemet adom néktek!” Ez az a béke, amelyet az Úr felajánl — a béke, amely meghalad minden értelmet.

Hogyan remélhetjük ezt a békét a földön, a világon és Európában, ha a gyarmati hatalmak lehetetlenné teszik az új államoknak Afrikában, hogy élvezzék ezt a békét? Lehetetlen, hogy alkotó módon vegyenek részt az ázsiai és afrikai új államok a megbékélésért, a kölcsönös megértésért és az emberi méltóságért folytatott nemzetközi harcban, amíg nincs béke ezekben az államokban. Hogyan lehetne béke a világon, ha Istennek ebben a világában az afrikaitól szándékosan megvonják Isten gyermekeinek alapvető jogait?

Teljes istenfélelemmel mondhatom, hogy az afrikai új államok részvétele nélkül elképzelhetetlen a béke Európában. Dr. Nkrumah Kwame, Ghana köztársaság elnöke, a világbéke egyik legkitűnőbb harcosa mondta nemrég, hogy „Afrika nem Európa meghosszabbítása; ha Afrika békét akar, akkor az európainak az afrikait magára kell hagynia, és lehetővé kell tennie számára, hogy gondoskodjék boldogulásáról, maga alakítsa ki személyiségét, és békében éljen. *Nem lehet szerves kapcsolatot teremteni az afrikai népekkel, ha nem ismerik el annak az ügynek az igazságát, amelyért harcol, és ha nem szakítanak az imperializmussal. Tudomásul kell venni, hogy az imperializmus mind az öt világrészben a legnagyobb mértékben népszerűtlen*”.

Az Afrikáról szóló hírek ma az újságok első oldalain olvashatók. Afrika többé nem dzsungel, és nem az a fekete földrész, amelyről a fehér ember sokat beszélt, és amelyet a szabványos földrajzi és történeti tankönyvekben leírt. A régi rend megváltozik, és helyet ad az újnak. De mi az oka annak, hogy az afrikai ember Istennek ebben a világában még mindig nehézségek között és elnyomás alatt él? Ez a kérdés a béke és az új államok problémájának a lényege.

Afrikát alapjában három csoportra lehet osztani:

- A) azok az államok, amelyek elérték teljes függetlenségüket,
- B) azok, amelyek még gyarmati rendszer keretében élnek,
- C) azok, amelyek az önrendelkezés jogáért harcolnak.

Ha erről a kérdéstről beszélünk, akkor *szégyenkezve kell emlékeztetnünk a kolonializmus hosszú történetére, a szenvedések, megaláztatások, elnyomás, kizsákolás, kivégzések és egyéb szörnyűségek végtelen soráról, amellyel a fehér testvér afrikai testvérét Isten világában gyötörte. Nem sorolom tovább ezeket a dolgokat, hiszen az újságokból eléggé ismeretek — Afrika kirablása, feldarabolása, mesterséges válaszfalak felállítása és ennek a gyarmati politikának egyéb következményei, nem is szólva a rabszolga kereskedelemről, amely Afrikának több mint 60 millió emberi életbe került.*

Ha az első csoport felé fordulunk, azok felé, akik megszabadultak a gyarmati hatalomtól, és elérték nemzeti függetlenségüket, akkor azt állapíthatjuk meg, hogy *az imperializmus maradványai ezekben az országokban a gazdasági kizsákmányolás új formáit öltötték magukra. Több ilyen ország még mindig a gyarmati hatalmak piaca és nyersanyagának, munkaerejének és közellátásának a forrása. Történtek ugyan változások ezekben az államoknak a gazdasági életében, de ameddig az egész gazdasági élet a gyarmati hatalmak kezében marad, addig folytatódik a kizsákmányolás és a gazdasági elnyomás. A felelet erre természetesen a gazdasági forradalom, és ez a háború oka ezekben az országokban.*

A második csoport. Világos, hogy a gyarmati rendszer keretében nyújtott „függetlenség” nem ad alkalmat a népnek saját egyénisége kialakítására. Itt még mindig fennáll az importált kormányrendszer, amelyet az idegen hatalom emberei vagy az őslakoságból toborzott megbízottak tartanak fenn. A bennszülötteket másodrangúaknak tekintik, s így további nehézségek támadnak, amelyek gátolják a fejlődést. A közgazdaság kulcspozícióit (külkereskedelem) az idegenek tartják kezükben. Ha az emberek e nyomorúságos körülmények között megkísérik helyzetük rendezését, akkor az imperialisták a „divide et impera” elvéhez folyamodnak. Az ilyen módon létrehozott ellentétek teszik számukra lehetővé, hogy önző céljaikat az őslakosság kárára megvalósítsák.

Jellemző erre a harcra, hogy a gyarmati népek nem valamivel több szabadságot vagy függetlenséget kívánnak a gyarmati rendszer keretében, hanem önrendelkezést a szó teljes értelmében.

A harmadik csoport miatt tombol a forgószél Afrika fölött. Néhol betű szerint szabadság vagy halál között kell választani. Az emberek azért jönnek össze, hogy szabadságmozgalmakat szervezzenek, és harcoljanak a kolonializmus minden formája ellen. Egész Afrika az imperializmus és a kolonializmus teljes likvidálásának a kérdése előtt áll. Nagyon megnyugtató, hogy az ENSZ 15. teljes ülésén minden afrikai államférfi népére támaszkodva felvetette ezt az égető kérdést. Minden afrikai államférfi szeme előtt az a cél lebeg, hogy az egész földrészt az afrikai államok közösségében egyesítsék, és ebben a közösségben legyen koegzisztencia. Ezért keresik az afrikai államok azokat az utakat, amelyek a politikai egyesítés felé vezethetnének. Szakszervezetek azért jönnek össze, hogy összafrikai szakszervezeti szövetséget alkossanak. Ezt a szövetséget néhány héttel ezelőtt valóban megis alkották. Női szervezetek és ifjúsági mozgalmak hasonló úton járnak. Afrika az egység felé halad. Az egység lépés, amely Afrika részéről Afrika érdekében történik: a pánafrikanizmus mint az az anticolonializmus ösztönzője tövis a gyarmati hatalmak testében. Ezért mindent el kell követniük, hogy éket verjenek közbe, és megbontsák az egységet. Miért teszik ezt? Mert abban a pillanatban, amikor az egész földrészt megszabadul a kolonializmus fajtogatójától, fel kell cserélni a kolonializmus idején alakult viszonylatokat a függetlenség, egyenlőség, barátság és kölcsönös megbecsülés elveire épülő viszonylatokkal. Ez azt jelenti, hogy a gyarmatosítók meg fogják fizetni azt az adósságot, amely őket a nyersanyagok és élelmiszerek kiuzsorázása miatt terheli. Kevés fehér ember képes arra, hogy olyan Afrikát képzeljen el, amelyben nem ők tologatják ide-oda a feketéket. Ilyen emberek számára utópia az olyan társadalom, amelyben minden embernek egyforma lehetősége nyílik színétől vagy fajtától függetlenül. Például Dél-Afrikában már a faji egyenlőség gondolata is hazaárulás. Illúzióknak tekintik az európai és a nem európai ember együttműködésének a gondolatát. Kedvelt módszerük a törzsi szervezetnek az életben tartása. Ez a törzsi szervezet ma veszélyezteti az afrikai nemzeti egységet. Az imperialisták arra használják fel, hogy a népesség elmaradottabb rétegeiben egyenlenséget és széthúzást hozzanak létre, és ilyen módon bénítsák a nemzeti egységre törő erőket. Szemléletes példa erre a jelenlegi helyzet Kongóban.

Az 1960. évet, amelyben sok állam függetlenné lett, „Afrika évének” nevezték. Miután Sierra Leone függetlenné lett, most már 28 új állam van Afrikában.

Ez alkalommal szeretném nagyrabecsülésemet kifejezni az első afrikai misszionáriusok iránt buzgóságukért és lelkesedésükért. Missziói vállalkozásukat neveléssel kapcsolták, önzetlenségük és áldozatkészségük fényugarat mutatott az afrikaiaknak. De bizonyos események már azokban az időkben és még inkább később azt a benyomást keltették, hogy a szervezett kereszténység szövetezett az idegen hatalmakkal az afrikai népek politikai és gazdasági kiszákmányolására. Ez keserű tablettá. Jellegző példa rá a vallásos háború Ugandában Livingstone és Stanley utazásai nyomán. 1877-ben Stanley ezzel a szózáttal fordult Nagy-Britanniához: „Sehol a pogány világban nincsen olyan biztató missziói terület, mint Uganda. A Nyanza parti emberek hívnak titeket!” Válaszul Mackay Alexander lelkész vezetésével brit misszionáriusokat küldtek az országba. Egy év múlva római katolikusok követték Lavigeri bíboros vezetésével. Keresztyén királyságról álmodozott középső egyenlítői Afrikában, amely felelevenítené a középkori pápaság földi hatalmának a fényét. Mihelyt megérkeztek, megkezdődött az Európán kívüli keresztyénség történetének legszűkebb eseményei sorozata. A spanyol inkvizícióra emlékeztető vallási üldözést, polgárháborút és lázadást robbantottak ki a misszionáriusok az egyik afrikai király ellen. A protestánsok, a király meggyerése és a britek útjának egyengetése céljából, a megtérőkből pártot alakítottak, amelyet Bar-Inglesa-nak neveztek, a római katolikusok pedig, akik viszont az országot Franciaország számára akarták megszerezni, a Bar-Frensa pártban egyesítették megtérő híveiket. Valóságos háború tört ki közöttük, állítólag Mutesza király üdvössége érdekében, valóságban pedig az ország megszerzése céljából. A király meghalt a háború idején. Utódja elutasította, hogy bármelyik párttal is szövetezzék, és sereget gyűjtött, hogy ellenállást szervezzen. Ebben a pillanatban meggyeztek a protestánsok és a római katolikusok, és legyőzték a király seregét. Menekülnie kellett. A keresztyének testvérét ültették trónra, és az országot vallásos érdekszférákra osztották. A misszionáriusok hamarosan összeveszték a koncon. A protestánsoknak nem tetszett, hogy a király katolikus hitre tért, a katolikusokat pedig bosszantotta, hogy az ország gazdasági ellenőrzését protestánsok tartották kezükben. Újra kitört a vallásos színezetű polgárháború, és mivel a protestánsok britek, a katolikusok meg franciák voltak, a harc csakhamar brit—francia háború jellegét öltötte. A britek jelentős katonai erőt küldtek Lugard kapitány vezetésével. Amikor megérkezett, protektorátusi egyezményre kényszerítette a királyt. Majd rárontott a katolikusokra, felkoncoltatott sok férfit, asszonyt és gyermeket, felperzseltetett falvakat és templomokat. Ugandát brit protektorátussá nyilvánították. Ha egy romlott egyház a szent örökséget így elárulta, akkor hogyan oldhatná meg a kereszténység Afrika problémáit?

Az az igehirdető, aki azt állította, hogy egyedül a keresztyénség oldhatja meg Afrika problémáit, elfelejtette, hogy egy keresztyén ország, Franciaország Észak-Afrikában a hazafiak ellen háborút folytatott, akik Isten gyermekeinek a jogait követelték, és hogy Angolában, az önmagát kifejezeten keresztyéneknek nevező Portugália éppen most több mint 30 ezer afrikait pusztított el (közöttük 6 metodista lelkész), mert gyarmattartó uraiktól azt követelték, hogy Isten gyermekeinek a méltóságát egészítsék ki polgárjogokkal. Férfiakat, asszonyokat, gyermekeket, aggodat gyilkoltak. Dél-Afrikában mindent elkövetnek, hogy tartósítsák hatalmukat az afrikaiak milliói felett, és még a Bibliából is meg akarják ala-

pozni, hogy „a faji elkülönülés nagyon jó felebaráti viszony”. Azt sem szabad elfelejteni, hogy egész Afrika tiltakozott a szaharai atomrobbantások ellen. A keresztyén Franciaország biztosította az afrikaiakat arról, hogy ebből semmi kár nem származik. De az afrikaiak ezzel a kérdéssel feleltek: akkor miért nem végzik a kísérleteket a francia anyaországban? Franciaország úgy látszik elfelejtette, hogy kiváló tudósok szerint egyetlen hidrogénbomba 750-szer halálosabb és rombolóbb mint Hirosimára és Nagaszakira 1945-ben ledobott atombomba volt. Az emberiség tapasztalatában egészen új jelenség a Föld körül keringő radioaktív porfelhő. Mióta hidrogénbombával kísérleteznek, egészen új anyagot, stroncium 90-et találtak az emberi csontban. Pauling Linus professzor, kiváló kaliforniai kémikus ezt a vádat emeli: „Meg vagyok győződve arról, hogy a nukleáris fegyverekkel kísérletező népek a ma élő és születendő emberek százazereit áldozzák fel.” Franciország mégis azt mondja, hogy semmi kár nem történt, pedig négy bombarobantást hajtott végre afrikai földön.

Amikor Kongó elérte függetlenségét, a 13 milliónyi lakosságból 5 milliónyi volt keresztyén. Az egyháznak gyárüzemei, újságjai és kórházai voltak, kezében volt a nevelés, és egyetemet alapított, élén teológiai fakultással. Amikor kikiáltották Kongó függetlenségét, nem volt Kongóban egyetlen kongói orvos vagy mérnök sem. Világos, hogy a keresztyénséget ott az idegen hatalmak érdekében támogatták.

1959-ben, öt évi algériai háború után az algériai érsek a béke mellett beszélt, de nem tekintette a béke feltételének Algéria függetlenségének a megadását.

Egy harc alkalmával Afrika szívében afrikai parasztok ezt mondták papjuknak: „*Annak idején miénk volt a föld, és tiétek a Biblia. Most miénk a Biblia, és tiétek a föld.*” Világos, hogy a mai afrikai és ázsiai gondolkodásban azonosult a keresztyénség a kolonializmussal és a felsőbbrendűségről szóló elméletekkel. A keresztyénséget a fehér ember vallásának tekintik. Fennáll az a veszély, hogy amikor az afrikaiak elbocsátják európai uraikat, akkor azt a vallást is elvetik, amely ezeké az uraké volt. Mi a hasznosság elve szerint gondolkodó korban élünk. Mindent az eredményekkel kell igazolni. Ez érvényes a vallásra is, mint minden egyébre. Ha az emberek nincsenek meggyőződve arról, hogy a vallás hasznot hoz életük számára, akkor komolyan nem is gondolnak rá. Ez a magatartás jelentékeny mértékben magyarázza a keresztyénség iránti közömbösséget, mely Afrikában, Európában, mindenütt a világban tapasztalható. Az emberek nem ellenségesek iránta, de nem látják jelentőségét a modern élet számára. Ezért nem érzik szükségét annak, hogy segítségét elfogadják vagy üzenetét elismerjék. Ebben a magatartásukban erősíti az embereket nagy társadalmi és politikai szabadságuk. Afrikában 26 millió keresztyén él 200 millió lakos között. A keresztyénség itt kisebbség, mégis nagyon megoszlott. A protestánsok és a katolikusok közötti ellentétén kívül kb. 800 szekta van.

Igaz lehet, hogy a keresztyénség adhat választ Afrika problémáira, de megdöbbenő, milyen nehézé tették keresztyén népek az afrikaiak számára, hogy ezt az igazságot belássák.

De elmondhatjuk-e, hogy azok a gyarmatosítók, akik állítólag keresztyén népek közül jöttek, meg is fontolták ezt tanítványságuk fényében? Valóban magukra vették azt a felelősséget, hogy afrikai testvéreik örizői legyenek? A szegények elnyomása Isten sérelme. Minden embernek joga

van olyan gazdasági és társadalmi feltételekhez, amelyek biztosítják fejlődését. Isten elleni bűn akadályokat állítani a személyiség fejlődésének az útjába, mert ez Isten céljait keresztezi. Hitünk alapjait tagadja meg az, aki faji alapon tagadja az emberek egyenlőségét.

A társadalmi igazságtalanság megbénítja az emberek fejlődését. Ilyen politika közvetlenül csalódásba, elkeseredésbe, szenvedésbe vezet. Jézus nem volt közömbös az emberek anyagi szükségleteivel szemben. Példázaival és cselekedeteivel megmutatta, hogy mennyire szívügye volt a szenvedés enyhítése. Ezért hangsúlyozta Isten szeretetét a szegények és a társadalom kivetettei iránt. Előtte minden ember jelentős személyiség. Isten országa mindenesetre azon az alapon fog nyugodni, hogy a keresztyének nemcsak beszélnek egymás terhének hordozásáról, hanem ezt társadalomelméletük alapjává is teszik. A keresztyénség testvériség, amely társadalmi valóságokon jut kifejezésre. *Ha a ma Afrikában történő és már korábban történt eseményekre gondolunk, akkor látnunk kell, hogy keresztyén népek magatartása ellentétben volt Urunk tanításával.* Azt tették, amit nem lett volna szabad, elmulasztották, amit meg kellett volna tenniük. Ez bűnbánatra szólít. Ha erre a felszólításra hallgatnak, akkor majd belátják, hogy az Afrika békéjéhez szükséges erőt úgy találjuk meg, ha elismerjük a szabadságra, egyenlőségre és emberi jogokra vonatkozó nemzeti törekvéseket, és így támogatjuk a haladásba vetett reménységet.

Nyomasztó figyelni, hogy a népek mennyire a nemzeti biztonságukra fordítják figyelmüket, mennyire védelmi célokra használják anyagi erejüket várható háborús veszéllyel szemben. Ez a szociális helyzet szükséges javításának a terhére történik. Vannak lakásproblémák: az embereknek nincs hová fejüket lehajtaniuk. Gyermek halálra éheztek, anynyira kevés volt az élelmiszer. Statisztika szerint az emberiség 70%-a nyomorúságban, betegségben végső inségben él. Az edinbourgh-i herceg mondta néhány hete: „A kenyér drága, de a hús és a vér olcsó.”

A békéhez vezető legközelebbi lépés az emberiség egységének az elismerése volna. Ez azt jelenti, hogy az afrikai faji megkülönböztetés megszüntetésének egyetlen alapja az egyes emberi személyiség értékének a hangsúlyozása Jézus tanítása szerint. Ha az afrikai embert nem jelenlegi nyomorúsága szerint, hanem jövőendő lehetőségei szerint ítéljük meg: akkor könnyebb elismerni a faji egyenlőséget, és biztosítani a békét.

Az afrikai események kérdés elé állítják a keresztyénséget. Az egyháznak erős misszióval kell előre haladnia, szeretetnek kell a gyűlölet helyébe lépnie, békének a háború helyébe, s a báránynak és az oroszlának békésen kell egymás mellett élnie. Ez együttes imádkozást kíván, összefogást a gonosz elleni harcban. Egy ellenségünk van: a bűn, s ezt csak Jézus Krisztus erejével tudjuk legyőzni. Ez az erő csak úgy szabadul fel, ha egyik vagyunk Benne. Ez az erő az ellenségeket barátokká teszi, a vadrózsakertet szép és pompázó ligetté. Ez az erő összehozhatja az embereket úgy, hogy kölcsönösen megértik egymást, hogy látnak a másik szemével is, és így békességre jutnak.

Hála Istennek, hogy vannak Afrikában emberek, akik megérezték életükben ennek az erőnek a hatalmát és működését, és bizonyosságot tesznek róla népük társadalmi, gazdasági és politikai életében.

Meg vagyunk győződve arról, hogy Afrika sebeit, amelyeket a gyarmati hatalmak ütöttek rajta, egyedül Krisztus vére gyógyíthatja meg.

Várjuk azt a napot, amikor a béke Fejedelme fülünkbe súgja az ő békéjét — énekünk szavai szerint: „Béke, tökéletes béke, a bűnnek sötét világában — Krisztus vére súgja: lelki béke.”

Ő adja ezt a békét nekünk Afrikában és az egész világon!

(Fordította: Pröhle Károly)

Yoshio Inoue professzor (Japán) korreferátuma

Kedves Testvéreim!

A messzi Japánból jöttem ide, hogy részt vegyek a békegyűlésen.

Nem tudom, mit tudnak Japánról és a japáni keresztyénségről. Japánnak több mint 90 millió lakosa van, a protestánsok száma azonban mindössze háromszázhetvenezer, vagyis még egy százaléka sem az összlakosság lélekszámának. Én magam nem vagyok sem lelkész, sem teológus, hanem csak a keresztyén békemozgalom egy csoportjának egyik tagja.

Egy tény bátorított, ösztönzött és hajtott ide: az a tény, hogy mi japánok vagyunk az egyetlen nép a világon, amely átélte a nukleáris fegyver borzalmait. Mikor erre gondoltam, úgy véltem, hogy elfogadhatom a meghívást s részt vehetek a békegyűlésen és kifejezést adhatok, sőt kell is hogy adjak testvéreim előtt békevágyamnak.

Természetesen az emberek hallottak egyet-mást a nukleáris fegyverekről. Hallották, hogy néhány nukleáris bombával el lehetne pusztítani az egész világot. Az is köztudomású, hogy már a nukleáris kísérletek is beláthatatlan veszedelmet jelenthetnek az emberiség jövője számára. Ezekkel a tényekkel kapcsolatban számokat is szoktak idézgetni. Kérdés azonban, tisztában vannak-e ezeknek a számoknak a jelentőségével. Nemrégiben kezembe került egy fénykép, amely amerikai légóltalmi gyakorlatot ábrázolt. A képen látható, amint iskolás gyermekek a padok alá bújnak. Ha mi japánok efféle képeket látunk, nem nyomhatunk el egy mosolyt; az ilyen képek nevetségesen hatnak, ha a nukleáris fegyverek valóságos hatását meggondoljuk. Ilyenkor arra kell gondolnunk, hogy az embereknek még nincsen fogalmuk arról, micsoda egy atomfegyver.

Nem gondolom azonban, hogy ez az atomfegyverek hatásával kapcsolatos tudatlanság túlságosan elítélhető, hiszen a mi tizenhét év előtti élményünk valami rendkívüli volt, amiről számok és dokumentumok alig nyújthatnak fogalmat. Vagy talán nem rendkívüli dolog az, hogy két nagy várost két bombával eltöröltek a földről, hogy kétszáz ezer honfitársam bolyongott a kiégett, pokollá vált földön s halt meg percek alatt s végül, hogy még ma is számos ember szenved Japánban az atomrobbanás okozta betegségben?

A háború után ez az élmény formálta igen sok japáni ember életét. Sohasem feledhetjük el azt, ami akkor történt. A japáni kormányzat ugyan mindent elkövet azért, hogy ezeket az élményeket kitörölje emlékezetünkéből, mivel háborús potenciájának erősítéséhez ez elengedhetlenül szükséges. A háború undorát azonban nem lehet olyan könnyen kiirtani a japáni emberek lelkéből. Ezt néhány példával szemléltethetem.

1954 márciusában az amerikai kormány hidrogénbombakísérletet hajtott végre a déli Csendes-óceánon. Ennek következtében halált hozó hamu hullott egy épp a közelben tartózkodó japán halászhajóra, melynek egyik utasa rögtön meghalt. Ez az esemény indította el néhány tokiói asszony mozgalmát az atomfegyverek ellen. Anélkül, hogy bárki is erre biztatta volna őket, aláírásokat kezdtek gyűjteni. A mozgalom gyorsan terjedt s az év végére húsz millió aláírás gyűlt össze. Azt vélem, ez a legjobban szemlélteti, mily mélyen áthatotta a háború irtózata a japáni lelkeket.

Másik példa: Egy esztendeje annak, hogy a japán parlament épületét háromszázezer tüntető vette körül. *Az amerikaiaknak a japán kormányral kötött biztonsági szerződésnek ratifikálása elleni tüntetésről volt szó.* Nem vagyok tájékozva arról, hogyan adtak hírt erről az eseményről Európában és hogyan kommentálták azt. Azt azonban tudom, hogy Amerikában a tüntetést kommunisták által vezetett mozgalomnak tekintették. Persze, hogy kommunisták is vettek részt a tüntetésben. Ezek azonban Japánban kisebbségben vannak. A tüntetés résztvevőinek legnagyobb része nem volt kommunista: munkások, diákok, háziasszonyok, professzorok, kereskedők, művészek, papok, teológusok stb. Tehát mindenféle társadalmi osztályhoz és foglalkozási ághoz s korosztályhoz tartoztak. Mi vitte őket a parlament épülete elé s miben értettek egyet? *Az új háborútól való félelem volt ez, mert a biztonsági szerződés ennek rémét idézte fel. Nem kívántak egyebet, mint csupán azt, hogy Japán tartsa távol magát a háborútól és éljen békés államként.* A mozgalom sajnos nem járt sikerrel. Az új szerződést ratifikálták. Úgy vélem azonban, hogy a forró békevágy, amiről a japánok ezzel a mozgalommal bizonyosságot tettek, jelentős dolog.

Persze hamis képet nyújtanék, ha azt állítanám, hogy ma már minden japán ember békevágyó. Ennek ellenkezőjét mutatja az a tény is, hogy a japán parlamentben a konzervatív pártnak abszolút többsége van. Az is igaz azonban, hogy egyre nő a béke után vágyakozó emberek száma.

Mi ebben a helyzetben a japán protestáns egyház állásfoglalása? Mondottam, hogy a protestánsok száma Japánban nem éri el az egy százalékot. A japán egyház azonban nemcsak nagyon kicsiny, hanem nagyon fiatal is. 1859-ben hirdették először országunkban az evangéliumot. A japán egyháznak tehát mindössze száz esztendő története van. Azt mondhatjuk, hogy ennek az egyháznak a története egészen a második világháborúban elszenvedett vereség időpontjáig, a Tenno-uralom (császár-uralom) jegyében folyt le.

Nem tudom, van-e valami fogalmuk a Tenno-uralomról. Nem csupán politikai rendszer ez, hanem vallási is. A Tenno nemcsak államfő volt, hanem vallásos imádat tárgya is, mint annak idején a római császárok. Magától értődő, hogy a keresztyének szenvedtek legjobban a Tenno-uralom alatt. Ha ragaszkodtak hitükhöz, összeütközésbe kellett jutniok a Tenno-uralommal. Valóban történtek is ilyen összeütközések különböző formában a múlt század végén. A Tenno-uralom közben egyre erősebb lett s a Tenno istenítése mindinkább kihívóvá vált, az ez elleni tiltakozások pedig egyre inkább alább hagytak. Ebben a helyzetben a japán keresztyének kedvező menedéket találtak. Ez az egyház és a világ kettősségéről szóló tanítás volt. Úgy is lehet mondani: a hit és engedel-

messég, a dogmatika és az etika elválasztása. A japán keresztyének a maguk választotta kegyességbe menekültek, lassanként elvesztették a világ iránti érdeklődésüket és felelősségérzetüket, Jézus Krisztus uralmát a vallási élet szűk körére korlátozták, a keresztyénségből pedig vallást csináltak. S miközben visszahúzódtak erre a szűk körre, a háború alatt úgy rendezték be életüket, „mintha mi sem történt volna”.

Világszerte közismert, mily borzalmasan garázdálkodott a japán hadsereg a második világháborúban megszállt területeken. Ezek a dolgok a japán keresztyének előtt sem maradhattak egészen ismeretlenek. Dualista felfogásuk segítségével azonban megszabadultak a lelkiismeret-furdalásoktól. Úgy tekintették ezt az akkori helyzetet, mint ami kívülesik felelősségük körén. A japán keresztyénség egyik ismert vezetője a háború után így magyarázta háború alatti magatartását: „Mindenkor kész voltam az evangéliumért meghalni, nem voltam azonban kész a békéért meghalni”. Őszinte beszéd ez. Éppen ezért mindennél ékesebben szemlélteti a japán keresztyének háború alatti magatartásának indítórugóit.

Ez volt a japán egyház helyzete a japán hadsereg leveréséig. A háború után megváltozott a japán társadalom helyzete. A Tenno hivatalos nyilatkozatban maga tagadta meg istenségét. A japán nép megkapta az úgynevezett „békealkotmányt”. Ennek 9. szakaszában ezt olvassuk: „A japán népnek nem lehet katonai hadereje, mint a hadsereg, a haditengerészet, a légierő stb.” Ennek a valóban forradalminak nevezhető változásnak az a nagy gyengéje volt, hogy nem a japánok, hanem a szövetségesek kezdeményezték. Japán háború utáni demokratikus megújulása felszínen maradt; a háttérben ott volt az a társadalom, amely az egykori állapotokat kívánta fenntartani. A japán ember Tenno-tisztelete mélyen beleyögzerezett a nép lelkébe, és az uralkodó osztály nem mulasztja el, hogy éljen ezzel a lehetőséggel. A kormányzat az új alkotmány 9. szakaszával ellentétben ismét megkezdte a hadsereg felépítését s azt rendőri karhatalomnak nevezte. Ez a különös hadsereg időközben a Távols-Kelet második legnagyobb hadseregévé fejlődött. Azonban, mint az imént említettem, a japán nép nem hiába élte át a második világháborút. Egyre nő azoknak a férfiaknak és nőknek a száma, akik békét akarnak. Azon munkálkodnak, hogy Japán ne váljék ismét katonai hatalommá, hanem békeszerető államként éljen.

Ez a helyzet a japán keresztyénségben is. Még itt is erősek a régi visszahúzó erők. A japán egyházban még mindig az az alapfelfogás, hogy a keresztyénség pusztán vallás, az egyház öncélú intézmény, a világ iránt teljes a közönyösség az egyház és világ dualizmusának alapján. Azonban az egyház sem hiába élte át a háborút. A régi talajból új hajtások sarjadnak s az egyházban tért hódít a keresztyének új magatartása a világ iránt. Indító ereje ennek a bűnbánat, amit az egyház háborús magatartása felett érez. Az evangélium hirdetését a háború alatt sem tiltották meg Japánban. A templomokban folytak az istentiszteletek. Fel kell azonban vetni a kérdést: hol maradt a japán keresztyének bizonyosságtevése Jézus Krisztusról, a világ Uráról? Hallgathat az Úr egyháza akkor, amikor körülötte borzalmas dolgok történnek, amelyek megtagadják és megcsúfolják azt, hogy Jézus Krisztus az egész világ Ura. Az ilyen egyházat lehet még az Úr egyházának nevezni? Az egyház épülete ugyan ott volt még, nem vált azonban üres kagylóhéjjá? Nem lett az egyház élettelen intézményé? Az egyház vezetői azt mondták, hogy az egy-

ház magatartása a háború alatt szükségszerű volt, mert csak így lehetett azt a pusztulástól megóvni. Kérdés azonban, hogy egyház-e még az, amit ily módon kell megoltalmazni? Mit jelent egyáltalában az, hogy „megoltalmazni” az egyházat? Vajon nem inkább az Úr szavára kellene hallgatnunk: „Aki meg akarja tartani az életét, elveszti azt, s aki elveszti az életét énérétem, megtalálja azt”?

Nem azért említem ezt, hogy gáncsoljam és elítéljem az egyház akkori vezetőit. Nem vagyok abban a helyzetben, hogy ezt megtehessem. Hanem ezt a japán gyülekezet bűnvallásaként mondom. A japán egyház háború alatti magatartását a közös felelősségvállalás összefüggésében kell megvizsgálni. Meg kell vallanom, hogy mi japáni keresztyének nem vettük elég komolyan Jézus Krisztus uraságát.

A háború után értesültünk arról, milyen becsületesen küzdöttek európai keresztyén testvéreink hasonló helyzetben, így a német hitvalló egyház harcában is. Hálát adtunk Istennek, hogy tanúkat támaszt magának, amikor neki tetszik. Örvendeztünk annak, hogy európai testvéreink a világosságot gyertyatartóba tették. Ugyanakkor szegyenkeztünk azon, hogy nem tettünk tanúságot Jézus uraságáról, akkor, amikor kellett volna.

Mi az, amit most tehetünk s amit meg is kell tennünk? Úgy vélem, ez nem lehet egyéb, mint hogy a megtérés jó gyümölcseit kell teremnünk a világban, abban az új helyzetben, amely a háború után állott elő s nyilvánvalóvá tesszük, hogy Jézus Krisztus a világ egyetlen ura. Nem szabad továbbá a szűk vallási térre visszahúzódnunk s ismét az egyház és a világ dualizmusának felfogásába visszaesnünk, hanem abban a világban, ahol Jézus Krisztus az Úr, *együtt kell hordoznunk ember-társaink terheit és szolidaritást kell velük vállalnunk, úgy amint ezt maga Jézus Krisztus is tette.*

Előadásom elején szoltam a japánok irtózatáról a háborúval szemben és elmondottam, hogy kétszázezer ember írta nevét az atomfegyverek elleni nyilatkozat alá. Ezek az emberek legnagyobb részt nem voltak keresztyének. A nukleáris fegyverek elleni ellenszenvük indítóoka az élet ösztönös védelme volt. Tudjuk azonban, hogy a testi élet is Isten ajándéka. Jézus Krisztus halála és feltámadása által tudjuk, hogy az ember Isten irgalmasságának tárgya. Ezért tudjuk azt is, hogy emberi létünk, beleértve a testi létet is, a létező dolgok között *a legnagyobb érték.* Ezért *önmagában hitetlen és keresztyénietlen* ezt az emberi létet a magfegyverek martalékául odaadni, vagy akár csak erre gondolni is. *A magfegyverek nem férnek össze az evangéliummal.* Isten parancsa azt követeli, hogy védelmezzük az emberi életet és azt mindennél magasabbra értékeljük. Megtiltja, hogy feláldozzuk az emberi életet, akár valamely fennálló jó társadalmi rend fenntartásáról, akár valamely jó társadalmi rend jövőbeni megvalósításáról van szó; akár a régi világnézet megőrzéséről is, akár egy újnak a bevezetéséről volna is szó. Ezért mi keresztyének is, *sőt éppen mi kell, hogy így kiáltunk: Védelmet az embernek! Ebben együtt harcolhatunk nemkeresztyénekkel is, sőt kell is, hogy ezt tegyünk.* Az ő magfegyverek elleni harcukat jelnek tekinthetjük, amely arról beszél, hogy Isten fenn akarja tartani az emberi nemzetséget. Ezért hálát adhatunk Istennek és ezen örvendezhetünk is. Ezért mi japáni keresztyének részt veszünk a magfegyverek elleni harcban akkor is, ha azt ateisták irányítják.

Persze, nem a magfegyverek kérdése az egyetlen kérdés, amely minket, japáni keresztyéneket foglalkoztat. Egyik legégetőbb problémánk

közvetlen szomszédunk, a *Kínai Népköztársaság*. Ez természetesen a világ minden népe számára politikai probléma. Számunkra, japáni keresztyének számára azonban ez nemcsak politikai, hanem elsősorban *erkölcsi* kérdés is. Világszerte közismert, mit művelt a japán hadsereg a háború alatt Kína falvaiban és városaiban. A japán kormány pedig nemcsak hogy nem nyújtott eddig ezért valamiféle kárpótlást (jóvátételt), hanem néha egyenesen barátságtalan magatartást tanúsított Kína iránt. A fent említett Amerikával kötött biztonsági szerződés éle is Kína ellen irányult. Vajon nem különös és szégyenletes jelenség ez? *Nekünk, japáni keresztyéneknek lelkiismereti kérdésünk, hogy a kínai nép közt és közöttünk helyreálljon a jóviszony.*

Természetesen még sok minden egyébről is kell szólni. Ott van *a Japánban még mindig fennálló katonai támaszpontok kérdése*, ott van *a teljes leszerelés kérdése*, ott vannak *Hirosima és Nagaszaki* atombetegei stb. Eppen mivel már most is az örök békességben élhetünk és éppen mivel hisszük, hogy a béke fejedelme uralkodik a világ felett, fel kell háborodnunk a világ békételen állapotán és minden erőnkkel küzdenünk kell ez ellen. Amikor a háború ellen és a béke érdekében harcolunk, ez a mi bizonyosságtevésünk arról, hogy Jézus Krisztus a világ ura. Eppen mivel hiszünk abban a békében, ami már most nekünk adatott és várjuk azt a napot, amikor majd ez nyilvánvalóvá is lesz, kell, hogy mint ennek tanúbizonyosságtevői dolgozzunk és küzdjünk a földi békéért.

A béke mindenki kenyere. Persze ez még nem az örök kenyér, amit majd az üdvösségben élvezhetünk. Nem több ez, mint a mindennapi kenyér, amely életünket napról napra fenntartja. A testté lett Isten azonban nem vet meg bennünket azért, hogy ezért a kenyérért dolgozzunk s utána áhítozzunk. Sőt az, aki így tanított imádkozni: „A mi mindennapi kenyерünket add meg nekünk ma”, *megáldja* a mi békéért való fáradozásunkat és béke után való sóvárgásunkat. Sőt Ő bizonyosan *meg is parancsolja* nekünk, hogy fáradozzunk a békéért, mindenki kenyéréért, miközben *a mennyek országának királyi menyegzőjére várakozunk.*

(Ford. Groó Gyula)

K. H. Ting püspök (Kína) prédikációja Prágában

Elhangzott Prágában a Betlehem-kápolnában tartott ökumenikus istentiszteleten 1961. június 18-án

János 21, 15—17.

„Mikor azután ettek, így szólt Jézus Simon Péternek: Simon, Jóna fia, jobban szeretsz-e engem mint ezek? Azt felelte neki: Igen, Uram; te tudod, hogy szeretlek téged! Ő azt mondta neki: Legeltesd az én bárányaimat. Szólt neki másodszor is: Simon, Jóna fia, szeretsz-e engem? Ő így válaszolt neki: Igen, Uram, te tudod, hogy szeretlek téged. Ő ezt mondta neki: Őrizd az én juhaimat! Szólt neki harmadszor is: Simon, Jóna fia, szeretsz-e engem? Péter elszomorodott, hogy harmadszor is ezt mondta neki: Szeretsz-e engem? és így felelt neki: Uram, te mindent tudsz, te tudod, hogy szeretlek téged. Jézus ezt mondta neki: Legeltesd az én juhaimat.”

*

Milyen mélyen átéljük Isten közelségét és jelenlétét egy ilyen történelmi levegőjű szent helyen, mint itt is, ahol évszázadokon át szemlélték Isten dicsőségét szentjei s merítették mindig új erőt a világban való bizonyágtételre és harcra. Most mi is csatlakozunk hozzájuk s imádatlal járunk Isten színe elé. Husz János személye s az ügy, melyet képviselt, régóta az emberiség közös örökévé vált. S amilyen természetes az, hogy e percben gondolataink a messzi múltba szállnak, amikor Isten sokszor és sokféleképpen szólott az atyáinkhoz a próféták által — nem kevésbé szükséges, hogy teljes alázatossággal és hálával vállaljuk, mint az ő követők azt a történelmi felelősséget, amely ma reánk hárul.

János evangéliumának imént idézett versei elárulnak valamit abból a várakozásból és abból az aggodalomból, ami Krisztust egyháza iránt eltöltötte. Krisztus a pásztornak — az oltalmazónak, a bátorítónak, a barátoknak — a képét állította egyháza elé. Ugyanekkor azonban Krisztust mélységes aggodalom töltötte el: vajon nem hagyja el majd az egyház az első szeretetét, nem vall-e kudarcot pásztori szolgálatában, nem ad-e lehetőséget az ordasnak, hogy elragadozza a juhokat? Várakozás és kétség között kérdezte ismételten Pétert: szeretsz-e engem?

Hogyan kell az egyháznak Krisztust szeretnie? Világítsuk meg ezt a kérdést azáltal, hogy elébb Krisztusnak egyháza iránti szeretetéről szólunk.

„Krisztus szeretete az egyházat és önmagát adta érte, hogy megszentelje azt és megtisztítsa a keresztséggel az ige által, hogy az egyházat önmaga elé állítsa dicsőségben, úgyhogy azon ne legyen szereplő vagy ránc vagy ehhez hasonló, hanem hogy szent legyen és feddhetetlen” (Efezus 5, 25—27.). Ez az ige megmutatja, hogy Krisztusnak az egyház iránt való szeretete abban van, hogy megtisztítja és megszenteli azt.

Az egyház legfőbb ismertető jele nem világot átfogó egységében van, bármily benyomást keltő legyen is ez számunkra. Az egyház legfőbb ismertető jele a szentsége. „Törekedjete... a szent életre, amely nélkül senki sem látja meg az Urat” (Zsidók 12, 14.). A szó „megszentelés” a

világ bűneitől való elkülönülést és az egyháznak az emberek közötti szeretetszolgálatra való odaszánását jelenti. A keresztyén egység, ha Isten Lelke teremti, előmozdítja az egyház katolicitását, s természetesen olyasmi, amire törekednünk s amiért imádkoznunk kell. Az olyan egység azonban, amely szemet huny az igazság és hamisság különbözősége felett, vagy elködösíti ezeket, s amely eltekint a jó és gonosz kérdésétől, olyan útnak a kezdetét jelentheti, ahol mindenféle tévelygés, szenny, gyalázat és meghasonlás vár az egyházra. Nagyon is lehetséges, hogy alkalomadtán az elkülönülés épp úgy keresztyén alapelv lehet, mint az egyesülés. Így például Jánosnak Mennyei Jelenésekről szóló könyvében a hét gyülekezet vétkei és szentségtelen magatartása miatt mindegyre korholásban részesül s a kiközösíttetés veszélyében forog.

Amikor mi most itt Prágában összegyűlekeztünk, hogy a béke útját keressük, az a feladatunk, hogy különbséget tegyünk igazság és hamisság között. „Törekedjete mindenki irányában békességre és a szent életre” (Zsidók 12, 14.). Ha szent életre törekedünk, akkor búcsút kell mondanunk az erkölcsi relativizmusnak s élesen meg kell különböztetnünk az igazságot a hamisságtól, a jót a gonosztól. Nikodim érsek helyesen állapította meg beszédében, hogy „az a békesség, amit Krisztus hozott a földre, feltételezi, hogy mi sem nyugszunk bele a földünket ma éléktelelítő bűnökbe és gonoszságba, hanem ellenkezőleg, hadat üzenünk ezeknek és kitartó, szívós küzdelemben végül is győzelmet aratunk felettük”. Bizony, nagyon méltatlan magatartás volna, ha a pásztor egyenlő mértékkel mérne a juhoknak és a farkasnak. Ha a farkas megtámadja a nyáját, az a pásztor kötelessége, hogy harcba szálljon vele és megvédelmezze a juhokat. Hogyan jövünk mi ahhoz, hogy egyforma mértékkel mondjunk ítéletet az áldozatról és annak elnyomóiról?

Testvéreim, ezt a keresztyén békekonferenciát a nagy Husz János hazájában tartottuk meg. Stephens lelkész tegnap és ma beszámolt nekünk azokról a szenvedésekről, amelyek afrikai testvéreinket érik a kolonializmus következtében. F. Ceballos lelkész a kubai invázió történetét beszélte el nekünk. Különböző országokból való emberek felszólalását hallottuk, amint a béke harcáról szóltak. Mindez arra indít minket bennünket, hogy támogassuk a tömegeket a bűn és az agresszió elleni küzdelemükben, amint ezt a maga idejében Husz János is tette. Erre szólít fel minket ma Isten. Az a történelmi felelősségünk, hogy kövessük ezt a felszólítást.

Ma ebben a Betlehem-kápolnában imádkozunk és dicsérik Istent, ahol annak idején Husz János is imádkozott és dicsérte az Istent. Lehetetlen, hogy emlékeztünkbe ne idézzük, mint bontotta egykor ki Husz bátran az egyház szentségének zászlaját, amikor keserűséggel kellett látnia az egyház nyomorúságát és gyalázatát, melyet külföldi politikai befolyás és az otthoni reakció önkénye okozott. Nem üres és passzív szentségről volt szó itten, amelynek nem volt volna mondanivalója a való világban, hanem gazdag tartalmú szentségről — arról a gondról, amely őt eltöltötte a nép szenvedése és ügye miatt, a törekvésről, amellyel javát kereste s az elszánt küzdelemről minden gonosz és bűn ellen. Mai napig nem veszítette el Husz szózata átütő erejét s mindannyiunk lelkét mélyen felkavarja. Hromádka professzor mondotta nekem, hogy a csehszlovák irodalmi múzeum falán Husznak ezek a szavai olvashatók: „Jaj, nekem, ha továbbra is hallgatók. Jobb volna meghalnom, mintsem eltűnnöm a gonoszságot, mivel ez a bűn és pokol rabszolgájává tenne engem”.

Vajon az igazságnak a hamisságtól való ez a megkülönböztetése, ez az állásfoglalás ellentétlen áll keresztyén hitünkkel? Semmiképpen.

Eppen ez az, amit hitünk tőlünk követel. Talán keresztyén szeretetünk fogyatékoságára vallana ez? Távol legyen. Sőt az igazi emberszeretet követeli ezt. Talán önigazságunk keresése van ebben? Bizonytalán nem, Sőt éppen ez az, amiért Pál imádkozott, amikor így szólt: „Azért imádkozom, hogy a ti szeretetetek még jobban-jobban bővüljék ismeretben és minden megértésben, hogy megítélhessétek mi a rossz és mi a jó; hogy legyetek tiszták és botlás nélkül valók a Krisztus napjára” (Filippi 1, 9—10).

„A békeesség Istene pedig, aki kihozta a halálból a juhok nagy pásztorát örök szövetség vére által a mi Urunkat Jézust, tegyen készsége titeket minden jóra, hogy cselekedjétek az ő akaratát, és azt munkáljátok magatokban, ami kedves öelötte a Jézus Krisztus által, akinek dicsőség örökkön örökké! Amen.”

(Ford. Groó Gyula)

Az Orosz Ortodox egyház felvételét kérte az Egyházak Világtanácsába

Az orosz ortodox egyház szent zsinata Alexius pátriárka útján hivatalosan kérte felvételét az Egyházak Világtanácsába. 1961. április 27-én közölték ezt a hírt a genfi főtitkársággal. A fölvetel felől kétharmados szótöbbséggel az Egyházak Világtanácsa III. nagygyűlése dönt november 18-án Újdelhiben. Ugyanakkor döntenek több más felvételét kérő egyház felvétele ügyében is. A kérelmezők kinyilvánították, hogy az Ökumenikus Tanács „bázisával” egyetértenek. Az alapirat szerint csak azokat az egyházakat lehet felvenni tagokul, akik a mi Urunkat Jézust Krisztust Istennek és Megváltónak elismerik.

Alexius pátriárka az orosz ortodox egyház felvételét kérő levélben hangsúlyozza, hogy egyháza mindig nagy jelentőséget tulajdonított annak, hogy a keresztyének kölcsönösen közeledjenek egymáshoz, hogy elmélyítse a megosztottan élő keresztyének között a kölcsönös megértést és erősítse a mindeneket átfogó testvériséget, szeretetet és egyetértést a nemzetek között az evangélium alapján. „E tekintetben — folytatja — bizalommal fordulunk az Ökumenikus Tanács fáradozásai felé, amelyet az orosz ortodox egyházzal való kapcsolat és ökumenikus testvériség érdekében kifejt. Ez az egyház nemcsak Isten szent egyházának a boldogulásáért és egységéért imádkozik és fog imádkozni, hanem szilárd az elhatározása, hogy maga is részt vesz a keresztyén egység kialakításának nagy feladatában, még pedig abban az értelemben, ahogy az Ökumenikus Tanács létrejöttét megelőző Hit és Szervezet, valamint a gyakorlati keresztyénség világmozgalma és az egyházak nemzetközi barátsága különböző szemszögből és különféle formákban kifejezték és most azt az Egyházak Ökumenikus Tanácsában már együttesen is kifejezésre juttatják.”

Felvételének kérésekor az orosz ortodox egyház közölte, hogy a Szovjetunió területén 73 egyházkerületben 30 000 lelkész végzi szolgálatát. A gyülekezetek száma 20 000, a kolostoroké 40. 8 teológiai iskolájuk közül 2 akadémia és 6 szemínárium.

ALBERT SCHWEITZER

Elhangzott az Evangélikus és Református Teológiai Akadémia
1961. május 27-én tartott közös ünnepi ülésén.

Engedtessek meg nekem, hogy először is megköszönjem azt a szívélves fogadtatást, amelyben e körben is részem volt. *Ma is — mint más alkalmakkor is — megtapasztalhattuk, hogy a magyar protestánsok milyen testvéri szeretettel vannak segítségünkre nekünk, a Német Demokratikus Köztársaságban élő keresztyéneknek a mindennapok nemzeti, társadalmi ikérdéseinek megoldásában.* És hadd mondjam el azt a reménységünket is, hogy a keresztyén emberek egymással való eszmecseréje minden alkalommal az emberiség egésze számára nyújt jó szolgálatot és annak feltétlenül javára szolgál.

*

Ma Albert Schweitzerről, a vele való személyes találkozásomról szeretnék önöknek beszélni. Arról az emberről, aki ma minden kétségen kívül a legnagyobb keresztyén személyiségek sorába tartozik és akit egész élete munkásságáért, határozott állásfoglalásaiért mindnyájan tisztelünk.

Mielőtt azonban megkezdeném a róla szóló megemlékezésemet, legyen szabad három dolgot előrebocsátanom:

1. A vele való találkozásom 1960-ban zajlott le. Abban az évben, amelyet világszerte *Afrika évének* szoktunk mondani. Éppen ezért már maga a látogatás időpontja is érdekes, nagy jelentőségű, amit az tesz még érdekesebbé, hogy Albert Schweitzer éppen a sokrétű afrikai problémáinak szentelte életének, energiájának nagy részét.

2. Nem vagyok teológus. Filológus vagyok: a germanisztika tudományának művelője. Éppen ezért *nem vállalkozhatom arra, hogy Albert Schweitzer teológiai munkásságát, annak jelentőségét megítéljem, értékeljem.* Ilyen vonatkozásban tehát nem mondok és nem is mondhatok véleményt személyéről, álláspontjáról.

3. S végül, úgy hallottam *különösen is érdeklődnek azok iránt a személyes tapasztalatok iránt, amikre afrikai utazásom idején alkalmam volt szert tenni.* Nem zárkozhatom el tehát, hogy ezekre is kitérjek, róluk néhány szót szóljak.

Az előzmények

A Német Demokratikus Köztársaság Keresztyén Demokrata Uniója levélben köszöntötte Albert Schweitzert 80. születésnapja alkalmával. Ez az egyszeri köszöntés kölcsönös levélváltássá alakult ki. A kapcsolat közöttünk és Schweitzer Albert között egyre meghittebbé lett és ez indított fel bennünket arra, hogy 85. születésnapja alkalmával személyesen keressük fel jókívánságainkkal és ajándékainkkal.

Amikor tőle a látogatás lehetősége felől érdeklődtünk, Albert Schweitzer azt válaszolta, hogy ennek nincsen semmi akadálya. Majd a maga kedves modorában azt is hozzátette, hogy még az sem jelent akadályt, ha nem viszünk magunkkal trópusi sisakot, mert abból van neki éppen elegendő és így jut a mi számunkra is.

Az utazásunk mégsem ment ilyen simán. 1959-ben Afrikában még csak egy-két állam mondhatta magát függetlennek és így a hatalmas földrész fölötti ellenőrzés jogát a gyarmatosító hatalmak gyakorolták. Ezek a hatalmak — akár a francia, akár az angol — pedig nem nézték jó szemmel azt, hogy egy ország küldötté mint a mi Német Demokratikus Köztársaságunk szabadon járhasanak Afrika földjén. Mi sem természetesebb tehát, hogy egyszeribe vízumnehézségeink támadtak, amelyeket csak hosszú, türelmes utánjárással tudtunk megszüntetni.

Már maga ez a tény is tanulságos és nagyon árulkodó. *A gyarmati hatalmak akkor is és ma is görcsösen ragaszkodtak és ragaszkodnak anyagi szellemi befolyásukhoz.* Hogy ez végeredményben mit jelentett, arról nagyon szomorú tapasztalatokat szereztünk 4 heti afrikai utazásunk, látogatásunk alkalmával.

11 államban jártam ezen a földrészen, de lépten-nyomon ugyanazokkal a jelenségekkel találkoztam. Ezek: éhségtől meggyötört emberek, tudatosan tudatlanságban tartott tízezrek, amely odáig ment, hogy egyes gyarmati területeken nem lehetett találni bennszülöttet, aki egyetemet végzett volna.

Nem csoda hát, hogy azok az államférfiak, akikkel később találkozni volt módom és akik már a maguk jövőjét építették, tervezték minduntalan vissza-visszatértek ezekre a jelenségekre és *nem titkolták, hogy nyílt harc folyik* nemcsak ezek felszámolására, hanem azok ellen is, akik ezt a semmihez nem hasonlítható helyzetet hosszú évszázadokon keresztül kialakították és akik szépszerével nem hajlandók lemondani a szellemi, gazdasági elnyomásról. Az elnyomásról, amely számukra mérhetetlen hasznot, a négerekre pedig mérhetetlen szenvedéseket hozott.

S ez a harc nemcsak a régi, a „durva” eszközökkel való gyarmatosítás ellen folyik, hanem a finomabb módszerekkel operáló neokolonializmus ellen is. Az ellen a törekvés ellen, amely a világ közvéleményének nyomására megadja ugyan az egyes gyarmatok nemzeti önállóságát, de ugyanakkor azon mesterkedik, hogy továbbra is a kezében tartsa a gazdasági irányítást, maga fölözze le ennek a felmérhetetlenül gazdag világ részének javait, a maga kincstárába gyűjtse be felszámolhatatlan kincseit.

Az önálló afrikai államok nem csinálnak titkot abból, hogy nem kérnek se a régi, se az új gyarmatosítási módszerekből és affelől sem hagynak kétséget, hogy évszázadok után visszanyert nemzeti függetlenségük elnyerése után gazdaságilag is a maguk lábára akarnak állni, művelődni akarnak, jólétet akarnak.

Persze ez nem tetszik egyetlen gyarmatosító hatalomnak se. És azt az embert sem fogadják valami szívesen, aki nem ilyenfajta „kereskedelmi” szándékból, hanem egy olyan ország polgáraként jön, amely felszámolta területét a kapitalizmust, annak minden maradványát és amely állam testvérrel szívvel figyeli és támogatja mindazokat a népeket, akik szabadon, békében, önállóan akarnak élni.

1960 elején, Afrika földjére lépve újabb zaklatásokban volt részünk. Az akkori francia hatóságok próbálták utunkat állni éppen az elmondottak miatt. Mindenáron arról akartak meggyőzni bennünket, hogy utazásunk időpontja nem alkalmas és amikor meghallották, hogy Schweitzer Albertet is fel akarjuk keresni, akkor újabb kifogásokkal rukkoltak elő. Amint később kiderült, ezt abbéli félelmükben tették, hogy tartottak tőle: a közelgő szaharai atomrobbantási terv ellen nemcsak mi fogunk tiltakozni, hanem velünk együtt Albert Schweitzer is.

Igy hát utunk első kilométerei meglehetősen nehezek voltak. S a nehézséget nemcsak az jelentette, hogy Schweitzer születésnapja a trópusi nyár közepén van, hanem még inkább az, hogy voltak, akik nem találták kívánatosnak az afrikaiakkal való találkozásunkat.

Végül azonban mégiscsak megkaptuk a francia hatóságoktól a vizumot. Bevallom, hogy erre a vizumra sohasem volt szükségünk. Egyszerűen azért, mert aki Albert Schweitzerhez utazik, annak a felszabadult Afrikában nincsen szüksége vízumra. Az ő neve többet ér, hiteltérdemlőbb minden írásos útlevelemnél.

Küldöttségünk, amely rajtam kívül *Dr. Hagemann* professzorból és a DEFA filmstúdió fotóriporteréből állt, Akkrában találkozott először azzal a légkörrel, környezettel, amelyet valóban afrikainak lehet mondani. Felejthetetlen volt ez a pillanat és az is marad míg élünk. Az, mert nemcsak a forró nap fogadott bennünket, hanem a nép, kedves barátaink is.

Az első benyomások

A Nagy Októberi Szocialista Forradalom teremtette meg a világ népei számára azt a lehetőséget, hogy az addig elnyomott, kizsákmányolt társadalmi rétegek, nemzetek felszabaduljanak a rabság, a szolgaság alól. A szabadság lehetősége nyitva állott a gyarmati igában színylődő népek előtt is. Mégis 4 évtizednek kellett elteltie ahhoz, hogy a győzelmes népmozgalmak eljussanak Afrika földjére. Hogy ez így történt, annak — természetesen — sok oka van. De bármennyire is erőlködtek a gyarmattartó hatalmak, a forradalmak győzelmét ezen a földrészen sem tudták megakadályozni. (A második világháború különösen is sokat jelentett ebben a vonatkozásban, fejlődésben. A Hitler-ellenes háborúban részt vett afrikaiak hazatérve már nem elégedtek meg addigi életükkel, hanem céltudatosan szervezkedni kezdtek, hogy a saját kontinensükön is lerázzák a szolgaság mindenfajta formáját.)

Pedig a gyarmati hatalmak aztán mindent megtettek annak érdekében, hogy elhitessék a világgal: ottlétük nemcsak „áldásos”, hanem szükségképpen jogos. E vélt és unos-untalan agyonmagyarázott „jogságuk” igazolására számtalan ideológiai és gazdasági érvet vonultattak és vonultatnak fel, amelyek között nem egy nemcsak hogy szomorú, hanem egyenesen felháborító is.

A gyarmatosítók véleménye szerint a néger alacsonyabbrendű ember (ha egyáltalán ember). S ezt nemcsak a franciák, az angolok állítják, hanem a nyugatnémetek is. (Mellesleg szólva: az ember nem is hinné, hogy a NSZK milyen nagy buzgalommal igyekszik befurakodni az önállósult afrikai államok gazdasági életébe. Persze nem szívbéli „jószáguk” diktálja ezen lépésüket, hanem inkább a várható busás haszon. Ez a nagyon is átlátszó buzgalomuk odáig ment, hogy az egyik önállósult államban az NSZK követének vétője megakadályozta a vasutak államosítását, mert az — úgymond — sérti a Szövetségi Köztársaság érdekeit.)

Tunby — a jól ismert nyugati tudós — nem is olyan régen azzal indokolta a négerék „alacsonyabbrendűségét”, hogy ennek a népfajnak kisebb az agyveleje mint az európai emberé. Azt hiszem, nem is kell mondanom, hogy kiknek a „kelléktárából” való ez az érv, ez az ideológia. Ismerjük jól, még abból az időből, amikor Európában pusztított, emberéletek millióit követelve.

Mindezek felül — ami számunkra keresztyénekre még szomorúbb — a gyarmattartók érvelésük alátámasztására felhasználják a keresztyénséget is.

Akkrában betértem az egyik templomba. A virágoktól díszített istenházának fődíszje az oltárkép. A karácsonyi történetet ábrázolja. Azt a pillanatot, amikor emberek borulnak le a bétlehemi kisdud előtt, hogy imádják. Száz és száz változatban, a világ számtalan templomában látható ez a megragadó jelenet. Ez az akkrai oltárkép mégis megdöbbentőbben más mint a többi. Más, mert a jászolban fekvő Jézus *fehér*, a körülötte térdelő, őt imádó csoport pedig *néger*. A fehér Jézusnak hódol, megálázkodik a fekete néger, imádvá benne a *fehér embert*.

Hallottam Afrikában élő fehér lelképítőtől — komoly egyetemi „vita” alapján — azt a véleményt, hogy ez szükségképpen van így, mert a fehér embert szükségig imádni a fekete ördögnek.

Akkrában, a város szélén egy kis templomban láttam Jézust feketének ábrázolva... Négernek, mint amilyenek ők ott, akik keresztyének tudnak maradni még akkor is, hogy ha Krisztus valóban méltatlan papjai, hívei mindent megtesznek azért, hogy ne legyenek azok.

Ezek az emberek tudatlannak mondják a négert. Olyannak, aki a tudományok terén nem viheti semmire. S ennek a hazugságnak mi sem mond ellene ékesszólóbban, mint az, hogy az afrikai fiatalok tudás-szomja mérhetetlenül nagy, hogy vannak kiváló tudósai, hogy Amerika tudományos nagyságai között nem egy a néger.

Egy további hazugság az, hogy az afrikaiak nem tudnak a maguk urai lenni. Nincs tapasztalatuk — mondják egyesek — sem tehetségük arra, hogy a saját gazdasági életüket irányítsák. Segítségre van szükségük, hogy valamire vigyék. Hogy ez az állítás mennyire nem igaz, arra éppen elegendő ha az ember a fiatal népek, államok vezetőit figyeli. *Ezek az államférfiak, de a kisebb beosztásban levők is, tehetségesek, előrelátók és minden képesség megvan bennük, hogy államaik életét jól, helyesen irányítsák.* Ez a képességük persze, hogy nem tűnhetett ki eddig, egyszerűen azért, mert éppen maguk a gyarmattartó hatalmak nem adtak nekik erre lehetőséget, alkalmat.

A következő állítás is hazug: Afrikának nincs történelme, nincs ősi kultúrája. Megintcsak Tunby állítja ezt igen nagy odaadással.

Pedig nem is kell olyan alaposan tanulmányozni a történelmet, a történelmi emlékeket, hogy éppen az ellenkező véleményre jussunk. *Számtalan lelet, emlék bizonyítja azt, hogy Afrikában az emberiség történelmének bizonyos időszakában olyan hallatlanul magas kultúra virágzott, amiről az idő tájt az európai földrész egyetlen népcsoportja nem is álmodhatott.* Komoly tudósok bizonyítják — a régészeti ásatások eredményei nyomán —, hogy Kr. e. a 4—5. évezredben Közép-Afrikában a lakosság műveltségi foka minden más népnél magasabb volt. Sőt, vannak afrikai tudósok, akik az arab történetírók és a már említett leletek alapján hiteltérdemlően állítják, hogy a mai Szahara területe volt az emberiség egyik kultúrájának bölcsője. A Szahara éghajlatának megváltozása — mondja ez a feltevés — után az itt lakók feljebb vándoroltak, magukkal vive szellemi és gazdasági műveltségüket, lerakták az egyiptomi és végső soron az ebből a körből kinövő európai kultúra alapjait.

Természetesen minderről lehet vitatkozni, lehet a dolgokat másképp magyarázni, de egyet nem lehet tenni: letagadni az afrikai népek ősi,

magasrendű kultúráját. Arról pedig, hogy ez a kultúra a semmivé lett, hogy csak nyomaiban található fel, arról nem az afrikai népek tehetnek, hanem azok, akik elpusztították az emberiségnek ezt a kincsét: a gyarmatosítók. S ezzel együtt hazugság marad az az állítás is, hogy az afrikai népeknek nincsen történelmük, nincsen ősi kultúrájuk.

Még valamit ebből a témakörből. Bámulnivaló az az igyekezet, tördés, ami eltölti a szabadságukért, az önállóságukért harcoló fiatal nemzetek szívét, akaratát, hogy megőrizték, magukévá tegyék sajátos ősi kultúrájukat.

S végül a legnagyobb hazugságot, a legaljasabb vádat hadd mondjam el. Ez az az unos-untalan hangoztatott vád, hogy az afrikai népek szabadságmozgalma a fekete népek felkelése a fehérék ellen. Régi érv, vád ez is, akár a többi, de mindazoknál gonoszabb.

Az az igazság, hogy a harc nem a fehérék, hanem a gyarmatosítók ellen folyik. Persze — és ez a szomorú — a gyarmattartók a fehér népek soraiból kerültek elő. Ezek az emberek most, amikor kicsúszik az afrikai föld a lábuk alól, azt is hangoztatják, hogy a fehér népek elleni harc egyben az istentelenek, az ateisták támadása a keresztyénség ellen. (Milyen ismerősek ezek a hangok is. Hallottuk már és halljuk még ma is azok szájából, akik minden eszközzel tartani akarják gyalázatosan megszerzett hatalmukat és ebben az igyekezetükben a keresztyénséget — amit százsoroson meggyaláztak — akarják mentőtanúként maguk mellé állítani.)

A valóság az, hogy az afrikai népek vezetői, képviselői többször is kijelentették, hogy a keresztyénség ellen nem akarnak, nem folytatnak harcot (annál is inkább, mert nem egy közülük maga is keresztyén). Ugyanakkor azonban senki sem csodálkozhat azon, hogy vannak, akik a keresztyén emberek, egyházak múltbeli és jelenbeli cselekedetei láttán — enyhén szólva — bizalmatlanul néznek az egyházra, a keresztyénségre. S ez a bizalmatlanság — amely nyílt elutasítással is változhat — el fogja kísérni a keresztyénséget mindazon az útván, ahol uralkodni akar az emberen és nem szolgálni. Legyen az a megmásíthatatlan törvényszerűség intő például mindnyájunk számára.

A „német kérdés” Afrikában

Hogy a német nép képviselőit hogyan fogadják Afrika bizonyos körei, arról két emlékem van. Az egyik fogadtatás szinte magától értetődő, a másik bizony tragikomikus.

Az elsőről szóltam már akkor, amikor az akkori francia követ akadémikusoktól beszéltem, aki nem akarta engedélyezni a Gabon tartományba (itt található Lambaréné) való utunkat. Ezt magától értetődőnek mondtam, hiszen mindnyájan tudjuk — ahogy ezt jeleztem is előljáróban —, hogy a gyarmatosító hatalmak nem szívesen látják vendégül a Német Demokratikus Köztársaság állampolgárait. Különösen akkor, ha azok Schweitzer Alberthez óhajtanak utazni.

Hála a ghanai hatóságok erélyes közbelépésének, a német kérdés ilyen tekintetben ott megoldódott. Megkaptuk a vízumot s utazhattunk tovább.

Utunk *Dualába*, Kamerun legnagyobb városába vezetett. (Innen való második emlékem.) Kamerun 1960. január 1-én lett önálló állammá. Ezt az önállóságot azonban ennek az országnak a vezetői, lakosai nem

tartják elegendőnek. Nem tartják elegendőnek, mert a volt gyarmatosítók — a franciák — még mindig ott találhatóak az ország különböző városaiban. Amikor pl. körülnéztünk a dualai repülőtéren, akkor meglepődve láttuk, hogy azt szögessdrót-kerítés veszi körül és állig felfegyverzet francia katonák őrködnek mellette. Ennek — természetesen — mi sem örültünk és nagyon meg tudtuk érteni, hogy ez az afrikai állam több szabadságot követel magának.

Annál inkább örültünk annak, hogy az Albert Schweitzernek szánt adományok itt is jó „útlevelet” jelentettek a számunkra és még szívélyesebbé tették az amúgy is kedves, meleg fogadtatást.

A dualai repülőterről való az az emlékem, amelyet az előbb tragikomikusan neveztem.

A lambarénei repülőgép csak másnap indult és így az éjszakát előreláthatóan a transzszállóban kellett töltenünk. A tétlen várakozás alatt egy idősebb hölgy lépett hozzánk, aki németül köszöntött bennünket és kifejezte örömét, hogy németekkel találkozott ezen a távoli földrészen. Amint megtudtuk az egyik hamburgi cég képviselőit várta és így csak futólag említette, hogy szívesen vár bennünket vacsorára. A meghívásnak nagyon megörültünk. Hogy mennyire, azt csak az tudja megérteni, aki az afrikai konyhát már egyszer végigélvezte és akkor van alkalma egy európai vacsorát végigenni.

A hölgy gyorsan eltávozott, majd többször visszatért hozzánk egy-egy pillanatra. Ahányszor visszajött, annál kíváncsibb lett és újabb s újabb kérdésekkel ostromolt bennünket. Az első kérdése az volt, hogy honnan jöttünk? Amikor megtudta, hogy Berlinből, akkor szinte tapsolt az elragadtatástól: végre megtud valamit a „frontváros” életéről, helyzetéről. A következő kérdésével foglalkozásunkat firtatta. Orvosok vagyunk, akik Lambarénebe megyünk látogatóba a híres kórházba? Csalódnia kellett. Közöltük vele, hogy politikusok, mégpedig a Népi Kamara küldöttségének tagjai. A következő pillanatban olyan sápadt lett, hogy komolyan mondom: egész afrikai tartózkodásom alatt egyetlen alkalommal sem láttam olyan sápadt, idős hölgyet mint őt. Amikor pedig felocsudott zavarából, sajnálkozását fejezte ki, hogy ezekután nem fogadhat bennünket vacsorára, tekintsük tárgyatalannak a meghívást, mert ő az NSZK helyi főkonzulja.

Arról akart bennünket meggyőzni, hogy nekünk lesz bajunk, ha meglátogatjuk őt. Erre én kijelentettem, hogy ez őt ne aggassa, mert ezért sehol, semmi bajunk nem lehet és Brentano külügyminiszter sem lesz szegényebb semmivel se ha az ő költségén megvacsorázunk.

Végül Hagemann barátom halkán megjegyezte, hogy hagyjuk békében, hadd aludjon az éjszaka, amit a meghívás elfogadása esetén, az előreláthatóan bekövetkező kellemetlenségek miatt nem tehetne meg.

Hát így fest az az áldatlan helyzet, amit a nyugatnémet kormány magatartása előidéz. Még Afrikában sem ülhetnek asztal mellé a két német állam polgárai, mert *Bonn valami megnevezhetetlen macacssággal ragaszkodik ahhoz az álláspontjához, hogy a Német Demokratikus Köztársaság nem is „létezik”.*

Lambaréné felé

Másnap továbbrepültünk *Lambarénebe*. Ez a kis helység 40 kilométerrel van az Egyenlítőn túl. Amikor a „helyijaratú, vicinális” repülőgép ablakán kitekintettünk, észre sem vettük, hogy elhagytuk az északi

féltekét és már a délin járunk. Hát hogy is vettük volna észre, hiszen csak a térképen van a kettő között választóvonal. Elmaradt a szokásos „keresztelő”, felköszöntő is, mert Lambarénébe nem lehet semmiféle szeszitalt bevinni.

Alattunk a végtelen őserdő, amit csak a méltóságteljes Ogooué és néhány kisebb település szakít meg. Ilyen magasságból is fenségesek a hatalmas fákkal borított hegyek, völgyek, az irdatlan dzsungel.

S nemsokára megérkeztünk

Lambaréné

repülőterére. Ez a repülőtér szükségtelenül nagy a helységhez viszonyítva. Az amerikai utazási irodák azonban a Victoria-vízesés mellett második helyen említik meg, mint olyant, amit minden turistának Afrikában meg kell néznie és mivel éppen ezért egy lambarénéi látogatás „sikkos” dolog, szükség van ekkora repülőterre. Az amerikai turisták rendszerint mégsem látogatják meg Schweitzer kórházát, mert amikor megtudják, hogy oda csak kis csónakon lehet eljutni és az ilyen utazás még ráadásul fárasztó is, szépen leülnek a hotel székeibe. Ott aztán megveszik a konvencionális emléktárgyakat és a következő repülőgéppel továbbutaznak. Hogy mi mindent sóznak ezeknek a derék embereknek a nyakába, arra talán éppen elegendő megemlíteni azt, hogy nem egy turista mondhat magáénak olyan széket, amin Schweitzer egy alkalommal helyet foglalt. Erre a szokásra emlékezve, Schweitzer később mosolyogva jelentette ki, hogy ő azokra a székekre, amiket így árusítanak, sohase ült le.

A repülőtéren nem várt senki se ránk. Amint nemsokára kiderült, nem kapták meg értesítésünket. A levél négy nap múlva érkezett meg. Hiába, Afrikában manapság még lassabban halad az élet, mint nálunk.

Velünk együtt érkezett egy japán küldöttség is. Az ő érkezésükről már tudtak és így az ő fogadtatásukra felkészültek. Mi is velük mehettünk volna a kórház telepére, de váratlanul technikai nehézségek álltak utunkat: csak nagy ügyel-bajjal, fáradságos munkával tudtuk elhelyezni a Schweitzernek hozott ajándékokat az apró lélekvesztőkön.

Végre elindult velünk a folyón a csónak. Az utolsó kilométereket tettük meg Schweitzerhez vezető hosszú utunkon. A kórháztelephez érve, kikötöttünk.

Albert Schweitzer jött felénk

a lankás domboldalon. *Amikor megláttam, nem akartam elhinni, hogy ez az ember 85 éves.* Markáns arca, galambosz feje, szikár alakja nem árulkodik koráról. Még inkább hitetlenkedtem kora felől, amikor megismertem napirendjét...

Sok az ideje és munkája — bizonygatta ez az egyedülálló ember és keresztyén.

Nehéz bizonyítani, hogy hol, minek nagyobb. Orvosnak-e, aki ezeket és ezeket gyógyított meg a Gabon tartományban dühöngő szörnyű betegségből, az álomkórból? Teológusnak-e, akinek Jézus élete és Pál teológiájának méltató könyvei világszerte tankönyvszámba mennek? Filozófus-e, aki az első világháború után, amikor Nyugaton Spengler nyomán mindenki a „Nyugat alkonyáról” regélt és értekezett, az élet tisztelétére tanított? Muzsikus, orgonaművész-e, Bach egyedülálló inter-

pretálója? Zenetörténésznek nagyobb-e, akinek éppen Bachról szóló könyve mind a mai napig nem talált méltó párjára. Orgonaépítőként csodáljuk-e, akinek tudását és gondos kezenyomatát több mint 50 újjáépített barokk orgona és új hangszer dicséri? Akinek tervei szerint építettük újjá a *mühlhauseni orgonát* az NDK-ban? *Írónak* nevezzük-e, akinek 38 különféle témájú könyve jelent meg a világ számtalan nyelvén? *Utolérhetetlen szervezőként* tartasuk-e nyilván, aki kórházát maga tervezte, építtette, rendezte be, és aki ennek a kórháznak az életét intézi, minden szükséges eszközt, gyógyszert megszerezve betegei számára? (Szervezőkészségéről magam is nyerhettem némi tapasztalatot. Egy szombati délutánon én is beálltam a vendégekből és a kórházi segítőszemélyzetből álló munkacsapat sorába. Schweitzer mindenkinek kijelölte a munkát és aztán nekikezdtem az 50 fokos melegben betont keverni. Mondhatom, hogy azon az egy délutánon több társadalmi munkát teljesítettem, mint hazámban hosszú hónapok alatt.) Nehéz e kérdésekre, azok bármelyikére igennel felelni. Igen, mert mindezekben valóban kiválót alkotott, nem egy esetben hatalmasabbat mint bárki más. Mégis azt kell mondanom, hogy

Albert Schweitzer mint békeharcos

a legnagyobb.

Hosszú beszélgetéseink alapján mondhatom ezt. Bátran állíthatom, mert minden eszméserénk ide, a béke kérdéséhez vezetett.

Az első véleménye az volt — és ezt állandóan hangsúlyozta —, hogy a keresztyén embernek, minden keresztyén embernek egyesítenie kell minden erejét az atomháború ellen, tiltakoznia kell az atombombakísérletek folytatása ellen. Ezt a rendíthetetlen álláspontját fejtette ki a Nobel-díj elnyerése után elmondott nevezetes „*Oslói beszédeiben*”, a világ és a keresztyénség lelkiismeretére appellálva.

Ez a magatartás számára természetes és magától értetődő, hiszen egész eddigi munkássága, minden törekvése az általa mélységesen tisztelt életet szolgálja. S erről az álláspontról még akkor sem hajlandó lemondani, ha — mint ahogyan az oslói rádiószózatai után megtörtént — akadtak szép számmal olyanok, akik személyét, tudását, tekintélyét, cselekedeteit lekicsinyelték, gyalázták.

Szomorúan emlékezett meg *Einsteinnal* való utolsó beszélgetéséről. Ez akkor zajlott le, amikor a háború után — meghívásra — az Észak-amerikai Egyesült Államokban előadást tartott a német költőóriásról, Goethéről.

Einstein akkor már összetört emberként élte utolsó napjait. Rettenetes önvád szorongatta, gyötörte, s rettenetes volt látni és hallgatni ezt az embert — mondotta Schweitzer. — Az embert, aki a náciq gaztetteinek láttán levélben fordult Roosevelt elnökhöz, követelve, hogy vessék be az atombombát a világot veszélyeztető fasizmus ellen. Az atombombát le is dobták — igaz, hogy Truman parancsára — két védtelen japán városra. S Einstein lelkileg összetörve döbbsent rá, hogy ebben a gonosztettben ő is részes.

Schweitzert megrettentette ez a marcangoló önvád és ettől kezdve nem szűnik meg hangoztatni: abba kell hagyni a nukleáris kísérleteket, mert az élet mindennél drágább, az embernél nincsen becsebb e földön! S ebben az élet iránti mélységes tiszteletében egyesül a maga életének, a múlt világháborúbéli deportálásának emlékezetes élménye is.

Beszélgetéseink alkalmával természetesen szót kerítettünk

a német kérdésre

is. Mondanivalójában három momentum volt a különösen is érdekes:

1. Kijelentette: *előtte szinte teljességgel érthetetlen, hogy a különben oly tehetséges német nép hogyan zúdíthatott rövid 4 évtized alatt 2 világháborút Európára, a világra?*

2. Schweitzer nem szocialista. Kevés és sokban rossz véleménye van a szocializmusról, mert nyugati barátai ilyen irányú tájékoztatást adtak, adnak neki. Éppen ezért *nagyon örültünk, amikor elmondta véleményét a Német Demokratikus Köztársaságról*. Azt mondta, hogy nagyon is megérti a mi törekvéseinket, mert a polgári kapitalizmus bukása után a különböző kérdéseket nem lehetett másképp megoldani.

Népünk törekvései iránti megértését bizonyítja az is, hogy két államférfiúnkhoz is intézett levelet: Otto Nuschkehoz és Otto Grotewohlhoz. Ezekben a levelekben — különösen az utóbbiban — kérte népünket, hogy mindent egységben, egységesen vigyünk véghez, cselekedjünk meg.

Szólott hibáinkról is. Azokról, amiket mi is ismerünk és a növekedés velejáróinak, nehézségeinek mondunk és amiket mi magunk akarunk a legsürgősebben kiküszöbölni. De még ezeket a kérdéseket is nagy megértéssel, tapintattal vetette fel előttünk és figyelemmel hallgatta meg válaszainkat.

3. Különösen is érdekelt a keresztyének és a nem keresztyének egymással való együttműködése. Ebben a kérdésben már sokat tanácskozott két híres barátjával: *Fuchs professzorral és Martin Niemöllerrel*. Az elsővel teológiai nézeteik azonossága köti össze, az utóbbival pedig az a furcsa tény, hogy annak idején — amint ismeretes — Martin Niemöller majdnem elsüllyesztette azt a hajót, amelyen Albert Schweitzer francia deportáltként Európa felé haladt.

Az együttműködés kérdésében elfoglalt álláspontjából egyenesen következik az, hogy csodálattal adózik a Szovjetunió iránt. Különösen is kiemelte, hogy milyen tisztelettel adózik Hruscsov miniszterelnök afrikai politikája iránt. Mivel pedig abban az időben szó volt a szovjet miniszterelnök afrikai látogatásáról, kijelentette, hogy találkozni szeretne vele. Meg szeretné köszönni neki, hogy olyan sokat tett a béke fenntartása, megőrzése érdekében.

Megkért arra, hogy mondjam el Hruscsov miniszterelnöknek: szívesen az Egyesült Államok hadiiparát úgy lehetne békeiparrá átalakítani, ha Afrikában szabad piacokat kapna, ahol ipari termékeit elhelyezhetné. Amikor Berlinben alkalmam volt találkozni a szovjet állam minisztertanácsának elnökével, elmondottam neki ezt az üzenetet, aki mosolyogva válaszolta, hogy ezzel a kérdéssel ő is tisztában van és ez lett volna az elmaradt csúcstalálkozó egyik tárgyalási pontja.

S végül kedves gondolataként emlegette az európai „vékony” fegyvermentes övezetről szóló tervét. Ez a terv nagyjából megegyezik azzal, amit „Rapaczky-tervnek” szoktunk megjelölni.

Persze ezenkívül sok mindent megbeszéltünk, de a béke kérdése mellett, a felelősség kérdését soha nem szünt meg hangsúlyozni. A felelősséget népünk, az egész világ iránt.

S Albert Schweitzer életének, nagyságának titkát éppen ebben a felelősségben kell keresnünk, mert életének minden törekvése arra irányult, hogy

felelősen megvalósítsa.

A háború előtti és utáni polgári kapitalista világ a maga ellentmondásaival erre nem adott neki lehetőséget. Itt, Európában nem nyílt számára alkalom arra, hogy embertársainak testi, lelki nyomorát enyhítse s így nem maradt más választásra lehetőség, mint elmenni Afrikába.

Végeredményben erről vallott, amikor megkérdeztem, hogy ha még egyszer fiatal lenne, akkor is eljönne Afrikába? Némi meglepetésemre kétszer is határozottan nemmel válaszolt. Nem menne soha többé Afrikába ha újból fiatal lenne. Ezt a magatartását meg kell értenünk. Meg kell értenünk, mert Afrikában is mindig Európára gondol. O, „Afrika nagy öregbere” újból és újból arra kért, hogy beszéljek Európáról, az európai egyházak szolgálatáról, a béke lehetőségeiről. S ő, aki olyan hosszú időt töltött ezen a földrészen, alig ismeri második szülőföldjét, de annál inkább az elsőt, amit annak idején kényszerűségből elhagyott, de ahová gondolatai vissza-visszatérnek. „Egyet nem szabad tennünk — mondotta —, nem szabad a kapitalizmus szörnyű ellentmondásait itt Afrikában megélnünk, hanem gondolatainkat és cselekedeteinket egységbe fűzve, kell szolgálnunk.”

Szavai egybecsengenek

Nkrumah, ghanai elnök

róla alkotott véleményével. *„Orvosunk van elég — mondotta Nkrumah, amikor beszélgettem vele — és sok orvos jött Európából is, hogy segítsen. Ezt a segítséget meg is köszönjük. Albert Schweitzernek is hálásak vagyunk azért, hogy sok ezer szerencsétlen embert gyógyított meg. De mind ezt a segítséget nem tudjuk csak más tényezőkkel való összefüggésben értékelni, látni. S ezek a tényezők: a gyarmatosító európai hatalmak cselekedetei, nem az előbbieik javára billentik a mérleg nyelvét. Ez a véleménye sok más afrikainak is, akik nem tudják elfelejteni azt, amit mások népünkkel cselekedtek. De azt, hogy Albert Schweitzer abban az időben, amikor a gyarmatosító hatalmak vérrel írták Afrika történelmét, a négereket testvérének nevezte és ezt cselekedeteivel is megbizonyította, azt neki soha el nem fogjuk felejteni!”*

S ez a legtisztelretelmőtobb, legnagyobb, amit az afrikaiak Albert Schweitzerről mondani tudnak, amit egyáltalában a fehér emberről valaha is mondhatnak.

Mondanom sem kell, hogy a békéért való kiállása mellett ez az a magatartás, ami a nyugati hatalmakat — különösen azok amerikai képviselőit — végig ingerli. Ingerültségükben különböző rágalmakat szórva rá, egyre azt állítgatják, hogy Albert Schweitzer fellázítja, a fehérek ellen lázítja az afrikai néger lakosságot. Ő, akinek minden gondolata a fehér ember bűneinek valamiképpen jóvátétele!

Amikor erről kérdeztem, csöndesen felelt: *A békéről írok mostanában könyvet. A békéről és arról, hogyan lehetne Afrika gazdasági életét berendezni, megszilárdítani.*

Határai is vannak

Albert Schweitzer gondolkodásának. Ezekről nagyon nehéz beszélni és mégis szólnunk kell róluk, mert csak így tudjuk személyét, munkásságát kellőképpen értékelni.

Ezek a határok leginkább az Afrikáról való, múlt századbeli gondolkodásmódjából erednek.

Lehet, hogy a betegekkel való találkozásai, ezen találkozások rossz tapasztalatai teszik bizalmatlanná az afrikai emberek iránt, és ezért mond nem egyszer olyan szavakat, amelyek ellentétben állnak cselekedetbeli magatartásával.

Például: panaszkodott, hogy az európai orvosok egyre kisebb számmal, vagy egyáltalában nem jöhetnek Afrikába, mert az afrikaiak ellenzik ezt. Mi ezt megértjük, hiszen nekünk is az a véleményünk, hogy nem európai orvosokra van szüksége az afrikaiaknak, hanem arra, hogy ennek a földrésznek a fiait képezzék ki orvosoknak, de más élethivatású tudósoknak, mérnököknek stb. is. Ezt Albert Schweitzer ellenzi és rosszszallását fejezi ki miatta. Az az álláspontja, hogy ma is úgy kellene cselekedni, mint ő tett, amikor otthagya Európát, Afrikába jött gyógyítani.

Konzervativizmus tapasztalható orvosi munkájában és a kórház szervezeti, technikai kiépítésében, berendezésében is. A telepen nincsen villanyvilágítás s egyszerű petróleumlámpák szolgáltatják a fényt. (Egyedül a műtőnek van egy aggregátora.) Az élet, a mindennapi munka nagyon nehéz terheket ró — épp az előbbieik miatt is — Schweitzerre és munkatársaira, amit még nehezebbé tesz a trópusi éghajlat szinte kibírhatatlan hőisége. (Egy kis apróság ezzel kapcsolatban: a szeszesital és a cigaretta mellett tiltott holmi Lambarénében a hőmérő is. Schweitzer ezt azzal okolja meg, hogy ha valaki nem látja a hőmérőt, ami éppen 48 fokot mutat, akkor jobban elbírná a hőséget, a tikkasztó meleget. Míg ha az ember tudja, hogy hány fok meleg van, akkor egyhamar kidül a munkából.)

Még nem beszéltünk eddig

Schweitzer kórházáról

Tegyük meg ezt is néhány szóval.

A telep 3 részből áll. Az első rész a tulajdonképpeni kórház, amelyben rendszerint 360 beteget gyógyítanak. Schweitzer nem szakítja ki a betegeket az otthoni környezetükből. Ezt azzal éri el, hogy a betegeket nem valami fényes körtermekben helyezi el, hanem alkalmazkodik azok primitív lakáskultúrájához. A beteget elkísérik a hozzátartozói is, akik vele együtt élnek, ápolják és közben részt vesznek a kórház mindennapi munkájában is. Hogy ez a számunkra szokatlan módszer mennyire célravezető, azt az bizonyítja a legjobban, hogy a bennszülöttek szívesebben mennek Lambarénébe, mint a tartomány másik, európai színvonalon berendezett kórházába.

A második szektor a telep központja. Itt egy dombon áll Schweitzer nagyon szerényen berendezett lakóháza, az ebédlőterem. Itt van a „főtér”, amelyen zajlik le alkalmasint a piac.

A harmadik körzet a leprások telepe. Ezt Schweitzer a Nobel-díjból rendezte be és látogatásunk alkalmával 180 beteget ápoltak ezen a helyen. A leprát — jól tudjuk — még ma sem lehet gyógyítani, legfeljebb

annyit tehet az orvos, hogy megállítja a betegség folyamatát. Szomorú és megrendítő látvány egy-egy ilyen szerencsétlen ember.

A lepratelepen a legmodernebb elvek alapján, a munkaterápiát alkalmazták. Ez a módszer azzal az eredménnyel jár, hogy a betegek között nem fordul vagy alig fordul elő öngyilkosság, ami más ilyen helyeken nagy számban szedi áldozatát.

Itt vannak elhelyezve azok a betegek is, akiket a trópusi elmebaj egyik változata, az ún. „tabu” betegség kerített hatalmába. Ezeket a szerencsétleneket is a legnagyobb gondossággal ápolják, mert Schweitzer humanizmusa ezekben is tiszteli a mindennél tiszteletre méltóbb emberi életet.

A munka neheze Schweitzer vállát nyomja. Rajta kívül még 5 orvos működik a kórházban, akik éppúgy mint a 19 önkéntes munkás a világ minden tájáról valók. Schweitzer kedvesen szokta megemlíteni, hogy az ő munkatársai egy kis Egyesült Nemzetek. S valljuk be, hogy egy ilyen, az emberért egyesült szervezetet mi is szívesen látnánk. Sokkal szívesebben, mint amilyen nem egy esetben az igazi világszervezet.

Ez a kis közösség, a bennszülött segédszeméllyezettel együtt pontos, szigorúan megszabott

napirend

alapján él. Ettől a napirendtől még a vendégek sem térhetnek el.

Az első reggeli napfény Schweitzert munkában találja. A nap folyamán itt is, ott is feltűnik alakja és éppen ott, ahol szükség van rá. Közben megfordul a műtőben, meglátogatja betegeit és gondját viseli az egész telepek.

S a szorgos nappali munka után hirtelenül lebukik a nap és beköszönt a semmihez sem hasonlítható trópusi éj.

A telep munkatársai, a vendégek a központi épületben, az ebédlőben gyűlnek össze. A pontosság, mint egész napon át, itt is kötelező.

6 órakor belép a terembe Albert Schweitzer két idősebb hölgy segítő-társával. Leül az asztalhoz és rövid imát mond. A bennszülött kíséretük behozzák a vacsorát. A vacsorát, ami egyszerű, de ugyanakkor nagyon gazdag. Burgonya soha sincs az asztalon, mert a trópusi klíma ennek a növénynek csak a szárait, leveleit növeszti meg. Hús is csak nagyritkán szerepel az étrenden, s ha igen, akkor előfordul, hogy az is egy, a bennszülöttek által elejtett krokodil húsa. Mondhatom, hogy az európai ember számára is ízletes falat. (A hús hiányát csak részben magyarázza az, hogy a nagy meleg hamar élvezhetetlenné teszi ezt az élelmiszert és így nem lehet raktáron tartani belőle. A másik ok — talán a fontosabb — az, hogy Schweitzer nem nézi jó szemmel az állatok elpusztítását sem. Ha valaki mégis arra kényszerül, hogy megöljön egy állatot, akkor Schweitzer komolyan figyelmezteti az illetőt, hogy ezzel is életet olt ki.)

A vacsóra mégsem szegényes, hiszen az őserdő nagyon gazdag. Pompás gyümölcsök és gyökerek megszámlálhatatlan fajtája táplálja az embert és nyújt felüdülést a rekkenő hőségben kitikkadt emberi testnek.

Szél lebbenti meg a túllfüggönyöket. Bent a petróleumlámpák sápadt fénye ad világot, kint pedig a csodálatosan fénylő trópusi csillagok...

Felejthetetlen élmény itt, ebben a környezetben egy

esti áhítat.

A vacsora végeztével kiosztják az énekeskönyveket. A könyvek német nyelvűek, mint ahogyan ezen a helyen a német a „hivatalos” nyelv. Az ének végeztével Schweitzer felüti a Bibliát és felolvass néhány verset (ottjártunkkor Máté evangéliumából). Majd néhány mondatban a maga teológiájára jellemző magyarázatot fűz az igéhez, amit többször is a saját tapasztalataival, élményeivel illusztrál. S végül újra felcsendül az őserdő mélyén az ének — németül: Nun ruhen alle Wälder . . . Most nyugosznak az erdők . . . Messze hazánktól — miért ne valljam be — megmelegszik egy kicsit a szívünk tája.

A vacsorát s az esti áhítatot hosszabb-rövidebb beszélgetés követi, míg mindenki nyugovóra tér. Illetve mégsem mindenki: Albert Schweitzer apró szobácskájában tovább dolgozik.

Ha valaki belép ebbe a szobába, akkor annak egyszerűsége az, ami elsősorban feltűnik. Két szék, egy íróasztal, néhány könyvespolc és egy ágy az összes bútorzata. Ezen kívül — és erről sem szabad elfelejtkeznünk — egy harmónium áll az egyik beszögellésben. *Egy kicsit izgató a tudat, hogy ez a páratlan ember, ez a szellemóriás ilyen, szinte primitív körülmények között, ilyen egyszerű környezetben él és dolgozik. De ha jól meggondoljuk a dolgot, ez az egyszerűség végeredményben: alázatosság, a legjellemzőbb vonása egész életének.*

Az udvarra az íróasztal néz, ahonnan Schweitzer kedves állatai lopakodnak be félrehajtva az ajtót helyettesítő tüllfátyolt. A kecses gazellák ezek, amelyeknek az etetése külön gondot jelent, ha ő nincs otthon, mert csak tőle fogadják el a táplálékot. (Schweitzer kedves állatai sorába tartozik a bohókás pelikán is, amely minden újonnan jött vendégnek „megmotosza” a zsebeit, hátha hozott valami csemegét. Ha nem, akkor megelégszik az irattárcával is.)

Jócskán eljár az idő, amikor Schweitzer még mindig dolgozik. Ír. Hol a könyvét, hol pedig levelekre válaszol. Levelekre, amelyeket százával hoz a világ minden tájáról a posta.

Amikor pedig végképp elcsöndesedik az erdő, varázslatos muzsika kél a bársonyfekete éjszakában. Albert Schweitzer Bach muzsikájával vesz búcsút az elmúló naptól.

A sötétben lélegzetvisszafojtva emberek — fehérek és néger — hallgatják a csodálatosan szép hangokat. A hangokat, amik egy csodálatos ember ujjai nyomán kelnek életre . . .

(Közli: V. J.)

A vallás igája

Tillichet, aki 1886-ban született, s a rendszeres teológia professzora, 1930-ban, mint a németországi vallásos szocializmus vezetőjét, hivatalától megfosztották s azóta New Yorkban él. Az egzisztenciális filozófia képviselőihez tartozik és sok tekintetben a dialektikus teológiával rokon „kairosoz-teológiát” képviseli, mely a megigazulás gondolatát az élet minden területére alkalmazza. Ezt a prédikációját „The Shaking of the Foundations” című angol nyelvű igehirdetésgyűjteményéből fordítottuk le. Szuggesztív stílusához tartozik, hogy ugyanazokat a gondolatokat szereti ismételtetni. Kicsit tehát rövidítettünk rajta.

*

Máté 11:25—30: „Abban az időben szólván Jézus monda: Hálákat adok néked, Atyám, mennynek és földnek Ura, hogy elrejtetted ezeket a bölcsék és az értelmesek elől és a kisdedeknek megjelentetted.

Igen Atyám, mert így volt kedves te előttem.

Mindent nékem adott át az én Atyám, és senki sem ismeri a Fiút, csak az Atya; az Atyát sem ismeri senki, csak a Fiú, és akinek a Fiú akarja megjelenteni.

Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelhettetek, és én megnyugosztalak titeket.

Vegyétek föl magatokra az én igámat, és tanuljátok meg tőlem, hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok: és nyugalmat találtok a ti lelkeiteknek

Mert az én igám gyönyörűsége és az én terhem könnyű.”

Amikor olyan idős voltam, hogy konfirmálhattam és teljes jogú tagjává lehettem az egyháznak, azt kívánták tőlem, hogy válasszak egy olyan bibliai szakaszt, mely az én személyes bizonyosságtételemet fejezi ki a biblia üzenetéről s a keresztyén egyházzal. Minden konfirmandusnak ezt kellett tennie, sőt a gyülekezet előtt a bibliai szakaszt el is kellett szavalnia. Amikor én ezt az igét választottam, ti. hogy „Jöjjetek énhozzám mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelhettetek és én megnyugosztalak titeket”, csodálkozva, sőt iróniával kérdezték tőlem, miért választottam éppen ezt. Hiszen én szerencsés körülmények között éltem s mivel csak 15 éves volam, semmiféle nyilvánvaló fáradság és teher nem nehezedett rám. Akkor nem tudtam feleletet adni a kérdésre. Kissé zavarban voltam. De mégis az volt az érzésem, hogy alapjában véve helyesen járok el. És valóban igazam volt. Mert minden gyermeknek igaza van, amikor közvetlen visszhangot ad éppen erre az igére. Minden felnőttnek is igaza van, amikor élete bármelyik szakaszában, belső és külső élet-történetének minden körülménye között igenlő visszhangot ad rá. Jézusnak ezek a szavai univerzális értelműek. Minden emberre és minden emberi helyzetre illenek. Egyszerűek is. A primitív ember szívét épp úgy megragadják, mint a mély lelki életet élőké. Ugyanakkor zavarba hozzák az eszes bölcséket. Gyakorlatilag Jézus minden igéjének ilyen a jellege: feltárja a különbséget Öközte, aki a kezdeményező, s a tőle függő tolmácsok, tanítványok, teológusok, szentek és igehirdetők között. Amikor most életemben először fordulok újra ehhez a szakasz-

hoz, melyet annak idején oly korán választottam a magaménak, úgy érzem, hogy az ma is épp.oly erősen megragad, mint annak idején, de mégis végtelenül jobban zavarba hoz fenséges kapcsolatával és jelentésének kimeríthetetleniségével. Az ilyen igékkel kapcsolatban feladatunk nyilvánvaló: rá kell mutatnunk a lelkünkre gyakorolt hatásuk okára. Meg kell magyaráznunk, miért van bennük akkora érzelmi erő, a végső igazságnak ekkora ereje. És meg kell kísérelnünk azt is, hogy emberi szituációkat azok fényében szemléljük.

Három kérdést kell felvetnünk Jézus szavai nyomán s a feleletet úgy kell megadnunk, hogy egyszerűs mind meg is magyarázzuk őket. Micsoda fáradozás és teher az, amelytől csak Óáltala szerezhettünk megnyugvást? Mi az a könnyű iga és nem nehéz teher, amelyet ránk akar helyezni? Miért tud Ő és egyedül csak Ő ilyen megnyugvást adni lelkünknek?

„Mindnyájan, akik megfáradtatok és megterhelttetek...” — ez minden embernek szól, noha nem minden ember érez egyformán! Emberi mívoltunkhoz tartozik, hogy meg vagyunk terhelve, s szüntelenül olyan iga alatt fáradozunk, melyet nehéz elviselni. Miféle teherről van szó? Először is gondolhatunk arra a teherre és fáradságra, amellyel mindennapi életünk nehezedik reánk. Alapigénkben azonban nem erről van szó. *Jézus nem azt mondja, hogy ő majd könnyít életünk és munkánk terhein.* Hogyan is tehetné, még ha akarná is? Akár hozzá jövünk, akár nem, a betegség és munkanélküliség fenyegető veszedelme nem csökken, munkánk, sorsunk súlya nem enyhül. Barátaink, szüleink, vagy gyermekeink eltávozásá miatt érzett bánatunk megmarad. Jézus nem ígérhet és nem is ígér több élvezetet és kevesebb gyötrelmet azoknak, akiket arra kérlel, hogy jöjjenek őhozzá. Ellenkezőleg, gyakran több kint ígér nekik, több üldöztetést, több halálos fenyegetést, „keresztet”, ahogyan ő nevezi. Tehát ez nem az a teher, amelyről beszél.

Nem is a bűn és véték terhéről van szó, ahogyan a krisztusi megváltás hagyományos keresztényen magyarázatában nevelt ember feltételezhetné. Jézus szavaiban ilyesméről megint csak nincs szó. Az, hogy valaki magára veszi az Ő könnyű igáját, nem azt jelenti, mintha most már a bűnt könnyelműbben, vagy a véték kevésbé komolyan vehetné. Nem mondja azoknak, akik hozzá jönnek, hogy bűneik már nem is olyan fontosak, mint amilyeneknek látszanak. Nem ajándékozza meg őket könnyű lelkiismerettel hibáik és kilengéseik miatt. Ellenkezőleg, a lehető legmagasabb fokra élezi lelkiismeretüket minden igéjével. Olyan bűnöket is megítél, melyeket korá hagyományos teológiája nem tartott bűnöknek. Tehát ez a teher sem az, amire céloz.

Az a teher, melyet le akar rólunk venni, a vallás terhe, a „törvény” igája, melyet kora népére a vallás-tanítók, a bölcsek és ahogy az írás nevezi őket, az írástudók és farizeusok raktak. A megfáradtak és a súlyosan megterheltek azok, akik a vallási törvény igája alatt sóhajtoznak. Arra akar nekik erőt adni, hogy a valláson, a „törvény”-en diadalmaszkodhassanak. Az iga, amit kínál nekik, a valláson túli „új élet”. Az, amit meg kell tanulni tőle, győzelem a „bölcsek és értelmesekek”, vagyis az írástudók és farizeusok törvénye felett.

Mennyiben érint ez bennünket? Annyiban, mivel mi is a *törvény* alatt sóhajtozunk. *Olyan törvény alatt, amelyik vallás. Olyan vallás alatt, amelyik törvény.* Ez Jézus igéjének mélysége. Ez az az igazság, ami benne van szavainak érzelmi erejében. A vallási törvény azt kívánja, hogy az ember fogadjon el *eszméket és dogmákat,* hogy higgyen olyan *tanokban és hagyományokban,* melyeknek elfogadása állítólag az aggo-

dalomtól, kétségbeeséstől és a haláltól való szabadulásának a feltétele. Meg is próbálja elfogadni őket, noha azok különöseksnek és kétségeseksnek tűnhetnek fel előtte. Majd belefárad abba, hogy higgyen olyan dolgokban, amiket nem tud elhinni. Végül is próbál menekülni a vallás törvényétől. Megpróbálja ledobni magáról a „törvény” nehéz igáját, melyet egyházi tekintélyek, ortodox nevelők, kegyes szülők és megrögzött hagyományok raktak reá. Kritikussá és szkeptikussá válik. Félredobja az igát. De senki se tud élni a pusztá kétkedés légüres terében s így visszatér a régi ígához az önkínzó fanatizmusnak valamilyen formájában és megkísérli, hogy más emberekre, gyermekeire, vagy tanítványaira is ráhelyezze azt. Öntudatlan bosszúvágy hajtja a teher miatt, melyet magára vett. Sok családot feldúltak kínos tragédiák, sok lélek összeroppant már a nevelőknek és a papoknak ezen eljárása miatt. Mások, mivel képtelenek elhódzni a kétkedés ürességét, új igákat találnak maguknak az egyházon kívül, új „törvény”-eket, amelyek alatt megint győtrődhetnek... Olykor-olykor mindnyájan megpróbáljuk, hogy ledobjunk magunkról ó és új dogmákat, de csakhamar újra visszatérünk hozzájuk, újra rabigába hajtjuk fejünket, és a másokét is.

Ugyanez érvényes a vallás *gyakorlati* törvényeire nézve is. Ezek a törvények szertartásokat, „cselekedetek”-et követelnek tőlünk. Megkövetelik, hogy részt vegyünk vallási dolgokban. Megkövetelik a vallási hagyományok tanulását, az imádkozást, a „szentségek”-et, a meditációkat. Megkövetelik az erkölcsi engedelmisséget, az embertelen önfegyelmet és aszkézist. Odaadást emberek és dolgok iránt erőnkön felül. Odaadást eszmék és szolgálatok iránt lehetőségeinken túl. Határtalan önmegtágadást és határtalan öntökéletesítést. A vallási törvény a tökéletességet követeli meg minden tekintetben. Lelkiismeretünk pedig helyesli ezt a követelést. A baj azonban éppen ebből származik. Tudnillik abból, hogy a vallási tökéletesség igazsága ellenünk van, megítél és kárhoztat bennünket.

Megpróbáljuk tehát félredobni az istentiszteleti és erkölcsi követelményeket is. Negligáljuk őket, gyűlöljük őket, kritizáljuk őket. Némelyek közülünk cinikus közönyt árulnak el a vallási és az erkölcsi törvények iránt. A pusztá cinizmus azonban épp oly lehetetlen valami, mint a pusztá szkepticizmus. Visszatérnek tehát a régi, vagy az új „törvény”-ekhez. Fanatikusabbak lesznek, mint bármikor előbb. A törvény olyan igáját veszik magukra, mely sokkal önmegalázóbb, sokkal kegyetlenebb önmagukkal szemben. Ugyanakkor még inkább hajlandók arra, hogy más embereket ugyanazon iga alá kényszerítsenek a tökéletesség nevében.

Jézus maga ezeknek a tökéleteskedőknek, puritánoknak és moralistáknak a számára a vallási törvény olyan tanítójává lesz, aki a legislegnehezebb terhet rakja ránk. Nevezetesen az Ő törvényének terhét. *De éppen ez Jézus lelkületének a lehető legnagyobb eltorzítása.* Ezt a torzítást lehet észlelni azoknak a gondolkodásában, akik megfeszítették Őt a vallási törvény megszegése miatt. Állandóan abban a veszélyben forgunk mi is, hogy visszaélünk Jézus nevével. Azt állítjuk ugyanis, hogy Ő vallásalapító. Egy másik, sokkal kifinomultabb és sokkal inkább rabigába hajtó „törvény” hozója. Minden keresztyén egyházban azt látjuk, hogy a keresztyéneknek nevezett emberek, a „komoly keresztyének”, gyötrelmesen fáradoznak számtalan törvény alatt, melyeket képtelenek betölteni, melyek alól menekülnék, amelyekhez újra visszatérnek, vagy

amelyeket más törvényekkel helyettesítenek. Ez az az iga, amelytől Jézus meg akar szabadítani bennünket. *Jézus több, mint bármilyen pap, vagy próféta, vagy vallási lángelme. Ezek mind a vallásnak igyekeznek megnyerni bennünket. Ő megszabadít minket a vallástól. Azok mind új vallási törvényeket gyártanak. Ő legyőzi a törvény-vallást.*

„Vegyétek magatokra az én igámat és tanuljátok meg tőlem... mert az én igám könnyű, és az én terhem nem nehéz.” Ez nem jelent menyiségi különbséget. Hogy egy kicsit könnyebb. Hogy egy kicsit kevésbé nehéz. Itt ellentmondásról, szembefordulásról van szó! Jézus igája azért könnyű, mert felette áll a törvénynek, s a gyötrelmes fáradozást lelkünk nyugalomával helyettesíti. A vallás és a törvény igája szakadékokat és hasadásokat tételez fel lelkünkben, amelyek azok leküzdésére sarkallnak bennünket. Jézus igája felette van ezeknek a szakadékoknak és hasadásoknak. Ő azonnal legyőzi őket, mihelyt megjelent és elfogadtuk. Nem új követelés ez, nem új tan, nem új erkölcsiség. Hanem *új valóság, új élet, új életformáló hatalom. Ő maga igának nevezi. Ezzel azt jelzi, hogy az felülről jön és megmentő erővel ragad meg bennünket.* Hogy könnyűnek nevezi, ezzel azt jelzi, hogy az *nem a mi aktivitásunk és igyekezetünk dolga, hanem hogy az mindennél előbb történik, mint amire mi képesek vagyunk.* Élet, hatalom, valóság, mely legyőzi az aggodalmat és a kétséget, a félelmet, egzisztenciális nyugtalanságunkat. Itt van, közöttünk van személyes tragédiánk s történelmi tragédiák közepette. Hirtelen, a legádázabb küzdelmek idején úgy jelenik meg, mint győzelem, melyet nem mi vívtunk ki, hanem amely minden fáradozásunkon és küzdelmünkön felül adatott. Hirtelen megragad bennünket az a békeség, mely felette van értelmünknek, vagyis felette van abszolút igazságkeresésünknek s a jóra való gyakorlati törekvésünknek. Életünk és egzisztenciánk igazsága ragadott meg bennünket. Nem lettünk bölcsebbek és értelmebbek a szó közönséges értelmében. Továbbra is gyermekek maradunk a megismerésben. De bennünk van az élet igazsága, mely egyesít bennünket önmagunkkal, s nagy és nyugalmas boldogsággal ajándékoz meg. És a legfőbb jó ragadott meg bennünket, ami nem valami másért jó, hanem jó önmagában. Nem lettünk erkölcsösebbekké, vagy szentebbekké. Továbbra is ehhez a világhoz tartozunk, amely alá van vetve a gonosz-nak. De az élet jósága van bennünk, s egyesít bennünket azzal, ami minden dologban jó, és megajándékoz az egyetemes szeretet boldog élményével. Ha ez megtörténik, éspedig ilyen mértékben, akkor elérjük az örökkévalóságot, az új élet valóságát.

Hol található meg ez az új valóság? Mi nem találhatjuk meg. De az megtalálhat bennünket. Meg is akar találni minket egész életünk folyamán. Benne van a világban. Hordozza a világot. Mindenben benne van, a lelkekben és a testekben is, mivel minden tőle kapja életét. A jó és az igaz nem halt ki. Jelen van és meg akar bennünket találni. Engedjük, hadd találjon meg! Erősebb mindennél, noha csendes és szelíd és alázatos.

Ez Jézus hívásának a jelentése: „Jöjjetek énhozzám”. Őbenne az új élet van jelen. Az, ami minden dologban benne rejlik. Ami lelkünk nagy felemeltetéseiben néha napján felragyog előttünk. Az Ő lényének páratlansága és misztériuma ez. Az Új Élet megtestesülése. Ez az oka annak, hogy *Ő olyan szavakat mondhat, amelyeneket sem a próféták, sem a szentek soha nem mondtak:* hogy senki sem ismeri Istént, csak Ő, valamint azok, akik általa megismerésre tesznek szert. Ezek a szavak semmiképpen sem jelentik azt, hogy Ő valami új teológiát, vagy új val-

lási törvényt rak ránk. Hanem azt jelentik, hogy Ő az az új élet, amelyben mindenki részt vehet. De miért nevezi magát szelídek és szívében alázatosnak, amikor az Ő páratlanságáról ilyen szavakat ejtett ki? Olyan szavakat ti., amelyek mindenki másnak a szájában istenkáromló arroganciának tűnnének fel? Ez azért van, mert azt az új életet nem Ő alkotta. Az alkotta Őt, az találta meg Őt (ahogy szükséges, hogy minket is megtaláljon). Mivel pedig az Ő lénye nem az Ő törekvésének, fáradozásának az eredménye és mivel az nem jelent szolgaságot a vallási törvény alatt, hanem inkább győzelmet a vallás és a törvény felett, ezért páratlan Ő, ezért nem rak Ő az emberekre vallást és törvényt, terheket és igákat. Gyűlölettel utasítanánk el az Ő hívását, ha Ő a keresztyén valláshoz, vagy a keresztyén tanokhoz, vagy a keresztyén erkölcsökhöz hívogatna bennünket. Nem fogadnánk el azt a szavát sem, hogy legyünk szelídek és alázatosak, és hogy Ő nyugalmat ad a mi lelkeinknek, ha Ő új parancsolatokat akarna adni gondolkodásunk és cselekvésünk számára. *Jézus nem egy másik vallás megteremtője, hanem a vallás legyőzője.* Ő nem egy másik törvény létrehozója, hanem úr a törvényen. Mi, a keresztyénség prédikátorai és tanítói, nem a keresztyénségbe hívogatunk benneteket, hanem arra az új életre, amelyről a keresztyénségnek tanúbizonyságot kell tennie, és csak ezt tennie, nem keverve össze önmagát azzal az új élettel. Feledjétek tehát az összes keresztyén tanokat. Feledjétek el a saját bizonyosságaitokat és a saját kételyeiteket, amikor halljátok Jézus hívó szavát. Feledjétek minden keresztyén erkölcsöt, feledjétek sikereiteket és tévedéseiteket, amikor Hozzá jöttök. Ő semmit sem kíván tőletek. Sem azt, hogy fogalmatok legyen Istenről. Sem azt, hogy jók legyetek önmagatokban. Sem azt, hogy vallásosak legyetek. Sem azt, hogy keresztyének legyetek. Sem azt, hogy bölcssek legyetek. És azt sem, hogy erkölcsösek legyetek. Hanem amit kíván tőletek, az csupán annyi, hogy nyitott lélekkel legyetek hajlandók elfogadni azt, ami adatik néktek, az új életet, a szeretet, az igazság és az igazságosság életformáját, ahogyan az Őbenne nyilvánvalóvá lett, Akinek az igája könnyű és akinek a terhe nem nehéz.

Hadd fejezzem be itt, ahogy kezdtem is, személyes vallomással. Higgyetek nekem ti, akik vallásosak és keresztyének vagytok: nem volna érdemes tanítani a keresztyénséget, ha az csak magáért a keresztyénségért történne. És higgyétek el ti, akik elidegenedtetek a vallástól és távol álltok a keresztyénségtől: *nincs szándékunkban titeket vallásosakká és keresztyénekké tenni, amikor Jézus hívását korunk számára tolmácsoljuk.* Mi Jézust nem azért mondjuk Krisztusnak, mert Ő új vallást hozott magával, hanem mivel Ő a vallás vége, mivel Ő felette van a vallásnak és a vallástalanságnak, felette van a keresztyénségnek és a nem-keresztyénségnek. Mi azért adjuk tovább az Ő hívó szavát, mert az minden korban, minden embernek szól, hogy elfogadja az új életet, egzisztenciánkban azt a rejtett mentő hatalmat, amely leveszi rólunk a fáradságot és a terhet, s nyugalmat ad lelkeinknek.

Ne kérdezzétek ebben a percben, hogy mit tegyünk, vagy hogy milyen cselekvésnek kell következnie az új életből, lelkünk nyugalmaiból. Ne kérdezzétek. Hiszen azt sem kérdezitek, hogy a jó gyümölcsök hogyan következnek a fának a jóságából. Azok következnek. *Az életet cselekvés követi, és pedig új cselekvés, jobb cselekvés, erősebb cselekvés.* Az új életet jobb élet, erősebb élet követi. Mi magunk is és a mi világunk is jobbá, igazabbá és sokkal igazságosabbá lenne, ha több nyugalom lenne lelkeinkben.

Fordította: V. L.

Isten embersége

BARTH KÁROLY 75 ÉVES

Barth Károly éppen az esztendőben (május 10-én) volt 75 éves. Öt esztendővel ezelőtt, 70. születésnapja alkalmából, e sorok írója emlékezett meg az évfordulóról a Lelkipásztor hasábjain (1956. évf. 5. sz. 276—285. o.). Akkor a megemlékezésnek azt a formáját választottuk, hogy megkíséreltünk áttekintést nyújtani Barth Károly élete főművéről, a „Kirchliche Dogmatik”-ről, illetőleg a nagy mű addig az időpontig — 1956. májusa — megjelent kötetéről (I/1—IV/2). Azóta még két félkötet jelent meg — egyenként több mint 1000 oldalon — a IV/3. kötet 1. és 2. félkötete. Ezekben folytatja a kiengesztelésről szóló tanítás kifejtését.

Akkori megemlékezésünkben csak jeleztük az akkor készülő ünnepi kiadványt, beszámolni azonban már nem tudtunk róla. Azóta kezünkbe került a még 1956-ban megjelent ünnepi kötet s mivel a mostani évfordulón nem jelent meg hasonló kiadvány, röviden ismertetjük ezt az öt év előtti impozáns kötetet. A közel 1000 oldalas kiadvány címe „Antwort” (Evangelischer Vlg, Zollikon—Zürich), s valóban méltó felelet a nagy egyházi tanító életművére. Úgy is mondhatnók: *Visszhang*, echó, amit Barth Károly tanítása, tudományos vallástétele szerte a világon támaszt. Ebben az esetben nem túlzás a „világszerte” meghatározás. A könyv kereken nyolcvan (80) cikkét valóban a világ minden tájáról való tudósok írták. Németek és svájciak, franciák és angolok, hollandok és csehek, japánok és amerikaiak, svédek és latin-amerikaiak. S a cikksírók között ilyen valóban világhíres nevek szerepelnek, mint Hromádka és Niemöller, Iwand és Gollwitzer. G. von Rad és Pierre Maury, Katsumi Takizawa és Wilhelm Vischer, H. Vogel és G. Wingren —, hogy csak néhányat említsünk.

A mostani, 75. évforduló alkalmával nem jelent meg ilyen ünnepi kötet. Az egyházi lapok, teológiai folyóiratok nagy serege különszámokkal, köszöntő cikkekkel, tanulmányokkal emlékezett meg a jubilánsról. Az „*Evangelische Theologie*” (München) 1961. é. 5. számában Walther Zimmerli írt „Gott — Schicksal oder Anrede?” címen tanulmányt Barthenak ajánlva. A cikk az ótestamentumi teológia egyik időszerű kérdésével foglalkozik. Ugyanebben a számban Ernst Wolf „Glaube und Erkenntnis” címen írt Barth teológiai gondolkodásának egységéről.

A „*Junge Kirche*” (Dortmund) 1961. é. 5. száma Götz Harbsmeiernek a német rádióban elhangzott köszöntő beszédét közli, továbbá az angol televízió riportját (az Evangélikus Élet is közölte annak idején), valamint Heinrich Stege cikkét „Dank und Gruss zum 10. Mai 1961” — Karl Barth als Zeuge der freien Gnade — címen. A „*Kirche in der Zeit*” (Düsseldorf) 1961. é. 5. száma D. Hermann Diem rádióbeszédét közli. A „*Zeichen der Zeit*” (Berlin, DDR) 1961. é. 5. számában Karl Kupisch „Theologische Existenz” címen írt hosszabb tanulmányt az évforduló alkalmából. És így folytathatnók a cikkek, tanulmányok, megemlékezések sorát, amelyek mind az évforduló alkalmából jelentek meg az egyházi kiadványokban.

Barth — másképpen ez technikailag aligha lett volna megoldható — sokszorosított körlevélben köszönte meg a leveleket, ajándékokat, amikkel ebből az alkalommal elárasztották. Ebben a körlevélben arról tesz vallomást, hogy a szeretet, ragaszkodás és tisztelet sokféle megnyilvánulása közt a legmélyebben az indította meg, hogy sok lelkesz arról írt köszöntő levelében: azt köszönik meg neki, hogy *kedvet és örömet támasztott bennük a prédikálásához*. Úgy vélem, ennél nagyobb jutalma egyházi tanítónak nem is lehet. S talán azt az intelmét is megszívlelhetjük, hogy „...kérem, gondoljanak reám ezután is szeretettel s biztassanak munkámban bátorító szóval. Nehogy azonban valaki valamiféle „mítoszt” akarjon csinálni belőlem! Ez az angyaloknak bizonytalannal nem tetszik. Inkább azt kérem: *amit én megpróbáltam, ugyanazt csinálja mindenki a maga körében egy kissé — sőt sokkal — jobban, Isten dicsőségére és az emberek javára.*”

Egyébként ebben a levélben is bejelenti Barth barátainak és tisztelőinek — amit közben már hivatalosan is közöl az egyházi sajtó —, hogy *ez év őszétől kezdve nyugalomba vonul* s nem tanít többé a bázeli egyetemen. Csak egy kis szűk, önkéntes kör számára tart még speciális „privatissimum”-okat — s persze tovább dolgozik a Dogmatikán. *Megüresedő tanszéke körül máris kitért a harc — jellemzően — politikai színezettel*. A bázeli teológiai fakultás és az egyház szakértő-bizottsága egyaránt Helmut Gollwitzer berlini teológiai professzort jelölte Barth utódául a rendszeres teológiai tanszéken. Svájci és nyugat-németországi jobboldali körök azonnal megindították a sajtókampányt Gollwitzer jelöltsége ellen. Az indok: Mert Gollwitzer az atomfegyverkezés elleni egyházi harc egyik szóvivője, a Prágai Keresztyén Békekonferencia egyik fő előadója, a Kelet és Nyugat közötti megértés és közeledés munkálója, a békés együttélés híve stb. Ez elég arra, hogy minden eszközzel igyekezzenek megakadályozni, hogy Barth utóda legyen.* Hiszen — ugyanezeknek a köröknek — éppen eléggé fáj az, hogy Barth Károly páratlan tekintélyű és hatósugarú teológiai munkájából olyan határozott és félreérthetetlen politikai állásfoglalás és hatás sugárzott ki, ma és egész pályafutása idején.** Barth már a németországi egyházi harc idején (1934—45) felismerte a Hitvalló Egyház tájékozatlanságát és bizonytalanságát politikai állásfoglalások tekintetében s rámutatott ezek gyökerére: arra, hogy *a német protestantizmus 1918. után sem tudott megszabadulni a „trón és oltár” szövetségének képzetétől*. Jellemző, hogy ugyanazok a személyek és körök, akik annak idején annyira rossz néven vették tőle, hogy határozottan és — bár teológiai előfeltételekből — de félreérthetetlen politikai konzekvenciákkal foglalt állást a nemzetiszocializmussal szemben, most nemkevésbé szemére hányják, hogy nem hajlandó ideológiai igazolást adni a „keresztyén nyugat” védelmére hirdetett keresztes-hadjárat számára. Ez az oka többek között annak, hogy a közelmúltban a német könyvkiadók eredetileg neki szánt békédíját végül is nem kaphatta meg, hanem azt Karl Jaspersnek adták, aki persze nem késett a nyugati politikának azt az ideológiai-filozófiai igazolást megadni, amit Barhtól hiába vártak. Barth Károly teológiájából ugyanis teljesen hiá-

* Vö. „Der Streit um den Nachfolger Karl Barths”. (Kirchenblatt für die reformierte Schweiz, 1961. Nr. 13. S. 200—201.)

** Hermann Diem: Theologie und Politik bei Karl Barth. (Kirchenblatt für die reformierte Schweiz, 1961. Nr. 13. S. 195—197.)

nyoznak azok az előfeltételek, premisszák, amelyek a nyugati atomtöltetű kereszteshadjárat-ideológiát csak a legkisebb mértékben is igazolhatnák. Eppen ellenkezőleg áll a dolog. Barth teológiájára egyre inkább jellemzővé válik az emberért való aggódás, pontosabban az ember sorsa gondjának felvétele. Úgy is lehetne mondani: *teológiai gondolkodásának az ember felé fordulása*. Az alábbiakban erről szeretnénk néhány szót szólani.

*

Köztudomású, hogy Barth teológiájának kezdetei — gondoljunk a „Römerbrief”-re! — éppen diametriálisan ellenkező irányba mutattak — legalábbis ezt a benyomást keltették az olvasóban. Úgy tűnt akkor, hogy ennek a teológiának *egy* nagy mondanivalója van: *Isten istenségének*, szuverén királyi uralmának, felségének, minden emberihez és az emberhez képest „egészen más” mivoltának hangsúlyozása és kiemelése. Sőt úgy látszott: ez az egy és egyetlen roppant téma a maga kizárólagosságában nem tűr maga mellett egyéb, más témákat, még mint mellék-témákat sem. Úgy látszott, ennek a sodró erejű hatalmas folyamnak nincsenek, nem is lehetnek mellékágai, ebben a „zeneműben” csak egy dallam van s legfeljebb variációk erre az egy dallamra.

Kétségtelen, hogy a barthi teológiának ez az egyoldalúsága nem pusztán és nem egyszerűen szükséges és szükségszerű korrektívuma volt a Barth fellépéséig (1919) szinte egyeduralgó liberális-kultúrprotestáns teológiai irányzatnak s nem is csupán általában korrektívuma, „széljegyzete”* mindenfajta egyéb teológiai irányzatnak, tehát a történetkritikainak éppúgy, mint a konzervatív-ortodoxnak és a pietista-romanitikusnak, hanem ennél sokkal több. Amikor ennek a teológiának a középpontjába nem az ember került vágyaival és szükségleteivel, létével és önértelmezésével, hanem *a szent és irgalmas Isten akarata, amint azt Jézus Krisztus keresztjében és feltámadásában kinyilatkoztatta* — akkor ismét a teológia *tulajdonképpen*, igazi és sajátos témája került a teológiai gondolkodás középpontjába. „A teológia feladata egy a prédikációéval: az, hogy Krisztus igéjét felvegye és továbbadja” — írta Barth annak idején egykori mesterének, A. von Harnacknak (Christliche Welt, 1923. Heft 1—2.).

Erről a teológiai egy-ügyüségéről, monotonjáról rajzolt karikatúrát az a mondás, amellyel egy időben azt a barthi teológia bírálói jellemezni kívánták: Isten minden s az ember semmi. Ez a mondat természetesen ebben a fogalmazásban sehol sem szerepel Barth írásaiban, de nem igaz tartalma szerint sem. Aminthogy nem igaz az a másik, a fentivel párhuzamosan jelentkező vád sem, hogy a barthi teológia „etikátlan”, nem ad indítást és elizigítást a keresztyén ember erkölcsi élete tekintetében. *Csattanós cáfolata ennek a vádnak éppen az a nagyon is markáns profilú politikai, ergo erkölcsi magatartás, amit maga Barth s a hozzá közelállók, tanítványok és teológiai barátok éppen a német egyházi harc idején s aztán is tanúsítottak és tanúsítanak* — s amit viszont épp a fenti bírálók szoktak nehezményezni. A Dogmatika etikai kötetei (II/2, III/4.) mellett sok kisebb-nagyobb írása foglalkozik a keresztyén etika kérdéseivel (pl.: Der Christ als Zeuge, 1934, Rechtfertigung und Recht, 1938,

* Karl Kupisch: Begegnung mit Karl Barth, Kaiser, München, 1958. (Theol. Existenz Heute, Heft. 62. S. 7. kk.)

Evangelium und Bildung, 1938, Die Kirche und die politische Frage von Heute, 1939; összegyűjtött háború alatti iratai ezen a címen: Eine schweizer Stimme 1938—1945. 1945; Christengemeinde und Bürgergemeinde, 1946 stb.)

Barth teológiája tehát soha nem volt „etikátlan”, vagy éppen „embertelen” az ember-nélküliség, tehát az ember és dolgai iránti közöny értelmében sem. Mégis kétségkívül úgy tűnik, hogy teológiai gondolkodásában a már eddig is meglevő etikai mozzanatokon túlmenően, mintegy másfél évtizede határozott fordulat észlelhető: éppen a fent említett ember felé fordulás. Észlelhető pedig nemcsak a Dogmatika már említett etikai köteteiben s számos írásában (pl. Christus und Adam nach Röm. 5., 1952; Die Wirklichkeit des neuen Menschen, 1950), a Dogmatika antropológiai köteteiben (III/2—III/4), hanem — és szinte ez a legjelentősebb — általában Barth egész teológiai és emberi magatartásában. Vajon itt csakugyan valamely „kopernikusi” fordulatról lenne szó a barthi teológiában, annak korábbi irányához képest? Vajon csakugyan megváltozott volna Barth gondolkodásának alapstruktúrája, amint ezt némelyek feltételezték s talán ma is feltételezik? Vagy pedig éppen ellenkezőleg, e „fordulatban” épp olyasmiről van szó, ami kezdettől fogva integráns része volt Barth teológiájának, csak legfeljebb annak korábbi szakaszában nem került előtérbe; mostani — kétségtelen — előtérbe kerülése azonban logikus és konzekvens s éppen nincsen ellentmondásban a korábbi szakasz vonalvezetésével. Más szóval: Barth teológiája korábbi szakaszának teocentrizmusa — helyesen értelmezve — már akkor sem nélkülözötte a megfelelő antropológiai vonatkozásokat; s teológiájának mostani antropológiai érdeklődése csak a teocentrikus háttérből szemlélve értelmezhető és értékelhető helyesen.

Teológiájának erről a „változásáról” ő maga számol be egyik nagy feltűnést keltett s valóban nagy jelentőségű írásában, amelynek címét: *Isten embersége**, nem ok nélkül választottuk e megemlékező tanulmány címül és vizsgálódásunk vörös fonálul. Ebben az írásában vall Barth legvilágosabban és legösszefoglalóbban a maga teológiai útjáról s annak mostani szakaszáról s egyúttal feltárja annak olyannyira időszerű üzenetét.

Már maga a téma is feltűnést keltő: Isten embersége — ahhoz képest, hogy nemcsak a barthi, de általában a Barth nevéhez fűződő, vagy legalábbis a „Római levél” megjelenésétől számított ún. reformátori teológiai irányzat témája éppen Isten istensége volt. Maga Barth is úgy értékeli a helyzetet, hogy valóban, nemcsak nála, hanem általában a *protestáns teológiában* — nem ellentétben annak legutóbbi szakaszával, de mindenestre ahhoz képest megkülönböztethető — *fordulatról lehet beszélni*. Ez a fordulat azonban — a teológiának az ember felé fordulása — nem az eddigi vonalvezetés törése, hanem annak egyedül helyes és konzekvens, mert legitim továbbvitele. S az út, amelyen maga Barth is ide érkezett, az egyedül lehetséges és legitim út: *Éppen Isten istenségének felismerése felől lehet és kell is Isten emberségéről szólni*. Isten isten-

* Vö.: How my mind has changed (a Christian Century-ban, először 1939-ben, majd 1949-ben és 1959-ben).

* Die Menschlichkeit Gottes, Evang. Vlg, Zollikon—Zürich, 1956.

sége pedig — s ez Barth teológiájának központi tétele, amely miatt a „Christomonismus” jelzőt is címkézték rá — éppen az ige testté léte-
ben, Jézus Krisztus egzisztenciájában és művében jelentetett ki. Nem
az ember valamiféle megistenüléséről van tehát itt szó, hanem éppen
ellenkezőleg, arról, hogy Isten emberré lett, „A gyermek ki ma született,
ti testetek, ti véretek”, Isten embersége abban van *hogy és ahogy* az em-
berhez fordult a Jézus Krisztusban. Másfelől Isten igazi istensége is
éppen ebben az emberségében vagyis az ember Jézus Krisztusban jelen-
tetik ki, másképpen meg sem közelíthető, sőt teljességgel hozzáférhe-
tetlen számunkra. *Csak* Jézus Krisztusban van nyitva, közelíthető meg
az Isten és az ember egymás számára. Jézus Krisztusban lett Isten az
ember Istenévé és lett az ember az Isten emberévé. Így fénylik fel Isten
dicsősége a magasságban s így válik valósággá az ember békessége a
földön.

Amint látjuk; ezek a mondatok mind *krisztológiai jellegű* állítások.
Amikor Isten emberségéről szólunk, akkor Jézus Krisztusról szólunk.
S tegyük mindjárt hozzá: ugyanennek kell történnie akkor is, *amikor
az ember emberségéről* szólunk. Az új ember (Ef. 4. 24.) tulajdonképpen
az Ó-Ádám helyreállítás a Új-Ádámában (1. Kor. 15. 45.) Az új embernek
ez a valósága az evangéliumnak a központi tartalma is egyben, tehát az
egyház mondanivalójának veleje is. Hirdessétek az evangéliumot min-
den teremtsnek — ez azt teszi: hirdessétek ezt a páratlan lehetőséget,
hogy *van* új ember, *lehettek* új emberek a Jézus Krisztusban. Jézus
Krisztus az új ember, ő és senki más — őbenne azonban ez a lehetőség
valósággá válik mindannyiunk számára. Mert Jézus Krisztusban Isten
mintegy „cserélt a világgal”; felvette életünket, hogy mi is felöltözhessük
az Ő életét.*

Barth a fentieket a következő — jellegzetesen barthi módon dialek-
tikus — mondatban foglalta össze: *Jézus Krisztus emberségének tükrében
jelenik meg Istennek istenségében foglalt embersége*. S a páli meg-
igazulástanra alkalmazva ezt így tudja fogalmazni: *Isten igazsága
— a justitia dei — éppen az Ő emberszeretete* (Titus 3, 4).

Mindez voltaképpen nem új vonás Barth teológiájában, legfeljebb
korábban inkább annak háttérben húzódott meg. Ennek igazolásául csak
egy iratára hivatkozunk: 1934-ben jelent meg a Kaiser kiadónál a „*Weih-
nacht*” c. kis kötet, amelyben 1926—1933. években különféle lapokban
megjelent karácsonyi elmélkedéseit tartalmazza. A nagyon meleg hangú,
pásztori hangvételű írások középpontjában az inkarnáció csodájának
örvendező, hálaadó, gyermeki szívvel elmondott magasztalása áll. Egyik-
nek a címe: Fürchtet euch nicht! — Barth egyik későbbi, 1949-ben meg-
jelent nagy prédikációs kötetének címében cseng vissza: Fürchte dich
nicht! A kis kiadvány előszavában Barth így ír: „Az utóbbi időben annyit
kelltt hadakoznom s ezért szeretném önmagamát és kortársaimat is
arra emlékeztetni, hogy *mindazt, amiről szólnunk kell olyan pozitív,
békés és derűs módon is el lehet mondani*, amint ezt ezekben az írások-
ban megkíséréltem... s ezért azoknak is, akikkel nem tudok mindenben
egyetérteni, szívből áldott, békességes Karácsonyt kívánok!” Valóban,
nemcsak a „megöregedett” s ezért megbékélt s lehiggadt Barth fordul
szíve egész melegével az emberi s az ember felé s tesz vallomást Isten

* Vö. Barth: Die Wirklichkeit des neuen Menschen, 1950.

humanitásáról, hanem ez az alaptónus és ez a hang benne van a barthi ouvre-ben kezdettől fogva.

Nem lehet elutasítani azt a gondolatot, hogy a teológiának általában — nemcsak a Barthénak tehát! — az ember felé fordulása összefüggésben van azokkal a *világméretű és valóban apokaliptikus válságokkal, amelyek az emberiséget történetének utolsó szakaszában, századunk első felének második negyedében főként, megrázták*. Ezek a válságok az ember emberségét tették kérdésessé; a két világháború borzalmaiban, a fasizmus, náciizmus, a haláltáncát járó kolonializmus förtelmeiben az ember telenség ülte orgiáit. Az önmaga létének értelme felől kétségbeesett ember kilátástalan „világnézete” nyilvánult meg az egzisztencializmus filozófiai kísérleteiben. Óhatatlan volt, hogy a teológia is, hacsak nem akart valamiféle elefántcsonttoronyban, felhőkakukkvarban művelt köldöknéző spekulációvá zsugorodni, szembenézzen a kor felvetette — Isten ígéjében azonban kezdettől fogva bennerejlő — kérdésekkel az emberi lét s az ember emberségének kérdéseivel. Az *újabbkori teológia antropológiai érdeklődése vitathatatlan*. Barth teológiája ilyen irányú alakulásának azonban az a jelentősége, hogy benne ez a vonás nem kívülről jött és útközben felszedett járuléék, hanem abban szervesen és kezdettől — s ami mindennél fontosabb — legitim módon gyökerező valóság, úgy is mondhatnók: szükségszerű konzekvenciája az eredeti koncepciónak. Bibliai képpel szólva: a fa elmaradhatatlan gyümölcstermése, a magban bennerejlő csíra kibomlása.

Hogy ez mennyire így van, azt maga Barth hangsúlyozza, amikor fent említett írásában — *Die Menschlichkeit Gottes* — megvonja az Isten emberségről szóló állításai néhány gyakorlati következményét. Lássunk ezekből néhányat.

Isten embersége olyan *kitüntetést* jelent az ember — minden ember — számára, hogy *ennek a ténynek óhatatlanul alakítania kell minden emberi lényhez való viszonyunkat*. Úgy kell tehát tekintenünk mindenre, aki emberi orcát visel s így is kell bánnunk vele, mint akinek Isten atyja és Jézus Krisztus testvére. E meggondolás sokkalta messzebbtekintő, mint a liberalizmus korának általános gondviseléshitéből következő elvi következtetés arról, hogy Isten mindenek Atyja — és sokkalta konkrétebb is. Hallatlan időszerűséget nyer a faji kérdés feszültségében, a gyarmati korszak felszámolásának izgalmas idején, a fehér ember egyeduralkodása korszakának végén s a színes népek kaputdöngető életkövetelése aszpektusában.

Barth hangsúlyozza a keresztyén embernek ezt a minden emberhez Isten humanitásának fényében való viszonyulása kötelezettségét — függetlenül attól, hogy a másik ember tudatában van-e ennek a ténynek, ti. Isten emberségének, illetőleg, hogy maga is vallja-e ezt, avagy elutasítja. A bűn realizását nem kisebbíti semmivel sem Barth, de hangsúlyozza, hogy a bűn nem semmisítette meg az emberben Isten teremtését, hanem azt csak mintegy hatálytalanította, hozzáférhetetlenné tette. Nem törölte el tehát az ember humanitását sem.

Az a tény, hogy Isten nem veti el az embert és nem veti meg az emberséget, a humánusot, többek között a *kultúra* lehetőségét és legitimitását is jelenti. Persze nyilvánvaló, hogy éppen a kultúra tanúskodik

sokszor nagyon is kirívóan az ember elesettségéről, a bűnről. Kétség-telenül tanúskodik azonban arról az igyekezetről és fáradozásról is, amellyel az ember önmaga valóságát és rendeltetését megvalósítani igye-kezik, emberi ember akar lenni.

Isten emberségéből következik az is, hogy *igehirdetésünk alaphangjá-nak mindig pozitívnaak kell lenni*. Ez nem jelent sem indokolatlan és fölületes optimizmust, sem naivitást, a bűn valóságának elkendőzését, vagy könnyen vételét. Lehetetlen azonban a bűnről másként, mint meg-győzőtről és eltörölről szólni! S feladatunk elsőrenden éppen az, hogy a bűnt meggyőző fölényes és diadalmas isteni kegyelemről tanúskodjunk. Barth teológiájának egyik jellegzetes vonása ez: a kegyelem fölényes győzelme a bűn s halál hatalmasságai felett.* Barth itt az idősb Blum-hardt igehirdetését eleveníti fel: „Jesus ist Sieger!” és „Ihr Menschen seid Gottes!” Ez azt is jelenti: semmiféle de facto emberi embertelenség — gondoljunk olyan emberi bőrbe bújtt szörnyetegekre mint Adolf Eich-mann és társai! — nem tudja megerőtleníteni Isten emberségét. Más szóval: Isten kitart az ember mellett s nem fordul el tőle, bármily súlyos okai lehetnek és vannak is erre. Jézus Krisztus keresztjében, és éppen ott!, győzött Isten minden embertelenségen s az ő feltámadásában mu-tatta meg diadalmas emberségét.

Előjáróban rámutattunk már azokra az egészen gyakorlati etikai, politikai konzekvenciákra, amelyek Barth teológiájának ebből az alap-állásából már igen korán — közel harminc esztendővel ezelőtt — saját magatartásában jelentkeztek. 1941-ben angliai teológusokhoz írott levelé-ben rámutat arra, hogy *a hitleri embertelenség ellen* végső fokon az emberré lett Ige, Jézus Krisztus keresztje és feltámadása felől kell állást foglalni s nem pusztán az efféle — önmagukban még oly tiszteletre méltó — indokok alapján, mint „nyugati civilizáció védelme”, „az egyén szabadsága”, „a kutatás szabadsága” „az emberek testvérisége”, „társadalmi igazság” stb.

K. Kupisch említett ünnepi Barth-tanulmányában („Theologische Existenz”) rámutat arra, hogy *menyire szervesen folyik Barth-teológiájából politikai magatartása*. A teológus Barth és a politikus nem kettő, hanem egy. Politikáját nem lehet a „baloldali beállítottságú”, „szocia-lista”, svájci „demokrata” ilyen jellegű hajlamaival és elfogultságával indokolni. Hanem politikai magatartása teológiai felismeréseinek egyenes és elháríthatatlan következménye. Ez az egész életet — s nem csupán valamely szűk vallásos szektort — átfogó látás érvényesült már annak idején a „Römerbrief” meghökkentő mondataiban is. Tudják ezt jól — s leginkább ezek tudják — ellenfelei is. Egy 1938-ban megjelent német „történettudományi” értekezésben áll a mondat: „Barth eltávolítása a birodalomból” — ez egyébként már 1935-ben megtörtént — „Német-ország gyógyulását jelentette (!)”. „A javíthatatlanokat és a kultúra gyó-gyíthatatlan megszállottjait (!) el kell különíteni.” Kupisch idézi a német birodalmi irodalmi kamara akkori elnökének (!) szállóigévé lett mondását is: „Ha ezt a szót: kultúra hallom, kibiztosítom a revolvere-met!” Ehhez hasonló szellemű mondat egyébként akkoriban a magyar parlamentben is elhangzott valamelyik jobboldali képviselő szájából: „Azt is agyon kellene verni, aki ezt a szót: europér kitalálta!” A Barth teológiája elleni ádáz tiltakozás ma is leleplező; sokszor csak ügyes lep-

* Vö. Berkouwer: Der Triumph der Gnade in der Theologie Karl Barths. Neukirchen, 1957.

lezése a Barthéval alapvetően ellentétes, jobboldali, fasiszta érzületnek, amely — gátló körülmények folytán, mivel nyíltan nem mutatkozhatik — ilyen álorcában éli ki magát.

Nem véletlen az sem, hogy Barth 1945 után, kezdettől fogva rámutatott az európai politika neuralgikus pontjára, a *német kérdésre*. (Csak néhány fontosabb iratát soroljuk fel ebben az összefüggésben: Die Deutschen und wir, 1945; Wie können die Deutschen gesund werden? 1945; Ein Wort an die Deutschen, 1945; Niemöller, 1945; Der deutsche Student morgen und heute, 1947; Der preussische Militäradel, 1947; Auch ich denke jetzt an Adolf Hitler, 1949; Fürchtet euch nicht! (K. B. zur Wiederaufrüstung Deutschlands, 1950); Barmen damals und heute, 1954; Barth gegen Adenauer, 1954 stb.) Barth remélte, hogy a III. birodalom összeomlása után a németek fel fogják használni az alkalmat arra, hogy gyökeresen újat kezdjenek történelmükben s felszámolják annak azt a vonalát, amely lényegileg Nagy Frigvestől, Bismarckon és II. Vilmoson át töretlenül vezetett Hitlerig. Különösen sokat várt a hitvalló harcban — remélhetőleg — önmagára, felelősségére ébredt egyháztól. Sajnos csalódnia kellett — s éppen az egyházban leginkább, mert a vezető egyházi körök nem megújulásra, hanem restaurációra gondoltak, vagyis ott szerettek volna mindent folytatni, ahol 1933-ban — igazán nem az ő hibájukból — abbamaradt. Tökéletesen téves és rosszindulatú gyanúsítás Barth németellenességéről, vagy éppen „germanofóbiájáról” (a csinos kifejezés Lilje püspöktől származik) beszélni. Ellenkezőleg áll a dolog. Tárgyilagos szemlélők rég megállapították, hogy nincs igazabb barátja a németeknek Barth Károlynál, aki valóban jobban megérti a németeket mint azok sajátmagukat és valóban javukat akarja: azt, hogy végre elfoglalják helyüket a békeszerető népek között.

A Barthot a jubileum alkalmából méltató vagy köszöntő írások szinte kivétel nélkül megemlítik a tudós teológus *humorát*. S ez sem véletlen. Barth emberségéhez, emberi magatartásához és az ezzel szorosan összefonódott teológiai életművéhez, hitvallásához hozzátartozik a humor. Götz Harbsmeier egyenesen legjellegzetesebb vonásának tartja Barth teológiájának a humorát. S találóan jegyzi meg, hogy a sajnós eléggé elterjedt német-protestáns humortalanság az egyházi életben és a politikában éppen ezért teljes értetlenséggel szemléli Barth teológiai humorát. Miről van itt szó? Arról, hogy *Barth egész teológiáját áthatja az evangélium derüje*. Az irgalmas Isten igen-t mondott az emberre, épp a bűnös emberre. S ez elég ok arra, hogy ennek az embernek a helyzetét komolyan vegyük — de soha nem vehetjük tragikusan. Az emberi életből valóban nem hiányzik a tragikum. Ezt azonban, legsötétebb mélységeiben is, átfogja s bevilágítja Isten irgalmas szeretetének, jóságának és bölcsességének, megmentő hatalmának arany derüje. Istennek erről a teremtett világra és az emberre kimondott igen-jéről szól Barth bizonyágtévése. Ez teológiai humorának a forrása és ezért beszél szívesen — Isten humoráról is. Arról a felséges örömről, amely betölti a mennyei téreket, az angyalok öröméről, akik himnuszba fognak egy megtérő bűnös felett. Ez az öröm-teológia a tökéletes ellentéte minden önmarcangoló kereszt-teológiának — nem a Krisztus keresztjét értve ezen!, hanem az emberi keresztet — s az ebből következő keresztshadjárat-teológiának.* Az „Antwort” c. ünnepi kötetben annak idején — öt esztendővel ezelőtt — H. Vogel írt cikket e címen: Der lachende Barth. K. Kupisch szerint Barthnak ez a humora éppen megértő emberségének, felebaráti

indulatának kifejezője. Mivel egyedül Istent veszi komolyan, az örökkévalóság derűjének fényében szemlélheti az emberi élet minden jelenségét.

Barth emberséges teológiájából folyik *mélyes felelőssége az emberiség minden nagy ügyéért*. A német kérdést már említettük. Barth az elsők között volt, akik felismerték: *mekkora veszélyt jelent az emberiség békéje számára Nyugat-Németország újrafelfegyverzése*. Sokszor fel-emelte ez ellen óvó szavát. Nem véletlen, hogy tanítványai, barátai, a teológiai hatóköréhez tartozó lelkészek és nemlelkészek serege ott található az egyházi békemozgalom első vonalában: Hromádka és H. Vogel, Iwand és Gollwitzer, Niemöller és H. Diem — hogy csak a legnevesebbetek említsük. S velük együtt svájciak és hollandok, csehek és magyarok, lengyelek és franciák. *Barth Isten emberségéről szóló tanításának az emberért való küzdelemben teremnek a legkézzelfoghatóbb gyümölcsei*.

Szeretnénk tőle ebben és egész felelős teológiai munkánkban, egyházi szolgálatunkban, prédikálásunkban továbbra is, még sokáig közvetlen indításokat kapni. Ehhez kérjük számára az évforduló alkalmából Isten erejét, segítségét. És Istennek adunk hálát mindazért, amit eddig is alázatos szolgájától, Barth Károlytól szolgálatunkban kaphattunk.

Groó Gyula

Inter arma...

(Az első Keresztyén Béke-Világgyűlés margójára.)

Gimnazista kisdíák koromban a régi tanterv szerint a latin leckék elsői között tanultam a közmondást: *Inter arma silent musae*. Gyermekesen gyarló magyar fordításban: *Fegyverek között hallgatnak a múzsák*. Éppen akkor ismerkedtem ezzel a hűvös-bölcs megállapítással, amikor a második világháború első tűzokádó tankjai és halálhozó bombái elindultak. Mint tízéves kisdíák, nem sokat töprengtem a mondat igazságán. Az újságok olyan vidám színekkel ecsetelték a nótázó bakák menetelését, a propagandafilmek és a rádió műsorai is olyan harsányan zúgták a győzelem dalait, mintha csak e fenti mondás ellen szóltak volna.

Természetesen mindent másként láttam, amint nem az újságokból és rádióból, hanem az élet közelségéből ismertem meg a szörnyű világéget. Naponta megismétlődő halálfélelem, az óvóhelyi élet és a körülöttünk tomboló pusztulás lerántotta a propaganda-leplet a háború igazi arcáról. Ugyanakkor érthetelenné vált számomra a közmondás. Hogyan juthatott észébe valakinek — akár még a „szelvidebb” háborúk korában is — a múzsák viselkedésével mérni a világégés okozta károkat? Mintha a háborúban az volna a legnagyobb baj, hogy a művészeket elkerüli az ihlet! A közmondás szerzője sohasem látott még csatát? Elkerülte figyelmét, hogy háborúban családok milliói válnak hajléktalanokká, anyák siratják fiaikat, gyermekek apjukat és asszonyok férjeiket? Olyan gaz-

* Götz Harbsmeier: Karl Barth zum 75. Geburtstag, Junge Kirche, 1961. 5. sz.

dának képzeltem őt, mint aki lángokban álló háza előtt nem a benn pusztuló családtagokat, hanem dalosmadarát, vagy éppen zenélőóráját siratja.

Azután Isten kegyelméből a háborúnak mégiscsak vége szakadt. Az első szó ismét az életé lett. Az építés munkája, mint zsigadt tagokba a vérkeringés, úgy áradt szét az élet minden területén. Idővel nemcsak azt tartottuk fontosnak, hogy megteremtünk életünk anyagi feltételeit, de célunk lett a harmónikus, a gyönyörködtető, a szép megszólaltatása is. Kerestük az igazi alkotást képzőművészetben, irodalomban, zenében egyaránt. Vágyódtunk arra, hogy lelkünk szép templomban kapjon táplálékot, s hogy Istent dicsérő énekünket szárnyaló orgonaszó kísérje. Ekkor kezdtem sejteni a pogány közmondás értelmét. Háborúban hallgatnak a műsák, de békében, amikor az életnek újra értelme van, az élethez tartozó művészet is úgy kell, mint a falat kenyér, mint a pohár friss víz.

S milyen nehéz volt újrakezdeni, milyen súlyos veszteségeket szenvedtünk!

De nemcsak a halál ütötte fájdalmak, hanem a sebek is nehezen gyógyultak. Két éven keresztül javígtatta zenei dolgozataimat egyik tanárom. Elméletet tanított, pedig művész lehetett volna. Ha a háború közbe nem szól. Gyilkos bomba tépte ki egyik karját, s többé nem ülhett hangszere: az orgona mellé. Milyen félve beszélgettem vele mindig, nehogy organista problémáimmal valami módon felszakítsam fájó sebét.

Azután történt valami, aminek során még közelebről értettem meg az „inter arma” mondanivalóját. A háborúban tönkrement budavári evangélikus orgona helyett építettünk újat. A terv már készen állt, az alkatrészeket is dolgoztak, amikor az orgonaépítő bizottság egyik tagját figyelmeztette egy „jóakaró” külföldi „barátja”. Szép dolog — írta — hogy a magyarországi evangélikusok orgonát építenek. De nem gondolnak arra, hogy más helyre kellene építeni, nem a stratégiaileg annyira exponált Várhegy ormán álló templomba?

Ha akkor, egy évvel ezelőtt nem építettük volna meg a budavári templom orgonáját, mert hallgattunk a „jótanácsra”, magunk is részesei lettünk volna a háborús hisztériának. Magunk némitottuk volna el a műsákat, hogy hallgatásukkal a háborús légkör feszült csendjét teremtsék meg. Ez a „jótanács” tette előttem világossá, hogy minden megépített orgona a béke katonája. Minden megszólaltatott sípja a béke óhaját hozoztatja.

Úgy valljuk, a muzsikával sok mindent ki lehet fejezni, amire sokszor erőtlén az emberi szó. És fordítva is igaz: minden muzsika kifejez valamit. Nemcsak hangulatot, érzelmeket szólaltat meg, hanem tükrözi a zeneszerző, az előadóművész egyéniségét, állásfoglalását emberekkel, társadalommal, világgal kapcsolatban. E tudományos tétel ismeretében van-e szégyelnivalónk nekünk, egyházi muzsikusoknak? Nincsen. Amikor felcsendül Lutheránia énekkarunk előadásán a H-moll mise „Dona nobis pacem”-je, vagy kis falusi énekkarok eléneklik az „Ó, adj Jézus nekünk békét” kezdetű éneket, nem történik más, mint megvallása hitünknek: h'zzük, hogy van hatalma Istennek megteremteni az emberek között is a békét.

Miért jött tollamra most ez a mondanivaló? Az elmúlt hetekben ült össze az Első Keresztyén Béke-Világyűlés/Prágában. Ezekben a napokban sokat foglalkoztatott a kérdés: mi köze a művészetnek a békéhez? Mi az én és más muzsikustársam feladata, hogy többé ránk ne rontson a háború életet és művészetet elvesztő rettenetes fenevada?

Feladatunkat így fogalmazhatom meg: gyülekezeti éneklésünk lendü-

lete oszlasson el minden csüggedést! Orgonáink szava hirdesse, hogy Isten teremtése minden szép, minden igaz és minden jó! Egész egyházzenénk kiáltsa a világnak Isten akaratát: soha többé gyilkos háborút!

És ha a latin közmondás a háborút a műzsák szempontjából ítélte meg, akkor mi erősítsük meg a muzsikával a békét akarók hatalmas kórusát!

Trajtler Gábor

Himnológiai ismertetés

Hogyne dicsérném az Istent (7. ének)

Gerhardt Pál a harmincéves háború alatt személyében és hivatalában sok megpróbáltatást szenvedett. Megtapasztalta a földi szeretet múlandóságát. De egyre jobban meglátta Isten szeretetének titokzatos munkáját. Dicsérő és vigasztaló énekeinél jól látható, hogy tudott a szív nyomorúságáról és bűnéről.

Gerhardt sem ebben a dicsérő énekében, sem a többiekben nem a maga erejéből énekel. Számára feltárult az Atya szíve Jézus Krisztusban, ezért mondhatta el:

„Ó minden áldások Atyja,
Csupa jóság, szeretet,
Ki engem bölcsen vezet...”

Nem oldódott meg ugyan számára minden kérdés, de megtanulta az érthetlent is szeretni, mert abban is megérezte az Atya szeretetét.

Az ének beosztása jól áttekinthető. Isten örökké tartó szeretetének témája az első versben szólal meg. Az utolsó vers az eschatológiai reményt tartalmazza. Az egyes versek a következő gondolatokat emelik ki: a szeretet megtapasztalása a teremtésben, megváltásban és megszentelésben (2—4. vers). Isten naponként megtartó szeretete (5. v.). Naponkénti megpróbáltatás (6. v.).

Feltűnik énekünknel, hogy kizárólag egyszám első személyben szól („én-ének”). Más énekekkel ellentétben nem szólít fel másokat is Isten dicsérésére. Majdnem azt mondhatnánk, hogy kizárólag az „egyest” látja Isten vezetése alatt. De mégsem individualista, mert az egyest is nagy összefüggésekben nézi, (teremtés, megváltás, eschatológia).

Gerhardt Pál végrendeletében, amelyet egyetlen fiának írt, őt és vele minket is az isteni szeretet halás dicsőítésére akar felhívni: „Tégy jót az emberekkel, ha mindjárt nem is viszonzozzák azt neked. Mert amit az emberek nem fizethetnek meg, azt az ég és föld Teremtője már régen megfizette, amikor téged teremtett, amikor a szent keresztségekben gyermekévé és örökösévé fogadott.”

Ó jöjj teremtő Szentlélek. (742. ének.)

Luther jól ismerte a „Veni creator spiritus” latin pünkösdi himnuszt. A breviárium szerint ezt az éneket pünkösöd mind három napján a tertia alkalmával az összes gyertyát meggyújtva, nagy ünneppésséggel énekelték, mivel ebben az órában töltött ki a Szentlélek az apostolokra. A himnusz Nagy Károly idejéből származik. Hrabanus Maurus mainzi érseknek tulajdonítják, aki sokat fáradozott Németországban az egyházi éneklés te-

rén. Már a XII. század óta felbukkannak a népszerű német fordítások. Dallama a latin egyházi énekből származik. Föl- és leszálló melódia-vonal jellemzi. Az úgynevezett mixolyd hangnemben íródott, és sajátos lebegő mozgása van. J. S. Bach napjaiban a gyülekezet ezt a korált is jól ismerte. Ezt onnan tudjuk, hogy az „Orgelbüchlein”-ben ehhez is írt korál-előjátékot.

A Szentlélekről szóló ének 7. verse a Szentháromságra is vonatkozik. Sok korálnál találunk ilyen trinitárius záró verset. Ez a szokás a zoltározásból került az énekköltészetbe. A régi egyházban ugyanis minden zoltárt ilyen befejezősen láttak el. Ez azt jelképezte, hogy az őszövetség zoltára is Krisztus felől értendő és a Szentháromság dicsőítése mintegy „megkereszteli” a zoltárt.

Életünkben szüntelen (791. ének)

Ez az ének megbízható tudósítások szerint az egyik legnépszerűbb ének volt a középkorban. Először csak úgy ismerték, ahogy az istentiszteleten énekelték, mint latin antifonát az introitushoz. A régi legenda szerint, Notker Balbulus szentgalleni szerzetes (megh. 1022) írta ezt az antifonát, amikor azt látta, hogy az építők mély szakadék felett hidat vernek nagy életveszély közepette. Az ének második része már az V. századból való. Akkor szűnt meg Konstantinápolyban az egy hétig tartó földrengés, amikor Proclus püspök a megrettent tömeggel együtt intónálta a „Sancte Deus”-t (az ének második fele) ez a legenda járulhatott hozzá ahhoz, hogy az éneknek mágikus erőt kezdtek tulajdonítani. Annyi biztos, hogy szigorú püspöki rendelkezés tiltotta az ének használatát istentiszteleten kívül. Emiatt lassanként a római egyházban elvesztette azt a népszerűségét, amelyről több középkori német fordítás tanúskodik.

Luther azután 1524-ben a latin szöveget újra lefordította, a dallamot átdolgozta és két további verset írt hozzá. Így egy bibliai alapon nyugvó, tartalmilag bámulatosan rendezett éneket alkotott. Az ének egyszersmind a legsodálatosabb szöveg-dallam kapcsolatot mutatja, amilyent a reformáció korszak valaha is elért! Minden fontosabb szót kiemel. A dallam megfelelő hangja, a dallamfordulatok mindig híven tükrözik a szöveg kérdését, valamint az Írás feleletét: „Ó, Urunk csak Tehozzád...” A bűnvallást, kegyelem hirdetést, és a vers végi könyörgést is megfelelően fejezi ki a dallam. Mindez akkor tárul fel, ha az éneket áhitatosan énekeljük, ha ezt az éneket — temetési ének gyanánt — nem toljuk életünk végére, hanem imaéletünk középpontjába állítjuk, mint egyik legszebb evangélikus énekünket, amely bűnbánat, megigazulás és hitről szól.

Luther 1545-ös énekeskönyvében a 18. Zsoltár szavait állította ima gyanánt az ének mellé. Ha elolvassuk az énekhez a 18. Zsoltár 5—7. versét, valamint a 90. Zsoltárt, akkor megtapasztaljuk, hogy a Szentírás hogy tanította Luthert, hogy ezt az éneket elimádkozza. Rá kell mutatnunk arra is, hogy míg a középkori ének elsősorban a haláltól való megmenekülésről szólt, Luther éneke igazi evangélikus imádság, amely a bűn és az Isten ítélete miatt való megrettenésben bűnbánatra vezet és a hit vigaszát találja meg.

Az ének nem törekszik arra, hogy a halált barátságos színben tüntesse fel. Ellenkezőleg!

A bibliai tanítás fényében Luther éneke arra tanít, hogy ne csak egyszerűen a haláltól való menekülést, hanem az örök haláltól, vagyis a kárhozattól való menekülést kérjük.

Gáncs Aladár

Két könyvről

A közelmúltban jelent meg nálunk mindkettő, de eredetijük is csak öt-hat esztendő. Wolf Mankowitz angol író kisregénye az Európa Kiadó Modern Könyvtár sorozatában látott napvilágot *Fele se tréfa* címmel; Folco Tempesti művét pedig a Táncsics Könyvkiadó adta közre, címe: *Asszonyunk, Szép Heléna*.

Van valamelyes rokonság kettőjük között, bár témájuk, stílusuk, terjedelmük, szerkesztésük más és más. Az a közös bennük, hogy játékos, olykor groteszk módon fontos mai kérdésekben foglalnak állást, úgy, hogy a valóságot mintegy fénytörő prizmán át nézik. Az egyébként monoton fény így alkatelemeire bontva vehető szemügyre: az előttünk levő, természetesnek tűnő valóságot a szokatlan szemlélet folytán élesebben, hathatósabban figyelhetjük meg.

WOLF MANKOWITZ: FELE SE TRÉFA

Ez a fiatal angol író látszólag érdekes-kalandos Robinsontörténetet írt. Hősét hajótörés éri, egymaga marad életben s kimentí úti csomagját is. Félreeső kis szigetre vetődik, amerre nemcsak madár se jár, de a hajózott tengeri utak is másfelé vezetnek. Eddig úgy tűnhet a történet, mint a Daniel Defoe óta oly sokszor feldolgozott Robinsontéma újabb változata. Ez az irodalmi forma a polgári kultúrában közkedveltségre tett szert s ez érthető is. Ismeretes az az alapvetően kispolgári gondolkodás, amely csak a saját életét akarja élni, elzárkózva mindenki másától. Az elkülönülés, a zavartalanság polgári ideálja fejeződik ki az ismert közhelyben: az én házam az én váram. Az a társadalom azonban, amely szinte ideológiai rangra emelte a kispolgári elkülönülési vágyat, temérdek bajjal, nehézséggel jár együtt, válság követ válságot s a maga biztonsága érdekében a farkas-erkölcs szabályai szerint cselekszik. A rendellenességekkel, igazságtalanságokkal, a társadalom alapvető zavarával szemben viszont egy vérbeli kispolgár sosem léphet fel támadólag, hiszen alaptulajdonsága a tétlen, tunya belenyugvás. Mit tehet mást, mint elvágódik valami szigetre, ahol *procul negotiis* minden gondtól és problémától mentesen tehát látszat-szabadságban élheti a maga életét? Ennek a „sziget-komplexumnak” irodalmi vetülete a Robinsontörténet gyakori reneszánsza.

Wolf Mankowitz azonban nem a kispolgári morál alapján akart könyvet írni, hanem éppen a *kispolgári morál ellen*. Ezért hőse nem lakatlan szigetre vetődik, csak félreesőre. Hamarosan rá is találunk a szigetlakók, egy különös primitív törzs tagjai. A félreeső szigeten csak egy-két vezető ember ismerkedett meg a polgári civilizációval s hozott haza belőle annyit, amennyi még nem törte meg a szigetlakók szűzi egyszerűségét.

Eleinte úgy vélnénk, a szerző csupán azért népesítette be a szigetet ezzel a nomád törzssel, hogy hajótöröttje újszerű kalandokon mehessen át. Hamarosan rá kell azonban ébrednünk, hogy ez a reálisan megírt történet — amely csak végső kibontakozásában lép ki a realitás keretei közül, akkor is csak kevésbé — voltaképpen mindenestül szimbólum, a mai polgári társadalom problémáinak groteszk jelképe.

Ezen a ponton rövid kitérő céljából szakítsuk meg gondolatmenetünket. Tisztáznunk kell, hogy a modern irodalom és művészet gyakorlatában mit jelent a groteszk. Az Új Magyar Lexikon magáról a kifejezésről ezt mondja: „szokatlan, furcsa; olyan jelenség v. művészeti alkotás, amelyben a nevetséges és ijesztő keveredik. A természetesnek túlzott, fantasztikus v. meghamisított, torz, ijesztő formában történő megjelenítése”. Nos, amikor most a modern irodalom egyik kifejező eszközére alkalmazom a groteszk kifejezést, nem szabad ijesztő, rémítő, kellemetlen dolgot értenünk rajta. A modern író és művész arra törekszik, hogy mondanivalója hatásos legyen. De már nagyon sokat olvastunk, láttunk, hallottunk és tudunk is. A modern ember semmin sem csodálkozik: megszokta, hogy nincsenek távolságok, hogy a parányit mikroszkóppal, a távolit teleszkóppal kitűnően és alaposan szemügyre vehetjük, hogy a világűr határa átléphető, és így tovább. A modern embert nem könnyű megragadni. A műveltség útján lassabban járó, kevésbé olvasott ember, a gyermek csillogó szemmel, feszült érdeklődéssel olvas olyan romantikus meséket-regényeket, amelyet más, az irodalmi tapasztalat átfogóbb birtokában, már legfeljebb kortörténeti érdeklődéssel tüntethet ki, egyébként megmosolygja naivitását. Ehhez a közönséghez *meghökkenőbb eszközökkel* kell szólni. Olyasmi ez, mint a karikatúrista módszere, aki a jellemzőt eltúlozva emlékezetesebb képet véssz memóriánkba, mint a naturalista vagy romantikus beállítású portré. A modern művész tehát megváltoztatja a valóságot, a vonalakat, az arányokat eltúlozza, a cselekmény menetében meghökkenítő fordulatokat alkalmaz, gyakran fantasztikus, reálisan elképzelhetetlen eseteket tételez fel, hogy a valóságot érzékletesebben tolmácsolja. A groteszk ebben az értelemben nem Quasimodo rút torzságára emlékeztet, sokkal inkább a görbetükör furcsa, talán ijesztően torz vonalaira. Ezzel a módszerrel a művész fokozott odafigyelésre készíti közönségét. A szokatlan, a különös megragadja a figyelmet és a lényegesre koncentrálna. Így a tömör fogalmazású, meghökkenően előadott tartalom mélyebbre hatol és maradandóbb nyomot hagy.

Mankowitz tehát ilyen értelemben groteszk szimbólumát írta meg korunk polgári társadalmának. Szimbolikus már a hős alakja is, aki a szokatlan, új körülmények közé különös csomagot visz magával. Hősünk ugyanis utazó, a Rantz Mókaáru R. T. társtulajdonosa és vándorügynöke. A tengeri viharban épen maradt csomagja csupa hasznavehetetlen csecsebecsével van tele, petárdával, robbanó-zivarral, mesterséges hópehellyel, konfettivel, keljfeljancsival és más efféle gyermekes, otromba tréfaszerszámmal. Csupa olyasmivel ami a *polgári civilizáció kellektárára emlékeztet*. Szeretnék utalni ezzel kapcsolatban a kiváló polgári író, Stefan Zweig, utolsó, kevésbé ismert művére, amely *Búcsú a tegnaptól* címmel a polgári társadalom és civilizáció számos visszasságát fedi fel. Zweig olyan dolgokat vet annak a társadalmi gondolkodásnak a szemére, amely az ő életeleme is volt, amelyek a mi szemünkben már érthetetlennek tetszenek. Elmondja többek között, hogy a polgári morál megtanította a fiatal lányokat horgolni, kézimunkázni, temérdek haszontalan „mesterfogásra” — de nem tanította meg élni, a boldogsáért küzdeni

és több effélére, az élet természetes velejáróira. A magyar irodalom kritikái-realista műveiből is ismert az az úri figura, aki artistához méltó ügyességgel lovagol, remekül kártyázik, de a pénzhez, a munkához nem is konyít. Azt hiszem, Mankowitz Robinsonának csomagja erre emlékeztet.

Szimbolikus a törzs társadalmi berendezkedése is, akikhez hősünk vetődik. Nemcsak azért, mert az utazó szemfényvesztő trükkjeivel egykettőre föléjük kerekedik és törzsfőnökük lesz. Ahogyan ezek az emberek élnek, amilyenek a szokásaik, az erkölceik, ez a *hanyatló polgári társadalom visszásságainak torzképe*. Miről is van szó? A különös törzs tagjai például zömmel értéktelen kincsek gyűjtésében tobzódnak és fő életcéljuk, hogy egymást túlcitálják ebben a „vagyonosságban”. Különös gyűjtőszennvedélyük pusztításban nyilatkozik meg. Ki-ki azzal bizonyíthatja legjobban gazdagságát, hogy kincseit elpusztítja. Az egymás legyőzésére törekvő törzstagok most már értékeiket is a tűzbe vetik, csakhogy a másik fölé kerekedjenek. Egy-egy ilyen versengéskor annyi élelmet égetnek el, amennyi a törzs kényelmes megélhetését biztosíthatná hosszú időre. Mi más ez, mint a polgári társadalom gyilkos és pusztító „versengésének” groteszk szimbóluma? Mennyire meghökkenítő, hogy ebben a regénybeli törzsben mindig az a vezér, aki a legkegyetlenebbül, a legközömbösebben tud pusztítani! Megdöbentető leleplezés a törzs erkölceinek leírása — a polgári morál leleplezése. A férfi és a nő üzletszerű, hazug kapcsolata, a szinte kötelező erkölcstelenséggel, az, hogy az őszinte érzelmeiben a törzsben szokatlan, különös és erkölcs-telennek látszik — mindez a polgári morál képmutatásának, hazugságának olyan karikatúrája, amely a jellegzetességeket megdöbentetőre nagyítja.

Az olvasó talán csak akkor eszmél a jelképes értelemre, amikor a történet végső fordulatához érkezik. Robinsonunk ugyanis a szigeten végül is magára marad: az esztelen versengés közepette mindenki eltűnt mellőle. Bolyongásai közben rátalál a „mesebeli” völgyre, ahol a bujdosók, a száműzöttek élnek. A groteszk itt a helyére fordul, az érzelmek, a társadalom életének törvényei természetessé és egészségessé formálódnak. Szinte idillikusnak hat e közösség leírása, az író humoros stílusban is oldja, nehogy félreértsük. Ám ezúttal azért teszi, hogy az érzélgősség veszélyét elkerüljük és *a tréfát — komolyan vegyük*

FOLCO TEMPESTI: ASSZONYUNK, SZÉP HELENÁ

Míg Mankowitz regénye, bár időtlen környezetben, de napjainkban játszódik, a kiváló olasz *Petőfi*-fordító a régi görög időkbe vezeti olvasóit. A trójai háború kitörésének történetét mondja el, úgy, amint a görög irodalomban, elsősorban *Homérosz* Iliászában és az *Odüsszeiában* olvasható. A könyv borítólapján a kiadó azt említi, hogy Tempesti a Heléna-történetet szatirikusan dolgozza fel: én azonban ezt a meghatározást szimplifikálnak érzem. Tempesti nem gúnyolódik a Heléna-történet fölött, csak más dimenzióba helyezi át. Igaz, ettől gyakran nagyon mulatságossá, szórakoztatóvá lesz a régi történet, de Tempesti azért nagyon komolyan veszi, amit mond. Az aktualizálást is másképp kell értenünk e könyv esetében, mint általában szoktuk. Ez a regény nem olyan értelemben aktualizálja a mitológiai eseményt, mint — mondjuk — *Brecht* teszi *Jeanne d'Arc* történetével. *A vágóhidak szent Johannája* című drámájában, amikor is a történet vázát mai környezetben, mai

emberek jellemvonásaival és cselekedeteivel öltözteti fel. Még sokkal idegenebb a könyvtől az az aktualizálási módszer, amelyet manapság nyugati filmvállalatok gyakran előnyben részesítenek, amikor vulgárisan mai környezetben játszatnak el régebbi történeteket. Sokkal inkább *Shaw*-éval érzem rokonnak Tempesti aktualizáló módszerét, aki például a *Caesar és Cleopatra* című drámában az eredeti történetet *mai gondolatvilágba ágyazva* mondja el.

Tempesti is ezt teszi. Agamemnónból nem formál germán hadvezért, nem ad kezébe géppisztolyt vagy Polaris-rakétát. Heléna is görög asszony marad, nem változik át párizsi kokottá. Párizs nem hord jampecurhát. A cselekmény lényegileg épp úgy folyik, amint az eposzokból és a mitológiából ismeretes. De Tempesti felismerte, hogy a régi történetek tolmácsolása, előadása és a történet történelmi valósága nem egy és ugyanaz. A mitologikus mondat nem verbálisan tekinti igaznak, hanem mondanivalójában és eszmei tartalmában. A trójai háború történelmi tény, de eseményeinek történetét nem dokumentáris szárazsággal (nem is dokumentáris hűséggel) adták szájról szájra és végül sem így jegyezték fel, hanem a kor szellemének megfelelő formában, a kor gondolkodásának kifejezéseivel és az események logikáját is a kortársak logikájának megfelelően értelmezték. Tempesti tudja, hogy a háború kitörésének törvényei lényegében nem változtak a történelmi korról, csak megjelenési formájuk változott. A görög ember buja képzelettel látta maga előtt az eseményeket, a történelmet is benépesítette isteneivel és kiszínezte magának az egyszerű eseményeket, úgy, hogy kedves legyen előtte a történet. A kortárs számára például a féltékenységet meg kellett magyarázni: beszöktek a történetbe az istenek és máris készen állt a kalamajka. De Tempesti a történelmi monda mögé lát és tudja, hogy Heléna s Párizs szerelme nem csodálatos úton jött létre, ha véletlenül is, hanem az ébredező szerelem reális események egymásutánjában teljesedett szenvedélyre.

Az író tehát nem az alakokat, nem is az öltözetüket aktualizálja, hanem *cselekvésük indítékaiban megkeresi a ma is érvényes és tanulmányos vonásokat*. Hogyan is történt a dolog Görögországban? Heléna kezéért versengtek a görög királyok. Királylány is volt, tetejébe szép is — miért ne versengtek volna érte? Ám harcias királyok voltak, akik képesek lettek volna bosszút állni, ha Heléna nem lehet az övék. Heléna mégis csak egyé lehetett közülük. Egy ember akadt csak Görögthonban, aki felismerte a veszélyt s ez Odüsszeusz volt, a furfangos ithakai király. Megeskette a királyokat, hogy bárkié lesz is Heléna, mindnyájan felelősséget vállalnak a készülő frigyért.

Lám: Tempesti itt megáll s elgondolkozik: ugyan mi készíthette ezeket a szerelmes kiskirályokat, hogy ilyen esküt tegyenek? Hiszen érdekeik ellen tették, mert ezek után el sem csábíthatták a szép asszonyt! Megtalálja hát az okát: bizonyára Heléna kacéran elhitette valamennyiükkel, hogy őket választja s így ki-ki a maga remélt érdekében fogadkozik. Előbb csak mulatnak ezen a pajkos-tréfás megoldáson, aztán szinte ereinkbe fagy a vér, lehervad mosolyunk: de hiszen ez a politikai élet történelmi gyakorlata, ez a diplomácia!

Tempesti tovább vezeti a történetet. Heléna Menélaooszt választja, a gyengébb egyéniségű Átreidát, aki bátyja Agamemnón mellett némi kisebbségi érzésben szenved. Menélaoosz a nagy uralkodásban egyre inkább elhanyagolja csodaszép feleségét, s így, amikor a trójai királyfi, Párizs, tanulmányútra udvarába érkezik, kész a baj. Folytassam? Hiszen

ismerik a történetet. Tempesi kissé könnyedén, mai szavakkal, mai fogalmakkal mondja el ugyanezt a történetet, látszólag kifigurázva egyes vonásait, valójában azonban a karikatúrisztikus torzítással tanulságos aktualitásait emelve ki. Miről szól ugyanis a könyv? Arról, *hogyan készül a háború*. Kell hozzá egy ürügy és egy harcias király, aki kapva-kap az ürügyön: már régóta harci dicsőségre vágyott és különben is, a sokasodó nehézségeken így lehet legkönnyebben urrá lenni. Megrázó a párhuzam: vajon a történelem sok háborúja nem efféle könnyelmű gondolkodás nyomán tört ki? S vajon Agamemnón elbizakodottságában nem a német militarizmus modern önhittségére ismerünk?

Tempesi könyve így lesz igazi béke-propagandává. Ennek regénybeli szószólója Odüsszeusz, az ithakai király, aki jobban szereti a békét és százszor inkább tárgyal, vitatkozik, szaval és szavaztat, hogysen egyszer is fegyvert kelljen fognia. Tempesi nem hamisítja meg Odüsszeusz alakját, csak magatartásának indítékait *a modern lélektan ismeretében* adja elő. Odüsszeusz hű férj és józan államfő, aki tudja, hogy a háborúból semmi jó nem születhet, de a folyamatos békés munka jólétet hoz a népnek. S Tempesi Odüsszeusza hallgat a népre, ő az egyetlen a királyok gyülekezetében, aki figyel rájuk. Béke-szándékai sem csupán józan megfontolásból fakadnak, hanem abból a felismerésből is, hogy a nép, az egyszerű, dolgos emberek békét akarnak, békében akarnak élni háborítatlanul. Beszédei, diplomáciai serénykedései, furfangos próbálkozásai a béke megmentése érdekében a könyv legtanulságosabb részei közé tartoznak.

Az olvasó bizonyára eltekint attól, hogy Tempesi művét részletesebben ismertessem, hiszen ha sikerült érdeklődést keltenem iránta, a könyv olvasása úgys önmagáért beszél majd. De befejezésül nem hagyhatom szó nélkül ezt a módszert, amellyel a szerző a régi történet igazságát a mai olvasóhoz közel viszi. Tiszteletlenségnek, profanizálásnak tűnhet, hogy mai modorban adja elő az irodalomtörténeti értékű Homérosz-legenda eseményeit: ám azért teszi, hogy *események lelkét* közelítse a mai olvasóhoz. Lehet, hogy egy-két esetben más a célja is, mint az eredeti szerzőé volt — bizonyára nem veszi át tőle a hősiesség dicséretét, hiszen a hőseket nagyon is emberi mivoltjukba mutatja be —, de legtöbb esetben arra törekszik, hogy a mai olvasóban hasonló érzelmeket és gondolatokat keltsen, mint Homérosz a maga korának olvasóiban. De ahhoz, hogy a több-ezeréves történetek igazságát a mai olvasóval érzékeltesse, más szavakkal, más formában, más művészi módszerekkel kell elmondania. A régi történetben így ismerünk magunkra, a magunk korára, kortársainkra, a magunk hibáira és így tanít bennünket az igazság, amely más ruhát visel ugyan, mint a trójai háború korában, de igazság ma is változatlanul.

Zay László

Az igehirdető műhelye

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 14. VASÁRNAP

A LÉLEK ELEVENÍT MEG!

János 6, 60–66.

Exegetikai megjegyzések

A szövegben különösebb nehézség nincsen. Szklérosz = száraz, kőszívű, elviselhetetlen, megbotránkoztató. Ma talán így mondanák: Lehetetlen beszéd ez! Nem az ítélkezés és szigorú, keménység értelmében. 61. „Zúgolódtak” — más szóval: elégedetlenség miatt morgolódtak. „Megbotránkoztat ez titeket?” Megütköztök? A szó eredetije kelepcét, tört jelent.

A textus megértése szempontjából nagyon fontos alapigénket összefüggésében látni. Előző napon Üdvözítő Urunk 5 kenyérral és két hallal 5000 embert tartott jól. A jóllakottak lelkesedésükben királlyá akarják tenni. Jézus elvonul előlük, de azok követik. Ekkor az Úr leleplezi őket (26), hogy nem az égi jelek izgatják őket. A 6. fejezetben hosszabb vita alakul ki, mely során Jézus ismételten közli velük, hogy ő kenyér, teste és vére mennyei étel és ital. A kapernaumi zsinagógában folyó vitakozás utolsó akkordjait tartalmazza alapigénk. Az értetlenség hatalmas, sötét szakadéka tátong a két fél között. Persze, hogy nem értik meg Jézust, mert nem volt bennük Szentlélek, a megvilágosító Lélek! Megbotránkoznak, bukdácsol a hitük. De ha már ezen megbotránkoznak, mi lesz akkor velük, ha „felemeltetését”, megdicsőülését fogják majd látni? Ezen Jézus kereszthalálát, látszólagos bukását érti. Mert a hit számára éppen ez az ő felmagasztalása! A kereszten, a szenvedésen, váltságghalálán ütköznek meg és akadnak el tanítványai. De a Lélek megelevenít és megvilágosít! A múlandó test a halál martaléka, de Jézus teste mégis életet adó erővé és eledellé válik! A Lélek megelevenít, s Lélekben járni annyi, mint hinni, hitben járni.

A Szentháromság utáni 14. vasárnap jellege még jobban megvilágosítja alapigénket. A kegyelemben Szentlélek által részesült ember szíve tele van hálaadással. A 9 hálátlan gyógygyult belpoklos (Lk. 17, 11–19.) történetében felénk is szól Üdvözítő Urunk felelősségre vonó szava, mert belőlünk is hiányzik a hálaadás, az Úrban örvendező eucharisztikus kegyesség. A tanítvány szívét kell, hogy boldog öröm és hálás magasztalás töltse el, hogy élhet Jézus testével és vérével, mert benne az Úr Lelke van.

Ha meghallanánk gyülekezeteink tagjai között azokat a véleményeket, megjegyzéseket, amelyeket talán nem is a mi igehirdetésünk hallatán, annak tartalma felől, de általában Krisztus Urunk tisztán hirdett evangéliuma felől mondanak, az minket nagyon lehangolna és elkedvetlenítené! Pedig ez egyáltalában nem mérvadó részünkre. Gyülekezetünk tagjai közül nagyon soknak egészen más jézusa van, mint akit mi több-kevesebb igyekezettel hirdetünk. Igen kicsi számra zsugorodna össze azok száma, akik Krisztus testében ételt, vérében italt látnak és fogyasztanak. Sokan a Kenyéradót látják Benne és más senkit. Azt, aki jóltart, gondot visel, csodát mutat, „segít” és „velünk van”. De a bűnökért és a bűnösökért meghaló, keresztet vállaló, önmagát ételül, italul adó Jézusról szóló beszéd „nem érdekes”, az nem tetszik. Sokan csalódtak is Benne! Talán betegük halt meg, álmuk nem vált valóra, elmaradt a gyógyulás, nem érkezett meg a kért anyagi segítség, nagy kár érte őket, vagy az egész konfirmációi, vagy temetési Krisztus-követés fellobbanó, tovaszálló hangulat volt csupán. A magunk igehirdetői lelkiismeretének megvizsgálása mellett ezeket a kérdéseket is őszintén és nyugodtan odavihetjük a szószerke.

Törjük össze hamis Jézusunkat, amint Lagerlőf Zelma regényében, Az Antikrisztus csodáiban pater Gondo tűzbe veti és a templom oltáráról eltávolítja azt a Jézus-szobrocskát, amely állítólag mindent megadott, amit csak kértek tőle. S Diamante népe nem könyörgött előtte másért, mint lutriba való számokért, szerencsés esztendőkéért, kenyerért, egészségért, pénzért, szerelemért. Pedig Jézus egy másik kenyérrel is kínálja övét: Önmagával, testével és vérével, amely az örök élet eledele. Az 53. versben világosan megmondja: Bizony, bizony mondom néktek: ha nem eszitek az Ember Fia testét és nem isszátok az ő vérét, nincsen élet tibennetek! Ezt az életet, amely szeret, szolgál és *jót cselekedve szerte jár emberek között* Isten Lelke teremti meg bennünk. Ez a Lélek mindent pótol és mindent megad.

Ez az élet lüktet ott Jézus tanítványainak csendes hétköznapjaiban mint tettetés nélkül való szeretet, *segítés, békességmunkálás*. Ezt az életet adja az Atya azoknak, akik Krisztusnál vannak és Nála megmaradnak. De nem mindenkié ez az élet. Te, ki ezt most halod, *néked akarja adni!* Lám, szól hozzád! Az Atya kínálja néked ezt az életet Lelke által. Érzed, hogy von magához? Szabadságodban van, hogy kirántsd magadat kezéből. Akinek hite van, annak Isten Lelkét is adta és azt az Atya magához vonta. De áll az is, hogy nem mindenkié a hit! Erőszakkal nem tart vissza senkit sem Isten magánál.

Igénk központjában, már az egész 6. fejezet szerint is Jézus testének és vérenek véttele van. Jézus testét és vérét adja nekünk és azt vesszük az Úrvacsorában. Ne gondoljuk, hogy komoly, állandó úrvacsorázó keresztény élet nélkül valaki is élő tagja lehet Krisztus egyházának! Benne és Vele vagyunk életközösségben. Az élő egyháztagnak nem szétszórt téglahalmaz, hanem akiket az Ő Lelke gyűjt össze és épít fel templommá. Az Úrvacsora nekünk is Eucharisztia — hálaadás — (a meggyógyult hálás leprás), mert részesülünk belőle. Így lesz eleven erővé, Lélekké, élétté bennünk Jézus, akarattá, elhatározássá, döntéssé: Vele járunk. Ezt Krisztus cselekszi bennünk és velünk, testének étele, vérenek itala által.

Bizony nem árt, ha az egyházi esztendőnek ebben az ünneptelen részében, az Úrvacsoráról szóló evangéliumi tanítás is megszólal.

Sümeghy József

KÉTFÉLE BEFEKTETÉS

Máté 6, 19–21.

A Bibliában 10 szó is van a kincs megjelölésére. Itt a thézaurusz olyan kincset jelent, amely felhalmozott vagyon, többnyire selyem- és bársonyruhákból állott. Nehéz faládákban őrizték az ékszerekkel együtt. Ezeket támadta meg a moly és rozsdá. Brózsiz: a nedves talajban elásott pénz, kincset megtámadta a rozsdá. (A brózsiz sok helyen evést, eledelt jelent. Ján. 4, 32. Róm. 14, 1. Vö. megette a rozsdá.) Mindezek a kincsek múlandó, veszendő voltát mutatják. Hiábavaló ezek gyűjtése, felhalmozása.

A tanítvány él ezekkel, de csak kis részükkel — mint naponkénti szükséglettel —, mert hiszen kincs a mindennapi kenyér is. Jézus most tanította meg őket az Ő imádságában a mindennapi kenyéért való könyörgésre is! A tanítvány tudja, hogyha meg is kísérti sokszor a vagyon gyűjtése, nem érdemes „ebbe befektetni” minden időt, energiát. Vö. az epistolával: I. Tim. 6, 6–12. „...világos, hogy ki sem vihetünk semmit!...” Megelégedéssel kell vennie mindent. Jézus megtanítja, hogy van amit érdemes gyűjteni. A mennyei kincs nem locust jelöl, hanem örök kincset, mint ahogy az Isten országa, a menny örök, ez nem veszik el. E kincs az örök élet, az Istennél levő élet. Istennek erre a legnagyobb kegyelmes ajándékára irányuljon a tanítvány minden vágyódása. Ezt érdemes „gyűjteni”!

MEDITÁCIÓ

Amikor az ember azt hitte, hogy érdemes mindent „vagyonba, pénzbe, ingatlanba” befektetni, mily borzalmas következményei voltak ennek. Különösen falun. Egy-egy kis örökségen, egy lánc földön való veszekedés ellenségévé tette a testvéreket a sírig, pénzért odadozták erkölcsi tisztaságukat, előbb a földeket adták össze és úgy a fiatalokat (majd összeszoknak! jelszóval) és lehetne sorolni a vagyon, föld, kincs-imádat borzalmas következményeit. Sokan rájöttek már, hogy nem érdemes „befektetni”, de nagyon sokan még mindig nem jöttek rá! Mi ezeknek prédikáljuk Jézus örök ígését: A Mammon imádata veszedelembé visz. Minden lopás, csalás, rablás, gyilkosság és gonoszság mögött ott áll sötét arcával: a Mammon!

Isten gyermekeinek is szüksége van javakra, kenyérre, megélhetésre, jólétre! Ezzel kapcsolatban két bűn fenyeget. Két végét: a kapzsiság, telhetetlenség és a kishitű aggodás bűne. Mindkettő egyforma veszélyt jelent! Kapzsi és telhetetlen a másik ember rovására, tőle veszi el, amire a másinak nagyobb szüksége lenne! Ez is bűn, de az is baj, ha valaki attól fél, hogy nem lesz neki elég az életre. Elkezd aggódni és nem bízik abban, aki a mindennapi kenyere mögött van: Istenben. „Az élet több, mint az eledel!” Az élet több, mint a vagyon! Vagyonba nem érdemes befektetni! Az életbe érdemes időt, erőt, tehetséget befektetni! Van amit érdemes gyűjteni! Az életért érdemes gyűjteni! Melyek ezek a kincsek? Végreedményben egy: az Istennél levő, Istennel való élet, az örök élet. De vannak ennek szívárványszínei: amit a Lélek gyümölcsének nevez

az ige: szeretet, öröm, békesség, béketűrés, szívesség, jóság, hűség, szelidség, mértékletesség! Mindezeket már itt hitben keressük és olyan „kincsek” ezek, melyeket úgy kapjuk! Ezekért érdemes munkálkodni és fáradni. Szeretni — a másik embert. Ragyogó kincs! Békekészen munkálkodni! Milliók kincse! Múlандó kincsekért nem adjuk oda az elvehetetlen kincseket! Kavicsért nem cserélünk aranyat!

Az egyház is mindig zsákutcába jutott, amikor elfelejtette, hogy Jézus mit prédikált a Hegyi Beszédben a vagyonról és a kincsekről. Az egyház népének mindenkor a legdrágább kincse: az Isten evangéliuma, melyben Isten Jézus Krisztust a legdrágább Kincset kínálja nekünk. Ez a Kincs pedig az úrvacsorában szívünkbe költözik. Az egyház is „fektessen be” mindent ezért a Kincsért, hisz Önönmagát adta nekünk és osztja szét Önönmagát, hogy sokaknak jusson az „Örök Kincs”-ből. „Van örök kincsünk becsebb nincs nála földön, égen... Az Isten szent ígéje. Itt rozsdá, moly, futó idő elpusztít minden régít... de az ige, mint szikla áll...” (760. ének. 1, 2, 7. v.!) „Ó Jézus, Kincsem, vigaszom...” (765. ének.)

Jézus beszédét megértő nép tudja, hogy mindene, amije van Istentől van. A mindennapi kenyértől kezdve a Lélek ajándékáig minden. Isten szétosztotta nekünk, sáfárságra. Így nem leszünk a Mammon áldozatai, hanem tudjuk, hogy Istennel van egyetlen biztos befektetése javainknak. Nála lesznek örökre megmaradó kincsünk. És ahova javaimat szánom, ott van teljesen a szívem is! Az egész életem!

Hegyháti János

SENTHÁROMSÁG UTÁNI 16. VASÁRNAP

A HIT ÉLETE

Máté 6, 1–6.

Hívó emberek, ha megkérdezik őket a hitük felől, akkor azt az őszinte vallomást kapjuk tőlük, hogy a hit az életüknek egy olyan formája, amikor boldogan együtt vannak az élő Istennel. Egészen egyszerűen tehát azt lehet mondani, hogy a hívő ember Istennel járó ember. Olyan valaki, aki minden gondolatában, érzésében és elinduló cselekedetében először Jézus Krisztushoz fordul tanácsért, erőért és megszentelő Szentlélekért. A hit tehát olyan belső magatartása az embernek, amikor mindenestül rábizza magát Jézus Krisztusra, Őre hallgat és sorsdöntő előtte, hogy Jézus Krisztus szavai, akarata és parancsa vezessék az életét.

Mindezek alapján a hit nem időnkénti és esetenkénti ábrándozás, vagy rajongás. A hit nem hangulat, amelyik néhanapján, vasárnap néhány percre elringatja az embert. Nem is valami megszerzett eredmény, amelyik befejezett tényével és formájával végigkísér az életen. A hit nem talizmán és nem olyan kincs, amit csak egyszer kell megszerezni és azután már mindig elveszítethetetlen gazdagsága, vagyona marad valakinek. A hit nem is természetes velejárója bizonyos szent mozdulatoknak.

A hit sokkal több ennél: Istenhez való örök, szüntelen és szakadatlan

közeledés. Örök és mindennapi program, amiben sok mulasztás marad és amiben sok változást okoznak a bűneink. Ezért hasonlították a hitet a haladó folyóhoz. Mindig tovább, mindig előre, mindig közelebb! Bizony igaza van annak, aki azt mondotta, hogy a hitnek élete van.

Erről az életről beszél ma az Isten Igéje.

1.

Először is azt mondja, hogy *a hit az Istennel való együttlétből él*. Pontosabban fogalmazva a mai Ige szerint ezt így is mondhatnánk, hogy *a hit az imádságból él*.

Természetesen nem szabad elfelejtenünk, hogy a hit megszületése, megmaradása és éltető forrása halálunk órájáig Istennek az az Igéje, amivel Ő megszólít minket és az a Szentlélek, aki bennünket hallókká és látókká tesz Jézus Krisztus meglátására, követésére és a Neki való engedelmességre. Ez vezet bennünket mindennap arra, hogy keressük azokat az alkalmakat, ahol Isten Igéje felhangzik, ahol a Jézus Krisztusban adott végtelen szeretet ráárad erre a világra és benne a mi életünkre. Ezért hajolunk a Bibliánk fölé friss reggeleken és csendes alkonyaton. Ezért lépjük át a templom vasárnapi küszöbét és ezért keressük az úrvacsorai asztal közösségét, mert meg vagyunk győződve arról, hogy Isten szava és szeretete itt ér utol minket és itt ér el minket a leghamarabb és a legközelebb.

Mindezt tudva valljuk, hogy hitünk az imádságból él. Azért az imádságban lesz teljessé Istennel való együttlétünk minden nagy ajándéka.

Hiszen az imádság — válasz, visszhang és felelet Isten megszólító szavára. Amikor imádkozunk, akkor ez azt jelenti, hogy meghallottuk és elfogadtuk az Ő szavát. Igazat adtunk Neki és boldogan megköszönjük, hogy megkeresett újra és újra megszólított minket. Megköszönjük, hogy szeret, hogy törődik velünk, földi és örökkévaló sorsunkkal. Megköszönjük, hogy az Ő gyermekei lehetünk, akiket az Ő végtelen szeretete és gondviselése kísér végig az életben. Amikor imádkozunk, vallomást teszünk arról, hogy bízunk Benne és rábízunk magunkat és mindenünket az Ő annyiszor megtapasztalt jóságára és kegyelmére.

Hitünk az imádságból él, mert az imádság — Jézus Krisztus felé kinyújtott kéz. Amikor imádkozunk, arról teszünk bizonyosságot, hogy mi szeretjük Őt és Vele akarunk élni és járni. Az imádság arról beszél, hogy nekünk Ő a Társunk, Testvérünk és nekünk kell az Ő közelsége, társasága, mint ahogy az emmausi tanítványok szíve Feléje forrósodott azon az alkonyati úton, amikor ezt mondták: „Uram, maradj velünk!...”

Hitünk az imádságból él, mert az imádság — Jézus Krisztusba kapaszkodó kéz. Kísértések között, könnyeink között, bánat és halál iszonyú viharaiban így közeledünk feléje imádkozó szóval, mint a háborgó tengeren a tanítványok, ahol Jézus lecsendesítette a tengert, hogy megmentő szeretete partra segítse a hajót.

Hitünk az imádságból él, mert az imádság — visszasegítő kéz. Vannak visszahúzó bűneink, van fáradtsága sokszor a hitünknek és van felejtése, amikor elhomályosodik előttünk az Ő alakja. Ilyenkor az imádság egyetlen szava, egyetlen sóhaja elég ahhoz, hogy Ő tisztán álljon előttünk és a közelben észrevegyük Őt.

Hitünk az imádságból él, mert az imádság — áldást és üdvösséget elfogadó kéz. Amikor az életünk nagy ajándékait átvesszük: a bűnbocsánatot, Szentlelkét, éltető erejét, utunk és örökéletünk reménységét,

ezt mind az imádságunk hálás kezei veszik át Tőle. Az imádság így lesz Amene minden áldásnak és minden üdvösségnek.

Igy él a hitünk a szüntelen való imádságban azokból a gyönyörű percekből, amikor Istennel együtt lehetünk és megszólíthatjuk Őt.

2.

A második, amit ma meg kell tanulnunk az, hogy *a hitünk az emberekkel való együttlétben él!* Úgy is lehetne mondani, hogy hitünk az imádságból él, de emberek szolgálatában él. Az a hit, amivel megtelik a szívünk, mindig az emberek között csordul ki az irántuk való szolgáló szeretetben. Ezért volt Jézus óta örök kísérője a hitnek az — alamizsna! A hitben meggazdagodott ember keresni kezdte azt, akinek adhatott valamit abból a mérhetetlen ajándékból, amit ő kapott. Sajnos hamar megkeseredett és elhottott ennek a szónak az íze, mert az ember mindig keveset és szív nélkül adott és így lett a megalázó morzsából — alamizsna. Alamizsna, amit a gőgös gazdag, az önző gazdag a szegény koldusnak adott.

Jézus Krisztus szótárában szent volt ez a szó és szent volt az alamizsna. Szerinte ez a szó és ez a parancs az igazi hit termése volt, gazdag és éltető gyümölcs és tovább adott szeretet.

Nézzük hát mennyi minden rejlik Jézus szótára szerint az alamizsna szóban.

Az alamizsna — először is törődést jelent! Ma már a mi hazánkban nincsenek koldusok és senki sem vár alamizsnát. Emberek a mi életünk közelében nem szorulnak rá az alamizsnára, de mindenki rászorul a szívünkre, a szeretetünkre, a szolgálatunkra. És ez az, amire Jézus itt gondol. Törődni kell a másik emberrel. Akár a párom az, akár a gyermekem, akár a hozzátartozóm, akár a munkatársam. *Törődni kell minden ember sorsával. Népünk és népek sorsával. Kenyerével és békéjével, örömeivel és bánatával.* Isten kisebb és nagyobb közösségekbe teremtett minket és ezekben a közösségekben hitünk és szeretetünk a felelős mindenért és mindenkiért. Az életünk nagy kérdéseit Isten mindnyájunknak egyszerre teszi fel és erre mindnyájunknak felelni kell. És nem felszínesen. Milyen szépen fejezi ki ezt a mi magyar nyelvünk, amikor azt mondja: törődés! Úgy kell együtt lenni emberekkel, környezetünkkel és az egész világ kérdéseivel, hogy az nekünk valóban törődést okozzon, munkát és fáradtságot, gondot és tusakodást, verítéket és imádságot.

Az alamizsna azután — áldozatot jelent. Nem felesleget és nem morzsákat szór szét a hívő ember, amikor alamizsnát ad, hanem szívét adja. Úgy kell adnia a hitnek, hogy azt megérezsem, hogy a szívemig érjen az ajándék értéke és az ajándékozás öröme. Úgy kell adni, hogy az a segítség és az a szolgálat, amivel egy másik ember életéhez közeledem, vigye magával a szívem boldogan tékozló szeretetét és örömet, hogy Isten engem arra méltatott, hogy valakinek valamit adhatok jó szívvel és bőséggel, hogy Isten engem arra méltatott, hogy hozzászólhatok, hogy *segíthetek egy olyan nagy kérdésben és egy olyan nagy szolgálatban, mint például az egész világ békességének nagy kérdése, elnyomottak szabadsága, vagy messzi világok éhezőinek a kenyere.*

Az alamizsna — teljes segítséget jelent. Hadd mondjam így: talpraállítást! Egy új úton való elindítást. Jézus Krisztus ebből is példát adott a tanítványoknak. Ő nem betegekét gyógyított, hanem bűnöket megbocsátva, betegségeket meggyógyítva, szegénységben és rabságban élőket indított el új utakon: az egészségnak, a hitnek, a szabadságnak és Isten

gyermekének gazdag és szép útján. Nem szavak alamizsnája kell az embereknek, hanem a szív szeretete és segítése. Az élet teljes felemelése és elindítása a jó és igaz úton.

Az alamizsna — a testvéri kéz kinyújtása, testvéri szívvel!
Ime, milyen szép és milyen szentté vált ez a szó: alamizsna.

*

Most már értjük, miért mondta Jézus, hogy amikor imádkozol és amikor alamizsnát osztasz, akkor ezt titkon tedd.

Mert igazán nem is lehet másképp, csak így titkon, nem hivalkodva. Csak így lehet: természetesen, ahogy a virág illata száll, ahogy reánk pirosodik a gyümölcs a fán, ahogy mosolyogva és vidáman reánk hull — néha fáradt és szomorú arcunkra — az életető napsugár.

Friedrich Lajos

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 17. VASÁRNAP

MILYEN LEGYEN A GYÜLEKEZET?

János ev. 17, 20–26.

1.

Az alapige Jézus főpapi imádságának „csúcspontja”. Előzőleg a kis csoportért imádkozott, a néhány tanítványért. Azokért, akik részben ott a közelben, a Getsemáné kertben elaludtak, részben lenn maradtak a városban, talán máris a szétszóródás lelki állapotában. Most azonban a szavakban is kitárul a horizont. Senki emberfia nem sejtette akkor, a tusakodás éjszakáján, hogyan látta Jézus maga előtt a jövődőt, a nemzedékről nemzedékre továbbhangzó ígét, a megszámlálhatatlan sokaságot, amely hallgatott az ígére és hitre jutott. Azt sem láthatta senki sem, ami Jézus előtt akkor már feltárult, hogy az egyház, minden csodálatos növekedése mellett is hogyan szakad részekre a századok folyamán és csoportjaiban mennyi ellenségeskedés, szenvedély és indulat gyullad fel egymás ellen.

Jó nekünk azt tudni, hogy akkor Jézus már nemcsak Péterért és Jakabért és a többiekért könyörgött, hanem *értünk* is. Azokért, akik hit által kegyelemből az Ő egyházához, gyülekezetéhez tartozunk. A gyengékért, a betegekért, az elesettekért, vándorokért, kísértésben élőkért. Nemcsak a növekvő, virágzó, bizonyosságtevő egyházért, hanem a tévelygő, küszködő, kudarcokkal teli egyházért is.

Jézus imádságában feltárul, hogy milyen legyen az Ő gyülekezete az időben is és majdan az időn túl is.

2.

A gyülekezet legyen Jézus Krisztusban hívő. (20. vs.)

Feszülten egyszerű, ahogyan ez a mondat hangzik. Ígét hirdetnek a tanítványok (a maiak is) és ezáltal jutnak el mások a Jézus Krisztus-

ban való hitre, a Szentlélek adományára. Isten műve és a biznyságtevő keresztyén ember egysége ez. Az igehirdetés drámai eseménye bontakozik ki így, az az óriási felelősség, amellyel Istennek tartozunk azért a népért, amely ma is hallgatja az ígét és hirdetését. Életnek beszéde kell, hogy hangozzék, nem precíz teológia és szónoki remekmű csupán, hanem a Szentlélektől való adottság. Vajon így prédikálunk-e, tudván, hogy az igehirdetéssel altatni, takarni is lehet Isten ereje nélkül?

A gyülekezet *hordozza az Atya és a Fiú dicsőségét.* (22. és 24. vs.)

Ez a dicsőség Isten hatalma gyermekei közösségének életében és szolgálatában. Általában Isten műve a teremtéstől kezdve, amely az általánosságból átmegy az egyéni életre is. Megtartás is, gyógyítás is. Erre a gyülekezet válasza — Isten dicsőítése a Fiúért. Ez lehet — hálaadás. Lk. 17, 18. — Gyümölcstermés. Jn. 15, 8. — Állhatatosság. I. Péter 4, 16. — Általában a keresztyén élet minden cselekedete. 1. Kor. 10, 31.

Van példa az ellenkezőre is. Az az élet, amelyből a Szentlélek hatalma hiányzik, nem képes Isten dicsőségét sugározni. De mennyire más volt az, amikor már a tanítványok is gyógyítottak pünkösöd után, amikor elindultak Jeruzsálem szűkös határai közül és országokon, tengereken át vitték az evangéliumot és megtértek sokan. Isten dicsősége nem lett kisebb és nem vonta vissza ígését annak odaajándékozásáról.

Ez a gyülekezet *megismerte az Atya nevét.* (23/c és 26. vs.)

Ez a név — Szeretet. Isten már nem elrejtett, ismeretlen Úr. Teljesége tárul fel abban, hogy Jézust kihívta a halálból és a kereszthalál-feltámadás csodája által egész szeretetét, irgalmát megmutatta a bizonytalanok, a keresők, sőt remegők előtt. Az Atya nevének megismerése a gyülekezet számára *elkötelezés* ugyanannak a szeretetnek a hordozására és megismertetésére, amellyel az Atya a Fiút kezdettől fogva szeretete. Örökkévaló szeretetről van szó, amely mentes a bűntől, önzéstől, attól a szándéktól, hogy csak kapjon, mert ez a szeretet — odaáldozás. Nincs gyülekezet ilyen szeretet nélkül és nincsen ilyen szeretet élő gyülekezet nélkül. *Az Isten szeretetéről kell a gyülekezetnek biznyságot tennie* (21/b és 23/a vs.) arról, hogy ez a szeretet az Atya által küldött Fiúban jelent meg. A gyülekezetet, mint Istentől való közösséget csak erről a szeretetről lehet felismerni. Nem tudományával, szervezetségével, gazdagságával végezheti el a gyülekezet szolgálatát, hanem egyedül szeretetével.

A gyülekezet *legyen egységes, miként egy az Atya és a Fiú* (21, 22. és 23. vs.)

Legyen egység, de nem egyformaság. Van a sokféleség közepette is szent egység. Sok út között egy a cél. Számptalan módozat és lehetőség között egy az Úr. Az alapja az Atya és Fiú egysége, nem valami új, modern hittétel, semlegesített, színtelen dogma. Krisztus testéről van szó, amelynek valóságát a gyülekezetnek vissza kell tükröznie. Ez Isten megdicsőülése a gyülekezetben és a Fiú művének beteljesedése. Így a gyülekezet Krisztus tulajdona, amelyben, amikor ígéjével megszólal, az Atya szólítja meg népét. Az Atya és Fiú egységében egyik sem oldódik fel és mindegyik megtalálja önmagát a másikban. Így a sokféle csoport is, ha eljutott az Atya és Fiú egységének fundamentumára.

Ennek a gyülekezetnek *szól az ígét:* mindenkor vele van Ura és Megváltója. (24—26 vs.)

Ez Jézus örök jelenléte. Ahogyan a lator mellett volt, István és Saul mellett volt és sokak mellett a döntő órákon. Az örökkévaló az elmúlóval, a szent a bűnössel.

Az első egység tehát az Atyáé és a Fiué. Azután a hívő emberé a hit által Jézusban az Atyával. Végül a hívők közösségének, a gyülekezetnek egysége az Úrral és egymással. Mindezek koronája a teljes egymásratalálás: egység a hitben, a szeretetben, a bizonyoságtévésben, a dicsőségben.

Megjegyzés: az igehirdetés aktualizálható a pápa tervezett zsinatával és hangsúlyozható, hogy különösen nem fogadható el az a római felfogás, hogy az egység időszerűségét az antikommunista magatartás adja meg.

Várady Lajos

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 18. VASÁRNAP

JARJUNK ELHIVATÁSUNKHOZ MÉLTÓAN: SZERETETBEN!

János 15, 9–14.

Textusunk átfogó gondolata a szeretet, ez kerül versről versre új megvilágításba. Együttal kitarul előttünk a jézusi szeretet gondolatának sokszínűsége és sokrétűsége.

1. *Megmaradni a szeretetben* (9. v.).

Jézus Krisztus a maga szeretetének ábrázolására az Atyának feléje irányuló szeretetére utal. Az Atyának a Fiúra irányuló szeretete a legbensőségesebb, mert hiszen a Szentháromságon belüli szeretet. Jézus Krisztus az embert ebbe a magasságba emeli fel, amikor az emberek felé irányuló szeretetét egyenlővé teszi azzal, ahogyan az Atya szereti őt. Boldog kiváltság, hogy az ember elnyerheti ennek a legmagasabb fokú szent szeretetnek a kincsét.

A felszólítás éppen arra vonatkozik: „Maradjatok meg ebben az én szeretetemben”. Tehát ebben a kiváltságos, páratlan, isteni szeretetben kell megmaradnunk. Ez azt jelenti, hogy kieshetünk ebből a szeretetből és elveszíthetjük azt. Noha Jézus szeretete határtalan, amelybe minden korban minden ember belefér, mégis el lehet veszíteni őt és ki lehet esni a szeretetéből. Ő úgy akar mindnyájunkat megtartani a maga szeretetében, mint ahogy a tyúk szárnya alá gyűjti a kicsirkéit.

2. *Csak így lehet megmaradni* (10. v.).

Jézus Krisztus a parancsolatok megtartásához kapcsolja a szeretetében való megmaradásának az ígérését. Ennek szándékosan van ilyen kemény hangzása. Jézus Krisztus nem akarja, hogy a hozzá tartozás meghatározhatatlan legyen, jelei elmosódjanak, hanem ki akarja formálni a hozzá tartozás markáns profilját. Nagy szavakkal, fogadkozásokkal, külsőségekkel, formalításokkal nem lehet hozzá tartozni. Ő kifejezetten a parancsolatai megtartását kívánja. Nagyon komolyan veszi saját szavát, amit nem lehet kijátszani. Nem lehet megtérésre, belső lelki élményekre hivatkozni, nem lehet kegyes szólamokkal kitérni követelése elől, mert ő változatlanul ahhoz a feltételhez köti a szeretetében való megmaradást, ha megtartjuk parancsolatait. Arra hivatkozik, hogy ő is

megtartotta az Atya parancsolatait. Engedelmes volt mindhalálíig, mégpedig a keresztfának haláláig.

3. A teljes öröm (11. v.).

Aki megmarad a Jézus szeretetében, az drága kincsben részesül: az örömben. Ez az öröm kétoldalú. Ezért szól Jézus „az én örömem”-ről és a „ti örömetek”-ről. Ha megtartjuk az ő parancsolatait, megmarad bennünk az ő öröme. Ez az ő isteni boldogsága. Ez a legtisztább öröm. Ebben nekünk adja a saját szentségét, tisztaságát, érdemét. Ez az istenközelség öröme. Az üdvösség előíze. Ez a teljes öröm, a tökéletes öröm. Ennek a megtartásáról van szó és ennek az elveszítése forog kockán, ha nem tartjuk meg az ő parancsolatait.

4. A szeretet parancsa (12. v.).

Mindeddig általában szölet Jézus Krisztus a parancsolatokról és azok megtartásáról. Eddig arról volt szó, mennyire döntő kérdés akarátának a követése. Az előző versben lezárult ennek a három versből álló gondolatkörnek a szakasza, amely a parancsolatok megtartását helyezte a szívünkre. És most ezzel a verssel kezdődik textusunk másik főrésze, amely most már kifejti tartalmi vonatkozásban a parancsolatok lényegét.

Jézus Krisztus az összes parancsolatot a szeretet parancsában foglalja össze. Ezt nemcsak János evangéliumában mondja, hanem a többiben is, amikor a törvénytudóval foglaltatta össze a törvény summáját az isten- és emberszeretet nagy parancsolatában, s amikor ő maga is a szeretetben jelölte meg az összes parancsolat foglalatát.

A szeretet parancsolata az egymás szeretetére, a felebaráti szeretetre vonatkozik. Amikor a törvénytudó megkérdte Jézust, hogy ki a felebarátja, mondotta el válaszképpen az irtalmas samaritánusról szóló példázatot, amiben az emberszeretet univerzalizmusa jut kifejezésre. A keresztyén ember nemcsak a bibliaórai testvért szereti, nemcsak azt, aki vele együtt jár templomba, nemcsak azt, aki vele egy hiten van, hanem minden embert, az egész emberiséget. Erre kötelezi Jézus Krisztus szeretetének az univerzalizmusa. Hiszen igékben az szerepel, hogy nekünk úgy kell szeretnünk egymást, amint Jézus Krisztus szeret minket.

Ennek az a világos irányítása, hogy odaadóan, önfeláldozóan kell szeretnünk egymást. Ebben Jézus Krisztus megtanít minket arra, hogy eldobjuk önzésünket, egyéni érdekhajzásunkat, hogy lemondjunk az individuális embertípus öncélúságáról. Aki csak magának él, a maga hasznát keresi, átgázol és áttipor másokon, az tökéletesen idegen a Jézus szeretetétől. Meg kell tanulnunk a másik emberért való életet. Szeretetünk határainak ki kell tágulnia. Templomainkban gyakran hangzik családunk szeretetének, gyülekezetünk szeretetének a felszólítása. Istennek legyen hála, egyre gyakrabban hangzik a szeretet világmeretű igényének a hangoztatása is. Ebben Isten Szentlelke vezet az igehirdetőket.

Ha mi Jézustól tanuljuk a szeretetet, akkor nem elégedünk meg annak a szokványos határnak a hangoztatásával, amivel egy nyárspolgár beéri, hogy ti. szereti a gyermekeit, feleségét, tágabb családját, gyülekezetét, hanem meg kell tanulnunk Jézustól, hogy a nagyobb kollektívumokat is ölelje át szeretetünk. Erre különösen a mi korunkban kell hangsúlyt tennünk, amikor Isten olyan hazával ajándékozott meg minket, amelynek építésében mindnyájan érdekelték vagyunk. Amikor Isten olyan világkorszakba vezet minket, amelyben a népek sorsa összefügg, amelyben a béke korszakának felvirágzása vagy egy nukleáris háború veszélye minden embert közel hoz a béke megvédésének szolgálatában.

Ma nem lehet emberszeretetről beszélni anélkül, hogy ne éreznénk felelősséget az ember és az emberiség megmaradásának, békés fejlődésének alapvető kérdését. Ezt annak a Jézus Krisztusnak a nevében kell mondanunk, akitől tanuljuk az emberszeretetet.

5. *Önfeláldozó szeretet* (13. v.).

Jézus Krisztus a maga szeretetére utal, arra a szeretetre, amellyel önmagát adta értünk. Az ő szeretete páratlan, egyedülálló, isteni szeretet, mert az önmaga odaáldozásából, miattunk, helyettünk és értünk történt megszentelő halálából fakad a mi üdvösségünk és megigazításunk. Ezt teológiailag világosan kell látnunk, s ki kell kerülnünk azokat a kísértéseket, mintha Jézus Krisztus csupán nagy tanító lett volna, aki csupán példakép a szeretet gyakorlásában. Váltásghalála nem ismételtető s nem ebben kell követnünk őt, mert mi nem lehetünk új Krisztusok. Ellenben úgy kell értenünk ezt az ígét, ahogyan Luther tanít A keresztyén ember szabadságáról című iratában, amelyben azt mondja, hogy mivel én, a hívő ember Krisztus áldozati halálával minden kegyelemnek és üdvösségnek a részese lehetek, ezért önként, hálából, boldog szívvel Krisztussá leszek a felebarát iránt és csak azt cselekszem, ami néki szükséges, hasznos és üdvösséges.

Ezen a ponton kell önfeláldozókká lennünk. A felebarát javáért és üdvösségéért végzett cselekedetekben. Aki az értünk halálra ment Jézus Krisztust fogadja el üdvözítőjének, az minden segítő szolgálatra kész embertestvérei érdekében. Ebbe az odaadó magatartásba beletartozik mind a felebarátok üdvösségéért, mind a földi élet előbbreviteléért érzett keresztyéni felelősség.

Ezen a vasárnapon, 1961. október 1-én az aratási hálaadó ünnep jegyében emlékezzünk meg azokról, akik a mi községünkben is odaadó és fáradtságos munkát végeztek azért, hogy nagyobb legyen országunkban a kenyér. Az emberekért való odaadó felebaráti szeretetnek a területére tartozik az itt teljesített hűséges munka is. A közös gazdálkodás nemcsak a közös termelésnek, hanem a közösségi magatartásra való eljutásnak a területe is. Mi keresztyének a másik ember iránt érzett szeretetből, az emberek kollektívumának a szolgálatában is megvalósítjuk az emberszeretet nagy parancsolatát.

6. *Krisztus a barátunk* (14. v.).

Az a Jézus Krisztus, aki üdvözítő Istenünk, s a teljes Szentháromságban az ég és föld és az egyház Ura, kész minket, embereket barátjainak nevezni. Ennyire lehajol hozzánk és ennyire közösséget vállal velünk. Ő nem világtól távol levő, megfoghatatlan és életidegen felség, hanem baráti viszonyt kínál fel, aki hétköznapjainkban is velünk akar lenni, aki nemcsak ünnepélyes perceket akar velünk tölteni, hanem mindig közelünkben kíván lenni.

Ez a vele való barátság azonban feltételhez van kötve. Ez csak akkor valósul meg, „ha azokat cselekszitek, amiket én parancsolok nektek”. Itt újra visszatér textusunk kiinduló gondolatához: csak a szeretet parancsolatát megtartó embernek kínálja fel barátságát.

Járjunk hát elhivatásunkhoz, a Jézus hívásához méltóan: szeretetben!

Dr. Ottlyk Ernő

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 19. VASÁRNPAP

Máté 12, 9—14.

A vasárnap jellege. Ez a vasárnap a Szentháromság ünnepe utáni vasárnapok második csoportjába tartozik. Míg az 1—9. vasárnapok a Szentlélek hívogató munkája következtében különösképpen az egyháznak a zsidók és pogányok közötti terjedéséről szól, addig a 10—23-ig terjedő vasárnapok mondanivalói a kapott isteni erők kibontakoztatására, az új élet különböző megnyilatkozásainak a megszentelésére teszik a hangsúlyt. Az ógyházi evangélium (Máté 9, 1—8.) legszentebb munkája végzése közben — bűnök megbocsátása — mutatja Jézust Alapigénkben is munkában találjuk Őt, de azzal tetőzve a botránkozást, hogy mindez szombatnapon történik.

A szöveg. A 12. fejezet mutatja a Jézus és a nép vezetői között támadt szakadást. Az összeütközés elsősorban a szombatnap megünneplése körül támadt. A fejezet elején levő mindkét elbeszélés erről tanúskodik. Ezek közül a második a „bénakezű ember meggyógyítása” az igehirdetés textusa. A szöveg első olvasásra érthető, nem tartalmaz különösebb nehézséget.

MEDITÁCIÓ

Szombat van. Jézus a zsinagógában az írástudók és farizeusok figyelmétől övezve találkozik ezzel a száradtkezű nyomorulttal. Egy kis jóérzés és feltétlenül részvét támad bennünk. Örülünk: most olyan Valakivel találkozott, aki tud segíteni! Az előítéletektől megfojtott szívűeknek azonban nem ez a gondolatuk. A gyógyítás olyan munka, mint a péknek a sütés, asztalosnak a gyalulás, ácsolás stb. A legszigorúbb iskola még a beteg vizsgáztatását is megtiltotta, mert az is a szombat megszenteltségétlenítését idézte elő. Egyedül életveszély esetén lehet segítséget nyújtani, de ez itt nem áll fenn. Mi lesz most? Megalkuszik Jézus? Hiszen éppen nagyon szemmel tartják a szombatnapi kalásztépés miatt!

Jézus útja: gyógyítani és jót tenni minden időben és alkalomkor, ünnepnapon is, mindegy, milyen következményekkel jár, mert jót kell tenni, amíg időnk van, mégpedig mindig, azonnal! Jó nekünk Jézustól ilyen megalkuvás nélküli bátorságot tanulni!

Jézusnak pedig az a messiási munkája, hogy bennünket az Isten uralma alá helyezzen. Száradt, aszott, halott kezeinket, szíveinket eleven, gyógyító, áldozatot hozni tudó, imádkozó kezékké akarja változtatni. Akik az egyház népéhez tartoznak, azokat ilyeneknek akarja látni, ilyen magatartásra akarja őket kegyelme eszközeivel ismételtelen eljuttatni.

Ez mindenképpen nagy változás természetes énünkhöz viszonyítva.

*

Az igehirdetés felépítésénél — úgy látom — a 12. vers első részét kell szem előtt tartani: „mennivel drágább az ember a juhnál!” Hiszen az ember megmentésének, meggyógyításának — mint Jézus primér munkájának — van alárendelve a szombatnapi keret minden többi mozzanata! Mert Isten szemében is az ember a legdrágább! Mondani-

valómat így foglalom össze: A keresztyén új élet abban mutatkozik meg, hogy hitem cselekedeteivel mindenkor ünneppé igyekezem tenni embertársaim, elsősorban a segítségre szorulókat életét!

VÁZLAT

Legfőbb érték az ember

Ma közismert és jól kihangsúlyozott mondás.

A mi hazánkban bányaszerencsétlenség alkalmával az első kérdés: van-e, maradt-e ember a helyszínen? Ha igen, akkor minden más munka azonnal mellékessé válik, a sokszor milliós értékek sem számítanak és megindul a harc a bentrekedt emberi életek mihamarabbi megmentéséért! Halogatni való idő nincs. Az e célra kiképzett mentőosztagok — sokszor életük kockáztatásával — megfeszített munkával, néha napokon át megállás nélkül azon fáradoznak, hogy az omlás, vagy vízbetörés mögé került társaikat még életben kimentsék! Milyen boldogító érzés, amikor a veszélyeztetettek közelébe férkőzve, az elzárt helyről kopogtatásokat észlelnek! Azt jelenti: élünk! S ez még jobban biztatja a mentőket akciójuk fokozására, hiszen minden percben elfogyhat a levegő! S az öröm, amikor sikerül a mentés! Egyszerű emberek összeülekeznek és úgy csókolgatják egymást. Hiszen nem kevesebb-ről, mint életről, vagy halálról volt szó!

1. *Isten minden teremtménye között a legdrágábbnak az embert tartja.* Jézus emberré létele, az értünk végzett megváltói munkája ennek a nagy pecsétje. Milyen szomorú, hogy e nagy tény mellett javainkat, földi érdekeinket sokszor többre becsüljük egymásnál! Nagyobb a baj, ha földi dolgok vesznek el, mintha földi érdekekért emberek százai, sőt milliói halnak meg, vagy talán éheznek és emberi méltóságon aluli sorban sínylődnek. (Gondoljunk a történelem sok véres háborújára, a ma is éhező milliókra, mert tudvalevő, hogy az emberiség kétharmad része naponta nem lakik jól.)

2. *Jézus ember-mentő munkája közben*

a) *leleplezi a vallásos köntösbe burkolódzó embert.* Napfényre hozza a titkolt gondolatokat is. Lerántja az érdek-lepleket! Előtte nincs mit takargatni. Ha valameddig sikerül is, egyszer azonban nyílt leszámolásra kerül sor, amikor is senki sem állhat még előtte!

b) *megmutatja, hogy az ember a legdrágább érték ezen a világon!* Ha segítségre szorul, semmi sem lehet fontosabb. A legiszteletreméltóbb ok sem lehet kifogás. Sőt valamit meg nem tenni is lehet „életet elvesztő” gonosztett, amely mindennél jobban megszenteltleníti Isten törvényeit! A mulasztási bűnök is lehetnek nagyon nagy bűnök!

3. *Jézus mindnyájunkat áldásokban gazdag új életre hívott el és szerkent szüntelenül.*

a) megtanít az emberi élet igazi értékelésére. Ne tartsam többnek az emberi életet, mint ami, de ne is kicsinyeljem azt le.

b) arra ösztökél, hogy minden pillanatban segítségre, mentésre kész állapotban legyek. Lehet, csak egy jó szót vár tőlem valaki, lehet egy darab kenyeret, vagy ruhadarabot, esetleg pénzáldozatot, vagy az emberi élet megmentését, betegségei gyógyítását célzó szent ügyek támogatását, imádságot stb.

4. *Az egyháznak is Jézus nyomdokain haladva kell szüntelenül szolgálni az emberiség javát.* Félre kell tenni kicsinyeskedést, vallási kön-

töst, amely érdekeit takargatja. Úgy kell az evangélium megszólaltatásáért tusakodni, hogy abból félreérthetetlenül kicsendüljön az életet mentő és gyógyító, testvéri, segítő jó szó. Nagy szüksége van ma erre az egész világnak!

A természetes humánumnak szép példáit láthatjuk bajba jutottak megsegítésénél. Mennyivel inkább kell Isten népének tudatosan is ezt az utat járni, hiszen mi az embert szeretni és értékelni magától Istentől, még közelebbről Jézustól tanultuk és tanuljuk.

Labossa Lajos

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 20. VASÁRNAP

KRISZTUS KÖVETÉSÉBEN

Lukács 14, 25—35.

Mindig megdöbbenőek maradnak Jézusnak a mai perikópában megörökített szavai. Különösen is a 25—27. versben foglaltak. Könnyen hajlanánk arra, hogy téves hagyománynak minősítsük, ha nem erősítené meg e tanítást Jézus magatartása, melyet anyjával és testvéreivel szemben tanúsít. (Lk. 18, 19—21. és par.) Nem gyöngíti meg Jézus itt elhangzó követelését az sem, hogy gyűlölet helyett szeretetet és a békesség munkálását parancsolja tanítványainak. (L. hegyi beszéd.) De nem is szabad semmivel gyöngíteni Jézus itt elhangzó igéit.

Jézus határozott döntést követel. Döntést mellette. Minden más csak utána következhet: család, földi javaink stb. Az ige ilyen értelmezésében a Máté szerinti feljegyzés segít bennünket: „Aki jobban szereti stb.” (10, 37—39.) Jézus követése ugyanis nem egyszerűen valamely ügy mellé odaállást jelent, hanem az első parancsolat betöltését Jézusra vonatkozólag. Istenvoltának felismerését és elismerését. Teljes félelmet, teljes szeretetet, teljes bizalmat iránta. Elsősorban, mindeneket megelőzően Oiránta.

Jézus szava határozott cselekvést követel. Kemény szavai, melyeket a sóról mondott példázathoz fűz, megmutatják, hogy követése állandó feladatot jelent. Az első parancsolat realizálását az engedelmségben és a szolgálatban. A só önmaga elfogyasztásával, szétszórásával jóízűvé teszi az ételt, a tanítvány áldozatos szolgálatával embertársai életét teszi könnyebbé, kellemesebbé, boldogabbá, meglegedettebbé. Mint a szél, amely egy irányból hajt hullámot hullám után, úgy egyirányú a hívő élet tevékenysége is. Mindig Isten felől jön az ember és a világ felé és egyre csak Isten szeretetét hozza, közvetíti, adja tovább. (Mint ahogyan Krisztusban is folyamatosan érkezik kegyelem kegyelemre.)

Jézus követése elfordulást követel mindattól, ami késleltet, akadályoz, vagy éppen szembeállít akarata teljesítésével, szolgálatával. Itt válnak érthetővé 25—27-ben, továbbá 33-ban megörökített szavai. Az emberi kötelékek és a javak Isten áldott ajándékai életünk boldogítására. De a bennük jelentkező kísértésekkel és bűnökkel szembe kell fordulnunk és le kell számolnunk. Jézus azért nevezi ezt keresztnak, mert ez mindig nagyon komoly, kemény tusakodással jár. *Gondoljunk csak arra,*

hogy egyházunknak és személy szerint magunknak is mennyi tusakodást jelentett felismerni és felszámolni minden tévedést és bűnt, ami egyházunknak a régi társadalmi renddel való összefonódottságából származott. Gyülekezetekig, presbitériumokig, sőt családokig lemenőleg hogyan feszült egymásnak, az Isten ítéletét és útmutatását felismerő, új engedelmességre kész tanítványság, és a rossz kapcsolatokat, a megítélt mulasztásokat és vétkeket konzerválni akaró engedetlenség. Csak komoly lelki harc, a bűn mélységes megutálása hozta meg azt az eredményt, hogy ma már egységesen tudjuk megítélni azt az összefonódottságot, amely egyházunk számára önállótlanúságot, a háborúk megszentelését, a kizsákmányolását igazolását stb. jelentette. Azt az egész izetlen vallásosságot, amely Isten ítélete alá került.

Vagy gondoljunk arra, hogy mennyi tusakodásba tellett, míg egyházunkban mindenki felismerte, hogy a vagyon felhalmozása, a föld elvonása a dolgozó néptől, mennyire nem illik az egyházhoz, Krisztus tanítványi seregéhez és mennyire alkalmatlanná tette az egyházat szolgálata betöltésére.

Es mennyi tusakodást jelent ma is a keresztyénség nagy családján belül, hogy a világ másik felén élő „testvéreink” közül még nagyon sokan (főleg az egyházi vezetők) nem tudnak és nem mernek határozottan dönteni a háború, kizsákmányolás, a gyarmati rendszer teljes felszámolása mellett, mert hamis kötöttségben érzik magukat azokkal, akik ezeket az istentelen dolgokat továbbra is folytatni és fenntartani akarják. Igen komoly megbecsülést, érdemelnek közülük azok, akik vállalják téves úton járó közösségeikkel szemben is a béke, a népek szabadsága és előrehaladása munkálását Krisztus követésében járva.

Krisztus követése ugyanis személy szerinti döntést követel. Ha környezetünk nem döntött, vagy vannak benne visszahúzó erők, akkor személy szerint is vállalnunk kell a Jézus iránti engedelmesség terhé. Semmiféle kötelék, hagyomány, vagy pláne anyagiak nem köthetnek meg bennünket abban, hogy szolgálatunkat betöltsük. Így kellett sokszor egy-egy hívő családtagnak családján belül, egy-egy lelkésznek, felügyelőnek, hívő presbiternek gyülekezetén belül, egy-egy egyháznak felekezetén belül, sőt egyetemes viszonylatban, vállalnia a megnemértést, mert Krisztus lelkétől szorongatva vallást tett a felismert igazságról és követte Urát a szeretet, szolgálat, irgalmasság és békeszerzés útján. Sokszor megtapasztaltuk (most legutóbb a Prágai Keresztyén Béke-Világyűlés alkalmával is), hogy a bátor vallástétel másokban is hitet ébreszt, az erőtelenekeket felbátorítja és kitűnik, hogy Isten Szentlelke sokakban munkálkodik és sokakban érleli az azonos döntést.

Krisztus követése komoly felkészültséget követel. Határozott döntés, a bűnnel való szembe fordulás és a szolgálat útjának vállalása csak ott születhetik, ahol „felmérték” Krisztus követelését, feltárták a gátló bűn erejét és a szolgálathoz rendelkezésre álló erőket is. Ez azt jelenti első sorban, hogy állandóan tanulmányoznunk kell Isten igéjét. Benne táruul fel Urunk akarata, Ő mutat rá azokra az akadályokra is, amelyek szolgálatunk teljesítésében gátolnak, Ő fedi fel a mulasztásokat és a bűnöket és Ő mutatja meg a helyes utat. Igéjében rejlik a legnagyobb erő is, hiszen annak hirdetéséhez és hallgatásához kötötte erejét a Szentlélek. Másodszorban állandó imádságos életet kíván a felkészültség. Benne tárjuk fel Isten előtt szolgálatunk nehézségeit, teszünk vallást bűneinkről és visszüik eléje magunk és az egész világ életére vonatkozó kéréseinket. A harmadik „eszköze” a felkészülésnek a közösség. Itt tudjuk

egymásnak átadni hitbeli felismeréseinket, erősíteni egymást a felismert igazságok felőli meggyőződésünkben, és bátorítani egymást a vallástételben.

Az ige komoly tanulmányozása, az együttes és egymásért mondott könyörgés, a Krisztusban testvérek együttléte biztosítja azt a felkészültséget, amely segít bennünket dönteni Krisztus mellett, cselekedni az Ő akaratát, szembefordulni a bűnnel és megmaradni az Ő követésében. Ez segít, hogy ne lankadjunk meg a szeretetben, a szolgálásban, a békéért vívott harcban, az emberiség előrehaladásáért és boldogulásáért folytatott küzdelemben, Isten üdvözítő akaratáról szóló bizonyosságtételben.

Mezősi György

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 21. VASÁRNAP

EXEGÉZIS

Márk 9, 14—29.

Jézus tanítványai nagy embertömegtől körülvéve vitatkoztak az írástudókkal. Tekintettel a kudarcukra — nem tudták a beteg fiút meggyógyítani — elképzelték, miről vitatkoztak. (14.) Amint Jézus megjön, a sokaság elcsodálkozik. A csodálkozás okát nem magyarázza meg az ige. Talán az elcsodálkozásra az adhatott alkalmat, hogy az eredménytelen vita alatt senkinek sem jutott eszébe, hogy a szócsatározás helyett Tőle kellene tanácsot kérni. (15.)

Jézus megkérdézi tanítványait, hogy min vitatkoznak. Ez nemcsak a tájékozódás érdekében feltett kérdés, hanem megrovás is. Jézus szavaiban benne rejtőzik az egyház életében később úgy elburjánzott hitviták elítélése. Vita helyett hitvallástételnek kell lenni és a bizonyosságot alátámasztó gyümölcsstermő életnek. A tanítványok nem is szólnak egy szót sem a kérdésre, csak később vallják meg, hogy az írástudókkal való vitatkozás alatt valójában maguk sem tudták, miért nem gyógyíthatták meg a beteg fiút. (16.)

A tömegeből a gyermek atyja válaszol. Szerinte a gyermekében néma lélek van. Részletesen leírja a betegség diagnózisát. (17—18.)

Hogy kire vonatkozik Jézus elkeseredésnek tűnő beszéde: „Meddig szenvedlek el titeket”, nem tűnik ki világosan, de a tanítványok körét kár lenne megpróbálni kiemelni a nemzedékből. Ha meggondoljuk, hogy Jézusnak a terhe, az egész életútja értünk való áldozatvállalás volt, akkor megérthetjük, hogy Jézus, amikor kifejezésre juttatja a ránehezedő teher súlyát, akkor ez a mi terhünk. (19.)

Jézus közelségére a lélek szorongatja a fiút, a gonosz erő kifejtése megsokszorozódik. (20.)

A csoda nagyságát kiemeli, hogy gyermekora óta beteg volt a fiú. (21.)

Az apa kéri Jézust, ha tehet valamit, könyörüljön rajta. A 23. versben Jézus válaszát a magyar próba Újtestamentom-kiadás, eltérően a használatban levő kiadásunktól, és ugyancsak Luther szövegétől is „ha tehetsz valamit?” variánssal fordítja. Több írásmagyarázó ezzel szemben rámutat, hogy Jézus szavában visszavágás van.

Ezek után megérthetjük azt, hogy az ember arról tesz vallomást, hogy hinni akar, de nem tud. Bizonyára ez a szakasz sok igehirdetés gerincévé válik. A hitet a megszorultság helyzetében könnyhullatással kéri. (24.)

Jézus a lelket néma és süket léleknek nevezi. Nem arról van itt szó, hogy Jézus az idegtermészetű betegséget a kor nyelvén fejezi ki, ezért nevezi a betegséget léleknek, hanem megerősíti a gonosz lélekbe vetett hitet. (25—26.)

Jézus diadalmas úr a gonosz felett. (26—27.)

A tanítványok külön, diszkrétén megkérdezik, miért nem tudták meggyógyítani a beteget. Jézus válasza világosságot derít arra, hogy a tanítványok ereje nem önmagukban van, hanem Őbenne. A böjtöléssel összekapcsolt imádság, nem kérést és emberi teljesítményt, önsanyargatást jelent, hanem a böjtölés és imádság összetartozik. Az igazi imádság mindig böjt is. Nemcsak az elmélyülésben, hanem az önmegtartózkodásban és az önmagamról való teljes lemondásban is.

MEDITÁCIÓ

1. Volt az egyháztörténetünknek olyan szakasza, amikor az angyalokról és a gonosz lelkekről szóló tanítás elhalványult. Teológus koromban egy gépelt lapon az angyalokról szóló tanítást fejtegető kis írást osztogattak. Ebben a pár sorban lényegében nem volt semmi sem, csak egy-két angyalokról szóló bibliai idézet és pár sor összekötő szöveg, és mégis kézről kézre járt, és ami benne volt, felfedezésnek tartottuk. Ugyancsak emlékezem, hogy egy évfolyamtársam a démonokról hozott szemináriumi dolgozatot, és ennek is nagy visszhangja lett. Úgy emlékszem, hogy az az előadás igyekezett megtépnéni a démonokról alkotott általános-vulgáris képet. Mert ilyen kérdéseink voltak, ezért hangsúlyozom, hogy ezt az igeszakaszt bajos volna úgy értelmeznünk, hogy belőle sikerülne kizárnunk a démonoknak a fogalmát. A gyermek betegsége nem egyszerűen holdkórosság volt. Jézus nemcsak a közhit kedvéért alkalmazkodik a lélek fogalmához. Úgy gondolom, ha erről a betegségről úgy prédikálnánk, mint holdkórosságról, mint akik már más szemszögből látják ezeket a betegségi tüneteket, akkor éppen a jézusi betegség-szemléletét vesztenénk el ennek az ígének.

Az ember szenvedése mögött a hit többet lát, mint csupán kóros elváltozásokat.

2. Süketség, némaság és gyilkosság jellemzi ezt a lelket. Ezek démonikus tünetek. Nem alegorizálás tehát, ha megszólal az igehirdetésünkben az Isten és emberek iránti türelmetlenségről és némaságról, egymást megérteni nem akarásról való beszéd. Ha szólunk arról, hogy a sátán embergyilkos, és a gonosz lélek tűzbe és vízbe akarja ölni az embert.

A gonosz akarata az, hogy az emberek ne értsék meg egymást, ne hallgassanak Istenre. Ne akarjanak egymással békésen tárgyalni és a sátáni módszert válasszák helyette a pusztítást. Nekünk, keresztyéneknek ebből a látásunkból fakadóan kell különös erővel küzdeni ezek ellen a démonikus tünetek ellen. *Ez a hitünk összekovácsol bennünket mindenkivel, aki az emberiség békéjéért, a kölcsönös tárgyalásokért és a leszerelésért küzd.*

3. Miért nem tudták meggyógyítani a tanítványok a beteget? A kudarc alapvető oka az ima és a böjtölés hiánya volt. Sokszor magunk akarjuk megoldani azt, amit nem tudunk. Az ima és a böjtölés erkérés.

A tanítványok kudarca nem a gonosz ebben a fajtájában gyökerezett végső fokon, hanem a belső felkészületlenségükben, az imádságukban és a böjtölésükben.

4. Jézus velünk győz, hiszen az apával győzött a fiúban.

Ki kell mozdulnunk abból a fatalista tehetetlenségből, hogy ha Jézus akar és tud, akkor segít. „Hagyjad a Jóistenre...” ebben az értelemben hibás és bűnös magatartás. Jézus azt akarja, hogy mi higgyünk. Bennünket akar kimozdítani hitetlenségünkben.

De el kell jutnunk arra a meglátásra is, hogy nem tudunk hinni. Nemcsak az a baj, ha Istenre akarom hárítani a terhemet, és ki akarok bújni a hit követelménye alól, hanem az, is, ha azt hiszem, hogy tudom hordozni a terhemet. Kérdődik a bizonytalanság az ember szavából. Érti, hogy neki kellene valamit csinálnia — hinnie — ezért segítséget kér, de azt is belátja, nem elég segíteni az ő hitét, mert ő tulajdonképpen hitetlen. Az a jó, ha ilyen erőtelnek tudunk lenni, mert akkor lehet Isten bennünk erős, mert az Ő ereje erőtelenség által végeztetik el.

Benkő Béla

SZENTHÁROMSÁG UTÁNI 22. VASÁRNAP

ATYAFISÁGOS FELELŐSSÉG A TESTVÉRÉRT

Máté 18, 15–17.

EXEGETIKAI MEGJEGYZÉSEK

A 15–17. versek közvetlen kapcsolatban vannak a következőkkel, amelyekben Jézus a „kulcsok hatalmáról” szól. Mai igénk perikopális helye azonban azt a szándékot teszi nyilvánvalóvá, hogy attól — a kulcsok hatalmától — függetlenül foglalkozzunk a testvér iránti keresztyén felelősség kérdésével.

A 15. vers első mondata abban a formában, amelyben a legtöbb magyar bibliafordítás közli, „Jézus igéjének jогtalan megszorítása” (Karner), mert a megintés köteleességét csak az ellenem elkövetett bűn esetében írja elő. A legrégebb kéziratokból hiányzik az „eis se”, így ezek szerint a keresztyén atyafinak nemcsak ellenem elkövetett, de mindenemű vétkével kapcsolatban helyén való a keresztyén testvéri intés és a fegyelmezésnek többi foka. A párhuzam Lk. 17, 3. is általában szól arról, hogy „ha vétkezik a te atyádfia”.

A megintés három fokozata — négy szemközti, tanúk előtt és a gyülekezetben — türelmes keresztyéni szeretetet feltételez, amely nem mond le mindjárt az első próbálkozás után a reményről, hogy a testvér még hallgatni fog az intó szóra, ha az a testvéri közösségből, a gyülekezetből érkezik el hozzá.

A 17. vers értelmét I. Kor. 5, 13. adja meg, mely szerint „a kívülvölöket pedig majd az Isten ítéli meg”. Tehát ha a bűnbeesett keresztyén atyafi a gyülekezetre sem hallgat, add át Isten ítéletének. Többé már nem á te dolgod, a te felelősséged eltévelyedése. Fel kell hagynod, nem a reménnyel, hanem a további emberi beavatkozással.

MEDITÁCIÓ

1. *A keresztyén közösségi, gyülekezeti élet, együttélés: testvéri szeretetközösség*, melynek az a hitelesítő pecsétje, hogy a benne élők egymás iránti felelőssége egészen a *legnyíltabb bírálattig, a legösszintébb kritikáig terjed*. És ezzel sokat mondtunk; sokat kíván Jézus az övétől. Bírálgatni, kritizálgatni szeretünk, más bűnét szívesen hánytorgatjuk ugyan, de ezt felelőtlenül tesszük. Arra mindig készek vagyunk, hogy a keresztyén testvér tényleges vagy képzelt bűneit nagy hangon az erkölcsi magasabbrendűség katedrájáról ledorongoljuk. A leghatékonyabb közösségbontó tényezővé fajult az a szokásunk, hogy szinte testi kéjérzettel állapítjuk meg mások hibáit s emlegetjük is szívesen, ropgatva az illetők feje fölöt az ítélet eltört pálcáját. De nyilvánvaló, hogy Jézus nem ezt az ártalmas, aljas bűnünket akarja bennünk még jobban kifejleszteni, s a gyülekezet érdekében felhasználni.

Olyat kíván tőlünk, amit nem szívesen teszünk. Olyat, amitől általában viszorog a hátunk. Amihez az elmondottak ellenére is gyávák vagyunk. Azt kívánja tőlünk az Úr, hogy ha testvérünk vétkezik, négy szemközt intsük meg őt. Ez is bírálat mások cselekedetei felett, de szemtől szembe elmondott bírálat, tehát viselnünk kell érte a felelősséget. Az egyik legnehezebb testvéri kötelességünk: *a négy szemköztiség intim légkörében szemébe mondani valakinek: „Te ilyen vagy!” „Te ezt tetted!” „Vétkezél!”* Az ilyen ad personam intézett bírálatra nagyon nehezen vállalkozunk. A lelkipásztori szolgálat közben is sokkal könnyebb „kiprédikálni” valakinek a bűnét, mint négy szemközt a szemébe mondani.

2. *Jézus ezt a nehezebbet kívánja követőitől*. Értsük meg: nemcsak megengedi, hanem megkívánja. Tudja, hogy az ilyen keresztyén megintésből nem lesz soha rágalmazás, „fúrás” vagy rosszindulatú pletyka. Jézus rávezet erre az útra és nem vonhatjuk ki magunkat, nem hárfíthatjuk el ezt a kötelességünket azzal, hogy „én nem avatkozom senki dolgába”, „mindenki maga ad számot magáról Istennek”, „nem érzem feljogosítva magam arra, hogy rámutassak testvérem bűnére”, „aki nem vétkes, az vesse rá az első követ!” Ezek a szemforgatás közben elmondott kegyes szólamok csak arra jók, hogy a Jézus nevében való megintésre alkalmatlanságunkat takargassák.

3. *Valóban nehéz és valóban jogosulatlan minden ítélkezés és megintés mindaddig, amíg bármi más a rugója, a sugalmazója, mint a keresztyén szeretet*. Akár hátmögött, akár szemtől szembe szeretetjük mások vétkeit, *a mi bűnünk az, ha nem a felelős szeretet indít erre*. (8. parancsolat!) De el sem képzelhető az ígében előírt „ügyintézés” ott, ahol nincs meg, mint a közösség életfeltétele, a szeretet, az a szeretet, amelyre Jézus Urunk tanított meg minket. Olyan egyházi közösséget el tudunk képzelni, sőt sokat láttunk is már, ahol a híveknek, vagy a hívek egy részének kellemes időtöltése a mások bűnében való vájkálás, a gyülekezeti, a „szent” pletyka. De olyat — sajnos! — elképzelni is nehéz, amelyikben csak *a szeretet teszi közügyggyé, gyülekezeti ügyggyé a mások vétkét*.

4. *Csak a szeretet lehet biztosítóka annak, hogy a testvér bűnét egyedül annak a célnak az érdekében látjuk meg, foglalkozunk vele és intjük meg érte a testvért, amiért Jézus foglalkozott valakinek a bűnével*. Amikor odaküldi tanítványát a vétkező atyafihoz, abban a reményben teszi, hogy „ha hallgat rád, megnyerted a te atyádfiát”. Jézus tehát nem ad

követ tanítványai kezébe és nem biztatja őket, hogy „dobjátok hát!”, nem szolgáltatja ki a bűnöst kényre-kedvre, hanem rábízta az atyafiakra, hogy megnyerjék. Nem maguknak, még csak nem is a gyülekezetnek, hanem Istennek. És ez gyönyörűen összecseng Jézusnak az életprogramjával: „az Ember Fia nem azért jött, hogy elveszítse az emberek életét, hanem hogy megtartsa.” (Lk. 9. 56.)

5. *Jog vagy kötelesség?* Ezek után bizonyára világos, hogy amíg az egyház, a gyülekezet, vagy az egyes keresztyén jognak tartja a bűnösök megintését és arra hivatkozik, hogy Jézus Krisztus hatalmazta fel arra, addig méltatlan, hogy így szolgáljon Jézusnak. Bűnösöket megnyerni, eltévelyedetteket megmenteni nem „szabad”, hanem „kell”. Ehhez nem felhatalmazás, hatalom kell, hanem Jézus útjának alázatos megértése és engedelmes hozzáigazodás.

6. Az, hogy Jézus a vétkező atyafi számára *három fórumot* jelöl meg: négy szemközti, tanúk előtt és a gyülekezetben való megintés — szintén azt mutatja, hogy Isten népe előtt csak egy cél lehet: türelmes — de tevékeny! — várakozás arra, hogy a vétkező hallgasson az intő szóra. Csak ez az egy cél. Minden más utat, eszközt és célt: *fegyelmézést és büntetést kitilt Jézus az atyafiak közösségéből*. Krisztus népe még akkor sem büntethet, ha a vétkes testvér megkeményíti a szívét és a harmadik fokon szeretetből és a megnyerés szándékával elmondott intésre sem hallgat. Itt vége szakad az emberi lehetőségeknek. „Legyen előtted olyan, mint a pogány vagy a vámszedő.” Legyen előtted olyan, mint a kivülálló, akjt Isten ítél meg. (I. Kor. 5, 13.)

Evangélium? Igen. A vétkező atyafi számára is az. S az a Krisztus szolgálatában szeretettel felelős gyülekezet számára is.

Ruttkay-Miklán Géza

EGYHÁZI KIS TÜKÖR

KÖNNY-ZSONGLÓR

Még mindig sok olyan gyülekezeti tagunk van, aki azt szeretné, ha a lelkész a koporsó mellett könnyek záporát nyitná meg. Az ember azt hinné, hogy legalább Pesten már elfogytak az ilyen típusú hívek. Tévedés! Pesten is sokan vannak, akik a lelkészt könny-zsonglórnek szeretnék megtenni és a lelkész hivatását abban látják, hogy könnypatakokat tud elővarázsolni.

A kis tükörbe kíváncsodik ez most, mert valaki egy régebben elhunyt lelkészt emlegetett, aki úgy tudott temetni, hogy ott még a virágok is sírtak. Nemcsak a temetés idején, hanem utána is. Nekem is mondták: csak minél több könnyet, ez tetszik az embereknek.

Küzdjünk egy életen át a könny-zsonglórösködés ellen! És ez a küzdelem nem is könnyű!

A kazuáliák igehirdetéseibe csak belesúsztatunk egy-két olyan mondatot (bocsánatot kérek azoktól, akik ezt még nem tették), melyek szerintünk személyessé teszik az igehirdetésünket, pedig valójában más volt a célunk velük.

A könny-zsonglórök nem Isten igehirdető szolgálói.

Fülöp Dezső

LELKÉSZ-SZENTELÉSI BESZÉD

Kelenföld, 1961. június 30.

Krisztus Urunk Máté 11, 29. szerint azt mondta: „Tanuljátok meg tőlem, hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok”. — Miután befejeztétek tanulmányaitokat, Krisztus Urunk ebben az igében újra tanulásra szólít fel. Azt kell megtanulnotok, hogy Ő szelíd és alázatos. Tehát nem azt kell megtanulnotok, hogy ti hogyan lehetnétek szelídek és alázatosak. Krisztus Urunk nem törvényt, hanem evangéliumot mond ebben az önvallomásában. A törvényeskedés itt is az őszinteség hiányára, képmutatásra vezetne. Nem azt kell nézni, hogy Ti milyenek vagytok, hanem azt, hogy Ő milyen.

Ő szelíd. Tehát nem harcias, nem összeférhetetlen, nem bosszúálló, nem házsártos, nem civódó stb. Úgy is mondhatnánk, hogy a béke embere, aki békében igyekszik élni másokkal, aki a békét munkálja, aki tud együtt élni.

Alázatos. Tehát másokat magánál különbnek tart. Nem uralkodni, hanem szolgálni akar. „Az embernek Fia nem azért jött, hogy neki szolgáljanak, hanem hogy Ő szolgáljon és életét adja sokakért váltásául.”

Ezt kell tehát tanulnotok Tőle. A jó pap holtig-tanulásával. A kereszt, az ünnepek, bibliátok, az egyházban minden erre figyelmeztessen. Ha így Ot tanuljátok, Őt igyekeztek megismerni, Őt nézitek szüntelenül, akkor lesztek alkalmasakká a lelkési szolgálatra. Megvalósul rajtatok is, amit a II. Kor. levél 3. részének 18. versében olvasunk: „Mi pedig az Úrnak dicsőségét mindnyájan fedetlen arccal szemlélvén, ugyanazon ábrázatra elváltozunk, dicsőségről dicsőségre, úgy, mint az Úrnak Lelkétől”.

Ebben az igében tehát benne van az evangélikus lelkési szolgálat programja. A békét munkálni és szolgálni: erre hívott el Isten bennünket, Titeket is, ezt várja tőletek a mai emberiség, magyar népünk is. Erősítsen ebben a szolgálatban az a sok nagy ígéret, mely a szelídséghez és az alázatossághoz fűződik.

Maga Krisztus Urunk mondja: „Boldogok a szelídek, mert ők örökségül bírják (vagyis örökölik) a földet” (Máté 5, 5.). Nem a mennyet, hanem a földet. A jövő a béke emberéé, mondja már az Ótestamentum. Az ember és az emberiség csak akkor marad meg a földön, ha megtanul békében élni.

Aki magát megalázza, felmagasztaltatik — hangsúlyozza ismételten az ige. Az igazi nagyságnak az útja az alázat. De nem az alázatoskodás. Ezért kell Jézust nézni itt is és nem magunkat, hogy az Ő látása tegyen minket valóban testvérekké egymás között, akik nem uralkodni akarunk egymáson, hanem egymás javát igyekszünk szolgálni és előmozdítani az egyházban, a hazában, a világon.

Ezeket kell tehát tanulnotok. Ezt kell egyre jobban felismernetek Megváltónkban, a Jézus Krisztusban. Én most csak elindítottam ezt a tanulást bennetek. Adja Isten, hogy a szolgálatban, melyre most egyházunk nevében kibocsátunk benneteket, egyre jobb tanítványai legyetek Annak, aki maga hív titeket erre a tanulásra és erre a szolgálatra a legszebb ígéret szavával: „Tanuljátok meg éntőlem, hogy én szelíd és alázatos szívű vagyok és nyugodalmat találtok a ti lelkeiteknek.”

D. dr. Vető Lajos

Tanévzáró ígéhirdetés a Teológiai Akadémián

EGY ESZTENDŐ MUNKÁJÁNAK SUMMÁJA

Lk. 10, 25—37.

Az 1960/61. tanév munkája után tanévzáró istentiszteletre gyűltünk egybe, amelyen Isten surmázó, összefoglaló jellegű ígét ad elénk. A részlettanulmányok után most egyetlen igében tömörítve láthatjuk Istennek a szolgálatunkra vonatkozó útbaigazítását. Az igében Jézus Krisztus egy törvénytudóval, ma azt mondhatnánk, teológussal foglal-tatja össze a törvény summáját. A helyes elméleti tudásra Jézus Krisz-tus egészen gyakorlati eligazítást ad. Amit tanult és tud a törvénytudó, azt kell élnie is, valósággá tennie a hétköznapok világában.

Eppen ebben van ennek az igének fontos mondanivalója számunkra is. Amit Jézus itt mond, az nemcsak egykor régen, egyetlen törvénytudó számára hangzott el, hanem Szentírássá lett: igévé, amely minden nem-zedéket, és benne minden ígét hallgató embert megszólít. Az ige üze-nete újból jelen idejűvé akar válni, olyan útmutatássá, amely ma is választ ad erre a kérdésre: „Mit cselekedjem, hogy az örök életet vehessem?”

Jézus válasza a Szentírás felé fordítja a törvénytudó figyelmét. Isten jelen idejű akarátát ott kell keresnie, ahol Isten szava hallható: a Szentírásban. „A törvényben mi van megírva? Mint olvasod?” — hangzik Jézus rávezető kérdése. A törvénytudó erre maga találja meg a választ saját kérdésére: „Szeresd az Urat, a te Istenedet teljes szived-ből és teljes lelkedből és minden erődből, és teljes elmédből és a te felebarátodat, mint magadat.” Már ebből is kiviláglik Jézus mondaní-valójának lényege: Isten teljes szívből, lélekből, erőből való szeretése nem vonja el a benne hívőt az embertársaktól, sőt egyenesen abban mutatkozik meg Isten igazi szeretése, hogy mennyire tudunk helytállni az emberekhez való helyes viszony területén.

Ez azonban túlságosan tömör ahhoz, hogy a törvénytudót útba-igazítsa kérdése részleteit illetően. Maga kéri, hogy mindezt apró-pénzre váltva láthassa, mit is jelent a gyakorlatban Isten és a fele-barát szeretetének összefüggése. Amikor a törvénytudó azt kérdezi: „De ki az én felebarátom?” — voltaképpen nem akar mást, mint Jézust tovább kérdezni az embernek emberhez való helyes viszonya felől. Ekkor következik a példabeszéd a papról, lévitáról, samaritánusról, amelynek tanulságát magának a törvénytudónak kell majd levonnia.

Ebben a példabeszédben a pap és a lévita egyformán cselekszik. Mindketten látják ugyan bajba került embertársukat, de nagy ívben megkerülik. Készek még a járt útról is letérni, csakhogy ne kelljen segíteniük azon a szerencsétlen, rablók által kifosztott emberen, aki vérben fekszik az út porában. Jézus ezzel a beállítással rendkívül éles bírálatot mond minden olyan magatartás felett, amely vallásos köte-leltségteljesítésének ürügye alatt akarja emberi kötelességét megkerülni. Eltéli azt a papot és lévitát, aki kész ugyan a templomi szertartások között forgolódni, de legelembb emberi kötelességét nem teljesíti. Vallásosságát úgy értelmezi, hogy az visszahúzóds, elzárkózás a külső világtól, amelyben Istenével olyan viszonyban is élhet, hogy közben megfelekedezik embertársairól. Elvonulhat lelke belső mélységeibe, nagy áhitatot érezhet az ószövetségi templom istentiszteleti élete folyamán,

de ugyanakkor buzgólkodásának nincs semmi következménye az életére, cselekedeteire nézve és embertársaihoz való viszonyára vonatkoztatva. Az ilyen vallásosság üres forma csupán, szertartási szabályok teljesítése, de nem életet átforgató erő és megújító hatalom.

A példázatbeli papnak és lévitanak a magatartása ott kísértett az egyháztörténelem folyamán mindenütt, ahol papok és egyházi emberek átnéztek a nép nyomorúsága és elnyomása felett. Bűnbánattal kell megvallanunk, hogy sokszor megismétlődött a példázatbeli jelenet, amikor az egyház emberei nagy ívben elkerülték a társadalmi kérdést, nem hallották meg a nép elnyomott fiainak a szavát, hanem a mások feje felett eltekintő gögjük megvakította szemüket és érzéketlenné tette szívüket a nép sorsa iránt. Jézus szava méltán ítél el minden ilyen magatartást és Isten ostroma nem hiába sújt le minden ilyen megnyilvánulásra.

De ne gondoljuk, hogy Jézus szava csak az ószövetségi pap és lévita viselkedése ellen irányult, vagy csak a múltat ítéli meg, hasonló magatartás miatt, hanem ma is van mire rámutatnia az igének: olyan bűnre, amely rokona a példázatbeli pap és lévita gonoszságának. Ezek ugyanis csak magukkal törődnek. A cselekedetük sugározza meggyőződésüket, amit körülbelül így lehetne megszólaltatni: Elég nekem magammal törődnöm, járom a magam útját. A testvérgyilkos Kainnak a szavai szóvalhatnának meg ajkukon: „Avagy őrizője vagyok-e az én atyámfiának?” Vagy pedig az embertársakkal szemben érzett felelőtlenségüket azzal a Petőfi-verssorral lehetne szemléltetni, amit a szintén felelőtlen Pató Pál nemesemberrel mondat el a költő: „Mit törődöm a világgal, s a világnak száz bajával?” Ez az a gyökeréig antiszociális magatartás, amely nincs tekintettel a másik emberre, sem az embertársak foglalatára, a társadalomra, sem a házára. Jézus példázata élesen elítéli fényt vet arra a magatartásra, amely vallásos érdek vagy érdekek hangoztatásával embertelenné válik. A pap és a lévita, miközben sietnek jeruzsálemi templomi szolgálatuk ellátására, hiábavalóvá teszik minden buzgólkodásukat azzal, hogy embertelen részvételéssel viselkednek a vérontással szemben. Ma is szemforgató képmutatás az, amikor valaki a pap és a lévita módjára a templomban forgolódik, magát keresztyénnek tartja, és ugyanakkor semmit sem akar törődni azzal, hogy mellette mi történik, háborús vérontás készül-e, vagy sikerül-e azt a béke megőrzésével megakadályozni, mert ő világfölnyes képmutatással kivonja magát az emberi élet nagy összefüggéseiből.

Ezzel szemben a samaritánus alakján keresztül megszégyeníti Jézus az emberi kötelességeit elhanyagoló papnak és lévitanak a cselekedetét. Samária lakóit, a samaritánusokat, a zsidó előkelők, farizeusok, írástudók, törvénytudók lenézték s megvetették a pogányokkal való keveredésük miatt, és istentelennek tartották Izráel vallásától való eltérésük miatt. A törvénytudó számára hallatlan megszégyenülés, hogy Jézus egy ilyen samaritánusnak a cselekedetét állítja példaképpül a pappal és lévítával szemben. Ez az egyszerű ember, lenézett, istentelennek tartott samaritánus végzi a maga természetesnek tartott emberi kötelességét, kész az önfeláldozásra, időt, pénzt, fáradságot nem kímélve, segít és szolgál ott, ahol szükséges. A vérontás-okozta sebeket gyógyítja, mint a kaini embergyilkos lelkület ellentéte. Míg a rabló, aki kifosztotta áldozatát, a pap és a lévita, akik hívós érzéketlenséggel haladtak el a szerencsétlen mellett, mindnyájan egy táborba tartoznak, a mohó önzés, az embertelenség és kegyetlenség táborába, addig az egyszerű samaritánus az összes szereplő között az egyetlen, akiben van másokért érzett felelősség, szociális érzék, emberszeretet és közösségi érzés.

Jézus ezt emeli ki a törvénytudó számára. Ezt állítja követendő példaképként elé: „Eredj el és te is ekképpen cselekedjél!” Az imént pedig azt mondta: „Ezt cselekedd és élsz!” Ez az élet útja. Életet gyarapít, életet ment itt az emberek között és életet, örök életet ad, amit úgy keresett a törvénytudó a beszélgetés elején. A másik út a halál útja, amely embertelenséget, vérontást, pusztítást jelent.

Ebből világosan kiemelkedik igénk középponti üzenete: mi is akkor szolgáljuk igazán Istent teljes szívből, lélekből, erőből, értelemből, ha nem zárkozunk el a példázatbeli pap és lévita módjára emberi kötelességeink előtt, hanem ha hitünk gyümölcseként embertársaink, társadalmunk, hazánk felemelkedésének ügyét az ember- és békeszeretet olyan forróságával végezzük, ahogy azt Isten várja tőlünk. Minket, lelkészeket, teológusokat és minden keresztyént figyelmeztet ez az ige, hogy vissza ne húzódjunk vallásosságunk elefántcsonttoronyába, mint a Jézus által említett pap és lévita, hanem mi is lássuk meg Isten által elénk helyezett emberi kötelességeinket a hétköznapi munkájában, hazafias feladataink teljesítésében, és mutassuk meg, hogy Jézus Krisztus követése hűség helytállásra készíti életünk minden vonatkozásában.

Fogadjuk Isten kezéből ezt az ígét úgy, mint amiben egy esztendei munkánk tanulságát és végső summázását akarja összefoglalni és szívünkre kötni. Ez a végső summa az isten- és emberszeretet kettőségének az intése.

Az irgalmas samaritánus példázatán keresztül emberszeretetre tanító Jézus Krisztus áldja meg keresztyéni életünket a felebaráti szeretet gyümölcseivel, hogy az emberek látván a mi cselekedeteinket, dicsőítsék a mennyei Atyát, akinek legyen dicséret és hálaadás örökkön örökké.

Dr. Ottlyk Ernő

KÖZÉPPONTBAN A GYERMEK

(Keresztelési beszéd Máté 18, 1–5. versei alapján)

Középpontban a gyermek. Ma mindenképpen igaz ez az állítás. Jézus példaképpen állítja versengő és elsőbbség után vágyódó tanítványai közé a gyermeket. Azt szeretné elérni, fordulnának vissza az egyéni ambíciók útjáról, maradjanak mindig kicsinyek, alázatóság, s feltétlen bizalommal várják Istentől felmagasztaltatásukat. Aki Krisztus tanítványa, annak el kell hagynia az emberi nagyság keresésének az útját.

Ebben a szemléltető tanításban mindenekelőtt az a krisztusi tanítás zeng: *A menny királyságának várományosa a gyermek.* Isten gyermeke, aki mindig gyermek akar maradni és Istentől vár mindent. Legyünk olyanok, mint a betlehem-i Gyermekek, az Úr Jézus, aki folyton Atyjára tekintett, Benne élt, parancsait teljesítette, engedelmeskedett Neki és azt tudta mondani: Igen Atyám! Gyermekeiket nevelve önkéntelenül is váljanak a szülők, a nagyszülők gyermekekké, szegyezhüljenek meg a gyermek feltétlen bizalma, Istenre való ráhagyatkozása előtt.

A holnap ígérete is a gyermek. Elpusztul az élet, örömtelen lesz a szív, céltalanná válik a küzdelem, ha valahol nincs gyermek. Jártam olyan gyülekezetben, ahol mindenki felállt, amikor mosolygós arcú szülők és keresztszülők beléptek a templomba s keresztelni hozták a gyermeket. Benne a holnap ígéretét látták. S azt is köszöntötték, hogy *a gyülekezet jövője is a gyermek.* Ragyog az arcunk s örömeinket énekelünk, amikor keresztelhetünk ebben a kis gyülekezetben. Mi a jövődőt szeretnénk építeni. Nem kövekből, hanem szívekből: a tanításunkra felügyelő, a hitben növekvő gyermekekből. Az evangélium ereje által épülő életekből.

Hitünk szerint Isten a szent kereszttség által elindítja a gyermekben az Ő életét. Ma elkezdi az Ő nagy munkáját, s el is fogja végezni rajta. Éppen ezért kérünk titeket: szülők, nagyszülők, keresztszülők — meg ne botránkoztatassátok, hitben neveljétek, gyülekezetünk alázatóság, élő és bizonyoságtévő tagjává tegyétek ezt a gyermeket! Legyen mindig középpontban a gyermek. Legyen áldott életútja. Isten pedig fogadja be velünk együtt Őt is az Ő mennyi királyságába!

Pásztor Pál

EGYMÁST SZERESSÉTEK!

(Esketési beszéd Ján. 13, 34–35. alapján)

Három esztendeje járta már tanítványaival együtt a Szentföld útjait az Údvözítő. Tanítása folyton hangzott, gyógyító irgalma mindenfelé áradt, csodáit visszhangozták hegyek és völgyek, tengerpart és mezőség. Szavait, cselekedeteit szívükbe zárták övéi. Ám mindent felfogni, megtartani senki nem volt képes. Valaki nagyon sokat átélt belőlük. Az a tanítvány, aki evangéliumában szeretett névtelen maradni; aki csak úgy beszél magáról, mint az a tanítvány, akit az Úr szeret és kebelén pihent. Ő mondja egyéni bizonyoságtévessel megírt drága evangéliumának a végén: „Van sok egyéb is, amiket Jézus cselekedett, amelyek, ha egyenként megíratnának, azt vélem, hogy maga a világ sem foghatná be a könyveket, amelyeket írnának.” (Ján. 21, 25.) Miben csúcsozott ki Jézus

Krisztus Urunk tanítása? Mi az, amit lépten-nyomon fellelhetünk evangéliumában? A szeretetben. A szeretetet hirdette, élte, a szeretetet hagyta övéire örökségül is. Búcsúzóban ezt a legfontosabbat helyezi a lelkükre: Új parancsolatot adok nektek, hogy egymást szeressétek!

Új parancsolatot — és mégis régi. Új, mert mindig megújuló parancsként zengett az ajkán; új, mert az ember, aki hallotta, állandóan visszaesett régi, szeretetlen életébe, nem tudott Tőle elég szeretetet elsajátítani, nem tudott az Ő szeretetével szeretni. De szeretet nélkül nem lehetnek boldogok az emberek, szeretetben megújuló élet híján nem szolgálhatnak a tanítványok. Ezért adja folyton, ezért búcsúzik a szeretet szavával.

Nektek is azt mondja, mint első szót, mint legfontosabb ígét, esküvőtök óráján: Új parancsolatot adok nektek! Sok leckét tanultatok már meg Tőle, sokat adtatok fel másoknak is. Sajátítsátok el ezt a feladatot is. Valósítsátok meg együtt, egy életnek munkáival, otthon és a hivatásmezőn, boldog órákban éppen úgy, mint gondterhes időkben. Valaki, aki Titeket mindenki másnál jobban szeret — ma ezt kéri bizalommal Tőletek.

Ha jól megfigyeltétek Krisztus szavát, észre kellett vennetek, hogy ebben az ígében két, folyton ismétlődő kifejezés van: „Szeressetek” és „Egymást”. Ebben a két szóban benne van a boldog házasság titka. Isten azt akarja, hogy amint most két élet találkozik, ez a két élet mindig egymásért való élet legyen. A házasságban meg kell szünnie az „én”-nek, helyette odalép a „Mi”. Egymást szeressétek! Jobban, teljesebben, igazabban és bensőségesebben, mint mindenki mást. S ebből a közös, élteken eláradó szeretetből áradjon áldás mindenki másra, mindig bőségesebben!

Amint én szerettelek titeket, úgy szeressétek ti is egymást! — hangzik tovább Jézus szava. S kérdezi az ember: lehet egyáltalán úgy szeretni? Igen, lehet. Az Ő parancsolatai gyönyörűségek, követelményei megvalósíthatók ott és ahol Benne újulnak meg a szívek, ahol mindig hitben Reá tekintenek és mindenütt Őt keresik. Ez legyen hát minden együttes imádságotoknak tartalma, kettőtök szívének együttes és forró vágya: Amint Ő szeretett, szeressük úgy mi is egymást. Próbáljátok szeretni a földreszállt Isten Fia szeretetével és jó mértéke szerint!

Erről ismeri meg mindenki, hogy az én tanítványaim vagytok, ha egymást szeretni fogjátok. Szent ígénknek ez az utolsó mondata, a tanítványságnak egyetlen pecsétje. Maradjatok együtt is Krisztus tanítványai, ahogyan külön-külön azok voltatok ifjúságtok idején. Ezt várja Tőletek, tőlünk mindnyájunktól ez a világ, hogy a Tőle vett szeretettel gazdagsítsuk állandóan életét.

Igy induljon el életetek hajója az élet tengerén a boldogság keresésére. Megindulásától révbeéréséig vezesse a Tőle kapott s isteni szívéből gazdagon áradó szeretet. Azt kérem Istentől, próbáljátok szeretni mindig egymást Jézus Krisztus szeretetével!

Pásztor Pál

MUNKÁBAN GYÜMÖLCSÖZŐ ÉLET

(Temetési igehirdetés Máté 20,8 alapján)

„Mikor pedig beesteledett, így szólt a szőlő ura az ő vincelléréhez:
Hívd elő a munkásokat és fizesd ki a bérüket!”

*

P. B.-t temetjük. Egy munkában eltöltött és a munka eredményeibe gyümölcsöző hosszú élet áldásait akarjuk számbavenni, a munkára teremtő Istennek megköszönni, s elbúcsúzva tőle, a munkások mennyei jutalmazása felé szeretnénk elindítani. Nehéz feladat ez az előttünk sőtétlő koporsó mellett. Annak a háznak az udvarán vagyunk, melyben, mint tisztos iparos, évtizedeken át végezte a maga egészen sajátos munkáját, családot nevelt, unokáknak örvendezett, búcsúkönnyeket hullatott, élettapasztalatait továbbadta, vevőit hűségesen szolgálta ki, és sok-sok jó emberével mindig szívesen és hosszasan eltársalgott.

Az őt legjellemzőbbel kezdem. A munka életeleme volt, betöltötte egész életét. Szinte istentiszteletté tudta a munkát magasztosítani. Mindig nemesítette őt a munka, mindig kedvvel végezte és mindig felüdítette. Folyton azon gondolkozott, hogyan lehet valamit specializálni, továbbfejleszténi. Nem a pihenésre rendelt hetedik napot akarta Istentől ellopni, amikor vasárnap is bement műhelyébe, hanem ott szerette elmondani ünnepi imádságait is, és akkor különösképpen eszébe voltak az Úr Jézus szavai: „Az én Atyám mindeztideig munkálkodik, én is munkálkodom”. (Ján. 5, 17.) Büszkeséggel töltötte el az a tudat, hogy egyszerű ipari munkában állva is Atyánk és parancsolónk, alkotónk és Urunk munkatársai lehetünk. Eszményképe a getsemánéi kertben véresen verítékező Krisztus volt, amely kép a munkába beletemetkező embert folyton figyelmezteti: Ora et labora! Imádkozzál és dolgozzál!

A munka gazdaggá és boldoggá tette. Elsősorban a szívet. Ő maga gyönyörködött a legjobban abban, amit ő festett meg, dolgozott ki. Bizonyára még sokáig állanak majd meg volt otthona mellett őt haló poraiban is megáldó egyszerű falusi kendős asszonyok, akik messze vidékekről is elhozták hozzá a munkát. Rajta két bibliai ige is beteljesedett: „Szegényé lesz, aki cselekszik rest kézzel, a gyors munkások keze pedig meggazdagít.” (Péld. 10, 4.) Sok rest, tétlenkedő, a munka alól annyiszor kibúvókat kereső embertársa volt kénytelen elismerni róla: „Bizony, kezed munkáját eszed, boldog vagy, és jól van dolgod.” (Zsolt. 128, 2.) P. B. az efézusi vénektől búcsúzkodó nagy apostollal mondhatta élete végén: „Magatok tudjátok, hogy a magam szükségéről és a velem valóról ezek a kezek gondoskodtak.” (Csel. 20, 34.)

Így az örökös munkában elfáradt és elkopott az emberi szív. Kényeszerű pihenése, távollevő gyermekei csak fokozódó szívfájdalmat jelentettek neki. A test motorja felmondta a szolgálatot egy napon. P. B. számára itt a földön beesteledett. Esti csendben halkabb lesz az emberi szó, elnémul egy hosszú élet áldásait számbavevő búcsúztatás, és ebben a csendben a szőlő ura, a hatalmas Isten szava hangzik fel: „Hívd elő a munkásokat, fizesd ki a bérüket!” Isten előtt áll már kedvesünk, jó apánk, nagyapánk, a hű munkás, az egyházközség presbitere. Isten ítélete elé állít minket is ez az óra. Jézus, a mi vincellérünk kezében van a mi igazi bérünk. Amit az elhunyt egy életen át kapott, amit nekünk juttat munkánk nyomán Isten, az mind csekélység ahhoz képest, amit odaát

osztogat. Itt földi vagyonhoz, házhoz, örökséghez hozzátapad a Mammon szeretete, a mindig többrevágyás, a földiekben való bizakodás, a bűnre csábító kísértés ezer ördöge, az önzés vétke... bánatossá, talán boldogtalanná is tesz az a tudat, hogy egyszer mindent itt kell hagynunk a földön. Ott kísértésektől megszabadulva, üdvözülve, Urunkat és Krisztusunkat szemtől szembe látva, örvendezhetünk mennyei bérünknek. Mienk a Krisztus érdeme, az a mindenkit magához ölelő kegyelem, mely Jézus Urunk Golgotán való áldozatáért a bűnösnek felmentést, a halált elszenvedettnek életet ad. Az egész napnak hévségét és fáradságát szenvedők ugyanazt kapják, amit az egyetlen órát munkálkodók. Odaát a szülő ura így akar teljes igazságot tenni, minden ellentétet kiegyenlíteni. Könyörögjetez érette, legyen kegyelmes és jutalmazó Istene neki is!

E sátorháztól, a kedves portesttől való búcsúzást könnyítse meg, hogy hívő lelkünk ebben az órában különösen is felfelé tekint, próbál Isten jutalmazásának örvendezni, s az ige szavával áldja meg a koporsóban pihenő fáradt munkást: „Méltó a munkás az ő jutalmára!” (Lk. 10, 7.)

Pásztor Pál

Nem a miénk

A gyülekezet nem a miénk! Pedig szeretünk így beszélni, hogy a „gyülekezetemben”, egyik „hívem” mondta stb. A gyülekezet nem a miénk és a gyülekezet tagja nem az én hívem, hanem Istené.

Rosszul dolgozunk, imádkozunk, vagy adakozunk, ha annak a gyülekezetnek népét, ahol szolgálunk, a magunk számára akarjuk Istentől ellopni. Pedig van bennünk néha olyan eléggé el nem ítéhető törekvés, hogy a hívek Isten helyett mellénk álljanak és egy kicsit minket dicsérjenek.

A gyülekezet nem a miénk. A templom nem a mi házunk, hanem Isten háza és ott a magunk dicsősége helyett Isten dicsőségét kell szolgálunk.

Békemunkánk

Békemunkánk néha mintha kicsit aludna! Persze ebben a munkánkban vannak kiemelkedő és áldott ünnepi időszakok. (Prága.) De az ünnepek után mindig a hétköznapok jönnek. És nekünk a békemunkánk nagy harcát a hétköznapok idején kell megvívniunk.

Olvastam a napokban egy ilyen mondatot: „Ha valaki azt mondaná, kérem, én biztosan tudom, hogy öt év múlva atomtemető lesz a világon, akkor mindenki teljes emberként fogja a béke megvédéséhez.”

A veszély nem múlt el! Nem lesz öt év múlva atomtemető a földön, mert nem szűnünk meg mindent megtenni a békéért!

A békemunka a hétköznapok idején sem aludhat el.

A béke legfontosabb élet- és létérdekünk!

Fülöp Dezső

Az Evangélikus Sajtóosztály Teatterjesztésében kaphatók:

Biblia — — — — —	60,— Ft
Biblia (pegamoid kötésben) — — — — —	80,— Ft
Biblia (bőrkötésben) — — — — —	100,— Ft
Biblia (családi) — — — — —	150,— Ft
Újszövetség — — — — —	20,— Ft
Jávor: Imakönyv — — — — —	20,— Ft
Groó: Imakönyv — — — — —	12,— Ft
Enekeskönyv — — — — —	40,— Ft
Enekeskönyv (műbőrkötésben) — — — — —	50,— Ft
Keresztelési emléklap — — — — —	—,50 Ft
Esketési emléklap — — — — —	—,50 Ft
Anyakönyvi kivonatok — — — — —	—,50 Ft
Zárómérleg nyomtatvány — — — — —	1,— Ft
Költségvetési nyomtatvány — — — — —	1,30 Ft
Istentiszteleti rend — — — — —	4,— Ft
Kis Káté — — — — —	3,— Ft
Szolgálati napló — — — — —	11,— Ft
Anyakönyvi ıvek — — — — —	1,60 Ft
Népmozgalmi és gyülekezeti ıv — — — — —	—,30 Ft
Egyházfenntartási lap — — — — —	—,30 Ft
Korál I. — — — — —	55,— Ft
Korál II. — — — — —	65,— Ft
Konfirmációi emléklap — — — — —	2,— Ft
Karner: Isten, világ, felebarát — — — — —	4,— Ft
Istentiszteleti meghívó — — — — —	—,10 Ft
Egyházi ılési meghívó — — — — —	—,08 Ft
Egyházfenntartási nyugtatımb — — — — —	2,80 Ft
Passió fızet — — — — —	3,— Ft
Imás lapok — — — — —	—,40 Ft
Krisztuskép (levelezılap) — — — — —	—,80 Ft
Káldy: Bevezetés az Újszövetségbe — — — — —	30,— Ft
Hıtvallási iratok I. — — — — —	45,— Ft
Hıtvallási iratok II. — — — — —	45,— Ft
Pálfv: Krisztus tanúja — — — — —	5,— Ft
Groó: Az élet kenyere — — — — —	5,— Ft
Korálskola — — — — —	52,— Ft
Pröhle: Ökumenikus imádságok — — — — —	2,— Ft
Karner: Testté lett Ige — — — — —	45,— Ft
Lelkészi szolgálat — — — — —	18,— Ft
Karner: Bevezetés a teológiába — — — — —	35,— Ft
Úrvacsorai ostya — — — — —	3,50 Ft

Megrendelhetık: Evangélikus Sajtóosztály címen,

Budapest, VIII., Puskin u. 12.